

VIER VROEGRIJPE VRUCHTEN VERZAMELD

"... En gij zult met vrede in uw graf verzameld worden." 2 Kon. 22:20

Levensbeschrijvingen, gelegenhedspreken en toespraken

KANDIDAAT J. VAN DIJKE

DS. W. DE WIT

DS. F. J. DIELEMAN

DS. J. HAGESTEIN

**STICHTING DE GIONBRON
MIDDELBURG
2015**

INHOUD

KANDIDAAT J. VAN DIJKE

1. Afkomst
2. Bekering
3. Student in Rotterdam
4. Kandidaat, maar ziek
5. "Cand. v. Dijke is gestorven!"
6. Sprekend nadat hij gestorven is
 - ROUWDIENST DOOR DS. J. FRAANJE
 - TOESPRAKEN OP DE BEGRAAFPLAATS
 - OUDERLING IZ. LINDHOUT
 - Ds. F. MALLAN
 - Dr. C. STEENBLOK
 - STUDENT H. VAN GILST
 - Ds. A. VERHAGEN
 - DANKWOORD A. VAN DIJKE
 - DIENST IN DE KERK NA TERUGKEER VAN DE BEGRAAFPLAATS
 - Ds. W. DE WIT

DS. W. DE WIT

- A. Levensschets WILLEM DE WIT
- B. Verkorte versie uit: *Hij is getrouwd*. Uit het leven van ds. W de Wit
 1. Proponent
 2. Het beroep van Middelburg
 3. Kennismaking Middelburg
 4. Classicaal examen
 5. Predikant te Middelburg
 6. Blijde en droeve tijden
 7. Vrucht op prediking
 8. Instituering van de gemeente te Arnemuiden
 9. Ingebruikname kerkgebouw Westkapelle
 10. Contact met de militairen
 11. Persoonlijk leven
 12. Stormen in het kerkelijk leven
 13. Catechisaties
 14. Eigen scholen
 15. Het beroep van Moerkapelle
 16. Afscheidsdienst
 17. Predikant te Moerkapelle
 18. Kerkelijke verwickelingen
 19. Lezing over *De prediking van het Evangelie*
 20. Een breuk
 21. Afscheid Moerkapelle
 22. Predikant te Leiden en het plotselinge einde
 23. De sterfdag
 24. Medelevens en begrafenissen
 - Meditatie: Gerichte ogen

**Bevestiging van kandidaat Willem de Wit door Ds. G. H. KERSTEN.
Intredeprek Middelburg door ds. W. de Wit
Toespraken**

**Het gedenken van de daden des Heeren. DE HERDENKING VAN
HET 50-JARIG BESTAAN DER GEREFORMEERDE GEMEENTE
TE OOSTKAPELLE
BEGRAFENIS DS. WILLEM DE WIT MET DE TOESPRAKEN**

DS. F. J. DIELEMAN

1. Bekering
2. Student in Rotterdam
3. Proponent
4. Vervroegd kandidaat
5. Classicaal examen
6. Bevestiging en verblijf in Borssele
7. Openbaring van Christus als de Weg tot de Vader
8. Overlijden kandidaat Van Dijke
9. Toenemende tegenstellingen
10. Pastorale arbeid ds. Dieleman Yerseke
11. Een droeve breuk
12. Smart over de scheuring
13. Vervolgvergaderingen
14. Dieleman losgemaakt, maar waarheen?
15. Mijn tijd is hier voorbij
16. Het laatste gebed
17. De spoorwegovergang in Den Dolder
18. Een aangrijpende tijding
19. De begrafenis
20. Op de dodenakker
21. Een sprake Gods
22. Oproep tot bezinning
23. IN MEMORIAM DS. F. J. DIELEMAN. De Saambinder 10 febr. 1955
VERSLAG VAN DE BEGRAFENIS VAN WIJLEN DS. F. J.
DIELEMAN Predikant van de Gereformeerde Gemeente te Yerseke
24. TERUGBLIK OVER DE KERKSCHEURING

DS. J. HAGESTEIN

**GODS LEIDING. *Geroepen - Gelouterd – Geheiligd.*
Begrafenis Ds. J. Hagestein te Vlaardingen, 31 oktober 1957
Schets uit het leven van ds. J. Hagestein en de ervaring van Helena Hoogerwerf
5 MEDITATIES**

JOHANNIS VAN DIJKE

beroepen kandidaat van de Gereformeerde Gemeente te Tholen¹

Verkorte versie

1. Afkomst

Johannis van Dijke, was een zoon van Johannis van Dijke (zoon van Cornelis van Dijke, geb. 1833 en Teuntje Driesprong, geb. 1832) en Maria Pieterella Boeser. Zij waren twintig jaar getrouwd (25 maart 1887) toen hun zoon Johannis op 6 maart 1907 werd geboren. Han, zoals hij werd genoemd, was het twaalfde en jongste kind van het echtpaar Van Dijke. Hij groeide op met zijn drie broers: Cees, Adam en Teun en drie zussen: Willempje, Dien en Wouterien. Vijf kinderen waren jong gestorven. Vader Van Dijke verdiende de kost als schipper. Het gezin woonde aan boord, maar de thuishaven was Dirksland. Aan het Schelpenpad A542 bezaten zij een woning.

De jonge Johannis werd op 17 juli 1907 door ds. A. Makkenze gedoopt in de Gereformeerde Gemeente onder het kruis te Dirksland, welke gemeente zich in 1909 aansloot bij het kerkverband der Gereformeerde Gemeenten.

Een betekenisvolle plechtigheid, maar ook onvergetelijke ogenblikken, daar rondom het doopvont. Bij het uitspreken van "Johannis, ik doop u" kreeg zijn godvrezende moeder namelijk te zien, dat haar zoon eenmaal als een Johannes in Gods Koninkrijk dienstbaar zou zijn. Alsook dat zij dat zelf nog zou beleven.

Na ds. Makkenze, die in 1909 uit de gemeente Dirksland vertrok, kerkte het gezin Van Dijke achtereenvolgens onder ds. C. Pieneman, ds. H. Kieviet, ds. A. Verhagen, ds. H. A. Minderman, ds. A. de Blois en ds. J.B. Bel.

Een kenmerkende karaktertrek van Han was zijn gevoel voor humor. Hij had een helder verstand en als het gelegen had aan het hoofd van de lagere school, de heer A. van Oversteeg, was Han van Dijke onderwijzer geworden.

Het hart van de inmiddels 12-jarige jongen trok naar het water. Aan boord voelde hij zich thuis. Veel Van Dijkes hebben als schipper hun broodwinning gehad, onder andere twee broers van Han.

Als beurtschipper was het vaak dag en nacht werken. Postpakketten werden over het water op hun bestemming gebracht. Hoofdzakelijk vervoerde hij peen en uien naar Rotterdam. Ook bracht hij aardappelen naar Brussel en Antwerpen. Op 1 februari 1927 trouwde de bijna 20-jarige Han met Elisabeth Bakker.

Zij was geboren op 17 oktober 1906 als vierde kind van Gerrit Bakker en Maartje Braber, eveneens in Dirksland. Na Betje werd het gezin Bakker met nog drie kinderen gezegend. Han en Betje (die van huis uit Nederlands Hervormd was) werden op 6 augustus 1928 toegelaten tot het doen van openbare belijdenis in de Gereformeerde Gemeente te Dirksland. De kerkenraad had hiertegen wel wat bezwaren, maar over de aard hiervan wordt in de notulen niet gerept. Waarschijnlijk hadden deze te maken met de losse levenswandel van Han. Zijn kerkgang werd steeds slordiger. Vaak bleef zijn plekje leeg. Daartegenover was hij op zondag regelmatig op het plaatselijke voetbalveld te vinden.

Het echtpaar kreeg veertien kinderen, waaronder twee tweelingen. Eén dochttertje, geboren in 1928, heeft slechts enkele dagen geleefd en van de oudste tweeling stierf in 1931 een jongetje van anderhalf jaar. Zeven kinderen werden geboren in de tijd dat

¹ LOON VOOR UW ARBEID. *Ter gedachtenis aan Johannis van Dijke*, beroepen kandidaat van de Gereformeerde Gemeente te Tholen. Door **E. van Zetten**, Tholen. 1999.

het gezin aan boord van "De Rival" hun thuis had. In 1937 betrokken ze een woning in de Burg. C. Zaayerlaan in Dirksland, waar het gezin zich uitbreidde met zes kinderen. Nadat de Van Dijkes in 1948 vanuit Rotterdam naar Tholen verhuisden, is nog één zoontje geboren.

2. Bekering

Voor zijn werk kwam Han regelmatig in 't dorpscafé. Daar werden zaken gedaan en was er de mogelijkheid om te telefoneren.

In de tijd dat hij op aansluiting wachtte, zoals dat toen nog gebeurde, haalden zijn vrienden hem over mee te doen met kaarten en biljarten. Nadat hij op een avond zijn kostbare tijd weer met het zondige spel had vermorst, was het Gods tijd om Han van Dijke, die zich nog weinig om God of gebod bekommerde, een halt toe te roepen. Hoe duidelijk komt het ook hier weer openbaar: "Zo is het dan niet desgenen die wil, noch desgenen die loopt, maar des ontfermenden Gods" (Romeinen 9 : 16).

Op weg naar huis kwamen met kracht de woorden in zijn hart: "Bereid uw huis, want gij zult sterven" (Jesaja 38: 1). De dood werd voor de 28-jarige Han van Dijke werkelijkheid. Hij moest sterven, maar kon niet sterven. Hij moest voor God verschijnen en rekenschap afleggen van al wat hij gedaan had. Zijn zondige leven werd hem voor ogen gesteld. Hoe had hij de genadetijd verbeuzeld, geleefd naar het goeddenken van zijn eigen hart. Als hij voor Gods rechterstoel moest verschijnen, zou hij op duizend vragen geen enkel antwoord hebben. Die avond werd Han van Dijke zondaar voor God. Hij vertelde later niet te weten hoe hij op zijn schip gekomen is. De dood zat hem op de hielen. Deze aangrijpende zaak liet hem niet meer los.

Vanzelfsprekend werd deze verandering merkbaar in zijn leven. Hoewel alles wat hij daar hoorde hem veroordeelde, liet hij zijn plaats in Gods Huis nooit meer onbezet. Als hij in het Woord las, getuigde dit tegen hem. Daarin stonden teksten als: "De goddelozen, zegt mijn God, hebben geen vrede." Dikwijls liep hij met een omweg naar de kerk, omdat zijn vrienden hem anders opwachtten en probeerden hem over te halen mee te gaan naar het café om te kaarten. Hoewel hij nog enkele malen voor de verleiding bezweek, kon het spel hem niet meer bekoren. De Heere had de brug opgehaald en deed hem breken met de zonde.

Na ongeveer een jaar kwam de Heere hem voor met de woorden uit Jozua 24: 15: "Kiest u heden wie gij dienen zult." Na de vaste keus in het hart om de Heere te dienen is zijn geestelijk leven wat meer openbaar gekomen. Hij kwam veel bij de bekende weduwe Ruit met haar twee ongetrouwde dochters, Cornelia en Maartje. Ook mevrouw N. Vreugdenhil-Geluk (moeder van Ds. C. G. Vreugdenhil) te Dirksland en de familie A. Human-Mijnders te Stellendam behoorden tot zijn geestelijke vrienden.

Rond zijn 31e jaar werd Van Dijke voor een operatie in het ziekenhuis opgenomen. Alles verliep naar wens, maar de bestrijders vanbinnen probeerden hem ervan te overtuigen dat hij het ziekenhuis niet meer levend zou verlaten. De strijd hierover liep zo hoog op, dat voor zijn leven gevreesd werd. Later vertelde hij: "Ik piepte als een zwaluw: o Heere, wees Gij mijn Borg". De Heere gaf antwoord op zijn kermen. Hij nam de benauwdheid weg en Van Dijke mocht door het geloof de toevlucht tot Christus nemen.

De verdiensten waren in de vooroorlogse crisisjaren niet best. Er dreigde een faillissement en Van Dijke besloot zijn schip te verkopen.

Al enige tijd had hij werkzaamheden met het predikambt. Omdat zijn werk onder zijn

handen werd afgebroken, dacht hij dat het tijd was dominee te worden. Op 30 mei 1940 - de oorlog was inmiddels uitgebroken - meldde hij zich bij de kerkenraad van Dirksland en vertelde wat hem bezighield. Daar het voor hen niet zo duidelijk was, kreeg hij de raad op 9 juni opnieuw te komen. De consulent, ds. W.C. Lamain uit Rotterdam-Zuid, zou die avond komen preken. Na afloop moest Van Dijke zijn verhaal nog eens doen. Dat hij die avond geen attest kreeg, viel verkeerd bij hem. Hij was vrij driftig van aard. Daarna kreeg hij echter te zien, dat hij zélf gegaan was en het Gods tijd nog niet was.

Enkele jaren verdiende hij de kost als scheepsbevrachter, waarbij hij het vervoer van zand en grind regelde.

Samen met ds. J.B. Bel, die op 22 september 1942 door ds. Lamain in Dirksland bevestigd was, was Van Dijke actief in het ondergrondse verzet. Dit bracht, ook voor zijn gezin, veel spanning met zich mee. Maar de Heere bestuurdde zijn weg en hielp steeds door.

Wat zijn geestelijk leven betreft liet de Heere Zich niet onbetuigd. Het werd voor Van Dijke steeds benauwder te ervaren, dat er in hemzelf niets was waarom God naar hem zou omzien. Hij leerde zich kennen als de grootste der zondaren, maar werd bepaald, uit de Openbaring aan Johannes, bij *het Lam Gods, staande als geslacht*. De Heere gaf hem een gelovig gezicht op het Borgwerk van Christus. Geruime tijd mocht hij daarvan de nasmaak hebben.

Over deze zaken laten wij Van Dijke zelf aan het woord. In een uitvoerige brief, gericht aan mevrouw N. Vreugdenhil-Geluk, schreef Van Dijke het volgende:

"Geachte zuster in den Heere",

Want zo zegt de Heere: Roept luide over Jacob met vreugde, want de Heere heeft Zijn volk vertroost en Hij zal Zich over Zijn ellendigen ontfermen. O, wat was de laatste tijd een bange tijd voor mijn ziel. Ik werd geslingerd tussen hoop en vrees, twijfel en ongelooft, onmacht en onwil. Wat was de vijand toch meermalen ontzettend groot. De gedachten mijns harten en de inblazingen van de vorst der duisternis zijn niet betamelijk hier neer te schrijven. Na alles wat ik vroeger beleefd en besproken had, kwam de vijand mij nu aanvallen en verzoeken, zoals onze eerste vader in het Paradijs: "Is het ook dat God gezegd heeft..." Is het wel waar? Hebt gij uzelf niet bedrogen? Als het goed was, zoudt gij dit en dat doen! Zie eens naar dat oprechte volk: hoeveel verschil is er niet tussen hen en u? Ook trachtte Hij mij meermalen in slaap te sussen (maar dat zie ik nu achteraf) dat het nog wel gaan zou: Ik was toch bekeerd? En als ik nu de middelen maar waarnam en over de waarheid sprak en af en toe bij Gods volk kwam, wat moest ik er dan nog verder aan doen? Ik was verder toch onmachtig? O, wat is satan toch listig. Wat is het toch gedurig nodig dat wij bidden: "Leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van den boze." Ik kon me nu niet meer verenigen met de weg die God met me hield. O, te willen zoals God wil, daar is toch wat toe nodig. Ik was in mezelf een bekeerd man geworden en ik behandelde de godsdienst, maar o, als deze ons gaat behandelen!

Toch zal ik niet ontkennen dat voornamelijk de laatste weken nog een klacht in het diepst van mijn ziel overbleef tot de Heere. O nee, want de Heere staat voor Zijn eigen werk in, en Hij zal de rokende vlaswiek niet uitblussen.

Zo tastte ik dan in deze dikke duisternis rond, als iemand die weet dat er een uitweg moet zijn, maar deze niet kan vinden. Onder dit alles kon ik nog blijven leven, totdat het de Heere in Zijn onbegrijpelijke zondaarsliefde behaagde mij verder aan mezelf te ontdekken. Een predicatie van dominee Bel heeft daar veel toe mogen bijdragen. Het

was over Matth. 2 : 11. (De wijzen uit het Oosten E.v.Z.) O, ik zag ze daar onvoorwaardelijk voor dat dierbare Lam Gods buigen en daar kon ik nu niet komen. Ik stond mijzelf in de weg.

Wat is dat ontdekkende werk van die dierbare Geest toch pijnlijk voor een bekeerd mens als ik was geworden. Ik had vroeger wel gevraagd: "Heere, ontdek mij nu maar aan mijzelf. Neem nu maar alles weg wat van mij is. Ontbloot het maar tot de fundamenten toe. Alleen Uw werk, behoud dat in het leven." Maar toen de Heere begon te doen waar ik om gevraagd had en dit gebed in beleving kwam te brengen, toen was ik het er niet mee eens. Het strijdt ten enen male tegen ons hoogmoedig bestaan als Hij ons doet neerzitten op de puinhopen van hetgeen wij zelf gebouwd hebben en als de Heere afbreekt hetgeen wij menen niet te kunnen missen. O, daar is een Godsdaad toe nodig, want Hij vernedert de verheven stad. Hij doet ze tot aan het stof reiken, maar nu dat wonder, dat Hij nog een welgevallen heeft aan haar stenen en medelijden met haar gruis.

Ik was dan schier met alles aan het einde gekomen, had geen gebed, geen bekering meer overgehouden en kon niet meer goed van God en Zijn werk spreken. Gods Woord, dat dierbare Woord, had voor mij geen reuk of smaak meer overgehouden. De hemel was van koper en de aarde van ijzer en als dat lieve volk van God, waar hij dan soms zijn nood gaat klagen, nog zegt: "Dat zal nu nog minder moeten worden, want een mens zal zijn leven moeten verliezen," dan begint hij weer uit een beklemd gemoed tot de Heere te roepen: "Och Heere, och wierd mijn ziel door U gered."

En de Heere liet Zich ook niet onbetuigd, want Hij kwam mij voor met waarheden als deze: "Het licht is voor de rechtvaardige gezaaid, en vrolijkheid voor de oprechten van harte" en ook: "Ik zal u bekendmaken grote en vaste dingen, die gij niet weet." Maar och, daar kon ik niets mee beginnen. Wat zijn wij toch blind voor 's hemels wegen.

Toen ik nu twee dagen geleden van mijn werk kwam, bepaalde de Heere me eens bij het geluk van dat volk en liet Hij mij zien dat ik daar nu buiten stond. O, ik kan niet zeggen wat er toen in mijn ziel omging. Als ik ooit gevoeld heb wat het zeggen wilde geen vrede met God te hebben, dan was het toen wel. Alles veroordeelde mij. Ik was een bedrieger, een huichelaar. Het was me alsof iedereen op mijn gelaat zou kunnen lezen wie ik toch eigenlijk wel was. Ik zocht hier en daar, maar alles riep mij als het ware toe: "Bij mij is het niet." Hoe ik deze dagen doorgekomen ben, weet ik zelf niet, maar ik dacht niet anders of ik zou een dezer dagen in de hand van Saul omkomen. Nu werd ik gisteravond als het ware naar het huis van een van Gods kinderen toege dreven, met de verzuchting in mijn ziel: "Och Heere, het mocht U nog eens behagen mij daar enige vertroosting te willen geven." De Heere heeft deze bede nog goedgunstig willen verhoren.

Toen ik binnenkwam, was gij daar reeds aanwezig. Later kwam er nog een vriendin en het grootste van alles was dat de Heere in ons midden was. Och, het is toch een wonderlijke en onvergetelijke avond voor mij geworden. Ik heb daar nog iets van mogen stamelen uit de volheid van mijn gemoed en ik mocht ook nog enige troost uit de gevoerde gesprekken putten.

Al het gesprokene behoef ik hier niet te verhalen. Gij waart er zelf bij tegenwoordig, maar dit wil ik toch zeggen, dat Gods Woord de waarheid is, waar het zegt: "Een broeder wordt in de benauwdheid geboren." Voor mij was het een zuster.

Ik heb in deze dagen gesmeekt: "Och Heere, geef me eens een plaats in het hart van Uw volk," want als hij op zijn plaats gebracht wordt, zal dat volk van God hem weer dierbaar worden en dan worden er, zoals op deze dag, banden gelegd die de eeuwigheid zullen verduren. Ik mocht dan ook met Groenewegen wel uitroepen: "Zoete banden die mij binden aan dat lieve volk van God." Niet dat ik dat direct zo gevoelde,

maar de andere morgen zoveel te beter.

Ik ging dan huiswaarts als een vermoeide pelgrim, uitziende naar het einde van zijn reis, en ik kon met de dichter wel klagen: "Mijn beenderen werden verouderd in mijn brullen de ganse dag." De ellende en het gemis hetwelk ik gevoelde, laten zich toch niet beschrijven. Maar dat is ook niet nodig; gij zijt toch ook geen vreemdeling van het zuchten en worstelen aan die troon der genade? Het laat zich het best uitdrukken met de woorden van Hiskia: "Och Heere, ik word onderdrukt. Wees Gij mijn Borg." Ik heb mezelf in zulke nare staat ter ruste begeven, maar de slaap week verre van mij en ik kon met de psalmist wel klagen: "Slaap weerhield Gij van mijn ogen. 'k Was verslagen, neergebogen..." enz. Het was Magor-missabib, schrik van rondom.

Zo was het dan vier uur in de morgen geworden en daar ik nog veel schrijfwerk had (de laatste dagen had ik daar in het geheel geen lust toe gehad), dacht ik bij mezelf: Ik zal maar opstaan. Dan ga ik daar nu maar aan beginnen. Wat kunnen wij Gods werk in onszelfen toch tegenstaan, maar als Hij werkt, wie zal het keren? Ik had dan als naar gewoonte mijn knieën gebogen en terwijl ik mijn verzuchtingen opzond tot de troon der genade of de Heere in Zijn toom nog des ontfermens wilde gedenken, vielen met kracht die woorden uit Amos in mijn ziel: "Schik u, o Israël, om Uw God te ontmoeten."

Wat een verschrikkelijke gewaarwording ik daar had, is in geen woorden uit te drukken. Om God te moeten ontmoeten en niet te kunnen, dat zal toch wat uitmaken. Ik zonk als het ware weg in een grondeloze poel van ellende en kon niet anders dan uitroepen: "Verloren, verloren, voor eeuwig verloren." Van mijn bekering was op dit ogenblik niets te zien, maar ik zag mijn zonden als bergen op mij afkomen. Mijn vermeende gerechtigheden kon ik nu niet anders zien dan als een wegwerpelijk kleed. Ik werd er mee bekendgemaakt dat ik een vijand van God was, onwillig en gans onbekwaam tot enig goed, geen recht ten leven, maar op de rampzaligheid. Ik had gemeend dat ik reeds de toevlucht tot Christus had genomen, dat ik mijn hart altijd wijd voor Hem had opengezet, maar nu werd ik eraan ontdekt dat ik dit hart als met ijzeren deuren voor Hem had gesloten, ja, dat ik Hem altijd tevergeefs had laten kloppen. Het woord dat in dit hoofdstuk regelmatig voorkomt, werd op mij van toepassing: "En gij hebt u niet bekeerd."

Nu moest ik uitroepen: "O Heere, wilt Gij die koperen boeien eens verbreken en die ijzeren grendelen in stukken slaan?" Ik had ook het werk Gods in anderen tegengestaan. Wat heb ik toch meermalen hard van God en van Zijn dienst en Zijn volk gesproken. Ik was altijd gereed met de Wet, maar nu ik iets van de verdoemende kracht der Wet gevoelde, had ik wel onder de grond willen wegkruipen van schaamte en vreze. Onder dit alles kon ik toch niet anders dan uitroepen: "O Heere, Gij zijt rechtvaardig en al Uw daden zijn recht." Meermalen had ik de laatste dagen gezegd: "Och, dat mijn hoofd water ware en mijn ogen een springbron van tranen, opdat ik dag en nacht mijn ongeluk zou kunnen bewenen" en de vorige avond zei ik nog, wellicht dat u het zich herinnert, dat de bron was opgedroogd. Maar nu vloten mijn ogen als waterbeken. O, als de Heere ons iets van Zijn heiligheid, rechtvaardigheid en majesteit laat zien, dan gevoelt de zondaar dat onze God buiten Christus' gerechtigheid een verterend vuur is en een eeuwige gloed, bij Wie niemand wonen kan Ik zei dan reeds dat ik het recht Gods hier leerde toevallen en ik moest daarbij uitroepen: "Heere, als Gij mij nu verwerpt, en Gij kunt het rechtvaardig doen, zo zal ik U toch in de hel moeten prijzen en billijken. Nee, Heere, ik zal U daar niet kunnen vloeken, maar ook daar nog moeten getuigen dat Gij goed zijt."

Dit duurde zo tot zeven uur en ik kon niet anders vragen dan om genade, geen recht hebbend, en zeggen: "Heere, wat zult Gij nu met Uw grote Naam doen?" Elk ogenblik

meende ik de slag te kunnen verwachten. Ik had mij neergebogen als een veroordeelde en mijn ogen waren beneveld van tranen.

Toen stond God op met gunstige gedachten. O, onbegrijpelijk wonder voor zulk een en Hij sprak tot mijn ziel: "Bedwing uw stem van geweën, en uw ogen van tranen, want er is loon voor uw arbeid." Ik gevoelde op dat ogenblik iets van de liefde Gods in mijn ziel nederdalen, die onbegrijpelijke zondaarsliefde. Mijn taal is te arm om te zeggen wat dat is voor een schuldig zondaar als ik was. Nu behoefde ik niet naar de hel. De Heere bedekte mijn schuld en zonde en nu zag ik weer de mogelijkheid om behouden te worden en met God in gemeenschap te raken. Ik was als Mozes, waar de Heere zei: "Wanneer Mijn heerlijkheid voorbij zal gaan, zo zal Ik u in een kloof der steenrots zetten, en Ik zal u met Mijn hand overdekken totdat Ik zal voorbijgegaan zijn."

O, nu moest ik verder wenen, maar nu waren het liefdetranen tot die gezegende Borg. Nu zag ik ook duidelijk dat Hij nog bemoeienissen met een zondig schepsel kan hebben in de gerechtigheid van Christus. Dat geen zondaar het gewis verderf zal ontkomen, zo hij in het gerief niet wordt gesteld in deze kloof der steenrots. Als één aanblik van Jezus voor een onwaardig schepsel al zo groot is, wat zal dan toch de volle zaak wel zijn? Ik heb hier ervaren dat als de Heere iets van Zijn liefde in onze harten drukt, deze tot Hem wederkeert. "Vele wateren zullen deze liefde niet kunnen uitblussen." Nu werd het als na een storm stil in mijn ziel en de dankoffers, voortkomende uit een verslagen en verbrijzeld gemoed, hadden weer doorgang tot God en Zijn genadetroon. Nu was het een wegzinken in dat wonder dat ik nog mag verkeren in het heden der genade. Ik moest maar uitroepen: "Wie is aan onzen God gelijk, Die armen opricht uit het slijk?" Nu kan ik met Elia door de kracht van deze spijs wel veertig dagen en nachten gaan, maar nu moet het nog op Horeb aan. Het was toch wonderlijk: Toen mijn huisgenoten opstonden en ik hun mocht vertellen wat God gedaan had. O, dan is alle valse schaamte weg, ja het legde beslag en zij moesten allen met mij wenen. Och, de Heere mocht ook in hun harten nog eens wonen en werken.

Nu mag ik weer eens een ogenblik priester wezen in mijn eigen huis en ik moest maar gedurig zeggen dat Gods genade zo ruim is dat er zelfs voor de grootste der zondaren nog mogelijkheid is. Ik zou nu iedereen wel willen toeroepen: "Buigt u toch voor die hoge God in het stof, eer Hij het duister maakt en uw voeten zich stoten aan de schemerende bergen." Nu is er weer troost in dat Woord. Nu zijn het weer eens geen letters, maar een levend Woord. O wonderlijke God, wonderlijk werk en wonderlijk volk. En bovenal het wonder dat ik er nog ben en nog iets mag stamelen van 's Heeren wegen.

Nu zie ik ook dat voor al dat geslingerde en bekommerde volk dat werk reeds volbracht is van eeuwigheid en dat Christus Zich op Zijn tijd aan elk hunner zeker zal openbaren, maar dan moet eerst geleerd worden: Niets uit ons en al uit Hem. Dan zal het zijn: "Door U, door U alleen, om het eeuwig welbehagen." Verblijd u met mij, want de Heere zal ook u niet begeven of verlaten. Zo Hij vertoeft, verbeid Hem, want Hij zal gewisselijk komen en niet achterblijven. Roep maar veel tot de Heere: "Trek mij, en ik zal U nalopen." En vraag om ontdekkende genade. Ik zie nu dat ik altijd voor Christus had gelopen, maar dat ik nu eens als een onwaardig zondaar achter Hem mag aankomen. O, eeuwig wonder.

Nu moet ik gaan eindigen. Mijn taal is toch te arm om God naar waarde te danken. Dat het de Heere belijft om mij maar laag aan de grond te houden, dat ik ook hier maar niets mee zal worden. Alleen wat op die Steenrots gegrond is, Welke is Christus, zal de eeuwigheid verduren. Al het andere zal wezen als kaf dat wegstuift voor de

wind. Nu zegt de Heere in Zijn Woord: "Zeg de kinderen Israëls dat zij voorttrekken." Nu heb ik even mogen vertoeven aan Elim, met zijn twaalf waterfonteinen en zeventig palmbomen. Nu moet ik de reisstaff weer opnemen en voorttrekken in dit Mesech der ellende, maar ik heb toch mogen zien dat het maar een verdrukking is van tien dagen. O, wat zal dat toch eenmaal wezen voor een onwaardig zondaar, God eeuwig te mogen grootmaken. Ik zou dit alles nu wel met beide handen op het hart willen vasthouden, maar ik gevoel dat dit nu verder uitgeleefd zal moeten worden. O, Christus was als het ware in mijn onmiddellijke nabijheid, zodat ik uitriep: "Heere, had ik nu handen, ik zou U aangrijpen, en voeten, ik zou U nalopen." Maar onze Koning is van Israëls God gegeven. Nu kan ik niet anders dan vragen: "Heere, doe mij nu maar steeds aan Uw voeten zitten om van U geleid en geleerd te worden. Vat mij nu maar bij de hand en leid mij op de weg die Gij wilt dat ik gaan zal. Los alle raadselen op die er nog over zijn." Nu, dat zal Hij op Zijn tijd voor mij en voor dat arme volk zeker doen. Er zal niet één van al de goede woorden die Hij tot dat volk gesproken heeft, op de aarde vallen. Nee, Hij is getrouw, de Bron van alle goed. Nu had ik wel geen vrijmoedigheid om dit alles te schrijven, maar de nood is mij opgelegd met deze woorden: "Dat zal beschreven worden voor het navolgende geslacht." Het zou also Gods wil weleens kunnen zijn dat deze woorden bewaard blijven tot troost voor dat bestreden volk, och, al was het er maar voor één. Of wellicht heb ik de troost die hierin vervat is later zelf nog nodig. De grote en alwijze God mocht dit onwaardig geschrift nog met Zijn zegen willen achtervolgen. Dat Zijn Koninkrijk kome met heerlijkheid en kracht in ons aller hart, tot eer en verheerlijking van Zijn grote, nooit volprezen Naam. Houd aan in het gebed, tijdig en ontijdig, want *Hij Die u roept, is getrouw, Die het ook doen zal.*

*Zij liepen als een stroom Hem aan,
Hij liet hen nimmer schaamrood staan,
Hij wendde straks hun lot.*

Verstroost u dan met deze woorden,

Vaarwel, Joh. van Dijke

3. Student in Rotterdam

Op Tweede Paasdag 1944 werd hij sterk bemoedigd onder een preek van zijn predikant, ds. Bel, over de Emmaüsgangers, wier harten brandende waren. Bij het aanbreken van de Pinksterdagen werd zijn roeping tot het predikambt bekrachtigd met de woorden: "Blijft gij in de stad Jeruzalem, totdat gij zult aangedaan zijn met kracht uit de hoogte" (Luk. 24 : 49). De zaterdagmorgen na Pinksteren ging Van Dijke naar ds. Bel om te vertellen, wat in zijn hart leefde en wat de Heere gesproken had. Al diezelfde avond kwam de kerkenraad bijeen en kreeg hij een attest. De vergadering werd onverwacht ingelast. Er werden zelfs geen notulen van gemaakt.

Zo ging de 'schipper van Dirksland' naar de Boezemsingel in Rotterdam. "Dus je wilt gaan preken, Van Dijke?", vroeg ds. Kersten. "Zo vast als de ene steen op de andere ligt, ik zál preken," antwoordde Van Dijke.

Voor hij op de kansel kwam, is de zaak echter verschillende malen beproefd. Tijdens de vergadering in Rotterdam op donderdag 22 juni waren slechts vier van de zeven curatoren aanwezig. De andere drie konden door de oorlogsomstandigheden niet tegenwoordig zijn. Zodoende is op die vergadering geen beslissing genomen. Dit was reeds de eerste beproeving. Enkele weken later, op 3 juli kwam het Curatorium

voltallig bijeen. Samen met Van Dijke mochten M. Heerschap uit Naaldwijk, K. de Gier uit Utrecht en de Goudse ouderlingen W. de Wit en Chr. van Dam de studie aan de Theologische School beginnen. D. L. Aangeenbrug, M. Blok, C. Hegeman en M. van de Ketterij volgden reeds de lessen. In juli 1945 werd F. Mallan aangenomen, in september gevolgd door J. Hagestein en F.J. Dieleman. In juni 1946 werden H. van Gilst, J.W. Kersten, A. Vergunst en G. Zwerus toegelaten. Een gezegende tijd voor de school en de gemeenten!

Aan de Theologische School werd in die tijd les gegeven door de docenten ds. G.H. Kersten, dr. C. Steenblok en diaken A. van Bochove. Omdat nergens woonruimte beschikbaar was, konden niet alle nieuwe studenten in 1944 naar Rotterdam verhuizen. Dit was opnieuw een beproeving. Enkelen vonden een kostadres. Van Dijke en Heerschap gingen echter in september 1945 pas naar school. Daardoor studeerden zij niet in 1947, maar in 1948 af.

Nadat ze aangenomen waren, bleven ze het eerste jaar nog thuis. Ze hielden regelmatig contact met elkaar. Heerschap zorgde ervoor dat er uit het Westland groente en fruit naar Flakkee werd verscheept. Van Dijke stuurde aardappelen als retourvracht.

Tegen het eind van de oorlog was de situatie in de Maasstad zodanig gevaarvol, dat de lessen gestaakt moesten worden. Het monumentale pand van de Theologische School en de pastorie, beide gelegen aan de Westersingel 64, waren al eerder door de Duitse Wehrmacht bezet. Ds. Kersten adviseerde de studenten zoveel mogelijk thuis te studeren.

Van Dijke was regelmatig bij ds. Bel te vinden. Samen zaten ze dan in een 'glazen studeerkamer' in de tuin. Omdat het gezin van ds. Bel klein behuist was, was een gedeelte van een broeikas als studeerkamer en bibliotheek ingericht. Door de vochtige atmosfeer is in de loop van de tijd een groot gedeelte van de boeken zodanig aangetast dat ze niet meer bruikbaar waren. In de kas werden tevens tabaksbladeren gekweekt want er moest rookwaar zijn. Van Dijke kreeg ook les van meester Neels, die onderwijzer was in Melissant. Omdat die plaats door de Duitsers onder water werd gezet, moesten de bewoners evacueren. Meester Neels kwam in Dirksland terecht, waar hij eveneens les ging geven op de lagere school.

Na de bevrijding van ons land is op 28 juni 1945 door de Dirkslandse jongelingsvereniging "De Zaaier" een herdenkingsbijeenkomst georganiseerd waar verschillende mannen hun belevenissen uit de oorlog hebben verteld. De wederwaardigheden uit de oorlogsjaren hebben bij Van Dijke onvergetelijke indrukken nagelaten. Van Dijke heeft de avond geopend en een slotwoord gesproken. Vanwege tijdgebrek had hij geen gelegenheid meer om zijn ervaringen uit de oorlogstijd te verhalen.

Later is besloten een boekje samen te stellen, getiteld: ***Merktaken opgericht***, waarin ook een verslag van Van Dijke over de wegvoering van de gevangenen en zijn thuiskomst opgenomen werd.

Student Van Dijke moest in september 1945 naar Rotterdam. De studie riep. Eerst was hij nog enige tijd in de kost bij de familie Verbeek in de Lambertusstraat in Rotterdam. Dit was een verre van ideale situatie. Het was een uitkomst toen op Oostzeedijk 342 een bovenhuis beschikbaar kwam. Kerkelijk sloot het gezin zich aan bij de toen nog zeer grote gemeente van Rotterdam- Centrum.

Vooraf voor moeder Van Dijke was de verhuizing van haar rustige geboortedorp naar

de stad een grote overgang. De kinderen hadden minder moeite zich aan te passen aan de veranderde omstandigheden. Ze hadden het voorrecht dicht bij de kerk te wonen, zodat vader Van Dijke de tijd tussen de kerkdiensten thuis kon zijn.

Alle studenten werden 's zondags onder het gehoor van ds. Kersten verwacht, om aantekeningen te maken van diens preken. Zo was er ook 's zondags sprake van les! Dit is bijvoorbeeld te herkennen, wanneer men de preken voor biddag, respectievelijk voor oudjaar van docent Kersten en student Van Dijke met elkaar vergelijkt. Ze behandelen dezelfde tekst Micha 6: 3: "O, Mijn volk, wat heb Ik u gedaan en waarmede heb Ik u vermoeid? Betuig tegen Mij."

Beide predikers hebben het thema: "Gods onderzoekende aanspraak aan Zijn volk."

Ook de punten zijn eensluidend:

1. Een bevoorrecht volk;
2. Een beschamende vraag;
3. Een geëiste verdediging.

De preken zelf zijn verschillend in hun uitwerking.

Student Van Dijke had weinig moeite met de studie. De lessen begonnen eenvoudig, omdat sommige studenten niet verder gekomen waren dan het onderwijs op de lagere school.

Van Dijke heeft drie jaar de catechisaties van ds. Kersten op diens verzoek waargenomen. Hij kon goed met de jeugd overweg. Begaafd met studiezijn muntte hij als student uit op de Theologische School in de Maasstad. Zijn spreektalent bleef niet onopgemerkt, reden waarom zijn leermeester ds. G. H. Kersten hem aan de "Boezem" vaak liet voorgaan, wanneer deze elders was.

De meeste studenten hadden het niet breed. Veel artikelen waren kort na de oorlog moeilijk te verkrijgen. Op de Theologische School kwam het verheugende bericht binnen, dat alle studenten een bon kregen waarmee ze een Engelse fiets konden afhalen. Daarmee waren ze de koning te rijk. Ook de boekenvoorraad groeide. De bibliotheek van wijlen ds. L. Boone, oud-gereformeerd predikant te Sint-Philipsland, werd aan de Theologische School geschonken en onder de studenten verdeeld.

Op 28 juni 1946 werd Van Dijke bevorderd naar het tweede leerjaar. Eerst vertrok het gezin voor een korte zomervakantie naar Ouddorp, op hun geboortegrond Goeree-Overflakkee.

De kinderen waren op verschillende adressen welkom. De contacten met deze mensen zijn lange tijd aangehouden. Verschillende, onder andere met de familie J. Bosland, tot hun dood toe. Ook de studenten Heerschap en Dieleman met hun gezinnen brachten enkele weken elders door. Dit was even een verademing. De drie echtgenotes konden namelijk moeilijk wennen in Rotterdam. Zeker toen hun mannen de zondagen uit preken gingen, viel hun taak hen dikwijls zwaar.

Halverwege de opleiding mochten de studenten een stichtelijk woord gaan spreken. Eind 1946 brak voor Van Dijke en enkele medestudenten deze tijd aan. Nadat hij al verschillende maanden 's zondags op de kansel had gestaan, zou hij op Pinksterzondag 25 mei 1947 in zijn geboorteplaats Dirksland voorgaan. Ds. Bel was van april tot augustus in Amerika, om daar de gemeenten te dienen. Van Dijke's vader schreef in een brief aan zijn zoon Adam: "Han hoopt hier met de Pinksteren te preken. Je moeder ziet er zo naar uit, maar hoe dat moet weten we niet."

De moeder van Van Dijke was door hoge ouderdom - al in de tachtig - veel aan bed gebonden. Ze kwam niet meer in de kerk. Evenwel lag er nog steeds Gods belofte dat zij er getuige van zou mogen zijn, dat haar zoon zou preken. Ze zou dan ook ervaren

door 's Heeren genade en trouw:

*'t Is Isrels God, Die krachten geeft,
Van Wien het volk zijn sterkte heeft.
Looft God; elk moet Hem vrezen.*

De avond tevoren vroeg moeder Van Dijke aan haar dochter Willempje haar nette jurk en haar keuvel gereed te leggen. De Heere gaf haar de kracht om naar de kerk te gaan. Wat moet het voor haar, voor haar man en voor velen met hen, een aangrijpend ogenblik geweest zijn, Han van Dijke het Woord Gods te horen verkondigen.

Voor Van Dijke zelf zal het ook een wonderlijke gewaarwording geweest zijn. De woorden, die hij in zijn jonge jaren vanaf deze kansel hoorde, hadden indertijd bitter weinig indruk op hem gemaakt. En nu mocht hij hier zelf als heraut van de Koning Zijn boodschap brengen.

Dat de Heere nooit zal herroepen wat Hij eenmaal heeft gesproken, betoonde Hij die Pinksterzondag aan de gehele gemeente van Dirksland, maar wel in het bijzonder aan moeder Van Dijke. Veertig jaar na de schenking van de belofte vervulde de Heere deze. "Want Die het beloofd heeft, is getrouw" (Hebr. 10 : 23b). Nu kon de oude moeder sterven. Enkele weken later, 2 juli 1947, mocht ze ingaan in de Stad die fundamenteën heeft, welks Kunstenaar en Bouwmeester God is.

Voor Johannis van Dijke sr. brak op 22 augustus 1949, acht maanden na het overlijden van zijn zoon Han, het stervensuur aan. In de brieven die hij nagelaten heeft, schrijft hij veelvuldig over de noodzaak in Christus geborgen te zijn. Zijn vrouw mocht deze zaak deelachtig zijn, maar hij ging als een missend mens over de wereld.

(De ouders van Betje van Dijke-Bakker overleden slechts enkele weken na elkaar in 1954, Maartje Bakker-Braber op 12 maart en Gerrit Bakker op 7 april.)

De proponenten vergden veel van de studenten. Ze moesten regelmatig 's zaterdagsmorgens al weg om op tijd in de gemeente te zijn waar ze verwacht werden. De verbindingen waren gebrekkig. De oude treinen en bussen die na de bevrijding voor het openbaar vervoer zorgden, moesten nogal eens een omweg maken, omdat vele (spoor)wegen en bruggen vernield waren. 's Maandags reisden de studenten al vroeg weer terug, omdat 's middags om half twee de lessen begonnen.

Vele malen mocht Van Dijke de bazuin van het Woord aan de mond zetten. Gedreven door Gods Geest bracht deze een zuiver geluid voort. Door de dreigende klanken van de Wet, maar evenzeer de lieflijke en vertroostende tonen van het Evangelie werden zieleznaren geraakt. De echo weerkaatste in de harten van zondaren en liet onuitwisbare indrukken na. Lange tijd na zijn sterven mocht hierover nog gesproken worden met de kinderen van Van Dijke, ja zelfs nog met de kleinkinderen. Voor wie de Heere Zijn knecht heeft willen gebruiken, zal ten volle openbaar komen wanneer de laatste bazuin geklonken zal hebben.

Preken, het was de lust van zijn leven, naar de begeerte van zijn hart. Hoe vervrolijkte het Van Dijke, als hij op de kansel een rijke Christus schilderde voor een arme zondaar. Hoe wees hij met vermaak op die ene Middelaar Gods en der mensen, Die zo verborgen voor het zielsoog kan zijn. Een volk in de bekommering dat nog zo vast kan zitten op eigen krachten en eigen werk, wekte hij liefelijk op daarvan af te zien. In zijn preek over 1 Joh. 3 : 9 roept hij zulke zielen toe: "Daarom, zie eens van alles af, van uw bekering, uw gronden, uw gestalten en wat dies meer zij. En zie het Lam Gods, dat de zonden der wereld wegneemt. Ga tot Hem met al uw noden en behoeften, Hij is gewillig u te helpen en Hij wacht u." "En als straks voor u de tijd des welbehagens aanbreekt, zal Hij ook u tot Zich trekken en zeggen: "Zie hier ben Ik."

Aan zijn kinderen heeft hij eens een treffend voorbeeld verteld over de indrukken die hij had als 12-jarige jongen over het herderschap. Misschien heeft het ook weleens vanaf de kansel geklonken. Met enkele kameraden was hij op een dijk, waar wat schapen liepen. De baldadige jongens wilden de schapen de vrijheid geven, maar Han van Dijke, die een schaap vasthield, riep hen spottend toe: "Jullie zijn geen goede herders, want een trouwe herder zorgt voor zijn schapen, hij houdt ze bij zich." Dit heeft niets bij hem nagelaten, maar veel later is het te meer in zijn gedachten teruggekomen.

Tenslotte, hoe ernstig preekte de student op de oudejaarsavond van 1947, in het besef van eigen tekort en schuld in de dienst des Heeren. In zijn preek over Micha 6 : 3 sprak hij indringend de Goese gemeente aan, niemand uitgezonderd: kinderen, jongens en meisjes, ouders, onderwijzers, ambtsdragers, volk van Nederland, Neêrlands kerk, onbekeerden, bekommerden en kinderen des Heeren. En toch, hij vermoedde niet dat de woorden die hij sprak tot Gods kinderen, spoedig voor hemzelf in vervulling zouden gaan. "Het oude jaar is weer voorbij en nog een ogenblik, en het eeuwige nieuwe jaar zal voor u aanbreken." "Want ge zult straks thuisgehaald worden in het Vaderhuis daarboven met zijn vele woningen. Daar zal geen afwijken van achter de Heere gevonden worden. Daar zal geen moeite, geen verdriet meer zijn. Het oude zal daar voorbij zijn en het zal alles nieuw zijn. Daar zult ge uw Koning, uw Verlosser eeuwig groot mogen maken, om nooit meer uit Zijn zalige gemeenschap te scheiden. Daar zult ge eeuwig bij de Heere zijn. Vertrouost elkander dan met deze woorden. Amen."

4. Kandidaat, maar ziek

Ondertussen gaf ds. Kersten vanwege zijn zwakke gezondheid steeds minder lessen. De studenten misten zijn vaderlijke, praktische onderwijs. In 1947 deelden de curatoren van de Theologische School mee dat de studenten Chr. van Dam, C. Hegeman, M. van de Ketterij en W. de Wit beroepbaar werden verklaard.

"Ook al de overige tien studenten zijn bevorderd geworden. Allen hebben de lessen in het cursusjaar dat achter ligt regelmatig bij kunnen wonen. Niemand is door krankheid verhinderd geweest," aldus de curatoren.

Een jaar later konden ze dat niet schrijven. Tijdens de laatste maanden van zijn studie werd Johannis van Dijke ziek. Het was de andere studenten al opgevallen dat hij steeds bleker en magerder werd. Eerst sprak hij er niet over, maar uiteindelijk kon hij niet langer verbergen dat hij zich niet goed voelde. Hij gebruikte allerlei versterkende middelen, maar verbetering bleef uit. Tot schrik van zijn medestudenten en docent Kersten gaf hij op school bloed op. De predikant bracht hem met zijn auto thuis. Van Dijke kreeg te horen dat zijn toestand ernstig was. Eerst werd aan tbc gedacht, maar hij bleek aan longkanker te lijden. Ondanks zijn zwakke lichaam bleef hij de lessen volgen en was nog in staat te preken. Als hij dan 's maandags vermoeid thuis kwam zei hij: "De Heere heeft me weer doorgeholpen."

Op Hemelvaartsdag, 6 mei 1948, sprak hij nog in Amsterdam-Centrum. Daarna kon Van Dijke niet lang meer voorgaan. Hij moest een aantal schooldagen verstek laten gaan, maar kon toch afstuderen.

Op 18 juni werd hij met de studenten Heerschap, De Gier, Dieleman, Hagestein, Kersten en Mallan beroepbaar verklaard. Zeven studenten, het hoogste aantal dat ooit tegelijkertijd van school kwam.

Ook Tholen zou beroepen. Na het verscheiden van ds. A. Janse in 1920 bleef de gemeente al die jaren vacant. In de notulen van 26 juni 1948 wordt vermeld, dat als

tweetal is gesteld kandidaat Van Dijke en kandidaat Heerschap. Kandidaat Van Dijke werd met een meerderheid van 3 stemmen (29) gekozen. Ondanks de berichten over zijn zwakke gezondheid werd ook vanuit tien andere gemeenten de roep gehoord: "Kom over, en help ons." Aagtekerke, Aalst/Nieuwaal, Benthuisen, Elspeet, 's-Gravenpolder, H.I. Ambacht, Hilversum, Krabbendijke, Nieuwerkerk en Oosterland begeerden hem als herder en leraar. Door de woorden:

*"Geen ijd'le zorg doe u van 't heilspoor dwalen,
Houd in uw weg het oog op God gericht,
Vertrouw op Hem en d' uitkomst zal niet falen,"*

voelde hij zich gedrongen aan de roepstem van Tholen gehoor te geven.

De kerkenraad van Tholen werd toentertijd gevormd door de ouderlingen M. Baay, J.L. Geluk, A. Kot en Iz. Lindhout en de diakenen Joh. Bogert, H. Schot en A. van der Weele.

In de notulen van 19 juli 1948 staat geschreven over de overkomst van het gezin Van Dijke:

"Br. Geluk is door ds. Kersten opgebeld. Deze vindt het raadzaam om Van Dijke zo gauw mogelijk naar Tholen te halen, waar hij beter zal rusten dan in Rotterdam. Besloten wordt dat 2 ouderlingen, Lindhout en Kot, naar hem toe zullen gaan om de zaken met hem te bespreken. De scriba zal een briefkaart schrijven dat ze om 2 uur in Rotterdam zullen zijn."

De blijdschap rondom het aannemen van het beroep werd getemperd. Van Dijke's kwaal zette door. Intussen was op 30 juni ds. A. Visser, predikant te Scherpenisse/Poortvliet, overleden. Ds. Visser zou Van Dijke's enige medebroeder op het eiland Tholen geworden zijn. In plaats van twee predikanten was er spoedig niet één meer. Het zou tot 1965 duren voordat de gemeenten op het eiland weer een predikant kregen, in de persoon van ds. A. Kok te Poortvliet.

De beproefde kandidaat onderging in augustus in Rotterdam een pijnlijke operatie. Deze ingreep had indirect met zijn ernstige kwaal te maken. In zijn ziekte kwam in deze maand 'een gunstige wending.' Hoewel er nog geen zicht op was dat hij spoedig bevestigd zou kunnen worden, verhuisde het gezin op dringend advies van ds. Kersten naar de pastorie "Nieuw Molenvliet," een statige villa aan de rand van Tholen.

Ds. Kersten kreeg in augustus een hartaanval, waardoor hij een tijdje rust moest houden. Zijn overlijden op 6 september kwam vrij plotseling.

De volgende dag kwam de classis Tholen bijeen in vergadering waarin de kandidaten Van Dijke en Mallan geëxamineerd zouden worden. Van Dijke kon niet aanwezig zijn, zodat hij dit examen niet heeft afgelegd. De acte was al opgemaakt, maar is nooit ondertekend.

De zieke sterkte voldoende aan om voor verder onderzoek naar het St. Antoniusziekenhuis in Utrecht gebracht te worden.

Bij de bevestiging van kandidaat Mallan te Bruinisse op 29 september sprak ds. J. Fraanje tot veler ontsteltenis: "De Heere gedenke ook onze broeder Van Dijke. De dokters hebben hem opgegeven, maar als God wil dat hij blijft, dan blijft hij."

Dat was heel wat anders dan wat diezelfde week in De Saambinder werd gemeld: "Na onderzoek in het Ziekenhuis te Utrecht is vastgesteld dat Kand. Joh. van Dijke niet geopereerd behoeft te worden. Men is van mening dat na langdurige rust genezing zonder operatie mogelijk zal zijn. Donderdag, 30 Sept. mocht hij het ziekenhuis verlaten." Kennelijk hadden de artsen Van Dijke nog hoop gegeven.

Dat anderen die hoop met hem deelden, blijkt uit een brief van ds. C. Hegeman in *De*

Saambinder van 14 oktober 1948: "Bij alles dat wegvalt blijft onverminderd de belofte: "Zie, Ik ben met u, al de dagen, tot aan de voleinding der wereld." Wat een troost. Leraars worden weggenomen, maar God blijft. O, vrienden, dat wij die troost mogen ervaren is onze wens en bede. Dat al Gods knechten en de studenten die troostrijk mogen ervaren, in het bijzonder onze geliefde vriend en broeder Van Dijke. De Heere mocht hem oprichten, zijn vrouw en kinderen gedenken en de gemeente van Tholen verblijden met Zijn daden."

Deze wens werd gedeeld door ds. W.C. Lamain: "Zorgwekkende berichten ontvingen wij aangaande de lichamelijke omstandigheden waarin cand. Van Dijke verkeert. Onze wens en bede is tot de God der geesten van alle vlees, of het Hem behagen moge, die broeder nog op te richten. De Heere gedenke hem naar ziel en lichaam beide, met vrouw en kinderen en de uitziende gemeente van Tholen, die reeds zoveel jaren een eigen leraar moest missen," aldus *De Saambinder* van 21 oktober 1948.

In diezelfde maand uitte Van Dijke de verwachting dat hij de volgende maand bevestigd zou kunnen worden. Verscheidene kandidaten waren inmiddels al tot de volle bediening gekomen, terwijl hij wachten moest. Dit viel voor hun zieke medebroeder niet mee. Gods wegen waren raadselachtig voor hem. Dat waren ze voor menigeen, zoals later tijdens de begrafenis veelvuldig werd aangehaald.

Omstreeks november heeft Van Dijke nog een korte opleving gehad. In die maand bezocht hij de lagere school (de latere Eben-Haëzerschool) om kennis te maken met de kinderen. Ook liep hij wel door het park, soms samen met 'meneer' Geluk. Deze was hoofd van de lagere school, reden waarom hij altijd met 'meneer' aangesproken werd. Meneer Geluk was tevens ouderling.

Van Dijke heeft hem deelgenoot gemaakt van zijn innerlijke strijd. Te menen dominee te moeten worden, terwijl de ziekte doorzette, zodat het steeds onmogelijker werd: Was dit Gods weg? Tot kort voor zijn sterven heeft Van Dijke nog gehoopt dat er verbetering zou komen. Hij heeft lichamelijk en geestelijk een zware strijd gehad.

De Saambinder van 2 december vermeldt dat J. van Dijke en E. van Dijke-Bakker met hun kinderen op 22 (dit moet zijn 17) november 1948 door 's Heeren goedheid werden verblijd met de geboorte van een zoon en broertje, Teunis.

Vanzelfsprekend was er blijdschap, omdat een gezond kind geboren mocht worden. Maar wat zal er veel in de ouderharten omgegaan zijn. Toen de uitgeteerde vader het jonge leven in zijn armen hield, zei hij: "Tennis, je zult je vader nooit kennen." Er was grote zorg geweest dat de geboorte van het kind gelijk zou vallen met het overlijden van zijn vader. Dit is in menig gebed aan 's Heeren voeten neergelegd. De voorspoedige geboorte van zijn zoon en het feit dat de vader het nog mocht beleven, was voor Van Dijke een antwoord op zijn vragen. Zoals de Heere dit alles wel gemaakt had, zo zou Hij ook verder voor zijn gezin zorgdragen, ervoor zorgen dat het hen aan niets ontbreken zou. Dit mocht hij in alle vrijmoedigheid aan de zijnen vertellen. Nu kon Van Dijke alles aan de Heere overgeven.

En de belofte is later gedurig vervuld. Als moeder Van Dijke soms geen geld meer had om haar kinderen te kleden, gaf de Heere uitkomst. De oudste kinderen weten zich goed te herinneren hoe tot hun grote verbazing een benodigd bedrag soms al op de voordeurmat lag te wachten.

Van Dijke had aan de heer C. van der Jagt, die kruidenier was, gevraagd of hij voor al zijn kinderen een kleinigheidje wilde inpakken. Hij wilde zo graag zijn kinderen nog één keer blij zien. Uiteraard heeft de kruidenier dit met alle liefde gedaan. Hij bezocht Van Dijke vaak 's avonds en bracht dan de boodschappen mee. Later is Van der Jagt

ouderling geworden. Met de volle liefde van zijn hart mag hij tot op heden zijn ambt nog steeds vervullen in de Gereformeerde Gemeente van Tholen.

Aan meneer Geluk, die na het sterven van Van Dijke mede voogd over diens kinderen werd, vroeg de zieke vader of hij dit voortaan ieder jaar voor zijn rekening wilde nemen. Elk jaar een klein presentje als herinnering aan hun overleden vader. Dat heeft meneer trouw gedaan.

Het ziekbed was een zware lijdensweg. Het gezwel belemmerde de ademhaling, zodat Van Dijke het erg benauwd had en veel pijn leed. Kandidaat Van Dijke werd losgemaakt van het aardse. De Heere gaf rust in zijn ziel en een uitzien naar Boven. Tegen ds. Dieleman, die zijn zieke vriend enkele dagen voor zijn sterven opzocht, sprak hij over *het blij vooruitzicht*. Hartroerend heeft zijn gezin hem horen smeken of de Heere wilde geven dat het kwade hen niet zou smarten. Van zijn vrouw en alle kinderen heeft hij persoonlijk afscheid genomen, alsmede van zijn zussen Willempje en Wouterien. De nacht waarin het einde kwam, mocht hij nog getuigen van *het blij vooruitzicht dat hem streelde*.

*Maar blij vooruitzicht dat mij streelt,
Ik zal ontwaakt Uw lof ontvouwen,
U in gerechtigheid aanschouwen,
Verzadigd met Uw Godd'lijk beeld. (Psalm 17 : 8)*

Vrijdagmorgen, 10 december, half acht, heeft het voor de moegestreden pelgrim geklonken: "Wel, gij goede en getrouwe dienstknecht, over weinig zijt gij getrouw geweest; over veel zal Ik u zetten; ga in in de vreugde uws Heeren."

Johannis van Dijke kwam Thuis, slechts 41 jaar oud, om voor eeuwig volmaakt Gods lof te gaan verkondigen.

Student Vergunst ging de zondag na het overlijden van kandidaat Van Dijke in de rouwende Thoolse gemeente voor. Welwillend had de kerkenraad van Poortvliet, waar de jonge Vergunst die zondag zou preken, hem toestemming gegeven in het midden van hun zustergemeente te zijn.

5. "Cand. v. Dijke is gestorven!"

Deze tijding, eigenlijk allang verwacht, verwekte toch nog een schok in de gemeenten. Al konden wij, menselijk gesproken, niet anders verwachten dan dat cand. Van Dijke niet meer van zijn ziekbed zou opstaan, toch hoopten wij nog op de Almacht Gods. Dat de Heere hem nog zou herstellen."

Die hoop was niet in vervulling gegaan, aldus hoofdredacteur en docent dr. C. Steenblok in het 'In memoriam' in De Saambinder.

Verslag in het Eilanden-Nieuws van zaterdag 18 december 1948

Een indrukwekkende begrafenisstoet, zoals Tholen nooit eerder zag.

Onder buitengewone grote belangstelling is Dinsdag 14. December j.l., de op jeugdige leeftijd overleden beroepen Candidaat Johs. v. Dijke ter aarde besteld.

"Onder buitengewoon grote belangstelling is dinsdag 14 december j.l. de op nog jonge leeftijd overleden beroepen candidaat Johs. v. Dijke ter aarde besteld. Vele afgevaardigden en leden uit de Ger. Gemeenten van het eiland Tholen en uit de overige gemeenten van Zeeland en elders waren naar het oude stadje aan de Eendracht getogen om de overledene de laatste eer te helpen bewijzen. Uit Flakkee, vooral uit

Dirksland, de geboorteplaats van de heer van Dijke, waren behalve velen van zijn grote familie, talrijke vrienden met speciale bussen en auto's naar Tholen gekomen. Ook vele predikanten der Ger. Gemeenten en alle studenten waren tegenwoordig. Ds. Verhagen, voormalig predikant van Dirksland, had zelfs de verre reis uit Kampen ervoor gemaakt. Voorts bemerkten we Ds. v.d. Wiel, Ned. Herv. predikant, Ds. van Leeuwen, Chr. Ger. predikant, en de wethouders als vertegenwoordigers van het Gemeentebestuur. Het stoffelijk overschot van de overledene stond in de pastorie in zijn studeerkamer opgebaard. Vele vrienden hebben er gebruik van gemaakt om nog een laatste blik op de overledene te werpen. Om half één begon de rouwdienst. Voor de vele belangstellenden waren niet voldoende zitplaatsen. De kerk, alsmede de gangpaden en de portalen zaten overvol. Er was een geluidsinstallatie aangebracht, zodat ook diegenen die geen plaatsje in de kerk konden bemachtigen, buiten konden luisteren", aldus de verslaggever van het Eilanden-Nieuws.

De voorzitter van het Curatorium, ds. J. Fraanje uit Barneveld, leidde de rouwdienst. Een oude leraar moest een jonge kandidaat begraven. Zelf stond hij ook bijna aan het eind van zijn loopbaan. Twee maanden hierna werd hij ziek en een half jaar later is hij overleden.

Ouderling Iz. Lindhout opende de plechtigheid door het laten zingen van Psalm 103 : 8, naar de berijming van Datheen:

*Als gras en hooi is hier der mensen leven
Die heerlijk bloeit, zijnd' een wijle verheven,
Als een schone bloeme staand' op dat veld;
Maar als de wind eenmaal daarover drijvet,
Zij vergaat haast, zodat niet langer blijvet
Haar plaatse, daar ze voormaals was gesteld.*

Onder het zingen van de bewogen schare kwam ds. Fraanje de preekstoel op. Daarna las Lindhout Prediker 3 en ging de dominee voor in gebed, waarna het eerste vers van Psalm 101 werd gezongen:

Van Gods goedheid en oordeel wil ik zingen; Ik wil Hem schone lofpsalmen toebrengen; Daarmee dat ik God den Heer' bovenal Groot maken zal.

De predikant sprak over Prediker 3 : 14: "Ik weet, dat al wat God doet, dat zal in der eeuwigheid zijn, en er is niet toe te doen, noch is er af te doen; en God doet dat opdat men vreze voor Zijn aangezicht." De dienst werd besloten met dankgebed, waarna staande werd gezongen Psalm 68 : 3.

"Na de rouwdienst werd de begrafenisstoet geformeerd, wat alles in de volmaaktste orde geschiedde. Het was een indrukwekkende gang. Meer dan 1500 mensen volgden de baar."

De kist werd gedragen door leden van de gemeente. Bij het graf werd dit overgenomen door studenten en predikanten die met hem gestudeerd hadden. Ook op het graf was een geluidsinstallatie. A

chtereenvolgens voerden de Thoolse ouderling-preses Iz. Lindhout, consulent ds. F. Mallan, docent dr. C. Steenblok, student H. van Gilst, Van Dijke's vroegere predikant ds. A. Verhagen en A. van Dijke, de oudste broer van de overledene, het woord. Het was een ontroerend moment toen daarna de kist in de groeve zonk en de aardkluiten dof op het deksel vielen. Diep onder de indruk verliet de menigte de dodenakker.

Terug in de kerk sprak Van Dijke's voormalige medestudent ds. W. de Wit uit Middelburg. Hij gaf advies: "Niet curieuselijk Gods handelingen onderzoeken, maar buigen onder Zijn soevereine Raad, opdat wij onze onwaardigheid mochten leren

kennen en aanvaarden."

Sommige mensen spraken inmiddels openlijk hun twijfels uit over Van Dijk's roeping. Zijn dochter Ma kwam bij ds. Chr. van de Woestijne en daar hoorde ze iets heel anders. De Ridderkerkse predikant liet haar een briefkaartje zien. "Ken je dat handschrift?" vroeg hij. Ze zag direct, dat haar vader de kaart geschreven had. "Je moet er nooit aan twijfelen dat je vader geroepen was," vervolgde ds. Van de Woestijne. "Het was voor mij ook een vraag, maar de Heere heeft me bepaald bij Johannes 5 : 35, waar de Heere Jezus over Johannes de Doper zegt: "Hij was een brandende en lichtende kaars; en gij hebt ulieden voor een korten tijd in zijn licht willen verheugen."

Anderen hebben weleens gedacht aan de discipelen die twee aan twee werden uitgezonden. Ze moesten al uitgaan vóór ze als apostelen uitgezonden werden. Ook is de vergelijking getrokken met oefenaars als H. van Schothorst, M. Remijn en L. Wijting, die nooit tot de volle bediening kwamen in onze gemeenten, maar wel met stichting en zegen hebben gearbeid.

Ds. Van de Woestijne werd ook gewezen op David, die goddelijke bevestiging van zijn koningschap nodig had. Die goddelijke bevestiging is meer waard dan de menselijke inzet in het ambt. De Ridderkerkse pastor kreeg te zien dat Van Dijke niet door een mens in het ambt bevestigd was, maar wel de goddelijke bevestiging van zijn roeping had gekregen. In de anderhalf jaar dat Van Dijke het Woord had mogen bedienen, was zijn rondgang door de gemeenten niet ongezegd gebleven. Gods volk gaf er getuigenis van hoe zijn prediking ingang bij hen had gevonden en hun ziel had onderwezen.

Op 16 december schreef Van Dijke's vroegere studiegenoot Hegeman vanuit het Amerikaanse Paterson in een brief in De Saambinder:

"Wij ontvingen bericht dat ook onze geliefde vriend Van Dijke is overleden. Wat een roepstem, wat een ontroering toen ons dat bericht bereikte. Dit is de derde die wij op aarde niet meer zullen ontmoeten. Wij hebben naast hem op school onder de lessen van onze onvergetelijke leermeesters wijlen Ds. Kersten, Dr. Steenblok en de heer Van Bochove gezeten.

In een van zijn laatste brieven schreef hij mij, dat de Heere hem onderwijs had gegeven uit Psalm 145 : 6 oude rijm:

*"God is geregt in alles wat Hij doet,
En goedertier in Zijn werken goed."*

Wat een moeilijke weg heeft deze broeder moeten gaan. 'k Geloof zeker, God heeft hem willen gebruiken als een Leviet in Zijn Koninkrijk, en hij mag met zijn geliefde leermeester en Ds. Visser God grootmaken. Onze gedachten gaan uit naar de weduwe en haar kinderen. Onze vriend schreef mij ook het volgende: "Wij hebben over God niet te klagen, want Hij is de Onveranderlijke en de Getrouwe; als er wat aan hapert, ligt het altijd aan onze zijde."

Ja, vriend Van Dijke heeft een ontdekte weg gehad in de genade. Met hoogachting gedenken wij aan hem, en het is onze hartelijke wens en bede dat zijn vrouw die God van haar man, ook in deze weg, moge ontmoeten. Gelukkig plaatsje, kinderen, om het onderwerp van vrije genade te worden. Vraag er toch veel om, Hij kan u troosten. Ook de kerkeraad en de gemeente lijdt een groot verlies. Wat was het een blijdschap voor Tholen, een predikant te krijgen. Ik wist het, hoe groot de begeerte was, om een Leraar te hebben en dit nu te ervaren. God is niet te begrijpen, maar God regeert."

Deze woorden komen in een bijzonder licht te staan als we bedenken dat ds. Hegeman zelf (in 1970) de volgende predikant van Tholen zou worden. De vacante periode had toen inmiddels een halve eeuw geduurd.

Ds. Visser, ds. Kersten, kand Van Dijke. Driemaal was in 1948 een slag gevallen binnen het verband van de Gereformeerde Gemeenten.

Ds. Hegeman: "God slaat diepe wonden, ook in onze gemeenten. Zullen wij het opmerken of doorgaan? Vreselijk als het van onze gemeenten gezegd zal moeten worden: Ik heb hen geslagen, maar ze hebben geen pijn gevoeld."

Van de zeven kandidaten uit 1948 zijn drie anderen ook jong overleden. Ds. F.J. Dieleman werd (net als Van Dijke) slechts 41 jaar, ds. J. Hagestein werd 43 en de 'jonge' Kersten 44 jaar. De drie anderen, die tegelijkertijd afstudeerden, ds. K. de Gier, ds. M. Heerschap en ds. F. Mallan, kregen juist een zeer lange ambtstermijn.

6. Sprekend nadat hij gestorven is

Johannis van Dijke spreekt nog nadat hij gestorven is. Van zijn hand verschenen zeven preken in de serie "Uit den schat des Woords." Sommige had hij zelf uitgeschreven, van andere had hij een uitvoerige schets gemaakt, waarna ze door zijn schoonzoon, de latere ds. J. Kot, persklaar zijn gemaakt. Zijn prediking bleef gewaardeerd.

Deze waardering voor wijlen kandidaat Van Dijke in het kerkverband, alsmede het kerkelijk meeleven met de weduwe en haar kinderen, werd tenslotte bevestigd in een bijzonder synodebesluit ter aanvulling op onze Dordtse Kerkenorde van 1618-1619. Artikel 13 van deze Kerkenorde regelt de onderhouding van emeritus-dienaren der kerk. Op voorstel van de Particuliere Synode Oost besloot onze Generale Synode van Utrecht in 1949 "dat zij, die niet in de volle bediening geweest zijn, evenals ook bij hun verscheiden de overgebleven weduwen en wezen, uit de emeritus-kas zullen worden verzorgd." Zo wilde de Heere middellijkerwijs bevestigen wat Zijn Woord zegt: "Ik ben jong geweest, ook ben ik oud geworden, maar ik heb niet gezien de rechtvaardige verlaten, noch zijn zaad zoekende brood" (Psalm 37 : 25).

De woning waarin mevrouw Van Dijke nog ruim 13 jaar heeft gewoond in de Regentessestraat in Tholen. Met de twee jongste kinderen is de weduwe in 1962 naar een kleiner huis vertrokken. Enkele jaren later, in 1965, verhuisde zij opnieuw. De pas gebouwde semi-bungalowtjes, waarvan zij er een betrok, lagen op een steenworp afstand van de pastorie in Tholen. Mevrouw Van Dijke is na een smartelijk ziekbed overleden op 20 augustus 1982.

Mocht voor het talrijk nageslacht in vervulling gaan wat volgt op de woorden waarmee Van Dijke uit de banden is losgemaakt: "en er is verwachting voor uw nakomelingen, spreekt de HEERE" (Jeremia 31 : 17). Tot Van Dijke had Hij gesproken: "Bedwing uw stem van geweën, en uw ogen van tranen, want er is loon voor uw arbeid" (Jeremia 31 : 16). Loon uit het arbeidsloon van de volmaakte Ambtsdrager. Loon voor Van Dijke persoonlijk, waar hem de Christus werd geopenbaard als zijn Borg en Middelaar. Loon voor de arbeid die hij als proponent en kandidaat in Gods wijngaard mocht verrichten. En tenslotte, loon voor zijn vaderlijke gebeden die er neig liggen voor het nageslacht. Geen loon uit verdiensten, maar genadeloon. Daarom ook zal de Heere er alleen de eer van ontvangen.

Johannis van Dijke mag nu al vijftig jaar volmaakt God groot maken. De vele 'waaroms' in zijn leven zijn gestild in het 'waartoe'. Waar hier nog zovelen met

raadsels zijn bezet, zijn voor hem alle vragen opgelost. Eeuwig zal Johannis van Dijke God Drieënig danken en loven voor de onbegrepen wegen die Hij met hem gegaan is.

*Daar zal Zijn volk weer wonen naar Zijn raad,
God eeuwig hun Zijn volle gunst betonen;
Daar zullen zij, Gods knechten met hun zaad,
Zij die Zijn naam beminnen erf'lik wonen.*

(Psalm 69 : 14b)

ROUWDIENST DOOR DS. J. FRAANJE

Zingen Ps. 103 : 8

Lezen: Prediker 3

Zingen Ps. 101 : 1

Een lijkdienst hielden onze doorluchtige vaders niet en zo is het onder ons ook niet, maar wel willen wij een rouwdienst houden nu onze geliefde vriend en broeder Johannis van Dijke overleden is.

Als ik mij niet vergis, werd hij geboren te Dirksland. Daar was het zijn tijd en de plaats om op de wereld te komen. Ruim eenenveertig jaar heeft hij mogen leven. Tweeëntwintig jaar is hij getrouwd geweest en veertien kinderen werden er uit dit huwelijk geboren. Twee zijn er overleden. Twaalf zijn er nog in leven.

Johannis van Dijke was van God verkoren, in de tijd gezocht, gevonden, geroepen en wedergeboren. Dat zijn de zuivere grondslagen van de beginselen der soevereine genade. Dat is dus particuliere genade, Godverheerlijkend en de zondaar zaligend. Hij mocht zijn werkzaamheden vertellen, zijn roeping verklaren en werd door het Curatorium toegelaten tot de Theologische School. Drie jaren heeft hij daar doorwandeld. Ruim twee jaar heeft hij mogen prediken.

De sporen van Johannis van Dijke, de schipper van Dirksland, een arme, dwaze man, zijn in Nederland gezien.

Hij is gestorven, maar uit alle streken van ons arme vaderland wordt getuigenis gegeven van hetgeen zij van hem gehoord hebben. God weet wat zij gehoord hebben. Het Curatorium verklaarde hem beroepbaar. De gemeente van Tholen was niet de enige die hem beriep, maar wel de enige die hij aannam. En die gemeente te mogen dienen was hetgeen waarnaar hij uitzag tot het laatste toe. Hij heeft het niet kunnen verliezen voor God door God. Maar ons verliezen is geen koopgeld. Het is een soevereine daad van God.

Ik heb vannacht voor mijn kacheltje liggen wenen toen de Heere mij dat liet zien, en ik zeg Hem er duizendmaal dank voor. En als hij mag zien dat alles een soevereine daad Gods is, dan begint, wat in Romeinen 8 : 37 geschreven staat: "Maar in dit alles zijn wij meer dan overwinnaars door Hem, Die ons liefgehad heeft." O, nu heb ik gezien dat wij het eerst een keertje voor God moeten verliezen en *dan zijn wij meer dan overwinnaars*.

Leraars, studenten, gemeente, jong en oud, hebt u het weleens een keertje voor God mogen verliezen?

Volk van God, hebt u het weleens mogen verliezen? Dan kon God u geen kwaad meer doen. Ik ben vannacht voor alle examens afgekeurd.

Wij hebben een verkeerde toepassing gemaakt, evenals Van Dijke zelf. Vier keer hebben wij hem tijdens zijn ziekte bezocht. Woensdagavond zei ik tegen hem: "Broertje, dat wordt sterven. We zullen nu maar afscheid nemen. Vrijdagmorgen hoop ik terug te komen, maar zult ge dan nog leven?"

Doch nooit kon ik met hem op dat plekje komen. Hij wilde dominee worden en mocht het niet zijn. Ik moest Johannis van Dijke verliezen in God.

Moeder en kinderen, mijn gebed voor hem werd afgesneden. En ik heb tegen hem gezegd: "Zalig zijn de doden die in den Heere sterven." En heeft er één schuld, dan heb ik schuld, dat moeten wij belijden. Maar die schuld is ons vergeven in het bloed van Gods goedheid en oordeel.

Ik heb Van Dijke zelf horen bidden. Hij piepte als een zwaluw, maar het ging niet, het was af. Hij wilde wat God niet wilde. Hij wilde dominee worden.

Vrijdagmorgen kom ik om vijf voor acht aan zijn huis en daar zegt zijn dochttertje: "Dominee, vader is om half acht overleden." Zo is het gegaan.

En nu zal ik het maar zeggen zonder te huichelen, het Curatorium aanvaardde hem, zij leerden hem en stuurden hem Nederland in. Twee jaar heeft hij gepreekt en hij wilde dominee worden. Hij nam zijn beroep aan en Tholen ontving hem.

Gemeente van Tholen, het is nu achtentwintig jaar geleden dat de oude dominee Roelofsen op deze plaats stond om uw geliefde leraar, dominee Janse, te begraven. En bij het graf sprak onze geliefde geestelijke vader, dominee Kersten. Daar stond hij in al zijn ellende. Hij was doornat van het zweten. Hij gaf zichzelf en God nam hem. Wat een kostelijk gesprek daar bij dat graf.

Nu zijn achtentwintig jaar voorbij en staan wij gereed om het gestorven lichaam van Johannis van Dijke met eerbied naar het graf te voeren.

Gemeente van Tholen, bent u weleens bij hem geweest toen hij nog in Rotterdam verkeerde? U hebt hem naar hier mogen laten komen. Zijn vrouw moest naar het ziekenhuis. Een kind werd geboren. Haar man is gestorven, maar moeder en kinderen mogen roemen over barmhartigheid.

Gemeente van Tholen, u moet me goed begrijpen, maar toch moogt ge het een voorrecht achten deze moeder met haar kinderen te mogen verzorgen.

Classis van Tholen, Provinciale en Generale Synode, gedenk deze arme weduwe met haar twaalf kinderen. God zette uw hart, uw deur, uw gebed en uw middelen voor haar open.

Moeder, God zij u genadig.

Ouders en verdere familie dragen wij op aan de rommelende ingewanden van Gods barmhartigheid.

Ik zeg misschien alles wel een beetje vreemd, maar ik ben ook vreemd. Verdraag me maar in mijn ouderdom. Maar ik zal eerst wat zeggen: Dat ik geboren ben, is een wonder, maar dat ik wedergeboren ben en straks moet en mag sterven is nog groter wonder. Want het sterven van Gods volk is een gift uit vrije genade.

Broeders, denk erom, dat Christus geboren werd, is een groter wonder dan dat ik geboren ben, maar dat Hij gestorven is, is nog groter wonder. Door Zijn geboorte nam Hij de afstand weg en door het doen van de wet verwierf Hij kwijschelding van de straf der zonde en een recht ten eeuwig leven. En door Zijn Geest en Woord schenkt Hij de toepassing bij de trappen van genade. Er zijn kinderen, jongelingen, mannen en vaders en Hij voert ze op door de Poorten der Gerechtigheid. "Ontsluit, ontsluit voor mijne schreden, de Poorten der Gerechtigheid."

Nu nog een woord. Lees Jesaja 50, de laatste twee verzen. Daar ziet u de kinderen des lichts in het duister vertrouwend wandelen. Dat is nu het punt waar het om gaat. Daar komt de huichelaar om of valt in zichzelf terug.

Ouderlingen en diakenen, God zij u genadig. U hebt barmhartigheid van God mogen bewijzen. Ik gun u van harte een leraar.

Nu gaan wij nog eens even kijken wat de Bijbel ons door de mond van Salomo zegt.

In Prediker 3 : 14 zegt hij: ***"Ik weet, dat al wat God doet, dat zal in der eeuwigheid zijn, en er is niet toe te doen, noch is er af te doen; en God doet dat opdat men vreze voor Zijn aangezicht."***

Iemand zei eens tegen mij: "Men kan van de nood een deugd maken." Maar zo is het niet. Het is geen gedwongen zaak. Salomo, als redelijk mens zegt: "Ik weet." En als kind van God was hij bijna in alle kwaad geweest. Bijna, want hij heeft zichzelf niet vermoord en kon ook de zonde tegen de Heilige Geest niet doen. Het was er wel na

aan toe geweest. Salomo spreekt hier als kind van God, want de wetenschap der heiligen is verstand. Hij spreekt als met profetische mond en als type. Hij zegt: "Ik weet." We hoeven niet alles te zeggen wat we weten, maar we moeten wel weten wat we zeggen. Hier weet hij wat hij zegt. Hij zegt: "Ik weet," als ik in druk en kruis zit en word bewaard voor opstand en moedeloosheid, en verenigd word door God met God en nu mag roemen in Gods deugden.

Er was eens een bekeerde man die een groot verlies geleden had. Wij vroegen hem: "Is de vijandschap gebroken?"

"Ja."

"De moedeloosheid?"

"Ja."

"Zwijgt u met Aäron?"

"Ja." We dachten, dat gaat goed.

"Maar mag u ook roemen?"

"Nee, daar ben ik nog niet aan toe. Daar kan ik niet komen."

O, dat zal wat te zeggen zijn: "Ik weet." Het is geen dood zaakje. Het kan niet anders en daarom wil ik niet anders. O nee, zo is het niet.

Mijne geliefden, het is wat om door God wetenschap van God te ontvangen en ze te mogen meedelen. Job zegt: "Ik weet mijn Verlosser leeft." Paulus zegt: "Ik weet in Wien ik geloofd heb." Wij zijn verkeerd, daar moet u eens over denken. Te weten dat wij het niet weten, dat is al een grote zaak. "Hoe is de Naam Zijns Zoons indien gij het weet?" Hij is de Schoonste van allemaal, zegt de bruid in het Hooglied.

O, het eens te mogen verliezen: ik weet, uit Hem, door Hem en tot Hem zijn alle dingen. Er komt niets van ons in aanmerking. Die wetenschap is tot eer van mijn God en Vader. Tot troost van Zijn Kerk en tot spijt van de vijanden.

O, die vrije genade. Ik kan er om des tijds wille niet meer van zeggen, maar ik zie een oceaan liggen.

"Ik weet," dat houdt wat in. Ik weet niet veel, niet wat, maar alles. "Ik weet," dat is allesomvattend. Dat omvat alle besluiten, alle voorzienigheid en alle uitvoering.

De Prediker zegt: "Ik weet, dat al wat God doet, dat zal in der eeuwigheid zijn, en er is niet toe te doen, noch is er af te doen; en God doet dat, opdat men vreze voor Zijn aangezicht."

Onze Nederlandse Geloofsbelijdenis spreekt van een zeer overvloedige Fontein, Welke wij God noemen. "Ik weet, dat al wat God doet, dat zal tot in der eeuwigheid zijn." Hoor Israël, hoor Tholen, dat allesomvattende, dat allesvervullende Wezen, de Heere, onze God, is een enig Heere.

Ten tweede: Ik weet God als Vader, de substantie van Zijn Persoon, Vader van Zichzelf. God als Zoon, gegenereerd van den Vader, en de Heilige Geest, uitgaande van de Vader en de Zoon.

"Al wat God doet, dat zal in der eeuwigheid zijn." Het is gedaan, het werd gedaan en het blijft gedaan. Zo was het vannacht toen ik alleen was.

Moeder, wat heb ik een ogenblik ruimte in God gevonden. Wat zal ik nu meer zeggen, want ik weet dat al wat God doet, dat is, dat was, dat wordt en dat blijft, want het is in eeuwigheid gedaan en het zal in eeuwigheid gedaan zijn. O, eeuwige God. Eeuwige ruimte. Eeuwige zaligheid. Hier weidt mijn ziel met een verwond'rend oog. Mij de grootste van alle zondaren is barmhartigheid geschied.

Hebt u er ook weleens wat van mogen leren, dat al wat God doet in der eeuwigheid zal zijn? Daar moeten wij afblijven. Sommigen zullen misschien zeggen: "U bent een besluitdrijver, een antinomiaan, enz."

Maar dat slijk kan er ook nog wel op. De Prediker zegt er echter ook nog iets bij wat de mens tot verantwoording roept. Weet u wat er staat?

"En God doet dat, opdat men vreze voor zijn aangezicht." Dat is niet het werk van een antinomiaan die een slag om de arm houdt. Dat is geen slaafse vreze, maar kinderlijke vreze.

Broeder Johannis van Dijke is erdoor. Hij mag nu zien dat al wat God doet in der eeuwigheid zal zijn. En er is niet toe te doen, noch is er af te doen.

Hij wilde dominee worden en ging sterven. Dat is wat anders. Laat los en ge zult losgelaten worden. Dient den Heere met verheuging en beving. Een mens kan niet alles klaarmaken. Al wat God doet, dat geeft licht, maar het roept u tot verantwoording. Zondag 32 zegt *dat wij door de goede werken, als de vruchten, van ons geloof, verzekerd kunnen zijn*. En degenen die het van God geleerd hebben, zeggen: Zo is het, zo was het en zo blijft het. En tegen de bekommerde Kerk zeggen wij: Als u alles kwijt bent, dan krijgt u alles.

En nu heb ik dit stuk mogen beluisteren: God bezit vijf onmededeelbare eigenschappen: eenvoudigheid, eeuwigheid, onveranderlijkheid, overalometgevoerdigheid en onafhankelijkheid. Van deze vijf onmededeelbare eigenschappen hebben wij niets, anders moesten wij God zijn. Maar God heeft ook mededeelbare eigenschappen zoals: wil, wetenschap en liefde, waarvan Adam iets had en wij ook.

God heeft vijf onmededeelbare eigenschappen, dat is waar. Daar krijgt Gods volk kennis aan. Maar het is wat anders daaraan kennis te krijgen en gelovig door de ambten van Christus gebruik te maken van Gods onmededeelbare eigenschappen, dan ze te bezitten. Daar heb ik in beginsel door het onderwijs van dr. Steenblok te Bruinisse iets van verstaan. Ik zeg hem dank daarvoor. God heeft mij dat bevestigd.

O broeders, leraren, studenten en ouderlingen, denk erom, wij hebben niets van Gods onmededeelbare eigenschappen. Wij zijn niet eenvoudig, dat is God alleen. Het is een menselijke ziekte die ik heb. God alleen is van eeuwigheid tot eeuwigheid. Wij gaan naar de eeuwigheid, maar wij zijn niet van eeuwigheid.

Mensen, jong en oud, als wij daarbij bepaald worden, dan hebben we over dit geval met Van Dijke weinig te praten. Ik heb mij meester willen maken van Gods alwetendheid. Ik heb bezitter van de Goddelijke wetenschap willen zijn, maar ik heb voor God mogen bukken en gezegd: "Heere, ik heb het misverstaan."

Zie Tholen, zo is het gegaan. En als wij maar verliezen mogen, dan zijn we meer dan overwinnaar.

God zegene deze enkele woorden aan uw aller harte.

Moeder, God zij u genadig.

Kinderen, klein en groot, trap uw moeder niet op het hart. In Engeland zegt men: "Als ge nog ouders hebt, dan moet ge aan elk een hand geven. En wordt er een van beiden gemist, dan moet ge de overgeblevene beide handen geven." Moeder, de Heere bewaare u voor opstand en moedeloosheid. Hij ondersteune en schrage u in uw verdere leven.

Leraars en studenten, gemeente, jong en oud, dat uw ogen toch geopend mochten zijn voor de rijkdom die in God is. Wat zegt Jesaja? "Het dorre land zal tot staand water worden, en het dorstige land tot springaders der wateren; in de woning der draken, waar zij gelegen hebben, zal gras met riet en biezen zijn. En aldaar zal een verheven baan en een weg zijn, welke de heilige weg genaamd zal worden; de onreine zal er niet doorgaan, maar hij zal voor deze zijn; die dezen weg wandelt, zelfs de dwazen zullen niet dwalen."

God zegene onze gang naar het graf en van het graf.

Laten wij nog staande zingen Psalm 68 : 3:

*Verblijdt u in God met ootmoed.
Hij is der wezen Vader goed,
En een Beschermmer krachtig
Der weduwen in billigheid;
In den tempel vol heiligheid
Heeft Hij Zijn woonst eendrachtig.
Hij is 't, Die de eenzamen geeft
Een huis dat vol van kind'ren leeft,
Na haar langwijlig wachten.
De gevangenen Hij ontslaat,
En verstrikt de boosdaders kwaad
Ja laat z' in 't land versmachten.*

TOESPRAKEN OP DE BEGRAAFPLAATS

OUDERLING IZ. LINDHOUT

Medereizigers naar de eeuwigheid, hier staan wij nu om het graf geschaard van onzen broeder en beroepen leraar. De veertiende december van het vorige jaar heeft hij voor het eerst bij ons gesproken. En omdat we in de adventsdagen waren, was zijn eerste predicatie naar aanleiding van Maleáchi 4 : 2: "Ulieden daarentegen die Mijnen Naam vreest, zal de Zon der Gerechtigheid opgaan," waar hij door genade iets van had mogen leren en daarom ook iets van heeft mogen zeggen.

Het heeft den Heere uit vrije genade behaagd hem een "halt" toe te roepen: Tot hiertoe en niet verder. Het heeft Hem behaagd de vreze Gods in zijn harte te leggen. En de vreze des Heeren is het beginsel der wijsheid, allen die ze doen hebben goed verstand. Zo is hij dan met vrouw en kinderen tot ons gekomen en heeft ook niet kunnen denken dat de dood zo dichtbij was, want het lag in zijn harte dat hij straks bevestigd zou worden, doch het heeft den Heere niet behaagd, maar hij is er nu veel beter aan toe. Hij is nu boven, verlost van eigen wil, zin en wijsheid, om eeuwig de Drieënige God daarvoor groot te maken, waarvan de Kerk hier door genade al iets leert, al is het met veel gebrek: Het is door U, door U alleen om 't eeuwig welbehagen. Door hemels onderwijs krijgen zij er iets van te verstaan en te beleven. Zo heeft Mozes getuigd: "Heere, Gij zijt ons een Toevlucht geweest van geslacht tot geslacht. Eer de bergen geboren waren, en Gij de aarde en de wereld voortgebracht had, ja, van eeuwigheid tot eeuwigheid zijt Gij God."

Thans worden wij bepaald bij wat de mens na zijn diepe val in Adam te wachten staat. Hier zien wij de vruchtgevolgen der zonde. Onze ogen en harten mochten ervoor opengaan, want de weg die hij gegaan is, staat ons allen te wachten. Allen zijn wij opgeschreven op de rolle des doods. Niemand die leeft zal dit ontlopen. En lezen wij Gods Woord en de bevinding en onderwijzing van Gods volk, als zij iets door hemels onderwijs verstaan wat hun uit genade is geschonken, dan gaan zij roemen in Hem, zoals ook Paulus zeide: "Waar is de roem? Hij is uitgesloten. Door wat wet? Der werken? Neen, maar door de wet des geloofs."

Daarmede insluitend dat de mens door het geloof gerechtvaardigd wordt en niet in de werken der wet. En die leer, die geeft zeker zijn zuivere vruchten, want: "Die deze hope op Hem heeft, die reinigt zichzelf gelijk hij rein is."

Terecht heeft ds. Fraanje aangehaald dat deze leer gegispt wordt als zorgeloos en antinomians, maar dan kunnen wij op grond van Gods Woord getuigen: Deze leer is geen zorgeloosheid. Want wie heeft ooit het zuiverste gepredikt? Wie heeft het klaarst de leer der predestinatie gepredikt? Dat is toch wel de Koning van Zijn Kerk geweest en met Hem de apostelen, die het van Hem ontvangen hebben en door de Geest van Christus geleid werden.

Als wij over zorgeloosheid spreken, geloof ik dat ieder zichzelf wel mocht onderzoeken, want zolang wij onwedergeboren mensen zijn, blijven wij met de beste godsdienst nog zorgeloos. Laten wij slechts het voorbeeld van Paulus noemen. Hij leefde onberispelijk voor de wet. Velen van Gods kinderen zeggen: Wij geloven dat Paulus voor zijn bekering een veel teerder leven had als wij. Maar het was geen gangbare munt. Als hij wedergeboren wordt, ontdekt door Gods Geest, getuigt hij: "Zonder de wet leefde ik eertijds, maar nu het gebod gekomen is, is de zonde levendig geworden, doch ik ben gestorven." Dat is de verborgenheid die de Heere Zijn kinderen leert en waarvoor de Heere Jezus Zijn Vader gedankt heeft, zeggende: "Vader, Ik dank U dat Gij deze dingen voor de wijzen en verstandigen verborgen hebt, en hebt ze den kinderkens geopenbaard."

En ook de opstellers van dat kostelijke boek, de catechismus, namen alle geweer met zich mee in die strijd. Maakt deze leer niet zorgeloze en goddeloze mensen?

Neen zij; want het is onmogelijk dat, zo wie Christus door een waarachtig geloof ingeplant is, niet zal voortbrengen vruchten der dankbaarheid.

Neen zij; want zover de Kerk van boven bediend wordt en door Gods Geest geleerd wordt, naar die mate zullen zij vruchten der dankbaarheid voortbrengen en daarin Hem erkennen.

Paulus heeft het goed geleerd, want hij getuigt in Eféze 2: "En u heeft hij mede levend gemaakt, daar gij dood waart door de misdaden en de zonden."

Dood in zonden en misdaden, dat is ons aller toestand, medereizigers naar de eeuwigheid. Er is levendmaking van boven nodig. Dat is gangbare munt.

Zij die dat te beurt mogen vallen, worden hier ongelukkige mensen. Zij leren door ontdekkende genade dat zij tegen een goeddoend God gezondigd hebben en worden hel- en doemwaardige schepselen. Voor die allen zal het meevallen wanneer het den Heere behaagt hen aan het einde te brengen en Christus aan hen te openbaren als de Weg, de Waarheid en het Leven. Daarvan was ook onze beroepen leraar geen vreemdeling en nu mag hij juichen voor den troon.

Twee leraars, twee vrienden, zijn binnen korte tijd in de grote hemelschaar van die gezegende Koning opgenomen en hunne kronen werpen zij voor Zijne voeten neer. Zij zijn daar uit vrije, soevereine genade en die hebben wij allen nodig op weg en reis naar de eeuwigheid. De Heere ontdekke ons aan onze doodsstaat en zorgeloosheid. Want toen was Paulus zorgeloos, al leefde hij teer. "Zonder de wet leefde ik eertijds." Wie gelooft dat nu? En aan de verkiezing stoten wij ons.

Nochtans, Gods volk acht de verkiezing een groot voorrecht, want als er geen verkiezing was, werd er niemand zalig. En wij gaan om eigen schuld verloren, want de Heere heeft ons goed en naar Zijn evenbeeld geschapen, in ware kennis, gerechtigheid en heiligheid.

Wij gaan om eigen schuld verloren, want van nature vragen wij niet naar onze Schepper. Gelukkig zij, die een 'halt' wordt toegeroepen. Mocht het den Heere behagen dat uit deze roepstem of door de predicatie, door ds. Fraanje uitgedragen, nog eens leven geboren mocht worden.

De Heere zegene het gesprokene tot ware bekering voor het eerst en tot opbouwning van Gods volk in het allerheiligst geloof. Onze broeder en leraar is nu ontdaan van

alles waaraan hij vasthield tot kort voor zijn dood, toen het den Heere behaagde hem er gans en al uit te zetten. Als de Heere wat wil leren, moeten wij eruit. Eigen zin en wil moet dan wijken. Dan worden wij onderwerpen om van Christus onderwezen te worden, hetzij bij de aanvang of bij de voortgang.

Thans wil ik mij tot de weduwe wenden.

Wat wij en ook u niet hadden kunnen denken, is geschied. Uw geliefde man werd weggenomen. De Heere ondersteune u. Wij hadden naar menselijke berekening gedacht dat het gelijk zou komen, mevrouw in het kraambed en de man in het graf, maar het heeft den Heere behaagd daarin te voorzien. U mag hier nog staan aan de groeve van uw man. Het liefde den Heere u te ondersteunen. Hij begiftige u met dat Deel wat Hij uit vrije genade uw man geschonken heeft. Als u dat moogt ontvangen, krijgt u meer terug dan u verloren hebt, al is en blijft het een smartelijk verlies. Kinderen, het is ook voor u nodig wedergeboren te worden, een nieuw hart te krijgen, om straks God te kunnen ontmoeten. Gebeurt dat niet in de tijd, wat zal het dan uitmaken, in de eeuwigheid voor die grote Rechter te verstommen als u toegeroepen zal worden: "Gaaf weg van Mij, gij werkers der ongerechtigheid, in het eeuwige vuur, hetwelk den duivel en zijn engelen bereid is.

Jullie, twee oudste dochters, geef de rechter- en de linkerhand aan moeder. Zij heeft uw hulpe nodig. De Heere verwaardige u Hem te kennen voor de noden van ziel en lichaam beide. Hij getuigt: "Ken Mij in al uwe wegen, en Ik zal uwe paden recht maken." Hij is een Rechter der weduwen en een Vader der wezen.

De oudste zoon moge tot een voorbeeld zijn voor zijn jongere broers en zusters, gelijk ook onder het Oude Testament een grote verantwoordelijkheid rustte op de oudste zoon van het gezin, om ware het mogelijk met de hulpe des Heeren hen nog onderwijs te geven.

De Heere zegene en heilige Zijn Woord aan ons aller harte. Ook onze gemeente is teleurgesteld, maar de Heere getuigt: "Mijn raad zal bestaan, en Ik zal al Mijn welbehagen doen."

Al zijn de gedachten van onze beroepen leraar niet bevestigd geworden: Ik zal nog op de kansel komen, ik zal bevestigd worden, was hij de enige die daarin is mis geweest? Lees dan Gods Woord, en Gods volk zal het getuigen, dat ook zij dikwijls verkeerde toepassingen maakten.

Veertien dagen terug werden wij bepaald bij Jonathan. Hij had met David een verbond gemaakt en mocht zien dat David koning zou worden in de plaats van zijn vader Saul. "En," zegt hij: "ik zal de tweede bij u zijn." Kort daarop is hij echter gesneuveld. Hij was daarin mis. Nochtans, hij is boven en wat van het schepsel is zal beneden blijven. Ook datgene wat van onze beroepen leraar was, maar hijzelf juicht voor de troon.

Gij leraars, knechten des Heeren, de Heere ondersteune u met Zijne hulp, opdat door dat dierbaar Evangelie nog zondaren tot God bekeerd mochten worden.

Het is noodzakelijk voor leraars en ouderlingen, de predestinatie, maar daarnaast ook de verantwoordelijkheid voor ieder mens voor te stellen. Die verantwoordelijkheid is zeer groot en zal in de eeuwigheid op des mensen consciëntie drukken Wanneer hij verloren gaat, zal de mond verstomd zijn. En de duivel zal u toeroepen (en dat zal een dubbele hel zijn): "Waarom hebt gij naar mij geluisterd?" Hier roept hij u toe: Ge zijt nog te jong; dan, ge zijt te oud, ge hebt te lang gezondigd, het kan niet meer. En wij geven gehoor aan zijn ingevingen, want wij zijn hem toege gevallen. De duivel van buiten en de verrader van binnen hebben het beide op des mensen ondergang gemunt.

De Heere zegene deze roepstem en het woord dat wij in zwakheid gesproken hebben. Hij bekwame ook de andere leraars die het woord nog zullen voeren, om met eenvoudigheid te getuigen, Wie God is in Christus voor de grootste der zondaren.

Wanneer genade aan de ziel verheerlijkt wordt, gaat de mens daarvan getuigen. De verdere familie wensen wij toe dat de Heere deze roepstem heilige tot heil voor uw kostelijke ziel op reis naar de eeuwigheid, opdat in de dag des oordeels uw broeder niet tegen u getuige. Wij hebben u de zuivere waarheid voorgehouden. Wat zal het uitmaken zo ge deze roepstem moedwillig in de wind zult slaan. Maar nochtans, Hij is de Machtige om vijanden en eigengerechtigden zaligmakend aan hun ellendestaat te ontdekken. O hoe noodzakelijk is het om recht ontdekt te worden hoe eigengerechtigd onze staat is. Daarvan afgebracht te worden is wel het allermoeilijkste. Dat kan alleen door de genade, die in Christus Jezus is. Dat zij zo.

Ds. F. MALLAN

Als consulent van de gemeente Tholen rust op mij de dure roeping om aan de groeve der vertering waarin het stoffelijk overschot is neergelaten van onze onvergetelijke vriend en broeder een enkel woord aan het vele gesprokene toe te voegen. Gewis, het is geen gemakkelijke taak.

Waarom niet? Wel, hetgeen is geschied is wel tegen alle verwachting in. Wij hadden gedacht naar Tholen te komen om onze broeder Van Dijke als bedienaar des Woords in het ambt te zien bevestigen, maar in plaats daarvan zijn wij thans samengekomen om de beroepen leraar, die nog niet in de volle bediening gekomen was, grafwaarts te dragen.

Geliefde vrienden, ik beken het u, ik heb het niet willen geloven dat hij sterven ging, ik heb het ook niet kunnen geloven, maar ik heb het moeten geloven nu mijn ogen het aanschouwen. Mijn gemoed is geschokt geworden, veel vertwijfelingen en bestrijdingen hebben mijn ziel vervuld.

Het heeft mij gebracht in de verborgen binnenkamer om te vragen wat de Heere hierin te zeggen had. Enerzijds heeft de Heere gezwegen, maar aan de andere zijde laten zien, wat door onze geliefde broeder dominee Fraanje nog meer verhelderd is geworden. Onze gedachten werden heengeleid naar Elihu in Job 36 : 26: "Zie God is groot, en wij begrijpen het niet."

Een mens wordt door wederbarende genade, gelijk dominee Fraanje heeft aangehaald, vernieuwd naar Gods beeld, maar niet naar het beeld zoals het zich openbaart in de onmededeelbare eigenschappen. Ook werden onze gedachten heengeleid naar hetgeen onze vaders in de Vijf Artikelen tegen de Remonstranten beleden hebben. Gods raad mogen wij niet verzwijgen, maar ons is wel bekend dat er een besluit is en een eeuwig welbehagen. Maar aan de andere zijde, hebben onze godvruchtige vaders getuigd, mogen wij die raad niet curieuselijk onderzoeken. De Almachtige, Die kunnen wij niet uitvinden.

Wie zal in de leidingen des Heeren kunnen inblikken, daar God groot is en wij begrijpen het niet ? Wij moeten beschaamd staan vanwege de weinige waarachtige Godskennis, ook na ontvangen genade, want zelfs Elihu moest dat getuigen.

Hoe komt het dat God door ons niet te begrijpen is? O, wat zijn wij diep gevallen in het Paradijs, zodat wij totaal geen Godskennis hebben overgehouden. Weliswaar worden wij bij hartvernieuwende genade herschapen naar Gods beeld, maar daarom kunnen wij God niet begrijpen in de onmededeelbare eigenschappen.

God geve ons in Zijn wil te berusten, om Hem niets ongerijmds toe te schrijven, nu wij staan om de groeve der vertering, waarin mijn geliefde broeder in de genade is neergelaten. Om niet te spreken over hem, maar over Hem, Die zijn ziel heeft opgenomen tot Zijn troon, waar hij eeuwig mag verkeren, straks met het lichaam verenigd, om God eeuwig lof, eer en dankzegging daarvoor toe te brengen. Elihu zegt:

"Ik zal mijn gevoelens van verre ophalen, en mijnen Schepper gerechtigheid toewijzen."

O, dat mocht ons worden geschonken, om geen kwaad van God te spreken. Wat Hij doet, dat is welgedaan, en het is in eeuwigheid gedaan.

Hij wordt in alles verheerlijkt, ook eeuwig door Van Dijke. Hij wordt niet door alle mensen verheerlijkt. Door de verworpenen nooit. Hij wordt echter wel in hen verheerlijkt. Maar door de uitverkorenen zal Hij eeuwig verheerlijkt worden.

Gemeente van Tholen, diep zijt gij bedroefd, het is een zware teleurstelling voor u. God geve u te berusten in Zijn soevereiniteit en te vragen om een ander, tot heil voor de gemeente, opdat uwe ogen uwe leraars mogen aanschouwen en zij niet meer als met vleugelen van u zouden wegvliegen.

De Heere geve het de kerkenraad van Tholen, die zo zwaar in alles is getroffen, om in alles Gode niets ongerijmds toe te schrijven.

Kerkenraad van Tholen, onze ogen hebben het aanschouwd, gij hebt meer dan een beker koud water gegeven. God zegt: "Voor zoveel gij dit een van deze Mijne minste broeders gedaan hebt, zo hebt gij dat Mij gedaan." Ik heb hoop voor Tholen gekregen.

Geachte weduwe met de kinderen, in plaats dat uw man is bevestigd geworden, werd hij grafwaarts gedragen. Droefheid vervult uw hart, zoals ook mijn gemoed geschokt is geworden, waardoor ik haast niet in staat ben het woord te voeren. De Heere geve u op Hem te zien, daar Hij beloofd heeft een Man der weduwen en een Vader der wezen te willen zijn: God in de woonstede Zijner heiligheid.

Kinderen, houd u bij de leer der waarheid. Wijk er niet vanaf. Druk de voetstappen uws vaders. Val niet in onverschilligheid, omdat het u tegenloopt. Zie ermee op de rechte plaats te komen, om de God van uw vader te leren kennen. De Heere verheffe het licht Zijns aanschijns ook over de oude vader van onze geliefde broeder, met de schoonouders. De Heere geve ons allen leringen uit dit geval te trekken. Studenten, trek er leringen uit, opdat we ons mochten vernederen voor Gods aangezicht. Hier hebt ge het bewijs gekregen dat het student zijn nog geen dominee zijn is. De één zegt: "Hij was niet geroepen." Een ander: "Hij was wel geroepen om het Woord te spreken, maar niet tot het ambt." Laat ons geen conclusies trekken, maar laat ons ieder persoonlijk leringen trekken.

"Doorzoekt uzelve nauw, ja zeer nauw, gij volk dat met genen lust bevangen wordt." Opdat wij op een conclusie niet naar de eeuwigheid zullen gaan.

Laat ons niet rusten voordat wij die zekerheid hebben waardoor wij welgetroost kunnen leven en sterven, gelijk het ook de verzekerdheid is geweest van hem die wij grafwaarts droegen, om de kroon voor de voeten van het Lam te werpen.

Daar wordt de stem des drijvers niet gehoord. Wij kunnen smaden en lasteren, maar daar zal die stem zwijgen. Daar rusten de vermoeiden van kracht. Zo rust broeder Van Dijke tot de dag der zalige opstanding. Dan zal hij zijn hart voor eeuwig aan God kunnen ophalen. Daar is geen vermoeidheid meer, geen teleurstelling meer, maar eeuwig verblijden. Hem zij de lof tot in eeuwigheid.

DR. C. STEENBLOK

In dit ogenblik waarin wij rond de groeve geschaard staan willen wij ook een enkel woord spreken. Wij hebben in onze gedachten: "Want Mijn gedachten zijn niet ulieder gedachten, en uwe wegen zijn niet Mijne wegen, spreekt de Heere. Want gelijk de hemelen hoger zijn dan de aarde, also zijn Mijne wegen hoger dan uwe wegen, en Mijne gedachten dan ulieder gedachten." De Heere vervult Zelf alles wat Hij van eeuwigheid heeft besloten. En zo is ook deze stonde daar nog een getuige van, dat de

Heere Zijn eigen Raad gewisselijk vervult.

De gedachten des mensen kunnen vele zijn, maar tenzij zij bestierd worden door Gods Heilige Geest, liggen de gedachten des mensen altijd tegen de heilige Raad des Allerhoogsten in. De Heere breekt de gedachten der volkeren, maar Hij voert gewis Zijn eigen Raad uit, en in die Raad ligt immers dat Hij Zichzelf een volk verkoren heeft ten eeuwigten leven, en dat volk doet Hij op Zijn tijd ter wereld komen.

De Heere heeft op aarde een zichtbare kerk, waarin Hij de ambten en de bediening des Woords heeft ingesteld. Vandaar dat er ook in onze gemeenten een opleiding is voor de geroepen dienaren des Woords. Maar wij hebben vanmiddag met veel aangenamenheid onze veelgeliefde ds. Fraanje beluisterd. Het was ons allen uit het hart gegrepen toen hij betuigde dat wij met al onze wijsheid, kennis en wetenschap om moeten komen. Wij moeten niet en nullen worden voor de Heere. Zo komt God Zijn eeuwige Raad te vervullen.

De Heere vervult Zijn Raad en roept ook Zijn knechten. Hier hebben wij een geval dat zeer uitzonderlijk is. Ik stem van harte in met hetgeen ds. Mallan heeft gezegd, maar wil toch nog iets opmerken. Zeker, er zitten leringen in, maar er ligt ook een roepstem in van 's Heeren wege, dat wij ons allen zullen moeten vernederen. De Heere heeft wat te zeggen door deze omstandigheden. Onze plaats is in de laagte. Wij mochten ons verootmoedigen voor het aangezicht des Heeren, onzes Gods, en de Almachtige schenke ons alles wat nodig is.

Onze geliefde vriend en broeder Van Dijke mag juichen voor de troon der genade. Wat een zalig voorrecht dat hem beschoren is. Het is vele malen gezegd: "Hij kan zichzelf maar niet kwijt worden, hij houdt maar vast dat hij nog op de kansel zal komen." Maar Gods Raad zal bestaan. Hij mag thans juichen en zeer verre verheven zijn boven alle lichaamslijden, dat soms zo zwaar kon zijn.

Toen wij hem bezochten, vertelde hij dat hij de vorige week zulke pijnen had gehad dat hij bad: *O God, verlos mij uit dit lijden.*

Maar toen kon hij niet loslaten, de Heere heeft hem echter losgemaakt. Hij mag thans juichen, daar waar geen weedoende doorn of stekende distel meer gevonden wordt en eenmaal in de dag der dagen zal ook zijn vlees, dat hier schier verteerd is geworden, opgewekt worden uit het stof, om met ziel en lichaam eeuwig God Drieënig groot te maken. Dat is het deel van al Gods lievelingen, ook van onze broeder Van Dijke. Wat heeft onze dierbare Borg toch alles volkomen volbracht. Wat een zoete zaligheid in Zijn dierbare kruisverdiensten. Maar het zal altijd zijn: *Niets in ons, maar alles in Hem, zo reist dat volk naar het hemels Jeruzalem.* Alle gedachten des mensen zullen bij het sterven afgesneden worden en de ziel zal geplaatst worden voor Gods aangezicht.

Mensen, wij staan allen rond de groeve der vertering. Als wij daar eens bijgezet worden, waar zal onze plaats dan zijn? Ge hebt veel woorden horen spreken, neem ze ter harte. Want och, het leven is zo kort. Slechts éénnenvertig jaar heeft het leven geduurd van onze geliefde vriend en broeder. Het kon nog jonger, maar de hoofdzaak is, hoe de mens zal sterven, hoe hij God zal ontmoeten. Onwedergeboren, dan is het voor eeuwig verloren, voor eeuwig kwijt.

Mijn onherboren medereiziger, het mocht eens zijn, dat deze doodsklop op uw hart mocht komen, opdat gij vanaf deze ure stervende gemaakt mocht worden door de werkingen van Gods Heilige Geest.

Volk van God, één is u weer voorgegaan. In onze dagen worden velen van Gods lieve kinderen opgeroepen en nu reeds drie van de knechten des Heeren.

Laten wij onze broeder Van Dijke er ook maar bijnemen, al is hij niet tot de volle bediening gekomen. Een drietal is reeds weggenomen, daar ligt een roepstem des

Allerhoogsten in. Het mocht ons verootmoedigen en vernederen en de ware vreze des Heeren mocht in ons aller harte gelegd worden, hetzij voor het eerst of bij de voortgang. De Heere gedenke Zijn Sion, Hij legge bovenal leven in de dorre doodsbeenderen.

Zo mocht God het wel maken met Zichzelf.

Geliefde mevrouw Van Dijke, het is voor u en de kinderen een zware slag. Denk het eens in, twaalf kinderen, en het jongste kind pas in de wieg. Het is een diepgaande beproeving, maar des Heeren wegen zijn hoger dan onze wegen en Zijn gedachten zijn hoger dan onze gedachten. Hij mocht uw ziel ondersteunen, opdat gij het met Hem eens mocht worden door het vrije van Zijn lieve genade in Jezus Christus.

Hij geve ook Zijn gunst over de kinderen. Het mocht wezen dat u allen tesamen verwaardigd werd om de voetstappen in de genade van uw godzalige vader te drukken Gemeente van Tholen, het is een geweldige slag. De Heere schenke u te Zijner tijd de man Zijns Raads. Zijn wegen zijn hoger dan onze wegen en Zijn gedachten hoger dan onze gedachten. Maar zie, het kan in Zijn Raad liggen dat Hij deze knecht weggenomen heeft, maar reeds op weg is om u een andere te schenken. God is altijd wonderbaar.

Er gaat een roepstem uit: *Gedenk te sterven*, gedenk dat gij eenmaal rekenschap zult afleggen.

Mijn onbekeerde medereiziger, ge mocht de Heere aanlopen als een waterstroom, opdat Hij u gedachtig mocht zijn ten goede, naar het soevereine van Zijn gunst. Ik dank u.

STUDENT H. VAN GILST

Geliefden, mij is namens de studenten opgedragen aan dit geopende graf van onze onvergetelijke broeder en vriend Van Dijke een enkel woord te spreken.

Het heugt mij als de dag van gisteren dat ik hem voor het eerst mocht ontmoeten op onze Theologische School. Maar dat niet alleen, wij hebben ook veel met elkander vertrouwelijk omgegaan en wij hebben elkaar ook veel persoonlijk mogen ontmoeten. En dan ging het niet altijd over de lessen die wij kregen aan onze school, maar dan mag ik met vrijmoedigheid zeggen, dat het wel eens gebeurde dat wij over die dingen mochten spreken die waarde hebben tot over dood en graf heen. En daarin is voor mij gebleken dat onze vriend geen vreemdeling was van het werk des Heeren, maar dat hij door genade deel mocht hebben aan Hem, Die getuigd heeft tot Zijn Kerk: "En ziet, Ik ben met ulieden, al de dagen, tot de voleinding der wereld." Dat is zijn troost geweest. Uit die grote Trooster, Die deze woorden gesproken heeft, mocht broeder van Dijke de vruchten erlangen.

Wat blijft voor ons anders over, dan nadat reeds is opgemerkt dat ds. Visser uitgedragen is, en onze onvergetelijke vriend en broeder ds. Kersten en nu weer onze broeder Van Dijke, wat blijft er voor de Kerk des Heeren, wat blijft er voor Gods knechten en studenten anders over dan: "Ziet, Ik ben." O, Hij is eeuwig God, éénswezens met de Vader en met de Heilige Geest.

Maar: "Ik ben." O, als Knecht des Vaders, Die de deugden van het Wezen Gods heeft opgeluisterd, en die de Kerk in Hem door genade weer mag beluisteren.

Door al Uw deugden aangespoord,

Hebt Gij Uw Woord

En trouw verheven.

Hij heeft de Kerk toegeroepen bij al wat valt: "Ziet, Ik ben met ulieden."

Dat spreekt Hij tot de elf discipelen. Zie ze daar staan. Judas is er tussenuit, hij heeft

in wezen nooit bij hen behoord. "Ziet, Ik ben met ulieden, al de dagen, tot de voleinding der wereld." Dat is de troost in alle dagen. In dagen van rouw, in dagen van smart, in dagen van strijd. "Al de dagen tot de voleinding der wereld", dus niet alleen "Ik ben," maar ook "Ik blijf." "Ik ben de Alfa en de Omega."

Hij zal die Kerk, die Hij gekocht heeft met Zijn dierbaar hartebloed in het einde der eeuwen, de Vader voorstellen als een reine maagd zonder vlek of rimpel of iets dergelijks. Dan zal die stem ook door hem beluisterd worden, waarvan hij getuigenis gegeven heeft: "Ontwaakt gij die slaapt, staat op uit de doden en Christus zal over u lichten." Dan staat er: "En die gereed waren gingen met Hem in tot de bruiloft." Dat zal de zaligheid voor de Kerke Gods volmaken, met een Drieënig God onmiddellijk 'verenigd, niet alleen naar de ziel, maar naar ziel en lichaam, om Hem eeuwig alle lof en aanbidding te mogen toebrengen.

Geliefde weduwe, ge zit hier aan het graf van uw onvergetelijke man, de kinderen staan er omheen. Vele zijn de verzuchtingen geweest die hij tot de hemel heeft geslaakt, ook voor u, moeder en kinderen. De Heere geve dat het eens mocht blijken dat het niet tevergeefs was, opdat de scheiding toch niet eeuwiglijk zal mogen zijn. Wat zullen wij u toewensen? Immers, alleen die eeuwige Trooster, Die alleen kan u troosten. "Ziet, Ik ben." Hij is er nog. Alle mensen, ook wij, zijn nietige vertroosters. Dat Hij uw Man moge zijn. Hij moge Zich betonen een Vader der wezen.

Dat zij ook de troost van de gemeente van Tholen. Hij alleen kan die lege plaats in Zijn gunst vervullen.

Het moge de troost voor de ganse Kerke Gods uitmaken, dat de strijd voor die Kerk niet eeuwiglijk zal duren. De Heere moge deze roepstem heiligen door Zijn eeuwige Geest, opdat uit dit sterven nog sterven geleerd mocht worden. Zo zij het.

Ds. A. VERHAGEN

Wij kunnen uit de natuur wat leren. Wat?, zult ge vragen. Wel dit, *als het koren op de akker rijp is, dan komt de zeis* en het koren wordt afgesneden en in de schuur gebracht.

Wij staan nu aan de geopende groeve van onze geliefde broeder, wiens jonge leven wij kenden toen wij in Dirksland in de bediening des Woords stonden. Hij was onze catechisant, zodat wij altijd met grote belangstelling zijn gangen en zaken hebben nagegaan.

Veel wederwaardigheden en teleurstellingen waren zijn deel, maar dat alles heeft moeten meewerken om hem rijp te maken voor de eeuwigheid. Wij zouden zeggen: 'Is het niet verkeerd die man van die vrouw en die kinderen weg te nemen? Hij, die toch zo'n innige begeerte had om bevestigd te worden?'

God geeft ons geen antwoord, maar spreekt met daden. Hij was rijp voor de eeuwige heerlijkheid en daar hebben alle wegen voor moeten medewerken ten goede.

Gewis, dan past hier aan dit graf zwijgen en bewonderen. Werkelijk, als hij nog tot ons spreken kon, zou hij zeggen: Weent niet over mij. Want in plaats dat hij leraar is geworden in de volle zin, op aarde, is hij als het ware als ouderling in de hemel gezet. Hij heeft de herdersstaf niet gezwaaid, maar hij is toch als schaap tot die eeuwige kudde toegevoegd, en mag daar eeuwig zijn hart ophalen, om een Drieënig Verbondsgod te loven en te prijzen. Wat is dat volk toch gelukkig Wij zien elkaar nooit voor het laatst, nee, hij is ons slechts voorgegaan, rijp voor de eeuwige heerlijkheid.

O, welk een voorrecht, door de Heilige Geest bearbeid te worden, onszelf als doemwaardig te leren kennen, maar ook de rijkdom van Christus Jezus. Ik weet het,

de weg is zwaar om te aanvaarden dat alle dingen moeten medewerken ten goede. Toch is het waar. Door het raadselachtige voert God Zijn soevereine Raad uit, opdat de mens erbuiten valt en God de ere krijgt. Ik hoop dat dit de indruk moge zijn bij het verlaten van het graf.

Geliefde weduwe en kinderen, er is reeds veel gezegd, ik wil nu nog iets anders zeggen. De Gereformeerde Gemeenten in Nederland hebben een ereschuld aan u, en wij hopen in staat gesteld te worden die ereschuld te betalen. Wij zullen u op één lijn plaatsen met de weduwen van de dienaren des Woords. Ook uw groot gezin.

Moeder, er ligt een geweldige taak op uw schouders. Wij kunnen er iets van gevoelen. Ge mocht uw knieën buigen voor den Heere. Er is veel gezegd, maar uw man zijt ge kwijt. Wij hopen voor u te zorgen.

Ook voor u, kinderen. Vergeet uw vader nooit. Wat al gebeden zullen er voor u opgezonden zijn. Denk er om, dat gij in rouw en smart dicht bij moeder mocht staan. De God aller genade verheffe over alles het licht Zijns aanschijns.

Voor wij dit graf verlaten willen wij nog met elkander zingen Psalm 84 : 6

*Want ons God is vriend'lijk en goed,
Een zon en schild tot ons behoed,
Die ons geeft eer ende genade;
Die den vromen in genen nood
Verlaten zal tot in den dood.
Geen ding ontbreekt hem vroeg noch spade.
Zalig is hij, die op Hem bouwt,
En Hem van harte gans vertrouwt.*

DANKWOORD A. VAN DIJKE

Waar ons verzocht is een woord van dank te spreken, zullen wij trachten dit te doen.

Allereerst zeggen wij de gemeente van Tholen hartelijk dank voor het meeleven en de liefde, door God u in het hart gegeven. Want het is niet alleen de plicht, maar ook de liefde die u zo doet handelen. Dat hebben wij ondervonden in de enkele dagen dat wij hier verkeerd hebben.

Gij kerkenraad, die voor zulke grote moeilijkheden en zwaarigheden kwam te staan, hebt bijna als vaders gezorgd en uw plicht vervuld met zulk een liefde, dat er geen woorden voor te vinden zijn.

Verder danken wij ook student A. Vergunst, die op de rouwzondag heeft willen voorgaan en ons getroost en de gemeente gesterkt heeft.

Hartelijk dank zeggen wij ds. Fraanje voor zijn leiding, alsmede de andere sprekers bij het graf.

Ook danken wij de burgemeester voor zijn bezoek aan het sterfhuis.

Voor al ook hartelijk dank aan de geneesheer, die zich geheel gegeven heeft in het lijden en bij het sterven. Met liefde heeft hij ons bijgestaan. Steeds was hij gereed, hetzij bij nacht of dag.

Tenslotte, alle aanwezigen hartelijk dank voor de belangstelling, ook de vele vrienden uit onze geboorteplaats, die zeker met weemoed aan dit graf zullen staan.

Geachte vrienden, het is alles zo geheel anders gelopen dan wij gedacht hadden, maar de Heere is "geregt in alles wat Hij doet."

Ook de vrienden uit Rotterdam hartelijk dank voor de belangstelling.

Groot is de liefde van vele vrienden en bekenden. De één doet 't zó en de ander kan

maar even zuchten, maar het zal in de hemel gehoord zijn.

Mocht ik nu iemand vergeten hebben, wil het mij dan niet ten kwade duiden, het was niet de bedoeling.

DIENST IN DE KERK NA TERUGKEER VAN DE BEGRAAFPLAATS

Ds. W. DE WIT

Geachte aanwezigen, mij is door de kerkeraad verzocht nog een enkel woord te willen spreken, en om des tijds wille zullen wij het ook bij een enkel woord laten.

Mocht het zijn een woord ter bemoediging van de diepbeproefde weduwe, maar ook tot bemoediging van kerkeraad en gemeente. En als u mij vraagt bij welk woord wij u zouden willen bepalen, dan vestigen wij uw aandacht op een woord van Asaf, en wel het eerste vers van de 73ste psalm:

"Immers is God Israël goed."

Mijn toehoorders, dat was de slotsom van de ervaring die Asaf kreeg. Er waren in Asafs leven raadsels gekomen, die niet op te lossen, niet te ontknopen, niet te verstaan waren. God gaf de goddelozen voorspoed.

Er was een groot probleem opgekomen in het leven van Asaf, maar wat God voor hem heeft opgelost. God lost alle raadsels op, echter niet alle aan deze zijde van het graf. Het was het grote voorrecht van Asaf dat zijn raadsels aan deze zijde werden opgelost. Dat vergunde de Heere naar de soevereiniteit van Zijn Raad broeder Van Dijke niet. Er waren machtige problemen in zijn leven. Hoe langer op het ziekbed, hoe zwakker van krachten, hoe meer zijn leven ten einde liep, hoe machtiger de vragen werden. Toen wij afscheid van hem genomen hebben, waren zijn laatste woorden: "Kon ik dit maar eens overgeven."

Maar dat hoeft ik niet uit te breiden. Ik wil alleen maar dit zeggen, onze geliefde broeder moest het overgeven. God sneed het Zelf af, maar nu mag hij naar de genade die God in hem verheerlijkt heeft, eeuwig voor Zijn troon zijn. Zijn ziel is daar en die ziel is daarvan bewust. Kruis, moeite, noch verdriet zal daar meer overblijven, maar hij zal zich mogen verblijden over de weg die God met zijn ziel en lichaam op aarde gehouden heeft. En het is als hoor ik hem zeggen: "Immers is God Israël goed." Al zijn raadsels zijn ontraadseld, alle knopen ontward. Hij is verlost uit strijd en duisternis. Hij is alles te boven.

Hoe is Asaf die raadsels te boven gekomen? God deed hem in het heiligdom inkomen. Hij bracht hem als het ware in Zijn dadelijke tegenwoordigheid. De Heere verlichtte het verstand van Asaf, zodat hij mocht inblikken in eigen nietigheid en in de soevereine Raad Gods. Toen moest hij zeggen dat hij een groot beest was bij God. Maar het geloof deed hem opkomen uit eigen onwaardigheid en deed hem zeggen: "Gij zult mij leiden door Uw raad; en daarna zult Gij mij in heerlijkheid opnemen."

Zo is Asaf achter het raadsel gekomen. En onze broeder is er nu ook achter. Zijn zielsogen aanschouwen Hem, de eeuwige Onveranderlijke. Een getrouw Verbonds Jehovah heeft hem geleid. Van eeuwigheid werd hij door Hem verkoren. De Zoon kwam voor hem in de tijd en de Heilige Geest schonk hem het leven. Een Drieënig God is van de nooit begonnen eeuwigheid jegens hem werkzaam geweest. En God brengt Zijn besluiten van eeuwigheid in de tijd ten uitvoering, zowel in natuur als genade.

Van Dijke is geleid uit de duisternis van zijn leven, maar ik twijfel er niet aan, waar er in de hemel geen gebrek is, geen onverenigdheid, of hij zegt: "Immers is God Israël goed." Want God heeft het gedaan naar Zijn soeverein welbehagen. God heeft in alles Zijn eigen eer bedoeld, en heeft haar ook bekomen in het sterfbed van hem, die zo hartelijk begeerde tot het ambt te komen, maar niet gekomen is. God zoekt steeds Zijn eigen eer en zal ze ook bekomen. Een donkere wolk is er over het wegnemen van onze geliefde broeder, maar hij is Boven.

Asaf kwam in de tijd de raadsels te boven en hij begeerde niet meer ze alle ontknoopt te krijgen. Hij kon zijn ziel Gode bevelen. De Heere zou hem leiden ten einde toe en hem daarna in heerlijkheid opnemen. Asaf kon God Gód laten en toen werd Asaf Asaf.

Dat moeten wij ook doen. Van ganser harte wensen wij de weduwe met de kinderen die genade toe, die Asaf van de Heere mocht ontvangen, niet omdat hij het waardig was, maar door de bediening van soevereine genade uit Gods Verbond.

Wij zijn, zoals de oude dichter zegt, *slechts stof en stank onrein*. Wij zijn slechts leem in de handen van die grote Pottenbakker, Die met de inwoners der aarde doet naar Zijn welbehagen. Die altoos Zijn eigen ere zoekt en ook bekomen zal. Als gij daarvan iets mocht hebben, dan zouden alle raadsels opgelost zijn.

Immers is God Israël goed. Niet kwaad, maar goed. En. dat zei Asaf niet ten tijde van zegeningen, maar toen hij in grote druk was, die God niet wegnam. Maar mocht door genade de Heere Héere laten en aanvaardde de belofte: "In de wereld zult gij verdrukking hebben."

"Gij zult mij," arme dwaas, die menigmaal zo hoog staat en God rekenschap afeist, maar nu verootmoedigd, vernederd en onder God gebogen, "leiden door Uw Raad." Aanbidelijke Raad, die over elk mens gaat, maar waaronder een natuurlijk mens niet bukken kan, al is hij het verplicht, maar waartoe God Zijn Volk bij tijden verwaardigt. O, die hope en verwachting in het hart van Asaf, dat hij eenmaal dat kruis te boven zou komen. Als het daarover gaat, dan staren wij met jaloersheid onze broeder van Dijke na. Hij is de strijd te boven. Het heeft niet lang geduurd. Wij zijn nog op de aarde. De Heere doe ons in verootmoediging wandelen en lere ons onszelf kennen als een groot beest, dat onvernuftig is en niets weet. Hij laat Zijn knechten nog op aarde opdat zij van Zijn Raad zouden getuigen in de verloochening van zichzelf. Niet alleen Zijn knechten, maar ook al Zijn kinderen.

En wat deze weduwe aangaat, ik ontveins het niet, veel is er deze dag aan haar adres gesproken. Het dringt niet alles tot haar door. Het is als of het nog niet waar is. Vanaf deze dag, vanaf dit ogenblik moet het ingeleefd worden, het huis leeg; een lege plaats in het hart. De Heere mocht die genade aan moeder en kinderen geven, dat er een tijdstip in uw leven aanbrak dat gij kon zeggen: "Immers is God Israël goed." Ja, dat gij mocht zeggen, het is niet kwaad, maar goed, want wij kunnen Gods Raad niet doorgronden. De dag der dagen mocht nog eens getuigen van het werk in uw harten.

Dat wens ik ook te spreken tot de gemeente van Tholen. Ik was op een avond in uw midden en stond hier op de kansel van uw herderloze gemeente. Ik kreeg uw noden te gevoelen en mocht die noden opdragen aan de Heere en ik kreeg ruimte voor Gods troon. Het was ten tijde toen broeder Van Dijke door u beroepen werd.

Ik had hoop in het hart, ik sta daarom ook voor een raadsel. En toch, hoewel ik toentertijd niets gezegd heb, niettegenstaande de hoop die ik in mijn hart mocht ontvangen werd ik tegelijkertijd iets gewaar dat ik eigenlijk geen naam kon geven, maar het was aan de andere zijde of de Heere het afsneed. Zijn er misschien nog meer

in ons midden die werkzaamheden kregen met de ledige plaats?

Wij kunnen ons vergissen, maar God niet. Onze hoop gesteld op onze broeder, die het beroep aannam, maar God nam hem weg. Doch er is nog een open toegang met de noden van de herderloze gemeente. Daarom mochten wij niet curieuselijk Gods handelingen onderzoeken, maar buigen onder Zijn soevereine Raad, opdat wij onze onwaardigheid mochten leren kennen en aanvaarden.

Broeders en ambtsdragers, wij hebben een vreze gevreesd en zij is ons overkomen. Onze broeder gezonden, maar niet bevestigd. Gij hebt dus ook onopgeloste zaken. Asaf ook, maar toen God hem in Zijn licht plaatste werden alle dingen klaar. De Heere verwaardige ook u en mij daartoe.

Ik zal het bij een enkel woord laten, slechts nog een enkele zin.

Mijn toehoorders, nu kan het leven van Gods volk vol duistere wegen zijn, vol onopgeloste zaken, maar weet u wat het einde van de zaak is? Weet u wat de slotsom voor Gods arme volk is? "Maar daarna zult Gij mij in heerlijkheid opnemen." Dan is de strijd gestreden en zijn alle zaken opgelost.

Mijn onbekeerde medereiziger, gij hebt menigmaal zulke duisternissen niet. Gij zijt dikwijls vol zekerheid. Er zijn veel problemen in dit leven, maar ten opzichte van de leidingen Gods kent gij geen duisternissen. Uw leven mag eens een weinig opgeschrikt worden, zoals vandaag, nu ge met een natuurlijke weerzin bij het graf staat, maar verder gaat uw zielsleven rustig door. Dat is anders dan met Gods volk. Zij staan hier met een begeerte om erbij te mogen zijn, opgenomen in de eeuwige heerlijkheid. Ik weet, er kan zoveel eigen werk zijn, er kan zoveel zijn wat niet is naar de reinheid van Gods heiligdom, maar door de trekking van Gods genade wenst dat lieve volk mee in te stemmen met het danklied der verlostten, wensen zij ontbonden te zijn en met Christus te zijn.

Wij gaan nu scheiden, daarom zullen wij nog enige toepassing maken.

Het was een donkere en diepe weg die broeder Van Dijke heeft moeten gaan. Die zaken zijn niet opgelost, maar hij laat een vrouw met twaalf kinderen achter. Wij bevelen haar de gemeente, en ik weet dat het niet tevergeefs is, want de liefdeband was sterk. Dat dit niet moge verkeren. Maar dat wil niet zeggen dat gij ze beklagen moet. Nee, gij moet haar bemoedigen, ziende op het grote voorrecht van haar man. Ondersteun haar ook in de gebeden, help haar in de moeilijkheden der wereld. Handel ook zo met de kinderen.

De Heere geve Zijn lieve volk veel van Asafs gestalte te hebben en doe hen met al het onopgeloste in deze gemeente onder God buigen. En dat wij onze zaken eens na moeten zien is niet zo erg, want trots alle duisternissen gaat Gods volk naar de eeuwige heerlijkheid.

Mijn onbekeerde medereiziger, de rouwklagers gaan dagelijks door de straten; vele zijn onze bekommernissen, veel ons zoeken om ze te ontraadselen.

Maar u mocht eens die genade zoeken, die Asaf van God ontving toen hem ontdekt werd dat hij een groot beest was.

God zoekt Zijn eigen eer op Zijn eigen wijze. Mocht dit het einde zijn van al het gesprokene. Dewijl Hij toch in alles het begin, de voortzetting en het einde is. Wat zou het groot zijn als wij eens met Asaf konden getuigen: "Gij zult mij leiden door Uwen raad," regeren, besturen, brengen door de tijd in de eindeloze eeuwigheid.

De Heere verheerlijke Zijn genade en vervulle al onze noden om Zijns Naams wil.

A. Levensschets WILLEM DE WIT (1906-1954)

A. Bel en anderen: Predikanten en oefenaars deel 1.

In het gezin van Daniël de Wit en Rengkje de Bruin werd op 10 september 1906 te Kockengen het eerste kind, Willem, geboren. De ouders hadden een bestaan dat verre van zorgeloos was. Hoewel vader De Wit een eigen boerenbedrijfje had, was het een zware opgave om in het levensonderhoud te kunnen voorzien. En naarmate het gezin groeide - er zouden na Willem nog acht kinderen volgen - betekende dit een zware belasting. Het besluit werd genomen om de boerderij in Kockengen van de hand te doen en het gezin vestigde zich in Gouda, waar een tuinderij werd begonnen.

Ook daar waren de zorgen vele. De Wit Sr. had een zwakke gezondheid en de verdiensten waren vaak gering. Het gebeurde echter wel, dat hij in een ziekenhuis moest worden opgenomen en het daarvoor benodigde geld - het gezin was uit principe niet verzekerd - thuis al op de mat lag, zodat de zorgende hand des Heeren mocht worden opgemerkt. 'Alles op de wereld loopt tegen, maar dat heb ik nu nodig om aan de grond te blijven', zei De Wit wel eens als men Hem vroeg naar zijn welstand.

In Gouda was vader De Wit een geacht man. Ongeveer 6 jaar diende hij de Gereformeerde Gemeente aldaar als ouderling. Toen hij zijn einde voelde naderen was het zijn wens om bij zijn volle bewustzijn te mogen sterven. Zijn sterfdag brak spoedig aan en reeds in de morgenuren werden de kinderen van school gehaald, die hij een voor een toesprak. Willem moest als oudste beloven de vaderplichten over te zullen nemen. Toen hij zei dat hij daartoe onbekwaam was, zei z'n vader: 'De Heere zal je daarbij helpen'. De avond van dezelfde dag overleed De Wit.

Willem voelde niets voor het werk op de tuinderij, maar begon een eigen timmerbedrijf in Gouda. Inmiddels was hij (in 1928) in het huwelijk getreden met Boukje van Eyck. Hij kende maar één ideaal: rijk worden. Armoede had hij in de ouderlijke woning al genoeg en hij zou alles in het werk stellen om daaraan te ontkomen. De Heere gaf Hem echter in zijn hart: 'Goed doet geen nut ten dage der vervolgenheid, maar de gerechtigheid redt van de dood'. En vanaf dat ogenblik werd hij inwendig onrustig. Het aardse slijk kon Hem niet langer bekoren. Zelfs toen hij eens werkloos was geworden had hij geen vrijmoedigheid om van de steun te leven.

Hoewel hij zeer gesloten van karakter was, had hij veel omgang met Gods volk. Toch brak er een ogenblik aan, dat hij zich voornam om dat volk nooit meer te bezoeken. Dat was nadat hij een paar maal was afgewezen door het Curatorium van de Theologische School der Gereformeerde Gemeenten, waar hij zich had gemeld om toegelaten te worden tot het volgen van de studie voor predikant. Hij geloofde vast dat de Heere Hem tot de predikdienst wilde afzonderen, maar na de eerste afwijzing kwam er twijfel in zijn hart. 'Heb je 't ook wel eens mis gehad met je geloof?' vroeg hij als hij toch weer volk des Heeren ontmoette. Want, hoewel hij zich had voorgenomen het volk niet meer te bezoeken, ging het volk hèm opzoeken en zodoende werd toch de gemeenschap der heiligen beoefend.

Toen hij daarna opnieuw werd afgewezen nam hij zich voor om zich nooit meer te zullen aanmelden. Zijn zenuwgestel leed er ernstig onder.

Toch voelde hij zich opnieuw gedrongen zich aan te melden bij het Curatorium. Ditmaal was het Gods tijd, De Wit werd toegelaten. In 1944 werd hij student; hij verkocht zijn bedrijf en verhuisde met zijn vrouw - kinderen heeft hij nooit gehad - naar Rotterdam.

Daar werd hij in 1947 beroepbaar gesteld en uit 15 beroepen nam hij dat van

Middelburg aan. Op 17 september 1947 werd hij aldaar door ds. G.H. Kersten bevestigd.

Toen de gemeente aanbood om de pastorie te meubileren, wees De Wit dat van de hand. Hij wenste zelf zijn meubelen aan te schaffen en hij wilde zich niet aan de gemeente 'verkopen'.

In Middelburg brak een goede tijd aan. De grootte van de gemeente ($\pm$ 1900 zielen) bracht zeer veel werk met zich mee.

De Middelburgse leraar ontving in 1951 een beroep van Moerkapelle. De tijd van beslissing kwam in zicht. Op een ochtend vroeg zijn vrouw Hem aan de ontbijttafel: 'Heb je nu al bedankt voor Moerkapelle?'

'Ik heb dat nog niet gekund, vrouw', kwam het antwoord. Na de maaltijd werd mevrouw De Wit bepaald bij: 'Geen ding geschiedt er ooit gewisser dan 't hoog bevel van 's Heeren mond' en zij bracht dat in verband met het beroep.

Ze hield deze ervaring voor zichzelf, tot ook haar man bekendgemaakt werd met de wil des Heeren inzake Moerkapelle. Dat gebeurde tijdens de bediening van het Heilig Avondmaal op de eerstvolgende zondag in Oostkapelle. De Wit hield daar bediening en met Datheen: *'Hij toont ook Zijn wegen vrij, Den armen mensen beladen'* (Psalm 25:4) werd hij voor Moerkapelle ingewonnen. De andere dag thuisgekomen waren beiden verwonderd over de daden des Heeren.

Was nu niet bepaald een promotie voor hem. Moerkapelle was zoveel kleiner dan Middelburg qua zielental, en financieel was het allerm minst aantrekkelijk. Zelfs de burgemeester van Middelburg informeerde bij een ouderling of er toch niets voorgevallen was, omdat De Wit naar een zoveel kleinere gemeente zou vertrekken.

Ook de huisarts raadde het De Wit af om Middelburg te gaan verlaten: 'Je moet aan je vrouw denken, zij heeft het hier aan de kust zo goed wat haar gezondheid betreft'.

De Wit antwoordde: 'Aan haar denk ik in de eerste plaats, maar de Heere zegt: Wie vader of moeder liefheeft boven Mij... en daar hoort mijn vrouw ook bij'.

Een medebroeder in de bediening kon het niet geloven dat 's Heeren weg met De Wit naar Moerkapelle zou leiden. Hij besloot om De Wit te bezoeken om Hem eens duchtig hierover te ondervragen. Wat pakte dat gesprek anders uit! Er was broederlijke liefde en de een mocht de zaak van de ander overnemen. Toen ze afscheid namen zei die broeder: 'Ik ging met vele pijlen op mijn boog naar je toe, maar de Heere heeft het van me afgenomen.'

Op 5 juni 1951 werd Middelburg verlaten en op 14 juni volgde de bevestiging door ds. M. Blok, waarna De Wit zich aan Moerkapelle verbond. Zijn verblijf aldaar zou niet zo lang duren. Wit was daarbij bepaald met de woorden: 'Ik zal hen tot hun steden wederbrengen.' 'We blijven hier niet vrouw, op Gods tijd moeten we weg', zo zei hij.

Nog geen 21/2 jaar later, op 25 oktober 1953, nam hij afscheid van deze gemeente om de roepstem naar Leiden op te volgen. Op 29 oktober bevestigde ds. De Gier hem aldaar, en de volgende dag deed hij intrede.

Echter nog geen halfjaar later, op 8 april 1954, werd hij van zijn vrouw en gemeente weggenomen.

De dag daarvoor was hij nog volop bezig in de dienst des Heeren. Twee catechisaties leidde hij; maar hij was toen al zodanig vermoeid dat hij zittend catechiseerde. Tegen de latere ds. L. Vogelaar zei hij nog: 'Je kunt niet beter sterven dan in de dienst des Heeren.'

Die avond vervulde hij nog een beurt in zijn vorige gemeente Moerkapelle. Deze dienst werd besloten met het zingen van: *en elk zegg amen, amen*. Na de preek werd er in de consistorie nog wat nagepraat. 't Zal wat zijn voor dat volk', zo zei hij tegen de kerkeraad, doelend op de toekomst voor Gods Kerk.

's Avonds thuisgekomen kreeg hij pijn in zijn rug. Hij kon niet slapen. De dokter werd geraadpleegd, die hem een injectie toediende.

De Wit vroeg: 'Dokter, ik kan morgen toch nog wel een huwelijk bevestigen in Utrecht?'

'Man, wees toch voorzichtig, je werkt je nog eens dood', zo gaf de huisarts ten antwoord.

Direct hierna kreeg De Wit pijn op de borst. Nog geen tien minuten later, om 01.00 uur, blies hij ten gevolge van een hartaanval de laatste adem uit. Hij bereikte de leeftijd van 47 jaar.

In het jaar vóór zijn overlijden vond de scheuring in de Gereformeerde Gemeenten plaats. Veel heeft De Wit hieronder geleden. In een brief aan ds. W.C. Lamain had hij zijn hart uitgestort over het leed dat hij ten aanzien van de scheuring omdroeg. '

"Nu mag hij daar zijn waar de verbrekingen Jozefs niet meer gevonden wordt", schreef ds. Lamain in de condoléancebrief aan mevrouw De Wit.

Op 12 april 1954 werd het stoffelijk overschot van ds. Willem de Wit onder overweldigende belangstelling bijgezet in de grafkelder van de Gereformeerde Gemeente van Leiden op de begraafplaats aan de Groenesteeg. Daar rust zijn stof, met dat van de predikanten P. Los, W. de Hengst, G. van Reenen en dat van een zoontje van ds. Los, tot de morgen der opstanding.

Geschriften

Het boek Ruth, Utrecht 1955.

De wereld der engelen, z.p., z.j.

Het gedenken van de daden des Heeren, Middelburg z.j.

Literatuur:

Toespraken gehouden bij de begrafenis van wijlen ds. W. de Wit, z.p., z.j.

J. Mastenbroek

A. Levensschets WILLEM DE WIT

B. Verkorte versie uit: Hij is getrouw. Uit het leven van ds. W de Wit²

Door W. M. Sturm

1. Student en Proponent

Willem de Wit werd een paar maal afgewezen door het Curatorium van de Theologische School der Gereformeerde Gemeenten, waar hij zich had gemeld om toegelaten te worden tot het volgen van de studie voor predikant.

... In de jaren dat ds. Vreugdenhil voorzitter van het Curatorium was, werden negentien personen toegelaten tot de Theologische School. De voorzitter mocht hun die verblijdende tijding meedelen. Anderen moest hij vertellen dat ze niet aangenomen konden worden.

Bij de Goudse timmerman W. de Wit viel het bericht dat hij werd afgewezen verkeerd. Hij was er vast van overtuigd predikant te moeten worden en nu blokkeerde dat Curatorium de toegang tot de Theologische School. "God zal u straffen. Als u straks over het bruggetje loopt, valt u dood neer," voegde hij ds. Vreugdenhil toe.

Boos verliet hij de vergaderzaal. Hij was er zo van overtuigd dat er iets zou gebeuren, dat hij bij het bruggetje op een afstand bleef staan kijken. Ds. Vreugdenhil passeerde echter ongedeerd.

De Wit is daarna jaren niet in Rotterdam geweest. In 1944 meldde hij zich weer en toen kreeg het Curatorium vrijmoedigheid om hem toe te laten.

Later zat een dochter van ds. Vreugdenhil eens onder zijn gehoor. Het ging goed tijdens die dienst. Eigenlijk kon ze dat niet zo goed hebben, want ze wist hoe De Wit haar vader behandeld had. Ze kon het niet nalaten hem er na de dienst aan te herinneren. Ds. De Wit schrok. Het was een hele tijd stil voordat hij antwoord gaf. Maar toen ging hij vertellen wat er gebeurd was in de periode tussen deze afwijzing en het jaar waarin hij toegelaten werd. Het was een moeilijke, maar profijtelijke tijd voor hem geweest. Achteraf moest hij de beslissing van het Curatorium goedkeuren. Ze konden hem niet toelaten op grond van wat hij toen vertelde. In de tussenliggende jaren had de Heere Zich echter niet onbetuigd gelaten.

DIE HIER BEDRUKT MET TRANEN ZAAIT. Uit het leven van ds. J. Vreugdenhil, door L. Vogelaar

Nadat De Wit in 1944 werd toegelaten tot student bij de Gereformeerde Gemeenten, verkocht zijn bedrijf en verhuisde met zijn vrouw naar Rotterdam.

IJverig werd er door De Wit en zijn medestudenten gewerkt en aan het einde van het eerste studiejaar, najaar 1945, werd er overgangsexamen gedaan. Dit was tot volle tevredenheid van de docenten, zodat hij met zijn medebroeder student Van Dam mocht gaan proponderen in de vacante gemeenten.

Zijn eerste preek hield hij in Bodegraven, op zondag 4 november 1945. In de morgendienst sprak hij over Romeinen 6:11 en 's middags over Mattheüs 25:6. De tweede zondag bracht hij door in de kleine gemeente Amsterdam-Noord en de daaropvolgende zondag in Berkenwoude.

Hij reisde het hele land door. Punctueel hield hij dit op een kaartsysteem bij, tot vlak voor zijn overlijden. Hij kwam niet alleen in het westen van het land, maar bezocht ook plaatsen als Beekbergen, Almelo, Akkrum en Vriezenveen. In 's Hertogenbosch

² W. M. STURM. Hij is getrouw. Uit het leven van ds. W de Wit. (1906-1954)

DEN HERTOOG – HOUTEN. Aanbevolen!

ging De Wit voor in een samenkomst die belegd was door de commissie voor Inwendige Zending van de Particuliere Synode Zuid. Er waren toen zo'n zestig mensen aanwezig. Dikwijls maakte hij gebruik van het openbaar vervoer. Soms kon hij met iemand meerijden of werd gebracht.

Op eerste Kerstdag 1945 ging hij voor in Meliskerke, waar hij sprak over Johannes 1:14. Op Walcheren was het toen een grote chaos als gevolg van de inundatie. Weliswaar waren de dijken gedicht en het overvloedige water grotendeels weggepompt, maar overal zag men verwoeste huizen en modder.

Op tweede Kerstdag werd hij naar Middelburg gebracht, naar de Rouaansekaai, waar student Van de Ketterij logeerde. Die had met de Kerstdagen te Middelburg gepreekt. 's Middags gingen ze samen op bezoek bij vrouw De Visser, op de boerderij 'Leg Af' te Sint Laurens, wat ongeveer drie kwartier lopen was. Toen De Wit met haar kennis maakte, begon zij te huilen. Op zijn vraag naar de oorzaak daarvan, zei ze verwonderd te zijn dat de Heere in Zijn goedheid nog een van Zijn knechten naar haar wilde zenden.

Vrouw De Visser - in de volksmond Keetje de Visser genoemd - was een zielsvriendin van student Van de Ketterij. Ze had veel oefeningen in het geestelijke leven en mocht ook veel anderen tot onderwijs zijn. Ook later, toen De Wit predikant in Middelburg was, heeft hij deze vrouw, die inmiddels weduwe was, veel bezocht.

Zie voor haar levensschets: Kinderen Gods op Walcheren, www.theologienet.nl

2. Het beroep van Middelburg

In 1947 werden de studenten De Wit, Van Dam en Van de Ketterij door het curatorium beroepbaar gesteld, nadat ze met goed gevolg examen hadden afgelegd.

Na het vertrek van ds. A. Verhagen in juni 1942, die de gemeente 21 jaar gediend had, was Middelburg de verdere oorlogsjaren herderloos. Veel lag er op de schouders van de kerkenraad, die deze grote gemeente moest leiden.

Na het vertrek van ds. Verhagen bleven er in Zeeland maar drie predikanten over. Ds. A. van Stuyvenberg te Yerseke; ds. A. Visser te Aagtekerke/Oostkapelle (die in 1945 naar Scherpenisse/Poortvliet vertrok) en ds. J. van den Berg te Krabbendijke (die in 1946 naar Utrecht vertrok).

Vooraf in de oorlogsjaren kon slechts nu en dan een predikant de gemeente van Middelburg dienen. Het aantal te dopen kinderen liep op. Ds. Visser heeft eens in één week 21 kinderen gedoopt: tien op een middag in de week en de andere elf de zondag erop!

In de oorlog was reizen vaak erg moeilijk en bovendien was Zeeland 'Sperrgebiet', zodat men zonder speciale vergunning van Duitse zijde niet naar Zeeland mocht reizen. De ene keer werd zo'n vergunning makkelijker verkregen dan de andere.

Ds. J. Fraanje beloofde eens een zondag te komen preken. De aanvraag voor een vergunning werd echter afgewezen. Ouderling A. de Priester stapte naar de Ortskommandant en praatte net zo lang totdat hij een vergunning voor de dominee kreeg. Dominee wilde de tijd in Walcheren goed besteden en op zaterdagavond zou hij in Arnemuiden gaan preken. Er was echter geen auto beschikbaar. Er werd een koetsje gehuurd en ds. Fraanje ging, vergezeld van een ouderling, deftig met de koets heen en weer van Middelburg naar Arnemuiden.

Vanaf november 1944 - toen het zuidelijke deel van ons land bevrijd was - tot de Duitse capitulatie in mei 1945, was er geen contact meer mogelijk met het gedeelte van Nederland boven de grote rivieren.

De drie 'Zeeuwse' predikanten: J. van den Berg, A. van Stuyvenberg en A. Visser,

kwamen daardoor weer wat regelmatig in Middelburg preken. Ds. Van de Berg kwam meermalen 's zondags op de fiets vanuit Krabbendijke een dienst vervullen in Middelburg. Ook ds. T. Dorresteyn uit Opheusden ging in de winter van '44-'45 enkele malen in Middelburg voor, omdat Opheusden in oktober '44 reeds bevrijd was. In de vacante periode had de gemeente van Middelburg vele vergeefse beroepen uitgebracht op verschillende predikanten; onder andere ds. G.H. Kersten, ds. W.C. Lamain, ds. J. van den Berg, kand. D.L. Aangeenbrug, ds. H. Ligtenberg en in 1946 ds. T. Dorresteyn.

Voor ds. Dorresteyn was dit beroep geen onverschillige zaak. Toen hij in Opheusden samen met ouderling B. van der Kolk naar huis liep, zei hij tegen Van der Kolk: 'Ja Bart, het zou wel eens gáán kunnen worden.' Van der Kolk nam deze boodschap mee naar huis. Hij kreeg er werkzaamheden mee aan de troon der genade, want Van der Kolk kon ds. Dorresteyn niet loslaten.

De hiervoor genoemde Keetje de Visser kwam er ook mee in het gebed aan de troon der genade. Zij bad of de dominee naar Middelburg zou mogen komen. Tót ze zag dat er in Opheusden een man worstelde om de dominee te mogen behouden. Toen moest en mocht zij loslaten, zo deelde ze ds. Dorresteyn mee per brief. Ook verschillende anderen van Gods volk hadden werkzaamheden met dit beroep gehad. Dit bleef niet onbekend in de gemeente.

Toen voor de twintigste keer na het vertrek van ds. A. Verhagen een bedankbrief verscheen, was het voor velen een grote teleurstelling. Achteraf was het te zien dat de Heere Zelf bij dit beroep werkzaamheden gegeven had in de harten van Zijn volk. De nood was opgebonden en Hij had ook bemoedigingen gegeven. Al ging het anders dan sommigen gedacht hadden, de Heere maakte toch Zijn Woord waar: 'Roep Mij aan in de dag der benauwdheid; Ik zal er u uithelpen, en gij zult Mij eren' (Ps. 50:15). Maar het bleek ook duidelijk, dat Hij Zelf de tijd had bepaald wanneer én de persoon die Hij zenden wilde.

Op 18 juni 1947 werd er opnieuw een ledenvergadering belegd. Na de opening van de vergadering sprak de preses, J. de Kok, zijn blijdschap uit over de grote opkomst. Hij bepaalde de aanwezigen bij het voorgelezen Schriftgedeelte (Hand. 8) waar Filippus door de Heere gezonden wordt naar het Zuiden, op de weg die van Jeruzalem afdaalt naar Gaza, welke woest was; daar had de Heere werk voor hem. Hij ontmoette daar de kamerling, die een grote weldaad ontvangen had. Deze was namelijk overtuigd van zijn onkunde en ten tweede was hij leergierig. Filippus werd door de Heere gebruikt tot onderrichting in de weg des heils en verkondigde hem Jezus, Die als de Man van smarten de zaligheid verdiend heeft.

'Dit alles mocht ons tot lering strekken, ook in verband met het uit te brengen beroep.' Hoewel menigmaal gezegd werd dat de Heere Middelburg een knecht onthield, omdat er een 'ban' was, durfde de preses te zeggen dat het was omdat er geen kamerling bij hen was; als die aanwezig mocht zijn, zou de Heere een Filippus zenden!

Na dit openingswoord ging men over tot de stemming. De kerkenraad had een tweetal gesteld. Geen onbekend tweetal. Kandidaat Van de Ketterij, die de gemeente elf jaar als ambtsdrager had gediend en kandidaat De Wit. Ook hij was de gemeente niet vreemd, want een half jaar daarvoor, op 22 december, had hij de gemeente een zondag gediend en was toen driemaal voorgegaan. Hij had 's morgens gesproken over Psalm 85:9 en 's avonds over Jesaja 51:14. 's Middags had hij Zondag 51 van de Heidelbergse Catechismus behandeld.

Er waren 166 mansleden aanwezig en de uitslag van de stemming was duidelijk. Er waren 135 stemmen voor kandidaat De Wit, 30 voor kandidaat Van de Ketterij, 1

blanco. De Wit was dus met meerderheid gekozen.

De beroepsbrief werd voorgelezen. Daarin stond onder andere: 1. Salaris f 5000,- per jaar; 2. Vrijdom van inkomstenbelasting, voor zover deze voortvloeit uit het inkomen der gemeente en van personele belasting naar de eerste 3 grondslagen; 3. Vrije woning in de pastorie; 4. Vrije overtocht.

Daarna sloot de preses de vergadering en ging ouderling A.J. Schot voor in dankgebed.

Enkele dagen later kreeg de kerkenraad van kandidaat De Wit een brief, waarin hij de ontvangst van het beroep bevestigde. 'Ik ben beschaamd en verlegen, vanwege de verschillende roepingen die tot mij kwamen en dat in het bijzonder van grote gemeenten, waarvoor ik mij juist niet bekwaam acht. Het is mijn gedurige verzuchting: *Heere, ai maak mij Uwe wegen, door Uw Woord en Geest bekend.*'

Op zaterdagavond 5 juli nam kandidaat De Wit uit 15 beroepen het beroep naar Middelburg aan. Zijn besluit deelde hij mee door, vanuit Utrecht, te bellen naar diaken D. Janse die op zijn beurt ouderling A.J. Schot ging halen om aan de telefoon te komen (ze woonden vlak bij elkaar). Opgewonden kwam Schot bij Janse binnen. Zijn opwindende maakte plaats voor ontroering, toen hij hoorde dat het beroep was aangenomen. Groot was de blijdschap, en als een lopend vuurtje ging het bericht door Walcheren en Zuid-Beveland.

De week daarna ontving de kerkenraad een brief van hun aanstaande predikant. Die luidde als volgt:

Rotterdam, 7 juli 1947

Geliefde Broeders, vrede.

Hiermede bevestig ik u het telefonisch bericht, dat ik mij van 's Heeren wege geroepen acht naar Middelburg op te trekken en daarmee dus uw roeping te aanvaarden. Zware strijd is eraan voorafgegaan, maar de Heere heeft mij weg en plaats aangewezen en ik heb genade ontvangen om onvoorwaardelijk te gaan, alhoewel niet zonder bezwaren mijnerzijds. De gemeente is groot, de arbeid veel, ook in de classis en ik heb kleine kracht en moet de eerste stap op de ambtelijke loopbaan nog zetten. Daarbij zie ik vaak op mijn vrouw, die zozeer aan ouderlijk huis en familiebetrekkingen gebonden is. Evenwel heb ik hoop op den Heere, dat Hij al mijn noden uit Zijn eeuwige volheid vervullen zal; en ook hope op de kerkenraad te Middelburg, dat zij mij terzijde zai staan om te steunen en te dragen. Ja, ik hoop dat wij samen een plaats mogen hebben in uw harten en gemeente, zodat wij met blijmoedigheid mochten samen leven rondom Gods eeuwig Getuigenis.

Ik hoop met mijn vrouw de volgende week een dag naar u toe te komen. Wij zouden aanstaande 11 juli naar Haamstede vertrekken. Ons adres is daar: J. Goudzwaard, Hoogezand, Haamstede. Wij zouden dan D.V. 15 juli naar Middelburg willen komen. Mijn vrouw is er nog nooit geweest, zodat ze wel eens zien wil waar we komen en dan kunnen we tevens het een en ander eens bespreken. Wij komen dan met de boot van Zierikzee naar het Katseveer. Wilt u mij eens melden, waar wij aan moeten komen? Als er mogelijk iemand gelegenheid heeft ons met een auto van het Katseveer af te halen, zou ik dat zeer op prijs stellen en de kosten wil ik gaarne betalen.

Mijn vrouw is door de bestralingen die heden toegepast worden aan het eind van haar krachten; als dit niet zo was, kwam ik wel met de trein.

Ontvang nu verder onze hartelijke broedergroeten en zijt Gode bevolen van uw

toegenegen en liefhebbende, dienstwaardige dienaar,
W. de Wit

3. Kennismaking Middelburg

De eerste kennismaking met de kerkenraad vond plaats op de kerkenraadsvergadering van 16 juli. Behalve de ouderlingen Joh. van Eijzeren, die wegens ziekte en D. van Belzen die wegens 'uitstедigheid' absent waren, was de gehele kerkenraad aanwezig. Preses J. de Kok riep de aanstaande predikant een hartelijk welkom toe en ging in op het voorgelezen Schriftgedeelte, 2 Korinthe 9, in het bijzonder de laatste woorden: 'Doch Gode zij dank voor Zijn onuitsprekelijke gave.'

Er werd ook gesproken over de datum waarop de classis zou vergaderen; deze werd bepaald op 22 augustus 1947. Daar zou het kerkelijk examen worden afgenomen door ds. G.H. Kersten. Ds. A. van Stuyvenberg zou gevraagd worden tijdig aan kandidaat De Wit een tekst op te geven voor zijn te houden preekvoorstel.

Kandidaat De Wit voelde zich evenwel na het aannemen van het beroep nog zeer bezwaard, in het bijzonder na het opnieuw doorlezen van de beroepsbrief. Tijdens de eerste kennismaking met zijn nieuwe kerkenraad zei hij geen doorzicht te zien 'om al het werk in deze grote gemeente te doen; onder andere het huisbezoek.' De gemeente telde in die tijd ruim negentienhonderd zielen!

De broeders kerkenraad zegden toe al het mogelijke te zullen doen, maar verwachtten van de dominee dat ook hij zijn aandeel zou leveren.

Daarna verklaarde De Wit hoe hij overgebogen was naar Middelburg. Onder veel strijd, maar ook met vrijmoedigheid mocht hij de roeping aanvaarden, naar aanleiding van het gezicht van Paulus betreffende de Macedonische man: 'Kom over en help ons.' Vervolgens werd hij bepaald bij Filippus' opdracht: 'Sta op en ga heen tegen het zuiden, op de weg die van Jeruzalem afdaalt naar Gaza, welke woest is', en de aanwijzing daarbij: 'Voeg u bij deze wagen.'

En in de derde plaats bij de zending van de drie mannen door Cornelius aan Petrus, die hem de boodschap brachten dat Cornelius op hem wachtte. Tijdens deze laatste overdenking werd hem de brief van broeder J. de Kok per post gebracht. Deze brief had hem zeer getroffen, want er stond onder andere in dat hij maar meer moest zien op Hem Die zendt, dan op dien die roept. *Ondanks dat*, schreef De Kok, *wachten de eilanden op Zijn leer*.

Onder biddend opzien tot de Heere, nadere aanwijzing begerend, bepaalde de Heere hem opnieuw bij de Macedonische man. Hij mocht, evenals Paulus, geloven dat ook voor hem van toepassing was: 'Besluitende daaruit, dat ons de Heere geroepen had om denzelven het Evangelie te verkondigen.'

Later schreef hij hierover in een brief aan de militairen in Indië: 'Menigmaal had ik mij afgevraagd, waar toch wel de plaats zou zijn waar de Heere wilde dat ik zou arbeiden. Mijn keuze was een kleine gemeente, maar de Heere sprak: "Mijn gedachten zijn niet ulieder gedachten." De keuze was mij eerst zeer moeilijk, te meer, omdat ik 's Heeren wil zocht te weten en begeerde niet met vlees en bloed te rade te gaan.'

4. Classicaal examen

Na de ontmoeting met de kerkenraad, was de classis aan de beurt. In de classis was ook grote blijdschap. Op hun vergadering op 7 juli 1947, stond ds. A. van Stuyvenberg stil bij 'des Heeren weldadigheid, dat het Hem behaagd heeft om één Zijner knechten naar deze herderloze classis te zenden, waarmede wij de gemeente van Middelburg gelukwensen, welker begeerte vervuld staat te worden, daar kandidaat W. de Wit uit Rotterdam het op hem uitgebrachte beroep naar die gemeente heeft

mogen aannemen.' Hij hoopte dat het 'in des Heeren gunst mag zijn en dat hij met vrucht in deze gemeente en in de classis Middelburg zal mogen arbeiden.'

Op vrijdag 22 augustus kwam de classis samen in een buitengewone vergadering. Kandidaat De Wit zou classicaal examen afleggen. De preses, ds. A. van Stuyvenberg opende de vergadering en sprak enkele woorden naar aanleiding van Handelingen 16. In dat Schriftgedeelte werd de apostel Paulus geroepen naar Macedonië om Gods Woord uit te dragen. Zo was het ook met broeder De Wit, die het beroep naar Middelburg van 's Heeren wege moest aanvaarden, aldus de preses. Hij riep allen een hartelijk welkom toe, in het bijzonder broeder De Wit en ds. G.H. Kersten.

Op voorstel van de preses werd ds. G.H. Kersten opgedragen als examinerator op te treden. Het onderzoek zou gaan over dogmatiek, exegese en kerkrecht. Na de vragen tot genoegen te hebben beantwoord, hield kandidaat De Wit een korte proefpreek over: 'Ik ben met Christus gekruist; en ik leef, doch niet meer ik, maar Christus leeft in mij; en hetgeen ik nu in het vlees leef, dat leef ik door het geloof des Zoons van God, Die mij liefgehad heeft en Zichzelven voor mij overgegeven heeft' (Gal. 2:20).

Hij nam als thema: Paulus' levensgemeenschap met Christus. 1. Door het geloof; 2. Tot rechtvaardigheid Gods; 3. Tot heiligheid des levens.

Na enkele opmerkingen, besloot de classis om broeder De Wit met algemene stemmen toe te laten tot leraar van de gemeente Middelburg. Dit werd broeder De Wit bij binnenkomst meegedeeld en hem werd staande toegezongen Psalm 134:3.

5. Predikant te Middelburg

Op woensdag 17 september 1947 vond de bevestiging en intrede te Middelburg plaats. Het grote kerkgebouw, met ruim dertienhonderd zitplaatsen, was overvol. Ds. G.H. Kersten leidde de bevestigingsdienst. Het was een van de laatste studenten die hij tot het dienstwerk zou inleiden. Zijn krachten werden minder en veel kerkelijke arbeid had hij al moeten loslaten. Niettemin wilde hij met blijdschap deze dienst leiden.

Zie voor de **bevestiging en intrede** de beide preken met toespraken in deze bundel.

Mevrouw De Wit stond er niet alleen voor, want ze hadden bij hun komst naar de Zeeuwse hoofdstad een dienstbode meegebracht. Haar naam was Kaatje Kieviet, ze was afkomstig uit Middelharnis. Dominee noemde haar nogal eens 'ons meisje'. Niets was haar teveel en al spoedig was ze een vertrouwde verschijning in de gemeente. Zij heeft het predikantsgezin gediend tot het overlijden van ds. De Wit.

De eerste kerkenraadsvergadering met de nieuwe predikant was op 23 september 1947. De dominee werd toegesproken door broeder J. de Kok, die memoreerde dat ze dikwijls met de psalmist in Psalm 10 gezegd hadden: 'Heere, waarom staat Gij van verre?' Maar ook dat de psalmist eindigt in het geloof, hoewel hij met een 'waarom' begonnen was.

Veel was er als kerkenraad met de gemeente in de afgelopen jaren doorworsteld. Vijanden, water, vuur en evacuatie. Zelfs was er soms op vier plaatsen preek gelezen. Na nog enkele hartelijke woorden verliet ouderling De Kok de voorzittersstoel en nam ds. De Wit het presidium over, 'hetgeen hij een aangenaam ogenblik vindt', aldus de notulen.

Ds. De Wit dankte namens de kerkenraad, ouderling De Kok voor het vele werk dat hij gedaan heeft in de vakante (oorlogs)jaren. Als blijk van dank kreeg hij een nieuwe fiets.

In diezelfde vergadering nam de kerkenraad het besluit, dat wanneer de dominee in Arnemuiden voor zou gaan, de opbrengst van de collecte voor de kerk, voor hemzelf

zou zijn.

Ds. De Wit was de eerste predikant te Middelburg die een vast salaris had. Dit was reeds in de beroepsbrief meegedeeld. Zijn voorgangers hadden tot die tijd 'op de zak gepreekt'.

Een zorg minder voor de nieuwe predikant was het feit dat er op 24 november 1946 een geluidsinstallatie was aangelegd. Het spaarde zijn toch wel zwakke lichaamskrachten. Ds. Verhagen had het altijd zonder moeten doen; en dat eenentwintig jaar lang, drie diensten per zondag, in een kerk met dertienhonderd zitplaatsen!

Op voorstel van de dominee werd het voorlezen in de eredienst door diakenen afgeschaft. Dit zou voortaan door de ouderling van dienst gedaan worden.

Op 1 oktober 1947 leidde ds. G.H. Kersten in het Middelburgse kerkgebouw een dienst, waarin herdacht werd dat **veertig jaar geleden de Gereformeerde Gemeenten voor het eerst tot openbaring waren gekomen**. Als zodanig was hij op historische grond. De eerste besprekingen over de vereniging der gemeenten waren immers in Middelburg gehouden. Ook ds. De Wit heeft in die dienst gesproken.

Tweeënhalve maand later, op 17 december 1947 leidde hij de eerste ledenvergadering. Zoals gebruikelijk werden de notulen van de vorige ledenvergadering voorgelezen. De dominee was getroffen door het voorgelezene. De Heere had door de geschiedenis van de Moorman het hart van ds. De Wit geneigd naar Middelburg. En juist daarover was door broeder De Kok gesproken op die vorige vergadering. 'Het is altijd nodig om nauwlettend toe te zien op de weg van Gods voorzienigheid. Mocht zich inderdaad onder ons nog een kamerling bevinden', wenste de predikant.

Al spoedig had hij het druk met de vele werkzaamheden. Een van zijn eerste werkzaamheden was een bezoek brengen aan de eigen lagere school. Daarnaast waren er het bijwonen van de diaconie-vergaderingen, ziekenbezoek, catechisatie, huwelijken, begrafenissen en niet te vergeten de voorbereiding en de studie voor de preek. Iedere zondag preekte hij drie keer, dus dat vereiste de nodige studie.

Veel bezoeken deed de dominee per fiets, omdat hij niet over een auto beschikte.

Eerder dan de dominee gedacht had, zou hij de beschikking krijgen over een auto. Op de kerkenraadsvergadering van maandag 3 mei 1948 nam ouderling De Kok, na opening van de vergadering, het woord. In de notulen staat: 'Thans deelt ouderling De Kok mede, dat de kerkeraad in een officiële vergadering, gehouden na de officiële kerkeradsvergadering op 5 april 1948, waarbij onze leraar niet tegenwoordig was, besloten had aan de gemeente voor te stellen, gelden bijeen te brengen op de een of andere wijze en deze den leraar aan te bieden als bijdrage in de kosten voor aanschaf van een auto. Op de ledenvergadering van 24 april is besloten de drie extra collecten op zondag 2 mei 1948 daarvoor te bestemmen.' De dominee wist hiervan niets af, want hij was op die datum niet thuis. Het was dus een complete verrassing. De gemeente wilde het hem schenken als liefdeblijk, temeer omdat de uitgave voor de dominee zelf te groot was. Het resultaat van deze collecten was: Middelburg f 2085,59 en Arnemuiden f 139,45, totaal f 2.225,04. Dit bedrag werd de dominee aangeboden. 'Waarvoor deze, naast de Heere, erkentelijk is en waaruit spreekt de liefde door de gemeente hem toegedragen.'

Wel verzocht een van de broeders de dominee bij de rondvraag 'zijn aan te schaffen auto toch niet op zondag te gebruiken. Hij meent dat dit niet in de gunste Gods zou zijn.' Dominee antwoordde, dat hij zeer zeker geen lichtvaardig gebruik ervan zou maken, alleen wanneer het noodzakelijk was. In zijn consciëntie had hij daartegen

geen bezwaar. Er werd door de dominee een Ford V8 aangeschaft, uiteraard in de kleur zwart. Drie jaar later werd er door de kerkenraad een bedrag van f 687,50 aan de dominee geschonken, ter betaling van een ruilmotor voor de auto.

6. Blijde en droeve tijden

Het jaar 1948 zou afwisselend, zoals elk jaar, vreugde en smart voortbrengen. Vreugde in het volksleven om de inhuldiging van koningin Juliana op 9 september in Amsterdam. Hiervoor werden drieduizend vertegenwoordigers uit alle lagen van de Nederlandse bevolking uitgenodigd, om de jonge koningin en haar echtgenoot gelukwensen aan te bieden. Om half drie 's middags waren de Zeeuwen aan de beurt. Zeeiland was vertegenwoordigd door honderd genodigden, onder wie ook ds. W. de Wit. Hij was door de Middelburgse stadsregering verzocht, de Zeeuwse Gereformeerde Gemeenten te vertegenwoordigen. Dit was op de kerkenraadsvergadering van 31 mei besproken en besloten werd dat de dominee zich met de burgemeester in verbinding zou stellen.

Op 6 september echter overleed **ds. G.H. Kersten**. De begrafenis zou plaatshebben op diezelfde 9 september. Hoe graag ds. De Wit ook de begrafenis van zijn geliefde leermeester had bijgewoond, plichtsgetrouw als hij was, voelde hij zich geroepen om naar Amsterdam te gaan en daar, namens de gemeenten, de nieuwe vorstin te feliciteren.

Maar niet alleen zijn leermeester zou hem ontvallen. Op 10 december van datzelfde jaar, kwam de droeve boodschap dat zijn medebroeder **kandidaat Joh. van Dijke** was overleden. Samen waren ze aan de studie van de Theologische School begonnen.

Niet alleen de eigen gemeente gaf veel werk, ook de diverse consulentschappen en vacante gemeenten zorgden ervoor dat het wel eens te veel dreigde te worden. De hoeveelheid werk overziend, verzuchtte hij weleens tijdens het gebed: 'O Heere, geef méér krachten of minder werk.'

Toen ds. A. van Stuyvenberg van Yerseke Op 25 mei 1948 dan ook het beroep naar Nunspeet aannam, was dit niet alleen een grote slag voor de gemeente Yerseke, maar voor geheel de Particuliere Synode Zuid. Ds. De Wit had het er moeilijk mee. Bij de afscheidsdienst sprak ds. De Wit van de nauwe banden die er tussen hen lagen, maar ook van zijn worstelingen aan Gods troon, of het de Heere mocht behagen ds. Van Stuyvenberg te laten blijven. 'Maar zie, alles was toegesloten, de zaak was ten volle besloten. De slag was gevallen.'

Op de kerkenraadsvergadering van 3 juli 1950 deelde de dominee mee dat hij in verband met zijn zwakke lichaamskrachten, op advies van de dokter, de kerkenraad verzocht, 'des zondags twee maal in plaats van drie maal in de bediening voor te mogen gaan.' De kerkenraad, 'overtuigd zijnde van de noodzakelijkheid daarvan voor onze leraar, keurt dit goed. In de middagdienst zal dan een catechismuspredicatie worden voorgelezen en dit zal bij doopsbediening in de morgendienst geschieden.'

Enkele maanden later stelde de dominee voor, om ter compensatie gedurende de wintermaanden een avond in de week te preken of een lidmatencatechisatie te houden. Maar 'aangezien de broeders niet veel verwachting hebben voor wat betreft de opkomst in de week, wordt besloten dit niet te doen. De wens wordt geuit, wanneer de Heere de praeses meerdere krachten geeft, zonder dit te overhaasten, om alsdan weder te trachten de gemeente driemaal te dienen.'

Duidelijk kwam het verlangen naar vruchten op de prediking naar voren, toen hij in 1950 de herdenkingsdienst te Oostkapelle leidde van het 50-jarig bestaan der

gemeente. Hij sprak over Psalm 77:12. *"Ik zal de daden des Heeren gedenken: ja, ik zal gedenken uw wonderen vanouds her."*

Zie de complete preek met toespraken in deze bundel.

7. Vrucht op prediking

Niet alleen de tijdelijke noden van de gemeente drukten ds. De Wit. Van veel meer gewicht waren de zielen van de hoorders. Hoe hunkerde hij ernaar, zoals al Gods knechten, ritselingen van het beginnende werk van Gods Geest in de harten van de hoorders waar te nemen. In een brief aan een ambtsbroeder beschrijft hij het volgende voorval uit de gemeente:

'Op oudejaarsavond 1948 was er nog een man van 80 jaar in de kerk; een goddeloos mens. Hij is zeer verslagen weggegaan en wilde zijn consciëntie tot zwijgen brengen, is naar de herberg gegaan, heeft gedronken en is zeer dronken thuisgebracht. Maar dat hielp niet, hij was onbekeerd en moest bekeerd worden. Zijn vrouw moest de Bijbel opzoeken; zij had nog nooit in Gods Woord gelezen en is nog nooit in de kerk geweest. Ze moest de tekst opzoeken en kon het niet vinden en zo hebben zij de hele nacht doorgebracht in angst, verslagenheid en benauwdheid. Ik hoop van harte dat de Heere er aan te pas komt.'

... Toch kwam er soms wel iets openbaar, zij het van een andere zijde dan verwacht. Zo leefde er in die jaren een gezin in Middelburg, familie Joh. Dingemanse uit de Kerksteeg, waarvan alleen de moeder lid was van de gemeente. Zij had belijdenis gedaan op 9 juni 1935. Van een regelmatige kerkgang was geen sprake. Haar man was lid van de Gereformeerde Kerk en stond als zeer vijandig bekend ten opzichte van de waarheid. Hij stond er na hun huwelijk op dat zij meeding naar zijn kerk. Toch gelukte het haar om achter zijn rug om ook naar de Gereformeerde Gemeente ter kerk te gaan. Ze verdacht haar man ervan dat hij haar nakeek als ze naar de kerk ging, om te zien welke kant ze opging. Op een keer zei hij tot zijn vrouw: 'Ga dan maar naar die kerk, ik kan je toch niet tegenhouden.'

Hiermee dacht hij er vanaf te wezen, maar dat kwam anders uit. De Heere zette hem stil. Hij kreeg het zo benauwd dat hij niets anders deed dan van het huis naar het schuurtje achter in de tuin heen en weer lopen. Soms kon hij het thuis niet meer uithouden en ging weg. Zijn vrouw was bang dat hij een eind aan zijn leven zou maken, zo voelde hij Gods toom over de zonde. Later vertelde hij ervan, dat hij als het ware langs de rand van de hel gebracht was, tot de Heere voor hem die enige weg der behoudenis kwam te ontsluiten. Toen ouderling A. de Priester hem in die tijd ontmoette, heeft hij hem hartelijk toegesproken. Dit vond plaats tijdens een huisbezoek, dat deze ouderling aan de vrouw van Dingemanse bracht.

Een week later zat de dominee te zuchten in zijn studeerkamer. Hij had geen tekst voor de komende zondagmorgen! Het werd zaterdag, de toestand was hetzelfde. Elke tekst ontviel hem, tot de Heere hem 's zondagsmorgens om zeven uur de volgende woorden in het hart openbaarde: 'Ik ben gevonden van hen, die naar Mij niet vraagden; Ik ben gevonden van degenen, die Mij niet zochten' (Jes. 65:1a). Over deze woorden mocht hij die morgen met veel opening spreken. Toen hij na de dienst hierover in de consistorie nog het een en ander meedeelde, zei ouderling De Priester: 'Dan weet ik waarom u hierover moest preken, want Johannes Dingemanse was voor het eerst in de kerk.'

De volgende morgen bracht Dingemanse een bezoek aan dominee De Wit. Wat daar besproken is, is niet bekend. Wel zien we hier een treffende overeenkomst met de

geschiedenis van Saulus van Tarsen op weg naar Damascus! Van een vijand een volgeling geworden van die enige Naam onder de hemel (Hand. 9). Het was dan ook niet verwonderlijk dat Dingemanse de kerkenraad verzocht om met vijf kinderen lid te mogen worden. Dit werd op de kerkenraadsvergadering van 30 augustus 1948 besproken. Besloten werd dat de dominee met hem zou spreken om belijdeniscatechisatie bij ouderling J. de Kok te volgen. Zo gebeurde en het gevolg was dat Dingemanse belijdenis deed op 13 februari 1949.

8. Instituering van de gemeente te Arnemuiden³

In Arnemuiden was een afdeling van de gemeente Middelburg ontstaan. Er werd in de oorlogsjaren een preek omdat de leden door de oorlogsomstandigheden niet naar Middelburg konden komen. Om de beurt ging een van de ouderlingen uit Middelburg op de fiets naar Arnemuiden, las drie keer een preek en keerde na de avonddienst terug. Driemaal per zondag werd er samenkomst gehouden; eerst in een lokaal van de openbare school, daarna in de Christelijke Bewaarschool en in de raadzaal van het Gemeentehuis. Vanaf maart 1945 kwam men in het Verenigingsgebouw samen.

De 1^e vergadering te Arnemuiden werd gehouden op zaterdag 7 augustus 1948 in het Verenigingsgebouw. Van de kerkenraad te Middelburg waren afwezig de broeders ouderlingen Dingemanse en Schot; van de diakenen de broeders Janse, Kasse en Peene. Aanwezig van de afdeling Arnemuiden waren 23 mansleden.

De voorzitter ds. De Wit opent de vergadering met het doen zingen van psalm 25 vers 2; leest 1 Timotheüs 3 en gaat voor in gebed. De voorzitter zegt onder andere, dat er een schrijven binnengekomen is wat niet ondertekend was door een der ambtsdragers die in Arnemuiden wonen. ... Dit verzoek aan de kerkenraad was een verrassing aangezien ongeveer een jaar tevoren tot dit doel een vergadering was belegd en de afdeling er nog niet rijp voor bleek te zijn.... Het is een voorrecht dat de kerk voortgeplant worden mag in haar wezen en openbaring. En opdat alles zijn orde hebbe, zijn wij heden samengekomen om deze zelfstandigheid te helpen bevorderen. De kerk is plaatselijk af en elke gemeente een zelfstandigheid. Dit geeft een band van samenleving en wij onderschrijven daarom van harte de punten in uw brief vermeldt....

De kerkenraad van Middelburg wil haar afscheid geven, echter niet zonder haar een bruidsschat mee te geven; en wel voor de kerk als diaconie ieder f 2000 als begin om directe moeilijkheden te voorkomen. ...

De grenzen worden bepaald; daaronder valt de gehele burgerlijke gemeente Arnemuiden en het gedeelte van de Sloedam tot deze kant van de Kruisweg. Dit heeft echter alleen betrekking op degenen die zich daar komen vestigen. De daar thans wonende leden kunnen blijven waar zij wensen. Enz.

Na een stemming bestaat de eerste kerkenraad uit de ouderlingen D. van Belzen, J. J. van Horssen en J. L. Joosse en de diakenen M. de Ridder en M. de Jager.

Op 18 september 1948 heeft ds. De Wit de gemeente Arnemuiden geïnstitueerd. Hij bediende die avond het Woord uit Mattheüs 28:20. *En ziet, Ik ben met ulieden oude dagen tot de voleinding der wereld. Amen.*

Een verslag in de kerkenraadsnotulen luidt als volgt:

Zijn eerwaarde sprak:

Geliefden.

Zo zijn wij dan van de avond van de laatste dag der week samengekomen in een gans bijzondere ure. Immers in deze avondstond zou de gemeente des Heeren te Arnemuiden haar openbaring bekomen. Zodat ze dan een plaats in het midden van de wereld heeft. En dat kan men niet maken. Dat is iets wat gegroeid is. De onmogelijkheid om naar Middelburg te trekken voor velen, de ouden van dagen, de

³ Dit hoofdstuk tot en met de *Ingebruikname kerkgebouw Westkapelle* is van de samensteller van deze bundel ingevoegd.

vrouwen en de kinderen, die was daar.

Om een uitweg werd gezocht om toch de dag des Heeren door te brengen naar Gods Woord en naar de gewoonte van ons volk. De ouderlingen van Middelburg zijn begonnen om te lezen en van de ene rustdag is het gegaan naar de andere rustdag; en zo is dat doorgegaan tot in september 1948. Het was al een behoefte geworden; die gemeente is gegroeid. Ze is niet gemaakt. Zij is niet het werk van deze of gene ouderling of van een kerkenraad; noch van uw leraar maar in een beleid van Gods voorzienig bestel is het heden zover gekomen, dat ze in haar openbaring zal komen.

De band die haar altijd met de moeder gemeente Middelburg verbond zal doorgesneden worden en dat is enerzijds een groot voorrecht. De Heere heeft het toch Zijn kerk en daarmee ook de ouderlingen geboden, dat Zijn Naam zal uitgebreid en voortgeplant worden van volk tot volk en van geslacht tot geslacht en Zijn Verbond zal bevestigd worden van kind tot kind. Hierom als de zuivere waarheid wonen mag onder een volk dan zal de gunst des Heeren daaraan verbonden zijn. Zodat u het duidelijk kunt zien waar de waarheid niet meer is en God in Zijn gunst en Zijn zegeningen al meer gaat terugtrekken.

Maar zien wij anderzijds in de toekomst die onheilspellende toekomst, waarvan de wolken in de hemelen zich al meer wolken samenpakken, en die alle zwart zich gaan aftekenen, dan kan in het hart van Gods volk wel eens de vrees opkomen, dat de smaadheid leiden om de Naam des Heeren, welhaast niet ver meer zou kunnen zijn. En gelijk er ook bezwaren kunnen zijn in het hart van Gods volk, zo zijn er ook bezwaren in het hart van de ambtsdragers, die straks bevestigd zullen worden. Er doen vele vragen zich op: wat zal er toch van komen?

Dat niet alleen, maar zelfstandigheid wil zeggen, dat wij dan ook zelfstandig moeten zijn. En ook, als ik dan zie op de ambtsdragers, ik vertrouw dat ambt hen wel toe; maar naar de mate dat ik haar ook ken, weet ik ook van hun bezwaren. Dat zij in 't hart zullen zeggen: wat zou het toch worden?

Wat of het worden zal, geliefden, ik weet het ook niet. En dat weten de ambtsdragers ook niet. En dat weet niemand in het midden van ons. God weet het. Maar wat er dan ook komen zal, Zijn kerk op aarde zal geplant worden van volk tot volk. En al mogen de tijden komen dat haar zichtbare openbaring als niet gezien wordt, zo is zij er evenwel. Gelijk het ook was in de dagen van de profeet; zodat hij moedeloos was en zeide: *ik ben maar alleen overgebleven*. Maar God hem zei: *dat er nog 7000 waren*.

Ja, alles wat er dan ook komt, waar de koning van Zijn kerk die de Onveranderlijke en Almachtige is; wat dan gebeurt, zeg ik, Hij heeft beloofd *met ons te zullen zijn al de dagen tot aan de voleindiging der eeuwen*.

Welaan geliefden, daarbij wensen wij dan uw aandacht kortelijk te bepalen in dit avonduur en gij kunt dat vinden in onze tekst in het Evangelie naar de beschrijving van Mattheüs daarvan het 28e hoofdstuk, het laatste vers: *En ziet, Ik ben met ulieden al de dagen tot aan de voleindiging der wereld. Amen*.

Zie hier de belofte van *een blijvende gemeenschap met Geestes*. En bepalen wij onze aandacht:

- Ten 1e op de omstandigheden waaronder deze belofte is gegeven.
- In de 2e plaats op de inhoud waarvan zij spreekt.
- En eindelijk in de 3e plaats op de zekerheid die zich heeft.

Daarna volgde de predicatie. (deze is niet uitgeschreven)

Toespraak tot de plaatselijke overheid.

Edelachtbare Heer burgemeester met degenen die hem ter zijde staan., Die hun belangstelling tonen wilden. Wij zeggen u daarvoor van harte dank. Dat de verstandhouding in goede banen mogen worden geleid. Het is naar het woord des Heeren, dat er verband is tussen de kKerk en de Overheid. Gij kunt ervan verzekerd zijn, dat wanneer de regering en besturing der gemeente Arnemuiden is naar het eeuwig en waarachtig Woord, dat de kerk haar dragen zal op de vleugelen des gebeds, van degenen die bidden geleerd hebben. O edelachtbare Heer Burgemeester, gij mocht steunen en hopen en verwachten kunnen op het gebed.

Toespraak tot ouderling **Kodde** van Zoutelande.

Ook verblijdt het ons dat wij hier in ons midden mogen hebben een deputatie van de Hoge Overheid. Onze Gereformeerde vaders hebben evenwel aanvaard kerkelijke deputatie bij de Hoge Overheid, naar de Dordtse Kerk ordening. Onze broeder Kodde wilde zijn belangstelling tonen en medeleven bewijzen. En wij zeggen hem daarvoor hartelijk dank. En wij hopen dat hij de moeite doen wil om de geïnstitueerde Gemeente bekend te maken bij de Overheid. De Heere schrage en sterke ook u zowel in uw kerkelijk als in uw burgerlijk ambt.

Tot de kerkenraad van Middelburg.

En als vanzelfsprekend is ook de kerkenraad van Middelburg in groten getale opgekomen. Deze heeft dan ook niet gearzeld om haar medewerking te verlenen. Ik meen de tolk te zijn van de gemeente van Arnemuiden, als ik u hartelijk dank zeg voor de zelfverloochenende arbeid hierin verricht. Of het nu mooi weer was of dat het stortregende, of het zacht weer was, of stormde, er moest in Arnemuiden gelezen worden. En het is die broeders nooit teveel geweest. Dat kan ik u gerust zeggen. Broeders, er is een eind aan gekomen; wij zullen hopen dat het niet meer nodig is.

Met weemoed herdenken wij nog onze vriend en broeder ouderling Van Horssen. Wat was het toch zijn ideaal, zijn hoop. En zie, nu is nog onverwachts die dag gekomen en broeder Van Vorsen is niet meer. Daar is deze avond een ledige plaats in zijn gezin, aan de zijde van zijn vrouw, in het midden van de kerk.

Het stemt ons tot blijdschap een onzer broederen namelijk de Weleerwaarde Heer **dominee Dieleman** in ons midden te mogen hebben. Nog maar een enkele week onder het Zeeuwse volk en met de grootste blijdschap, dat hij in het midden van ons zijn belangstelling tonen wil. En na de menigvuldige arbeid die ook hem op de schouders ligt, heeft willen uitbreken, om in het midden van ons te vertoeven. Mogelijk heeft het hoop voor de toekomst, dat hij nog eens komen zal, maar dan om des Heeren Woord te prediken.

Ook mogen wij tot onze blijdschap **Student Zwerus** hier ontmoeten. Het was hem niet teveel zijn reis te onderbreken en met dit heuglijke feit samen in het midden van ons te verkeren om getuige te zijn van Arnemuidens instituering. Broeder, ik wens ook u van harte het beste toe.

Hiermee richtte dominee de Wit zich nog met een enkel woord tot de **catechisanten en de nieuwe Gemeente** en werden de ambtsdragers bevestigd.

Tot ouderling de broeders D. van Belzen en J. L. Joosse en tot diaken: M. de Ridder en M. de Jager.

Daarna sprak dominee Dieleman nog een kort woord tot de nieuwe gemeente als

afgevaardigde van de Synode in Zuid. En ouderling Kodde als deputaat bij de Hoge Overheid.

En ten slotte sprak ouderling van Belzen nog een woord. De consulent dankend voor zijn moeite en raad waarmee hij had bijgestaan. De ouderlingen van Middelburg hartelijk bedankend voor de grote opofferingen gedaan in het zoveel jaren de gemeente voor te gaan in het preeklezen; en liet ten slotte zingen Psalm 118 vers 12. En hiermee was deze plechtigheid geëindigd.

Uittredingen van de gemeente te Arnemuiden

De kerkscheuring in 1953 had ook op Arnemuiden grote gevolgen.

Op 16 juli 1953 besluit de kerkenraad 'geen leraars van onze gemeenten meer te laten optreden.' Kerkenraadvergadering 25 augustus 1953. 'Overgaande tot stemming wordt met 4 stemmen vóór, namelijk ouderling Van Belzen, voorzitter ouderling Joesse en de diakenen de Gruyter en de Ridder; en met één stem van ouderling De Jager tegen besloten, dat de kerkenraad zich stelt achter de uitgetreden leraars.'

Op de ledenvergadering van 5 september 1953 volgt een verkiezing over dit voorstel van de kerkenraad. Van de 25 geldige stemmen, - een afwezig, mag schriftelijk stemmen - is de uitslag: 21 voor ds. Aangeenbrug; 3 voor de Synode en 1 blanco.

De uittreding van de gemeente te Arnemuiden was een teleurstelling voor de moedergemeente te Middelburg. Men vond het ook niet fair gezien de moedergemeente zoveel voor Arnemuiden had opgeofferd. Ds. de Wit was ook erg teleurgesteld. Hij had een lening verstrekt voor het kerkgebouw; en nu dit? Hij vroeg zijn lening op.

Men ging ervan uit dat voor losmaking van het kerkverband geen noodzaak was te Arnemuiden, omdat plaatselijk de waarheid niet in het geding was. Het lag anders in Terneuzen, waar de gemeente een keuze moest doen wegens het ultimatum aan kerkenraad en leraar.⁴

In de kerkeradsnotulen van 26 oktober 1953 staat het volgende voorval.

"... Tenslotte was wederom een schrijven ontvangen van B. te Kleverskerke waarin hij nogmaals vroeg lid onzer gemeente te willen worden. Ter motivering van zijn verzoek meldde hij, dat hij zich niet kan verenigen met de besluiten der laatste Generale Synode en ook zich niet kan verenigen met enkele leraren uit het Synodaal verband welke hij bij name noemt; en dat hij durfde schrijven, dat deze geen roeping als leraar hadden en alzo als huichelaars betitelde.

Na enige bespreking besloot de kerkenraad met algemene stemmen, dat zij geen vertrouwen stelt in deze persoon hem niet aanvaarden. De voorzitter zou dit besluit aan B. meedelen."⁵

⁴ Een zelfde soort gebeuren vond plaats in de Geref. Gem. in Ned. in 1980. Als er geen fundamenteel verschil in de prediking van de waarheid is, adviseerde men de leden te blijven waar ze lid waren. Onnodig scheuring is tegen de Schrift en Kerkorde. Bijzondere situaties vragen om een aparte behandeling. Het is mogelijk dat iemand, leraar of lid, een persoonlijke roeping of opdracht krijgt om een gemeente of een kerk(verband) te verlaten en zich elders te vervoegen. Ook komt het voor dat iemand door een kerkenraad of door anderen - ten onrechte - onder (censuur) dwang gedwongen wordt te vertrekken.

⁵ We kunnen hier aan toevoegen, dat het besluit van de kerkenraad zowel verstandig als voorbeeldig was. Het werd vanaf de tijd van de scheuring een heersende zonde van een aantal leden in veel gemeenten, om leraars die niet aan een bepaald verwachtingspatroon voldeden, -

Joh. Dingemanse – tevoren genoemd als lid van de gemeenten - is niet lang bij de gemeente te Middelburg gebleven. Volgens de notulen van 26 oktober 1953 van de Gereformeerde Gemeente in Nederland te Arnemuiden, blijkt dat 'een verzoek werd ingediend bij de kerkenraad door de heer P. van Saane om met nog enkelen een afdeling van de gemeente te Middelburg te mogen beginnen.' Dit verzoek werd aanvankelijk nog niet ingewilligd. Op 16 januari 1954 verzoekt Dingemanse en Van Saane zich te mogen aansluiten. Dingemanse werd lid in de gemeente te Arnemuiden op 8 maart 1954. Op zondag 14 november 1954 wordt op aandringen van de leden te Middelburg met leesdienst in begonnen. Daarna vermelden de notulen te Arnemuiden op 16 april 1954 dat Dingemanse op de mansledenvergadering aldaar gekozen werd tot ouderling, die dit ambt aanvaardde. De afdeling Middelburg werd zelfstandig op 10 mei 1968. Dingemanse bleef ouderling tot het voorjaar van 1972. Tegen zijn herverkiezing kwamen klachten, waarna hij genoodzaakt werd te bedanken.

De gemeente te Arnemuiden trof een zeer zware slag op 14 juli 1963. **Ouderling J. L. Joosse** overleed plotseling tot diepe ontroering en grote ontsteltenis van de hele gemeente. Hij werd zeer gewaardeerd. D. Caljouw volgde hem op.

9. Ingebruikname kerkgebouw Westkapelle

Op 5 oktober 149 leidde ds. de Wit de eerste dienst in het nieuwe kerkgebouw van de Gereformeerde Gemeente te Westkapelle. De gemeente was hun gebouw verloren bij de bevrijding van het eiland Walcheren. Het hele dorp lag plat. De kerk werd gebombardeerd. Het huis van ouderling Aarnoud Sanderse, die daar dichtbij woonde, werd wonderlijk gespaard. De Heere had hem beloofd: *Die in de Schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten, zal vernachten in de schaduw des Almachtigen*, Psalm 91. De gemeente kerkte na de oorlog in de Gereformeerde kerk.

Het nieuwe kerkgebouw kostte f 76.000. Het orgel f 4.000.

Hiervan werd door het Rijk vergoed: f 44.000. Ingekomen collecten uit de eigen gemeente: f 1.400. Collecten van Andre gemeente: f 10.000. Collecte bij de inwijding: f 276,00

De inwijdingsdienst werd geopend met het zingen van Psalm 84: 1. Na het gebed werd gezongen Psalm 22: 2. Ds. de Wit nam zijn tekst uit 2 Kronieken 6: 49. *En nu, Heere God, maak u op tot Uw rust, gij en de ark Uwer kracht. Laat Uw priesters met heil bekleed worden en laat Uw gunstgenoten over het goede blijde zijn.* Het thema luidde: Een drievoudige bede.

1. De Goddelijke inwoning; *Maak u op tot Uw rust.*
2. De met heil beklede priesters; *laat Uw priesters met heil bekleed worden.*
3. De verheuging van Gods gunstgenoten; *laat Uw gunstgenoten over het goede blijde zijn.*

óf zich niet met de 'uitgetreden leraars' verenigden - scherp te veroordelen en hen zelfs als nabijchristenen te beschouwen. Het verwachten van kinderen en knechten van God die niet tot ons eigen kerk(verband) behoren is een zonde tegen het 9e gebod. Het heeft gezinnen, families en kerken verwoest. Veel meer behoorde daartegen gewaarschuwd te worden, want het is een bedroeven van de Heilige Geest, Die in Zijn kerk wil wonen en werken. Hij legt de Schat van de Evangelieprediking in zwakke vaten. *Die Mijn volk aanraakt, raakt Mijn oogappel aan!*

Alleen de Goddelijke inwoning kan het kerkgebouw nieuw, schoon en sterk maken.

Na de preek bracht de predikant dank aan de commissaris van de koningin, Jhr. Mr. A. F. C. de Casembroot voor zijn medewerking en voorts richtte hij zich tot de burgemeester Mr. M. Tydeman, tot Dr. Huygens, de afgevaardigden van de beide andere kerken, tot Ir. Klarenbeek, tot de heer Kroper, de aannemer, tot de heren Schreuder, Roelse en Huibrechtse voor het aanbrengen van de verwarming en de verlichting, tot de opzichters en de orgelbouwer, de heer Ruijf.

Vervolgens sprak de burgemeester, Mr. Tydeman, die hoopte dat de kracht en de energie waarmee deze kleine gemeente haar kerk had gebouwd, ook verder bezielend zou werken. Na het zingen van Psalm 122 vers sprak de predikant de zegenbede uit.

(De commissaris van de koningin, Jhr. Mr. A. F. C. de Casembroot was tijdens de oorlogsjaren burgemeester van Westkapelle geweest. Hij was aan de bevolking nauw verbonden, mede door alles wat hij met hen had doormaakt tijdens en na het bombardement en de *inundatie* (het Eiland onder water zetten).

Tot zover de samensteller van deze bundel. (W.W.)

10. Contact met de militairen

Mede namens de kerkenraad schreef de dominee met enige regelmaat brieven naar de militairen die vanuit de gemeente vertrokken waren naar Nederlands Indië. Dominee besloot een brief van oktober 1948 als volgt:

'Degenen, die nog maar kort in Indië zijn, wens ik onderwerping toe, geduld, plichtsgetrouwheid, zonder morren. De Heere beware u voor moedeloosheid, ook voor gevaren, voor verleiding, voor de zonde, bedenk dat Gods oog u ook in Indië gadeslaat. Hij beware u bij Zijn Woord; onderzoek het, alleen of gezamenlijk. Vergeet het gebed niet, schaam u God en Zijn dienst niet, verloochen ook uw opvoeding niet. De Heere zij met u. Degenen, die hoopten huiswaarts te mogen keren, zijn teleurgesteld, het is verdrietig. Maar jongens, wees niet moedeloos, hoor! David zegt: "Mijn tijden zijn in Uw hand" en zo is het ook met jullie. De Heere geve ook u onderwerping, geduld en plichtsgetrouwheid en doe u stille zijn. Zoek den Heere in uw teleurstellingen. Grijp naar Zijn Woord, onderzoek het, zing eens een psalmversje en de Heere beware ook u voor alle kwaad, ramp en zondeleed. Wij wensen van harte, dat de zaken in Indië spoedig naar recht en billijkheid mogen geregeld worden, opdat wij elkander weer in Middelburg zullen mogen ontmoeten. Wij hopen uwer steeds te gedenken in onze gebeden, daarin gedurig zoekend, wat u naar lichaam en ziele nodig en profijtelijk is.'

11. Persoonlijk leven

Over het innerlijk leven van ds. De Wit is niet zoveel bekend. Hij kwam graag bij Gods eenvoudige volk, zoals Keetje de Visser, vrouw Quist en Jane Witte-Welleman en sprak daar met vermaak over de wegen die de Heere met Zijn kinderen houdt, maar over zijn persoonlijk zielenleven liet hij zich weinig uit.⁶

In een brief (voorjaar 1949) aan een oude predikant vertelt hij iets over zijn innerlijk leven: 'Wat is het toch groot, dat de Heere de Eeuwige is en daarom onvergankelijk en onveranderlijk. Nog groter is dat de Heere naar Zijn soevereiniteit de Eeuwige voor de Zijnen wil zijn in Christus. En het grootste is om dat met bewustheid des harten te mogen weten. Dominee, dat mag door genade uw deel zijn en ik sta daar vóór. 'k Heb wel eens hope, ook toebetrouwingen, wel eens verwachting, maar onopgelost. O, mocht 1949 het aangename jaar des Heeren eens zijn!'

12. Stormen in het kerkelijk leven

Met achting sprak hij altijd over zijn leermeesters ds. G. H. Kersten en dr. C. Steenblok. Zo ook over zijn broeders predikanten. In de jaren na de oorlog waren er echter grote zorgen en beroeringen binnen het kerkverband. Met name rond ds. R. Kok, met zijn leervoorstellingen inzake de algemene genade en de beloftenprediking. Ds. De Wit stond aan de zijde van ds. G.H. Kersten en dr. C. Steenblok; en probeerde zoveel hij kon de eenheid in de gemeente te bewaren en te waarschuwen voor een eenzijdige leer. Veel verdriet had hij om deze zaken en hij zag de toekomst met grote zorg tegemoet. Temeer omdat in 1948 ds. G.H. Kersten overleed en nog geen jaar

⁶ Ds. De Wit onderhield een goed contact met Suzan Verhage, kosteres te Meliskerke. Tijdens een gesprek over de Bijbellezing die de dominee over Ruth deed in zijn gemeente, vertelde hij iets over zijn eigen zielslegering. 'Ik heb uit eigen bevinding gesproken tot aan Ruth op de dorsvloer van Boaz, hoe ze daar toevlucht zocht onder zijn vleugelen. De verdere onderhandeling in de poort en wat er verder plaats vindt in het geestelijk leven heb ik met ambtelijk licht mogen doen.

Een groot voorrecht als een leraar zo eerlijk voor de Heere en het volk wordt gemaakt!

later ds. J. Fraanje. Niet alleen in de gemeente(n), ook met zijn familie sprak hij over deze zaken. Zijn broer zei hierover: 'Zijn woorden maakten indruk en zo heeft hij ons middellijkerwijs leerstellig en kerkelijk gevormd.'

De droeve perikelen rond ds. R. Kok, heeft ds. De Wit van zeer nabij meegemaakt. Hij werd in mei 1949 door een van de bezwaarde ouderlingen van de gemeente Veenendaal verzocht om hun bezwaren ter Synode te brengen. Ds. De Wit was namelijk afgevaardigde naar de Particuliere Synode die te Barneveld zou worden gehouden. Op die synode werd hij benoemd tot lid van een commissie die de zaken te Veenendaal moest onderzoeken. Nauwgezet heeft hij deze taak volvoerd, ondanks de smaad die hij van verschillende zijden ontving. Hoewel hij achting voor ds. R. Kok had, wilde hij de waarheid hoog houden. Aan het slot van een brief aan ds. R. Kok en zijn kerkenraad, schrijft ds. De Wit: 'Ik wens u van harte toe, verstand met Goddelijk licht bestraald, om niet uw eigen zaak te zoeken, maar die van het Koninkrijk Gods. Ontvang met uw leraar mijn hartelijke groeten.'

13. Catechisaties

De catechisaties voor de jeugd van de gemeente hadden de liefde van zijn hart. Hoewel hij streng kon optreden, was hij wel eerlijk. Ernstig en nauwgezet sprak hij met de jongeren over hetgeen gekend moet worden ter zaligheid. Als stof voor de catechisatie gebruikte hij de lessen (vereenvoudigd) van ds. G. H. Kersten. Bekend zijn uit die tijd de vragenboekjes van Hellenbroek, waar na iedere bladzijde een blanco aantekenblad was aangebracht. De catechisanten moesten hier aantekeningen opschrijven!

Toen hij op zekere keer het infra- en supralapsarisme behandelde, vroeg een catechisante hem: 'Dominee, waar bent u voorstander van?'

Hij antwoordde: 'Zondag maar goed luisteren, hoor; maar ik ben geen drijver!'

Hij zette de jeugd aan tot studie, niet alleen in Gods Woord, maar ook in de belijdenisgeschriften. Hij wees erop dat ze de *vijf artikelen tegen de remonstranten* goed moesten lezen; met name het derde en vierde hoofdstuk. Juist in die jaren waren die zaken weer zo actueel, want er was immers een diepgaande discussie in de gemeenten over de beloften van het Evangelie en het aanbod van genade. Dominee wilde de jeugd wapenen tegen allerlei dwalingen van binnenuit. Hij oefende de jeugd niet alleen in de leer, maar hield hen met grote ernst en liefde voor dat ook hun leven daarmee moest overeenstemmen!

14. Eigen scholen

Opmerkelijk is het dat hij zoveel met de jeugd en de catechisanten op had, hoewel hij zelf geen kinderen had. De noodzaak van eigen scholen werd door hem terdege ingezien en ook benadrukt, zoals het te lezen is in de tweede Bijbellezing over het boek Ruth. Hij zegt daarvan: 'Zoek uw kinderen te houden bij de oude waarheid, waar God op het hoogst verheerlijkt en de zondaar op het diepst vernederd wordt. Van hoe groot belang zijn daarbij het onderwijs en de school, de kleuterschool inbegrepen. De noodzakelijkheid van eigen scholen behoeft ik hier niet te bepleiten, maar ik wil dit toch even aanroeren, en waar geen school is, moge ernaar gestreefd worden en zo lang deze wordt gemist, mogen de ouders wel dubbel waken. De algemene verzoeningsleer wordt op vele gemengde scholen in de kinderharten gezaaid. Het begint al op de kleuterschool. De kinderen worden met hun zonden geleid tot de Heere Jezus, inste van tot God, hun. Rechter. Allen, die in de kerk geboren en gedoopt zijn, wordt een recht toegekend op de beloften Gods tot zaligheid. De "brave Hendriks"- theorieën vieren schier overal hoogtij en de kinderen wordt van hun jeugd af ingegoten, dat zij

toch moeten geloven. Zo worden zij geleid tot een vroom leven, dat evenwel de wortel der wedergeboorte mist. O neen, de gereformeerde leer is geen noodlotsleer, noch voert zij de mens in de lijdelijkheid. Wel terdege moeten onze kinderen gewezen worden op hun grote verantwoordelijkheid, aangezien zij door Gods goedheid leven mogen onder het licht van Gods Woord. De eis Gods tot geloven moet gelegd op hun consciëntie, maar niet het geloof der algemene verzoeningsleer, maar het geloven van eigen verloren staat en dat om eigen schuld. De nodigheden tot boetvaardigheid voor God mogen hun niet onthouden worden. Terugkeren tot God, Die we verlaten hebben, in de weg der bekering, maar dan als een schuldig, rechteloos schepsel. Zo mochten onze kinderen geleid worden tot een droefheid naar God.'

Tijdens zijn Middelburgse periode was hij tot voorzitter benoemd van de Kweekschoolcommissie te Krabbendijke. Toen hij in 1949 gevraagd werd om bestuurslid te worden van de Scholenbond, weigerde hij dit niet. Hij is dit tot zijn overlijden geweest.

In 1950 bereikten hem klachten van een aantal leerlingen van de Kweekschool te Krabbendijke. Het ging over het feit dat de lessen dogmatiek, gegeven door dr. C. Steenblok, als examenstof 'te zwaar' zouden zijn. Het betrof het na-akte-examen, een aanvullend godsdienstexamen voor onderwijzers. Dit heeft ds. De Wit, na het opvragen van een dictaat, onderzocht. In overleg met de betrokken docent werd door het bestuur besloten dat het examen voortaan zou bestaan uit de *Korte lessen over het Kort Begrip van ds. G. H. Kersten*, met zijn Gereformeerde Dogmatiek als aanvullende literatuur.

De jeugd had de liefde van dominees' hart en dat was ook omgekeerd het geval! Hij had daarbij grote aandacht voor de verenigingen, mits ze onder goede leiding stonden!

Het Landelijk Verband van Jongelingsverenigingen en Daniël hadden zijn volle sympathie. Bekend is zijn rede over 'De wereld der engelen', die hij hield voor de jaarvergadering van het Landelijk Verband te Utrecht.

Meer dan eens heeft hij het opgenomen voor het werk, dat voor en door de jeugd werd verricht, tegenover hen die zich daarvoor allerminst interesseerden en er daarom ook geen begrip voor hadden.

Het was ds. De Wit een lust om Gods Woord te onderzoeken; en hij deed het grondig! Achtereenvolgens heeft hij 's zondags als Bijbellezing behandeld: 1947: De zaligspreekingen; 1948: De brieven van Johannes aan de zeven gemeenten (Openb. 2-3); 1948: Jona; 1949: Ruth; 1950-'51: De schaduwdienst; 1951: Abraham (28x), Izak en Jakob.

De laatste Bijbellezing die hij in Middelburg hield, ging over Jakob die was aangekomen in Kanaän. Hij beloofde bij zijn vertrek naar Moerkapelle om die Bijbellezing op een vrije zondag af te komen maken, maar toen na zes weken ds. L. Rijkssen het beroep naar Middelburg aannam, is dat niet meer doorgegaan.

15. Het beroep van Moerkapelle

Tijdens zijn ambtsperiode in Middelburg heeft ds. De Wit tien beroepen ontvangen. Hij mocht echter iedere keer hiervoor bedanken. Biddend was hij evenwel met deze roepstemmen werkzaam aan de troon der genade. Vragend om licht en wijsheid, wilde hij niets anders dan in de weg des Heeren te handelen. Iedere keer opnieuw waren kerkenraad en gemeente verblijd, als hij weer mocht bedanken. Toen dan ook in maart 1951 de roep uit de gemeente Moerkapelle kwam: 'Kom over en help ons', verwachtte menigeen niet anders dan dat het wel weer bedanken zou worden.

Groot was de ontroering toen het bekend werd dat hij het beroep naar Moerkapelle had moeten aannemen. Hij had dit besluit aan zijn kerkenraad meegedeeld na afloop van de vergadering met de belijdeniscatechisanten op 2 april 1951. De kerkenraad 'gevoelt dit als een zware slag voor onze gemeente, doch moet zich bij het besluit, dat na veel strijd door de leraar is genomen, neerleggen.'

Enkele maanden later, in juni, brachten de belijdeniscatechisanten, zoals de gewoonte was na het afleggen van de openbare belijdenis, een bezoek aan de pastorie. Het was dus met recht een afscheidsbezoek. Aan het eind van de avond verzocht de dominee samen nog een versje te zingen. Hij gaf Psalm 25:4 (Datheen) op. Zijn vrouw vroeg: 'Zou je dat nu wel doen, Willem?' Dat was namelijk het versje, waar hij mee overgebogen was om het beroep naar Moerkapelle aan te nemen. Mevrouw De Wit was bang dat het teveel ontroering zou verwekken. Toch hebben ze dit nog met elkaar gezongen.

Er volgden nog enkele moeilijke weken voor leraar en gemeente. Immers, er waren banden gelegd; niet alleen vriendschappelijke, maar ook geestelijke. Hoeveel pijn deed dit om nu losgemaakt te worden van kerkenraad, gemeente en niet in het minst van Gods volk.

Tenslotte nam de dominee afscheid van zijn kerkenraad: 'De tijd is ras vervlogen. Het stemt tot ootmoed, dat de zaken in aangenaamheid zijn afgehandeld. Het scheiden is niet gemakkelijk, doch het is Gods weg. Moge de Heere de ledige plaats met de man Zijns Raads willen vervullen.' De broeders werden sterkte toegewenst en dominee hoopte dat de ouderlingen dezelfde weg zouden blijven bewandelen die voorgesteld was en dat ze achter de Heere aan mochten komen. Tenslotte dankte de dominee voor 'de aangename samenwerking en de gegeven adviezen en bewijzen van vriendschap.' Ouderling De Kok dankte de leraar voor al de arbeid in de gemeente verricht. 'De prediking bevatte vele leringen en was zeer duidelijk wat de voorstelling der waarheid aangaat.' Hij hoopte, 'dat de wolk- en vuurkolom mede met de leraar naar Moerkapelle moge optrekken en de Engel des Heeren voor Zijn aangezicht moge gaan. Dan kan de Egyptenaar geen kwaad doen en er staat geen zee in de weg. Daartoe moge er een opzien zijn tot de bergen vanwaar alleen hulpe komen kan.'

De acte van ontslag die ds. De Wit werd verleend, is gedateerd 21 april 1951.

Bij zijn vertrek uit Middelburg kreeg ds. De Wit van Keetje de Visser een boek van Witsius, waarin ze een gedichtje schreef.

16. Afscheidsdienst

Spoedig was de dag van afscheid nemen van de gemeente aangebroken. Het kerkgebouw was geheel gevuld. Ook velen uit de omliggende gemeenten waren gekomen om deze laatste dienst van hun consulent bij te wonen.

In zijn voorafsprak ging hij in op de pijn van het afscheidnemen.

'Deze avond is dus van zeer ernstige aard voor u, gemeente van Middelburg, maar ook voor mij en mijn vrouw. Immers, het uur van scheiden is aangebroken. En omdat wij zulk een grote plaats mochten hebben in uw hart, hetwelk God ons samen gaf, is deze avond voor u en ons een pijnlijke. Want al is het waar, dat God naar Zijn vrijmacht de band tussen de gemeente en de leraar bij de aanneming van het beroep naar Moerkapelle doorsneed, zo blijft toch de band aan zo menigeen. En hoe meer het afscheidsuur nadert, hoe sterker die wordt gevoeld. De Heere heeft ons samen willen binden. Dat is niet ons werk. Met een enkel woord sprak ik reeds daarvan. Toen gij een kleine viertal jaren geleden een beroep op ons uitbracht, wilden wij naar u niet

komen, maar de Heere heeft ons hart ingewilligd, gelijk ook dat van mijn vrouw. En wij zijn gekomen, alhoewel elkaar vreemd.

En nu, na een kleine viertal jaren, deed de Heere een roeping op ons hart komen, die wij niet meer konden afwijzen en wij wilden niet meer gaan! En nu heeft het God, tot roem van Zijn genade, behaagd ons hart in te winnen.

En wat zullen wij nu doen? Weke harten maken? Ach neen, dat behoeft niet meer, want ze zijn week! Zullen wij op elkander staren en in moedeloosheid neerzitten? Ach neen, want dat betaamt niet! Het betaamt ons meer, elkander van elkander af te wijzen en te wijzen op Hem, Die eeuwig leeft en Die nooit vertrekt, Die overal Dezelfde is.'

Hierna bepaalde hij zijn toehoorders bij Handelingen 20:32: '*En nu broeders, ik beveel u Gode en den woorden Zijner genade, Die machtig is u op te bouwen en u een erfdeel te geven onder al de geheiligden.*'

Hij nam als thema: *Paulus' afscheid van de gemeente te Efeze*. Paulus wijst de gemeente in dit afscheid:

1. *Op God;*
2. *Op Gods Woord;*
3. *Op Gods macht en genade.*

'Mijn hoorders, het is geenszins onze bedoeling om onszelf maar enigermate te vergelijken met die grote apostel. Maar vergun mij toch enige vergelijking, enige maar, te mogen maken, ai was het alleen maar, dat dan de tijd, dat we door Gods goedheid onder u verkeren mochten, toch niet gans een onvruchtbare tijd is geweest; hetzij dat afgebroken is wat door onszelf was opgebouwd, hetzij door de werking van Gods Geest gebouwd is, wat verbroken nederlag, zodat Gods Woord onder ons zijn loop nog hebben mocht. Menigmaal verleende de Heere een oor om te horen en een mond om te spreken, om de verborgenheid der godzaligheid, al is het met alle gebrek, u voor te stellen, ruim drie jaar lang.

O, wat had de apostel in het hart van de gemeente te Eféze een ruime plaats, wat hingen ze hem in liefde en liefdebanden aan! En voorwaar mijne hoorders, wij, mijn vrouw en ik, we hadden niet kunnen weten, dat we zulk een ruime plaats in uw hart innamen.' Maar met de apostel mocht ds. De Wit van zichzelf afwijzen op Hem Die blijft. 'Ik beveel u Gode, broeders! Ik wijs u op het Hoofd der Gemeente, Die ter rechterhand Zijns Vaders leeft, Zijn Kerk ten goede. Die is heengegaan, Zijn volk nalatend, dat Hij hen tot nut heenging. En dan is ons vlees zo, dat wij de aangenaamste wegen vaak de nuttigste achten, maar de praktijk bewijst zo menigmaal, dat de wegen van teleurstelling de beste zijn.'

In het tweede punt sprak hij van Paulus' heenwijzing naar Gods Woord. 'Ach, vond het toch eens weerklank in onze harten, dat Woord der genade, dat door God gegeven is tot onderwijzing, tot verlichting in de weg der zaligheid, wat ons daarom ook zo zeer verantwoordelijk stelt. God zoekt Zijn eer, Hij zoekt die in al Zijn werken, Hij zoekt die ook in de bediening der verzoening, Hij zoekt die ook in het Woord Zijner genade, hetzij dan tot rechtvaardige veroordeling van degenen, die in moedwillige verharding rustig doorleven, ondanks de biddingen van de grote God; gelijk Hij ook Zijn eer zoekt in de dadelijke toepassing daarvan door Gods Geest in de harten van Zijn uitverkorenen.'

Ook richtte hij het woord tot de armen, de verslagenen van geest: 'Er zijn er wel in ons midden, die zeggen: *Verloren is het, verloren*; ziende op zichzelf, wier hoop gaat ontvallen. Zij hebben geen oor ontvangen voor het Woord Zijner genade; zij staren gedurig op de eis der wet. En voorwaar, het was verloren, het was reeds verloren, voordat ge het wist. Door de onderwijzingen van Gods lieve Geest zijt ge erachter

gekomen en nu moet ge het voor uzelfen al meer en meer zien en wordt ge genoopt het voor uzelfen te aanvaarden en over te nemen. En nu wordt het een verloren zaak. O, wat is dat volk toch ongelukkig. Maar wat kan ons hart toch jaloers zijn op zulken, voor wie het in de praktijk van het leven onmogelijk wordt aan hun zijde.

O, het meer geoefende volk kan wel eens terugverlangen naar dat aangename leven, naar de werkzaamheden, die zij hadden onder hun gemis en de bindingen aan de troon van Gods genade. Er viel nog eens een woordje, zij hadden opening met hun klachten bij God; er was iets, dat zij niet verklaren konden, maar in hun bitter weeklagen was het toch of zij iets hadden van de Geest van God, Die in de hemel woont. Zij konden het er niet voor houden, maar hun ziel was menigmaal bemoedigd en verwonderd. En nu heb ik voor dezulken een woord ten afscheid, het woord van de apostel Paulus: "En nu, broeders" (en ik noem dan de zusters er ook bij, die het voor zichzelf niet geloven kunnen), ik beveel u Gode."

In de derde plaats wees ds. De Wit op Gods macht die verheerlijkt wordt in de bekering van een zondaar: 'De Heere mocht de gemeente bouwen. Hij is daar machtig toe. Hij heeft dat gedaan, uiterlijk, onder onze bediening in uw midden en ik mag niet geheel ontkennen, dat Hij het ook innerlijk in het hart van sommigen deed. Maar dan is Hij ook machtig zulks te doen als Hij ons naar een andere plaats zendt; dan is Hij machtig u te bouwen op het door Hemzelf gelegde fundament, hetwelk niet is een fundament van dode werken of wetsplichtige godsdienst; hetwelk ook niet is een fundament van gevoeligheden of van tranen, maar het is het fundament, waarop een verloren zondaar zakken en zinken kan op Christus, Die van de Vader tot de Grond- en Hoeksteen is gelegd. Met al het aandringen als een herder achter u, mijne hoorders, ben ik er wel van overtuigd geen macht te hebben in uw ziel zulks u te leren en het is menigmaal mijn verzuchting geweest of God het wilde doen. De toezeggingen dienaangaande heeft de Heere ter onzer bemoediging aan ons verleend. Hij is machtig de gemeente te bouwen, Hij is machtig om levende stenen te voegen bij degenen, die reeds op het fundament gelegd zijn, maar Hij is ook machtig door Woord en Geest de levendgemaakten te behakken en te behouwen, opdat zij verliezen zouden al hetgeen niet houdbaar is voor de eeuwigheid, opdat zij in Christus zouden gevonden worden, niet hebbende hun gerechtigheid, maar de Zijne. Want van ons is er niets, dat bestaan kan in Gods recht en heiligheid, maar alleen het volbrachte Middelaarswerk van Gods lieve Zoon.'

In zijn woorden klonk de pijn van het scheiden en het verlangen naar het komende hemelleven door, toen hij Gods volk toevoegde: 'Dan worden wij vreemdelingen op de wereld, volk, vreemdelingen. Dan moeten wij hier nog een poosje deze woestijn doortrekken en dan hier eens wat wonen en daar eens wat wonen, maar straks zullen wij die erfenis bekomen, als we altijd bij den Heere mogen zijn en nooit meer van elkander behoeven te scheiden en ook nooit meer behoeven te verhuizen.'

Aansluitend liet hij zingen:

*Welzalig is dat volk, dat hen in U verblijdt,
Dat zal voorspoedig zijn, nu en tot allen tijd;
In 't licht Uwes aanschijns zullen zij gaan al 't zame,
En hen verheugen in den roem van Uwen Name;
Als zij zullen wezen door Uw gerechtigheden,
Versierd daag'lijks met gaven schoon en ook met vrede. Psalm 89:7 (Datheen)*

Hierna hield hij nog een toepassing, waar hij zich vrij maakte van het bloed zijner hoorders en ze ernstig opriep, in het bijzonder de jeugd, om toch Hem te voet te vallen. 'Er is nog genade bij God in Christus voor een iegelijk, die voor God in zijn

doemstaat invalt. Nooit, nooit is God nog over zulk een heengestapt.'

Mijne hoorders, wij hebben niet een eenzijdige verkiezingsprediking onder u gebracht, gelijk smadelijk ons beticht werd, dewijl we gesmaad werden dat niet meer het aanbod der genade in onze gemeenten mocht gepredikt worden. Ge zijt er getuige van! Ook hebben wij niet een eenzijdige gehoorzaamheidsprediking u voorgesteld. Maar uitgaande van Gods soevereine raad en verbond, hebben wij u ook de grote verantwoordelijkheid om te leven onder het Woord der genade op het hart gedrukt, dat zult ge niet kunnen ontkennen. Dan op de ene wijze en dan op de andere wijze, hebben wij u vermaand en ernstig gewaarschuwd en geroepen en de eis der bekering u op het hart gebonden, ernstig en welmenend, als in de Name Gods. De Heere doe verzoening over al hetgeen daar te kort in was. Maar dan leeft ge toch ook onder een volle persoonlijke verantwoordelijkheid voor God.

Wij hebben u gewaarschuwd dat ge u in lijdelijkheid niet vastzetten zoudt en hemelijk God de schuld geven. Wij hebben u gezegd dat uw onmacht weliswaar aanwezig is, maar uw onwil is even groot en er is maar één weg, namelijk om tot God te roepen, als één, die in zichzelf om eigen schuld op de vlakte des velds ternederligt. Getracht hebben wij achter u aan te houden, gelijk een herder betaamt; om u te overreden van uw schuld en u te bepalen bij de deugden Gods; van Zijn rechtvaardigheid en heiligheid hebben wij u getracht te onderwijzen, dewijl ons vijandige hart altijd tracht buiten Gods recht zichzelf met God te verzoenen.

We hebben u gezegd, dat er maar één weg ter zaligheid is en dat is de verzoening met God in Christus, om in Hem met God verzoend te worden. Wij hebben het u menigmaal voorgesteld. We moeten bij God schuldig staan, maar dan moet de eis der wet op onze harten gedrukt hebben! We hebben u geleerd dat de bekering tot God wat anders is dan een weinig gevoeligheid, waarbij we soms zo aangenaam kunnen schreien; we hebben u geleerd, dat het een geestelijke kennis van Gods deugden en een rechte kennis van onszelf in onze verloren staat en daarin als een schuldige wederkerend tot God, onze Rechter.

Het is niets nieuws wat ik u zeg, maar nog eenmaal, gemeente, wil ik u ernstig waarschuwen. Mijn onbekeerde medereizigers, het zal toch wat wezen om onbekeerd voor God te verschijnen, terwijl het Woord van Zijn genade u gepredikt is in oprechtheid en in welmenendheid, terwijl u voorgesteld is dat gij, als in uzelf gans doemwaardig, met God verzoend kunt worden, en dat gij als zulk een die afgescheiden van Zijn gemeenschap nederligt op het vlakke van het veld, weer gemeenschap met de driewerf Heilige kunt hebben, in die enige Middelaar Gods en der mensen, Die door God Zelf daartoe is gegeven. Dat ligt voor uw verantwoordelijkheid en dat blijft.

We hebben gesproken van het Woord der genade voor het arme en verslagen volk. Neen, het was ons oogmerk niet, het werk Gods te dringen of te drukken. Gelijk een herder betaamt, hebben wij getracht het zwakke op te nemen en het eerste beginsel van het boetvaardige leven, het kleinste op te rapen, hen te bemoedigen, te onderwijzen, te waarschuwen, dat ze niet vast zouden varen in hetgeen ze hadden; dat ze niet genoeg zouden hebben aan hetgeen ze meenden te bezitten.

De gemeente zei hij hartelijk dank voor de betoonde liefde en de verzorging aan hem en zijn vrouw bewezen.

Ook van zijn ambtsbroeders in classis en synode werd afscheid genomen. Hij memoreerde nog even de tijd dat hij alleen voor het vele werk stond: 'Toen wij hier kwamen is al heel spoedig ds. Van Stuyvenberg door God in een ander deel van Zijn

wijngaard geplaatst en bleven wij, als jong predikant, alleen in het Zeeuws gewest met een overmatig groot arbeidsveld. En u moogt het eerlijk weten, net zo lang hebben we geworsteld en gezocht en getobd in eigen kracht, totdat het niet meer kon en de Heere door Zijn Geest de deur van Zijn genadetroon opende en ik mijn noden bij God kwijt mocht raken. Toen heeft de Heere Zelf gezonden broeder Dieleman en broeder Mallan.'

In het bijzonder richtte hij zich nog tot ds. Aangeenbrug van Terneuzen: 'O, daar zouden de ouderlingen en diakenen van kunnen getuigen, dat er toch maar zo weinig woorden nodig zijn om bij God een toegang te verkrijgen. Zij zouden het kunnen getuigen, dat er een gebed geweest is op een kerkeradsvergadering, toen wij niet meer konden; we dreigden ineens te zijgen. En toen zuchtten we tot God: "Heere, help Uw knecht. Wil zijn kracht vermêren of wil zijn werk verminderen."

En het ging door tot het binnenste heiligdom. Daar waren geen zeven dagen verlopen, of de blijde tijding kwam te Terneuzen en in Walcheren en in de gemeente en in ons hart: "Ds. Aangeenbrug komt naar Terneuzen." Zo zijn wij door God aan elkander verbonden. Wij hebben u van de Heere ontvangen. Wat zijn Gods wegen toch wonderlijk; nu moeten wij gaan en gij krijgt veel arbeid in deze classis en uw krachten zijn weinig. Ik wens u, uit de grond van mijn hart, de bediening van Hem, Die eeuwig aan Zijns Vaders rechterhand verheerlijkt is.'

Verder sprak hij nog enkele woorden tot zijn moeder, schoonouders, de bejaarden en tenslotte ook tot de van buiten de gemeente gekomenen. Hij zag er verschillenden van Gods volk onder, van wie hij wist dat ze voor hem hadden gezocht als Aärons en Hurs. Sprekend tot de ambtsdragers en andere afgevaardigden noemde hij de veelvuldige arbeid waartoe hij iedere keer werd geroepen. Ze waren er getuige van geweest, dat hij stond te zuchten voor de aanvang van een dienst: 'O God, hoe moet het toch vanavond weer gaan.' Maar de Heere had het soms toch zo wonderlijk wel gemaakt.

Hij eindigde hierna met dankgebed.

Uit zijn (nagelaten) predikaties kunnen we in de preekmethode duidelijk de hand van zijn leermeester, ds. G.H. Kersten, terugvinden. Beginnend met een voorafsprak, die duidelijk heenwees naar de te behandelen tekst, kwam hij tot de indeling; waarna hij vanuit ieder punt de onderscheiden standen in het genadeleven verklaarde. De meestal korte toepassing kenmerkt zich door een terugblik op het gesprokene en een ernstige waarschuwing tot de onbekeerden.

Toespraken

Ds. F.J. Dieleman van Yerseke sprak hem toe namens de Particuliere Synode Zuid. Hij herinnerde hem onder andere aan een ontmoeting op het Maasstation te Rotterdam, waar ds. De Wit hem als een der eersten meedeelde dat hij het beroep naar Middelburg had aangenomen. Ook met welke woorden de Heere hem overgebogen had. 'En dan hoor ik', aldus ds. Dieleman, 'Middelburg al spreken: "Het was een korte tijd, dat we ds. De Wit in ons midden mochten hebben." Maar ik zag, hoe God Filippus wegnam en hij gevonden werd te Azote. Hij was maar kort bij de kamerling geweest. Maar hoe kort of hoe lang dat God hem gegeven heeft, hij heeft zijn opdracht uitgevoerd en de vruchten zijn niet achtergebleven.'

Namens de classis voerde **ds. D.L. Aangeenbrug** van Terneuzen het woord.

Ook hij haalde een ontmoeting aan die hij had gehad met ds. De Wit in zijn studententijd te Rotterdam. Hoe ze spraken over een tekst waarin van recht gesproken

wordt en de ziel toch nog gebonden is en nog niet uit kán gaan en nog niet uit mág gaan. Ze hadden het leren verstaan en er iets van mogen zeggen, hoe de ziel in Christus bij aanvang geborgen mag wezen en toch niet vrij kan zijn. Ook haalde hij de herinnering nog op aan de ontmoetingen in de pastorie aan de Loskade en hoe ze in eikanders hart hadden mogen blikken.

Hierin betrok hij ook mevrouw De Wit en zegde haar dank voor de hartelijke en liefdevolle ontvangst: 'Ge hebt te gaan met uw man. Maar gelukkig, we mogen toch ook van u weten, ge gaat toch niet alleen met uw man, want er is toch ook nog een stil inzicht in uw ziel, dat er nog een God is, waarvan ge zulke gedachten hebt, dat ge het niet enkel met uw man kunt stellen. Die God late Zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig.'

Als laatste sprak **ouderling J. de Kok** namens kerkenraad en gemeente. Hij sprak de dominee en zijn vrouw hartelijk toe:

'U verandert niet van Meester, dat is gelukkig, enkel van arbeidsveld. Nu weet ik, u zijt hier korte tijd geweest; gelukkig dat die korte tijd niet te lang geduurd heeft. Maar daar zit ook aan vast, dat er in die korte tijd zijn, die niet verzadigd zijn, die laat u met honger achter, dat geloof ik wel. Dat is ook weer een geluk, want de honger moet toch blijven, wil er iemand verzadigd worden. Maar dit wil ik wel zeggen, dat er met honger achtergebleven zijn, die niet verzadigd zijn, zomin in hetgeen ze zelf ontvangen hebben, alsook in hetgeen zij van u gehoord hebben.'

Verder wenste hij hen 'de wolk- en vuurkolom toe tot een licht in de duisternis en tot een bedekking des daags, in alle delen, om eindelijk die erfenis te bezitten, zoals van Zacharias en Elizabet getuigd wordt: *En zij waren beiden rechtvaardig, wandelend in de rechten en inzettingen des Heeren*. En wat de vruchten betreft: de werking van het Evangelie kan wezen als de regen en de sneeuw, die wel alles beïnvloeden, maar waarvan de vruchten niet ineens in 't zicht komen. Een landman verwacht lankmoedig wat hij gezaaid heeft. Dit weet ik wel en dit kan ik zeggen, dáár zullen we al tezamen bij wezen; wanneer God het net van het Evangelie op de oevers van de eeuwigheid trekt, zullen daar uitkomen de kwade en goede vissen én het werk van degenen, die God in Zijn wijngaard gezonden heeft.'

Op zijn verzoek werden de scheidende leraar en zijn vrouw nog toegezongen Psalm 121:4 (Datheen):

*God behoed' u voortaan van kwaad
Hij zal uw ziel voorwaar,
Behoeden voor gevaar;
En als gij uit- of ook ingaat,
Zal Hij u steeds bevrijden
En met gaven verblijden.*

Daarna sprak ds. De Wit nog een dankwoord, ook 'namens ons meisje' (Kaatje Kieviet) en legde voor de laatste maal de zegen op de gemeente.

17. Predikant te Moerkapelle

De gemeente Moerkapelle was door ds. L.G.C. Ledeboer gesticht. Zij had sinds haar ontstaan in 1842 slechts twee predikanten gehad, namelijk ds. J. Overduin van 1918 tot 1922 en ds. M. Hofman van 1936 tot zijn overlijden in 1945.

Vele ledenvergaderingen waren er sindsdien gehouden en hadden niet het gewenste resultaat opgeleverd; de Heere had anders besloten. Verschillende jaren had de gemeente onder de leesdiensten verkeerdt, toen er op 15 januari 1951 opnieuw een

ledenvergadering werd belegd. Op het tweetal voor predikant stonden kandidaat L. Kieboom en ds. W. de Wit te Middelburg. Met enkele stemmen meerderheid werd kandidaat L. Kieboom gekozen en beroepen. Wat een teleurstelling toen ze bericht kregen dat de kandidaat het beroep naar Waardenburg had aangenomen.

Op 8 maart werden opnieuw de mansleden bijeengeroepen. Was het een wonder dat er twintig mansleden minder waren opgekomen dan de vorige keer? Gekozen moest worden tussen ds. A. Verhagen te Kampen en ds. W. de Wit te Middelburg. Er waren 19 stemmen voor ds. A. Verhagen en 26 stemmen voor ds. W. de Wit, zodat de laatste gekozen was.

De beroepsbrief bevatte onder andere: drie keer per zondag preken, acht vrije zondagen en een traktement van f 4500,-. Het voorstel van een van de kerkenraadsleden om het traktement met f 1000,- te verhogen, vond te weinig bijval. Alles bleef zoals het was en de beroepsbrief werd verzonden. En waar niemand op gerekend had, gebeurde! Met blijdschap werd het bericht ontvangen, dat ds. De Wit het beroep aangenomen had. Nu moest voor de weduwe van ds. M. Hofman, die nog in de pastorie woonde, andere woonruimte gezocht worden.

18. Kerkelijke verwickelingen

Ook in Moerkapelle kreeg dominee De Wit te maken met ernstige kerkelijke verwickelingen. Was het rumoer rond ds. R. Kok door diens schorsing wat afgenomen, nu bedreigden andere zaken het gehele kerkelijke leven. Na de schorsing van deze predikant waren de tegenstellingen verscherpt. Dit kwam tot uiting in *De Saambinder* waarin dr. C. Steenblok, als hoofdredacteur, door het schrijven van diverse artikelen zich stelde tegenover ds. A. Verhagen en ds. L. Rijksen. Nadat het hoofdredacteurschap in handen van ds. L. Rijksen was gekomen, kwamen de geschillen op classes en synodes regelmatig terug.

In november 1951 werd er op de kerkenraad van Moerkapelle een schrijven van ds. Verhagen besproken. Deze brief, handelend over een geschilpunt tussen ds. Verhagen en dr. Steenblok, zou behandeld worden op de classis Rotterdam, waarvan Moerkapelle roepende kerk was. De zaak ging over de in- en uitwendige roeping, naar aanleiding van Lukas 5:32, waarin beide predikanten verschilden van mening. De preses van de kerkenraad, ds. De Wit, wilde hierin geen partij kiezen, maar wilde op de classis een voorstel indienen om in plaats van het 'aanbod van genade' te spreken over '*de prediking van het Evangelie*', om verdere verwarring te voorkomen. Hij was persoonlijk tegen een eventuele breuk tussen de verschillende broeders predikanten, maar zag toch dreigende wolken naderen.

Te midden van al de kerkelijke verwickelingen zou er een predikanten-conferentie belegd worden. De voorzitter van deze bijeenkomst, ds. A. Verhagen, richtte een verzoek aan ds. De Wit om een onderwerp te houden. In de nalatenschap van ds. De Wit is deze lezing teruggevonden. Hij had het zich, gezien de donkere wolken aan de kerkelijke hemel, met het onderwerp niet gemakkelijk gemaakt. Dit blijkt uit het 'voorwoord' dat hij schreef bij de lezing. In de lezing zelf zet hij uiteen, naar aanleiding van vragen die er binnen het verband van de gemeenten leefden, hoe onze vadersen zich hebben uitgedrukt ten opzichte van de prediking.

19. Lezing over *De prediking van het Evangelie*

Moerkapelle, april 1952

Geliefde broeders, vrede!

Tot mijn verwondering ontving ik van ds. A. Verhagen, als de toekomstige voorzitter van onze aanstaande predikantenconferentie, het verzoek om een onderwerp te willen maken voor deze vergadering; en dan wel zulk een onderwerp, wat dienstig zou kunnen zijn tot een nuttige onderlinge samenspreking. En hoewel met schuchterheid, heb ik deze uitnodiging aanvaard, onder de bij u bekend gemaakte voorwaarde. En aangezien geen enkel bezwaar door u is gemaakt, dank ik u voor het mij geschonken vertrouwen. Na rijp beraad dacht het mij nuttig te kunnen zijn voor ons ambtelijke leven in onze gemeenten, om eens broederlijk samen te spreken over de inhoud van onze prediking. En om een goed fundament en een zuiver richtsnoer te hebben, heb ik in de Dordtse Leerregels nagespeurd, hoe onze vaders zich uitgedrukt hebben ten opzichte van de prediking in de gemeente des Heeren. Hetgeen ik gevonden heb, bied ik u met deze aan, opdat het ons zijn moge een leidraad in onze besprekingen.

Het is niet mijn oogmerk om een twistappel op te werpen, maar wel om onder biddend opzien tot de Heere door gedachtewisseling tot éénheid te geraken. Dat de Heere dit streven krone met Zijn zegen is onze wens en bede.

Mijn onderwerp is in hoofdzaak woordelijk of zakelijk samengesteld uit *de inhoud van de Dordtse Leerregels*, waarnaar ik dan ook telkens heenwijs, door een aanwijzing tussen haakjes.

Ik schrijf boven dit onderwerp: *De prediking van het Evangelie, zoals deze tot uitdrukking komt in de Dordtse Leerregels*, en verdeel het in vier delen, namelijk:

1. De prediking in betrekking tot de predestinatie;
2. De prediking in betrekking tot de dood van Christus en de verlossing der mensen;
3. De prediking in betrekking tot 's mensen verdorvenheid en bekering tot God;
4. De prediking in betrekking tot de volharding der heiligen.

Deze verdeling is, zoals u zult bemerken, gelijk aan de verdeling der Dordtse Leerregels en zo heeft de inhoud van elk deel van mijn onderwerp dus het nauwste verband met de inhoud van elk deel der D.L.R.

Hieronder vindt u dan, hetgeen ik, naar mijn bescheiden mening gevonden heb in de Dordtse Leerregels in betrekking tot de prediking. 'De prediking van het Evangelie', zoals deze tot uitdrukking komt in de D.L.R.

1. De prediking in betrekking tot de predestinatie - D.L.R., hoofdstuk 1

De prediking van het Evangelie behoort tot de middelen waardoor het God behaagt het besluit der predestinatie, voor zover het de mensen betreft, tot uitvoering te brengen (par. 3). De prediking maakt scheiding tussen de mensen, in ruimere zin tussen de heidenen en christenen en in engere zin tussen de naamchristenen en gelovigen (par. 3).

De prediking wordt gebracht naar Gods soevereine wil en welbehagen, tot wien Hij wil en ook wanneer Hij wil, zo heeft dus het niet geven van de prediking of het wegnemen der prediking, één- zelfde bron en oorzaak (par. 3).

De prediking is een zeer blijde boodschap van Godswege, van de zending van Zijn Zoon, in de menselijke natuur, tot Middelaar en Hoofd der verkorenen, welke door Hem zullen zalig gemaakt worden (par. 7). In deze zending wordt de liefde Gods geopenbaard; ten eerste de liefde waarin God Zichzelf verheerlijkt in deze zeer blijde boodschap; ten tweede de liefde waarin Hij Zich in Christus tot behoud der Zijnen verheerlijkt (par. 2 en 3).

De prediking is een Goddelijke roeping door verkondigers van deze zeer blijde boodschap, welke de mensen roepen tot bekering en vervolgens tot het geloof in

Christus. Dus eerst bekering en dan het geloof in Christus, de Gekruiste (par. 3). De prediking dient tot openbaring van de verkiezing en verwerping.

Van de verkiezing, aangezien Gods besluit verheerlijkt wordt en Zijn werk volbracht door de krachtadige schenking van het geloof, de bekering en het eeuwige leven, aan de uitverkorenen in Christus, uit soevereine genade.

Van de verwerping, aangezien Gods besluit verheerlijkt wordt en Zijn werk volbracht in de volvoering van Zijn rechtvaardig oordeel, door onthouding van het geloof en de genade der bekering aan de verworpenen, hen latende in hun boosheid en hardigheid, waarin zij blijven vanwege hun ongeloof (par. 6).

De prediking stelde de vruchten der verkiezing in de wedergeborenen voor, als middel in Gods hand, tot verzekering van de staat hunner genade, opdat zij geleid worden tot een ootmoedig leven en de praktijk der godzaligheid (par. 12 en 13).

De prediking ontsluit, met Goddelijke eerbiediging en de geest des onderscheids, het leerstuk der Goddelijke verkiezing en verwerping, om tot de eer van Gods Naam, tot troost van Gods volk en tot bemoediging van bekommerde zielen. Ook worde het misbruik bestraft (par. 14, 15 en 6).

De prediking legde het verband tussen de predestinatie en het Verbond der genade (par. 9), tussen de prediking van het Evangelie en het Verbond der genade (par. 9) en tussen het Verbond der genade en de gelovigen met hun kinderen (par. 17).

2. De prediking in betrekking tot de dood van Christus, en de verlossing der mensen - D.L.R., hoofdstuk 2

De prediking heeft tot grondslag de soevereiniteit, geopenbaard in de oneindige barmhartigheid des Vaders, geopenbaard in de gave van Zijn Zoon (par. 2), de borgtocht van de Zone Gods (par. 2), in de menselijke natuur (par. 4), de verheerlijking van Gods gerechtigheid (par. 2) en de oneindige kracht en waardigheid van Christus' dood (par. 3).

De prediking heeft tot inhoud de wegneming van de toorn Gods en de vloek der wet (par. 3) en de beloften van het Evangelie (par. 5), namelijk alles wat tot de verlossing en de zaligheid nodig is (par. 8). Voorts dat deze dierbare zaken alleen te verkrijgen zijn in de geloofsgemeenschap met Christus (par. 5).

De prediking komt onvoorwaardelijk en algemeen tot die volken en mensen, tot wie God naar Zijn welbehagen Zijn Evangelie zendt (par. 5). De prediking vloeit dus uit Gods voorzienigheid en behoort als zodanig tot het werk des Vaders. Ze geschiedt zonder onderscheid tot allen die het horen (par. 5). Ze komt tot de mensen met de verkondiging en voorstelling van de beloften des Evangelies (par. 5), tegelijk eisende en bevelende de bekering der mensen en het geloof in de beloften des Evangelies (par. 5). Deze eis en dit bevel vloeit uit de scheppingsverhouding welke er is tussen God en de mens, en behoort dus niet tot het 'wezen' van het genadeverbond.

De prediking is dus voorwaardelijk ten opzichte van het recht op de beloften des Evangelies (par. 5) en is daarmee een sleutel welke de onbekeerlijken buiten enig recht sluit, en die zichzelf bekeren, de belofte des Evangelies toe-eigent.

De prediking is alleen tot zaligheid voor de verkorenen des Vaders en de gegevenen aan de Zoon, door de zaligmakende genade des Heiligen Geestes, waardoor de raad Gods door Hemzelf wordt vervuld en uitgewerkt in de saamvergadering Zijner uitverkorenen (par. 8 en 9) en de inbrenging in Zijn verbond.

De onvruchtbaarheid der prediking ligt niet in de beloften des Evangelies, noch in God, Die door het Evangelie roept, maar in des mensen doodstast, in welke hij is om eigen schuld (par. 6).

3. De prediking in betrekking tot des mensen verdorvenheid en de bekering tot God *D.L.R. - hoofdstuk 3 en 4*

De prediking komt tot verdorven mensen die willen noch kunnen tot God wederkeren (par. 3), noch ook zichzelf kunnen verbeteren of zich daartoe schikken (par. 3), dan alleen door de genade des wederbarende Heiligen Geestes (par. 3). Wel heeft de mens nog enig licht der natuur overig (par. 4), maar kan daardoor niet komen tot de zaligmakende kennis van God en zich tot Hem bekeren (par. 4), evenwel wordt de mens door dit overgebleven licht alle onschuld voor God benomen (par. 4). Ook kan het licht der wet, door Mozes gegeven, de grootheid van de zonde ontdekken en van schuld overtuigen, maar kan niet de zaligmakende genade ontdekken (par. 5), dit geschiedt alleen door de kracht des Heiligen Geestes en door het Woord, of de bediening der verzoening, welke is het Evangelie van de Messias (par. 6).

De prediking maakt de mensen bekend de verborgenheid van Gods wil, welke gunst sommige volkeren en mensen geschonken wordt, niet uit hun waardigheid boven anderen, noch om het beter gebruik van het licht der natuur, maar uit het vrije welbehagen en de onverdiende liefde Gods, waarin Goede soevereine verheerlijking Zijner algemene genade betoont, zowel in het geven als in het onthouden der prediking (par. 7).

De prediking van het Evangelie is *een Goddelijke roeping*. Deze roeping is ernstig (par. 8), want God betoont in Zijn Woord ernstig en waarachtig wat Hem aangenaam is, namelijk dat de geroepen tot Hem komen in de weg der bekering en Hij belooft ook met ernst allen die tot Hem komen en geloven, de rust der ziel en het eeuwige leven. God roept door de bediening des Evangelies (par. 9), biedt Christus door de bediening van het Evangelie aan, allen die het Evangelie horen (par. 9), onder bevel van bekering en geloof.

De prediking is tot volvoering van Gods welbehagen in de uitverkorenen, waarom Hij niet alleen uitwendig het Evangelie doet prediken, maar hen ook daaronder en daardoor krachtig verlicht tot vernieuwing en bekering (par. 11).

Deze wedergeboorte is Gods krachtdadige werk (par. 12), alle mensenwerk is afgesneden (par. 13), het geloof en de bekering is Gods werk (par. 14) en leidt de wedergeborenen tot ootmoed (par. 15) en tot een jagen naar het volmaakte (par. 16).

De prediking des Evangelies heeft God gesteld tot een zaad der wedergeboorte in het uurtje der minne en een spijze der ziel voor de levendgemaakten (par. 17).

De prediking des Evangelies moet de hoogmoed der mensen neerdrukken (par. 17) en de mensen door heilige vermaningen des Evangelies onder de oefening des Woords en het gebruik der sacramenten en de kerkelijke tucht (par. 17).

4. De prediking in betrekking tot de volharding der heiligen - D.L.R., hoofdstuk 5

De prediking komt tot de wedergeborenen welke verlost zijn van de heerschappij en slavernij der zonde, doch in dit leven niet ganselijk verlost zijn van het vlees en lichaam der zonde (par. 1); en hieruit vloeit voort dat aan de allerbeste werken der heiligen gebreken kleven (par. 2), welke oorzaak geven tot verootmoediging en toevluchtneming tot Christus (par. 2), tot het doden van het vlees door de Geest des gebeds en heilige oefeningen der godvruchtigheid (par. 2).

De prediking dient de wedergeborenen, welke gevallen zijn in zonden, tot bekering, door de krachtige werking van Woord en Geest (par. 7), opdat zij geleid worden tot een droefheid naar God en een zoeken van vergeving in het bloed des Middelaars en om die met een verbroken hart te verkrijgen; de verzoening wederom te gevoelen en voortaan met voorzichtigheid te wandelen (par. 7).

De prediking des Evangelies wordt door God gebruikt om het werk der genade in de

uitverkoren te beginnen (par. 14), maar ook om het werk der genade te bewaren, te achtervolgen en te volbrengen (par. 14). Dit geschiedt door het horen, lezen en overleggen van het Evangelie en door vermaningen, bedreigingen, beloften en het gebruik der heilige sacramenten (par. 14).

'De uitwendige roeping komt soeverein, dat is zonder ooit iets in de mens aan te merken, welmenend en in voorwaardelijke vorm tot de hoorders.'

Met deze zin besloot ds. De Wit zijn aantekeningen over de Dordtse Leerregels.

20. Een breuk

We willen verder op de kerkelijke problemen van die tijd niet ingaan, maar kunnen er niet geheel omheen, omdat ds. De Wit ermee te maken had. Veel verdriet heeft hij over deze dingen gehad, vooral over de scheuring die na de Generale Synode van 1953 plaatsvond. Drie van zijn ambtsbroeders, namelijk ds. Aangeenbrug, ds. Van de Ketterij en ds. Mallan, met wie hij nauw verbonden was, verlieten het kerkverband. Tussen ds. De Wit en dr. C. Steenblok was al in de loop van 1952 verkoeling ontstaan. Dit werkte na '1953' door, niet in het minst in de familiebetrekkingen. Immers dr. Steenblok was predikant te Gouda, waar ook de broers en zus van ds. De Wit kerkten. Zij bleven kerken onder dr. Steenblok en zo was er in de familie een breuk ontstaan, die men aan beide zijden als zeer pijnlijk gevoelde.

Ook in de gemeente Moerkapelle waren verschillende gezinnen die vertrokken. Hoe heeft de dominee lopen schreien over al deze zaken, waar hij weinig in het openbaar over sprak. Wel heeft hij in een brief aan ds. W.C. Lamain zijn hart uitgestort over het leed dat hij hierover omdroeg.

Onder al deze gebeurtenissen was zijn gezondheid er niet beter op geworden. In januari 1953 moest hij in het ziekenhuis te Gouda worden opgenomen wegens darmklachten. Hij schreef in een brief aan een vrouw uit zijn oude gemeente Middelburg, dat hij rustig aan moest doen en dieet moest houden. De behandelende arts had hem ernstig geadviseerd rustiger aan te gaan doen, maar ds. De Wit antwoordde *dat hij moest werken zolang het dag was*. Eén zondag heeft hij niet gepreekt, maar verder heeft hij zijn krachten niet gespaard. Meermalen preekte hij drie maal per week in de vacante gemeenten, buiten de drie zondagse diensten in zijn eigen gemeente.

21. Afscheid Moerkapelle

Ook in Moerkapelle bleven de beroepen niet uit. Voor de predikant geen gemakkelijke zaak, want toen hij met zijn vrouw de pastorie te Moerkapelle betrok, had hij tegen haar gezegd: 'We blijven hier niet, vrouw, op Gods tijd moeten we weg.' Hij was door de Heere bepaald geworden bij de woorden: Ik zal hen tot hun steden wederbrengen. Na Den Haag en Nieuw-Beijerland, werd hij in juli 1953 door de gemeente Leiden beroepen. Deze gemeente werd hem op kennelijke wijze op het hart gebonden en de Heere boog zijn hart naar die gemeente over.

Hij moest Moerkapelle loslaten. Droefheid was er in de gemeente Moerkapelle, dat hun predikant hen na bijna tweeënhalp jaar ging verlaten.

De kerkenraad besloot het beroepingswerk voortvarend aan te pakken en nog voor het vertrek van ds. De Wit een ledenvergadering te beleggen. Er werd een tweetal gesteld, namelijk ds. M. Heerschap en ds. F.J. Dieleman. Ook werd besloten op die ledenvergadering de kerkelijke toestanden zoveel mogelijk te laten rusten. Dominee De Wit beloofde de catechisaties in Moerkapelle te blijven doen zolang het mogelijk was, omdat ds. M. Blok hiertoe geen gelegenheid had.

In deze tijd, op 5 september 1953 mocht het predikantsechtpaar herdenken, dat ze

vijfentwintig jaar getrouwd waren.

Bijna twee maanden later, op zondagavond 25 oktober, hield ds. De Wit in een geheel gevuld kerkgebouw zijn afscheidspreek met de woorden uit 2 Korinthe 13:13: *'De genade van den Heere Jezus Christus, en de liefde Gods, en de gemeenschap des Heiligen Geestes zij met u allen. Amen.'*

Het thema van de preek was: Paulus' zegenbede voor Korinthe. Daarin begeerde Paulus voor de gemeente:

1. De genade van de Heere Jezus Christus;
2. De liefde van God;
3. De gemeenschap des Heiligen Geestes.

De kerk is het eigendom van Christus en Hij is haar Koning. Hij zendt ook Zijn knechten. De leraar neemt afscheid, de Koning blijft. 'Jezus Christus en Die gekruist, is steeds ons oogmerk onder u geweest. Bij alle gebrek, hebben wij steeds getracht door de prediking des Woords u te onderwijzen en te leren, u af te brengen van gronden die niet houdbaar zijn. Opdat gij zoudt worden zoekers van de gunste Gods en van de genade Gods. Tweeënhalf jaar hebben wij u geroepen, genodigd, u voorgesteld de eis der bekering. Wat hebt gij hiermee gedaan? Er mocht eens meer droefheid zijn om uw Godsgemis, dan om het gemis Zijner knecht. Wij waren elkander vreemd, met liefde hebt gij ons gedragen en het Woord aanvaard. Banden zijn gelegd. Dat, gelijk eertijds de Moorman zonder Filippus zijn weg met blijdschap reisde, dit ook door de liefde Gods uw deel mocht zijn en dat gij door de gemeenschap des Heiligen Geestes meer en nauwer aan de Heere en aan elkander verbonden mocht worden.'

Na de preek sprak ds. De Wit, mede namens zijn vrouw, een dankwoord tot de gemeente voor de ondervonden liefde en het medeleven; tot de kerkenraad, de koster en zijn vrouw, de meisjesvereniging, organiste en organist, classis, hoewel deze niet vertegenwoordigd kon zijn, de burgerlijke overheid en de afgevaardigde van de Hervormde Kerk. Ook tot de catechisanten, hoewel van hen geen afscheid werd genomen, omdat de dominee de catechisatie hoopte voort te zetten.

Namens de Gereformeerde Gemeente te Leiden sprak ouderling Van Hooven een welkomstwoord en namens de Gereformeerde Gemeente te Moerkapelle sprak ouderling C. van der Spek een dankwoord. Dominee werd dank gezegd voor de broederlijke liefde en het vele werk door hem verricht. De wens werd uitgesproken dat de arbeid én in Moerkapelle én in Leiden rijke vruchten voor de eeuwigheid mocht afwerpen.

Psalm 121:4 werd de scheidende leraar toegezongen en na de dienst was er gelegenheid om ds. De Wit en zijn vrouw de hand te drukken, waarvan door velen gebruik gemaakt werd.

22. Predikant te Leiden en het plotselinge einde

Groot was de blijdschap in de gemeente Leiden en in de classis Amsterdam, toen ze vernamen dat ze in ds. De Wit een nieuwe predikant zouden ontvangen.

Nu moest er werk gemaakt worden om een pastorie aan te kopen. De keus van de De bevestiging in Leiden vond plaats op 29 oktober door ds. K. de Gier. Tot tekst had ds. De Gier gekozen: 'O Jeruzalem, Ik heb wachters op uw muren besteld, die geduriglijk al den dag en al den nacht niet zullen zwijgen' (Jes. 62:6a). Het thema was: *De zorgen van de gemeenten aan de knechten toebetrouwd*. Het is:

1. Een gewichtig werk;

2. Een zware taak;

3. Een troostvolle belofte die hieraan is toegevoegd.

In de voorafsprak herinnerde ds. De Gier de gemeente aan het grote voorrecht na zulk een korte tijd vacant te zijn geweest, nu weer een eigen leraar te hebben. 'God is getrouw. Verschillende leraars hebben hier ter plaatse het Woord mogen bedienen en hoe kennelijk sprak menigmaal de Koning der Kerk in de ambtsbediening door het toebrengen van arme zondaren en zondaressen. Christus, Die grote Ambtsdrager, Die middellijk Zijn Kerk bearbeiten wij, door de Heilige Geest, spreekt in het uitdragen van Zijn Woord: Ik heb wachters besteld! En de Heere spreekt: *Bekeert u.*

God is goed voor Leiden. Waar hebt gij het aan verdiend! O, merk toch op! 'Niet ons, o HEERE, niet ons, maar Uw Naam geef ere.' Dat heeft de Heere gedaan!'

Na de preek werd het bevestigingsformulier gelezen en mocht ds. De Wit met het: 'Ja ik, van ganser harte', zich plechtig verbinden aan de gemeente van Leiden.

Het kerkgebouw was geheel bezet en veel ambtsdragers en vrienden uit de omliggende gemeenten gaven blijk van hun medeleven.

Een van de eerste kerkenraadsvergaderingen te Leiden die ds. De Wit moest bijwonen, was niet de gemakkelijkste. Daar werd de zaak behandeld van twee broeders uit de kerkenraad, die zich niet achter de besluiten van de Generale Synode wilden scharen en zich onttrokken aan het kerkverband. Ook in de omgeving, onder andere in de gemeente Amsterdam, werd hij als consulent bij deze droevige zaken geroepen.

Spoedig was hij volop aan het werk in zijn nieuwe gemeente, die groter was dan de plattelandsgemeente Moerkapelle. Daarbij kwam weer het vele werk in de consulentgemeenten, waar hij soms ook nog catechiseerde.

In Moerkapelle had hij 's zondags drie keer gepreekt. In Leiden was er daarentegen twee maal dienst en hij hield nu in de week Bijbellezingen. Hij behandelde daarin het leven van Abraham.

De dagen waren alle druk bezet. Hij spaarde zichzelf niet, maar lichamelijk werd het hem wel eens teveel. Eens, terugkerend van een catechisatie uit Benthuisen, voelde hij zich onderweg niet goed worden. Hij moest de auto een tijd aan de kant zetten. Toen hij zich weer wat beter voelde, is hij naar huis gereden. Later zei hij ervan: 'Wat er gebeuren gaat, weet ik niet, maar dit gaat niet goed!'

Steeds meer voelde hij zijn krachten wijken en was bij tijden zeer vermoeid. Op zekere keer las hij in de kerkelijke boeken van de gemeente Leiden, over grafrechten ten laste van de kerk. Hier wilde hij wel wat meer van weten. Men vertelde hem dat de kerkelijke gemeente een eigen grafkelder bezat. Daar waren ds. W. den Hengst, ds. G. van Reenen, en ds. P. Los en diens zoontje begraven. Ook vernam hij dat er in dat graf nog één plaats vrij was. Hij vroeg toen niet verder, maar zijn gezicht werd spierwit, zo greep hem dit aan.

Het ging naar het einde van het jaar 1953. Op 28 december 1953 werd er een kerkdienst gehouden in Leiden, waarin ds. A. Vergunst voorging. Hij nam daar in een speciale dienst afscheid van zijn 'moeder' gemeente, in verband met zijn vertrek naar Amerika. Hij werd toegesproken door ds. De Wit.

Tijdens de jaarwisseling had ds. De Wit het heel moeilijk. Hij kon als het ware het voorbijgegane jaar niet loslaten, ziende op wat er allemaal was gebeurd op kerkelijk gebied. Hij preekte op oudejaarsavond over: 'Barmhartig en genadig is de HEERE, lankmoedig en groot van goedertierenheid' (Ps. 103:8) en op nieuwjaarsmorgen over: 'Want Ik, de HEERE, wordt niet veranderd; daarom zijt gij, o kinderen Jakobs, niet verteerd' (Mal. 3:6).

Hoewel hij dikwijls erg moe was, ging hij door. Volgens zijn agenda hield hij in de

week van 2 tot 5 maart biddag in Katwijk, Leiden en Den Helder, catechisatie én een kerkdienst in Woerden. Hij was dus in vier dagen acht keer voorgegaan! Op dinsdag 30 maart preekte hij te Katwijk; woensdag 31 maart drie keer te Hoofddorp (biddag); vrijdagavond 2 april te Scheveningen; zaterdagavond 3 april te Dordrecht; zondag 4 april twee keer te Leiden, waar hij sprak over Markus 15:20 en Zondag 14.

23. De sterfdag

Op 7 april had hij weer een drukke dag. Tweemaal catechiseerde 'hij, maar voelde zich zo vermoeid, dat hij het zittend deed. Na afloop zei hij: 'Je kunt niet beter sterven dan in de dienst des Heeren.'

Geen moment gunde hij zich rust, want hij zou die avond preken in zijn oude gemeente Moerkapeile. Met opening mocht hij voorgaan en sprak over de woorden: 'Toen gaf hij Hem dan hun over, opdat Hij gekruist zou worden. En zij namen Jezus en leidden Hem weg' (Joh. 19:16).

Het laatste psalmvers dat hij liet zingen, was Psalm 89:20:

*Gedenk den smaad, dien elk van Uwe knechten lijdt,
 Waarmee elk machtig volk mijn bang gemoed doorsnijdt;
 Den smaad, o HEER', waarmee Uw haters ons beladen,
 Waarmede zij den gang van Uw Gezalfde smaden.
 Gij immers wilt of zult nooit onze hoop beschamen;
 Den HEER' zij eeuwig lof, en elk zegg': Amen, Amen!*

Na de dienst merkte hij in de consistorie nog op: 't Zal wat zijn voor dat volk', ziende op de toekomst van Gods volk.

's Avonds thuisgekomen gebruikte hij nog iets en ging daarna naar bed. Eenmaal op bed, kon hij niet slapen vanwege erge benauwdheid en pijn in de rug. De huisarts werd gewaarschuwd. Deze kwam en gaf een injectie om rustig te worden. Dominee De Wit vroeg hem: 'Dokter, ik moet morgen een huwelijk bevestigen in Utrecht van een nichtje, dat kan toch wel doorgaan?' Hij had geen tijd om ziek te zijn.

Het antwoord was: 'Man, wees toch voorzichtig, je werkt je nog eens dood!' Hij schreef volstreekte rust voor.

Kort nadat de dokter vertrokken was, nam de benauwdheid in alle hevigheid toe en kreeg hij pijn op de borst. Nog voor dat de opnieuw geroepen arts er weer was, overleed ds. De Wit aan een hartaanval, omstreeks half twee 's nachts. Buiten zijn vrouw en dienstbode was er niemand aan zijn sterfbed geweest. Ook had hij niet meer kunnen spreken.

Voor hem was het waar geworden, wat hij zo menigmaal heeft mogen prediken en zoals hij het neerschreef in een preek over Markus 15:37: 'Het is Gods zaak. En daarom zal Gods Kerk zalig worden. Niets uit ons en al uit Hem. Hij heeft het uitgedacht, ontworpen en past het toe. Er zal geen klauw achterblijven, niemand.'

Aan een arbeidzaam leven was een eind gekomen. Hij werd slechts zevenenveertig jaar. Hij liet een zwakke vrouw achter, voor wie hij altijd zo bezorgd en vol liefde was geweest. Voor alle gemeenten was dit een zware slag. Maar toch wel in het bijzonder voor zijn gemeente Leiden, waar hij zo in liefde en vrede mocht arbeiden en waar hij nu van was losgescheurd. Zijn broer, D. de Wit, ging direct nadat hij bericht had gekregen van het overlijden, naar Leiden en is een week bij zijn schoonzuster gebleven.

24. Medeleven en begrafenis

Groot was het medeleven en de belangstelling. Onder de velen die de weduwe en

familie kwamen bezoeken, was ook ds. K. de Gier. Mevrouw De Wit sprak met hem en zei: 'Nu de Heere mijn man weggenomen heeft, hoop ik dat de Heere mij die ondertrouw geeft met die grote, andere Man, de Christus der Schriften.'

Reacties uit het gehele land bleven niet uit. Alle kerkelijke bladen schreven over de slag die gevallen was en woorden van medeleven aan het adres van de weduwe en familie. Van de overzijde van de oceaan werd een brief ontvangen van ds. W.C. Lamain. Hij schreef: 'Nu mag hij zijn waar de verbrekingen Jozefs niet meer gevonden worden', doelend op het verdriet van ds. De Wit over de kerkelijke verdeeldheid.

In De Saambinder werd naar aanleiding van het overlijden van ds. De Wit een gedicht opgenomen. De laatste regels zijn:

*De schelp ligt hier beneden,
De parel, boven 't stof,
Geeft daar de Heere eeuwig
De dank, de eer, de lof.
Nu zal ook hij 't betuigen:
- Nu 't pleit hier is beslecht -
'De helft van al die schoonheid
Was mij niet aangezegd!'*

Op 8 april kwam de kerkenraad van Leiden bijeen. Een onverwachtse en droevige vergadering, nu hun geliefde voorzitter en predikant zo plotseling van hen was weggenomen. De volgende avond zou de jaarlijkse ledenvergadering gehouden worden.

De notulen van de kerkenraadsvergadering verwoordden de gevoelens als volgt: 'Het overlijden van een zeer geliefde herder en leraar. Vijf maanden heeft hij de gemeente Leiden gediend. Hij droeg de volle raad Gods uit. In zichzelf klein en nietig. Hij was versierd met eenvoud.'

De begrafenis vond plaats op 12 april 1954. Het lichaam van ds. De Wit zou worden bijgezet in de grafkelder van de Gereformeerde Gemeente Leiden aan de Groenesteeg. Het kerkgebouw, waar onder leiding van de oudste der predikanten, ds. A. Verhagen, de rouwdienst werd gehouden, kon de schare bijna niet bevatten. Uit alle oorden van het land waren afgevaardigden van kerkenraden, vrienden en belangstellenden aanwezig. Ook uit de gemeenten die ds. De Wit vóór Leiden had gediend. Bijna alle predikanten en studenten waren aanwezig.

Bij de aanvang van de dienst werd gezongen Psalm 103 vers 8 en 9, waarna ds. Verhagen Openbaring 7:9 tot het einde las en voorging in gebed.

Hij sprak van de grote ontroering die er bij ons volk was, toen de treurmare zich verbreidde. Gods weg is in het heiligdom. Hij vergist Zich nooit. Op zeer hartelijke wijze sprak ds. Verhagen mevrouw De Wit toe en bad haar die genade toe, waardoor deze verdrukking er een is van slechts tien dagen, zoals de Schrift daarvan spreekt. In de prediking van ds. De Wit lag een ontdekkend karakter, om alle leunsels en steunsels buiten de eeuwige zaligheid, die in Christus is te ontnemen, 'opdat gij gebouwd zoudt worden op dat vaste fundament, waarvan Jezus Christus is de uiterste hoeksteen.'

Ds. A. de Blois sprak namens de Particuliere Synode en ontkende zijn woorden van troost maar ook van bemoediging aan Psalm 126. 'Daarin wordt gesproken van een met tranen zaaien, maar met gejuich maaien. Het tarwegraan moet in de aarde vallen

en sterven, wil het rijke vrucht voortbrengen. Die weg is smartelijk en zwaar. Daar tegenover voelen wij ons nietige vertroosters. God alleen kan met daden troosten. Hoe blijkt de waarheid uit Psalm 90. Het leven wordt snellijk afgesneden. Mozes had veel geleerd in de school des levens, was onderwezen in de wijsheid der Egyptenaren, maar kon nog niet tellen en daarom vroeg hij: 'Leer Gij ons onze dagen tellen. Geen jaren, geen maanden, geen weken, maar dagen.'

Ds. L. Rijksen sprak namens de Scholenbond, de Synodale Commissie Kweekschool, maar ook als oud-predikant van de gemeente Leiden. Hij bepaalde de diepbedroefde weduwe, de moeder van ds. De Wit en de talrijke familie bij Psalm 62:6a. 'Doch gij, o mijn ziel, zwijg Gode; want van Hem is mijn verwachting.'

Na het zingen van Psalm 68:2 en 10 en dankgebed door ds. A. Verhagen, werden aanstalten gemaakt om het stoffelijk overschot van ds. De Wit grafwaarts te dragen. Een grote schare mensen volgde de rouwende familie.

Op het graf sprak ds. K. de Gier als consulent. Hij bepaalde de hoorders bij het tekstwoord uit het laatste Bijbelboek: 'Zalig zijn de doden, die in den Heere sterven, van nu aan. Ja, zegt de Geest, opdat zij rusten mogen van hun arbeid; en hun werken volgen met hen' (Openb. 14:13). Ernstig wees ds. De Gier op de kortstondigheid van het leven.

Namens de kerkenraad sprak ouderling Van Hooven en wees jong en oud op de grote verantwoordelijkheid die het Woord gelegd had, gesproken door ds. De Wit. 'De Heere zal er eenmaal op terugkomen.'

Namens de familie dankte een broer van de overledene, de heer R. de Wit voor het grote medeleven en de belangstelling in deze dagen betoond, bijzonder wel op de dag van de begrafenis.

Daarmee was de droeve plechtigheid, die zeer ordelijk verliep, beëindigd.

De steen die op het graf werd geplaatst, is bekostigd door de leden van de gemeente. Een daarvoor gehouden collecte bracht bijna het dubbele op van de kosten. Het was een duidelijk bewijs van de liefde en achting, die ds. De Wit in zo'n korte tijd in de gemeente had gekregen.

Op zaterdag 26 juni 1954 is de grafsteen aan de familie overgedragen, waarbij ds. K. de Gier het woord voerde.

Op een van de zondagen na het overlijden van ds. De Wit, las ouderling G. Schipaanboord (de latere predikant) een preek over: 'Jezus' sterven', naar aanleiding van Markus 15:37, die door ds. De Wit in Middelburg was gehouden. Deze preek was door mejuffrouw Chr. de Visser uit Middelburg tijdens de dienst uitgeschreven. Tijdens haar bezoek aan de pastorie in Leiden, drie weken voor het overlijden van ds. De Wit, had ze hem deze preek overhandigd. (Goede Vrijdagpreek, zie De Schat des Woords, nr. 17)

Meditatie: Gerichte ogen

Laatste meditatie van ds. W. de Wit, geschreven op de dag van zijn overlijden.

Mijn ogen zijn geduriglijk op den HEERE, want Hij zal mijn voeten uit het net uitvoeren. Psalm 25:15

De dichter van Psalm 25 spreekt in het woord van onze overdenking over zijn ogen. Dat hij zijn ogen gericht heeft op de HEERE. Verder verklaart hij waarom en waartoe hij zijn ogen gericht heeft op de HEERE. Het oog is een wonderstuk van Gods scheppend alvermogen. Door het oog heeft de mens het vermogen waar te nemen wat buiten hem is, of geschiedt, of niet geschiedt. Dit waarnemen betreft niet alleen de dingen die zich in het rijk der natuur openbaren, dingen die in en op de wereld worden gedaan of verzuimd, maar deze waarneming heeft ook betrekking op het verborgen leven in de ziel der naasten. Ja, het oog der mensen kan ook doordringen in het verborgen leven van de dieren. Het oog is de poort van het hart.

Het oog is ook menigmaal de leidsman van het hart. Daarom zucht de dichter uit Psalm 119 tot de Heere: 'Wend, wend mijn oog van de ijdelheden af!' Toen David op het dak van zijn huis Bathséba zag, was zijn oog de poort tot zijn hart, maar ook de leidsman van zijn hart! Toen Achab de wijngaard van Naboth zag, verging het hem al evenzeer als David. Zo dringt het oog de mens als het ware tot het kwaad. Dit is al begonnen in het paradijs. Toen de vrouw de boom zag, en dat de vrucht goed was tot spijs, zo nam zij en at, en gaf ook haar man, en hij at. Maar het kan ook anders zijn. Dit zien wij in het leven van de discipelen.

Ik denk aan de Emmaüsgangers. Hun ogen werden geopend en zij kenden Hem! En zij zeiden tot elkander: 'Was ons hart niet brandende in ons, als Hij tot ons sprak op den weg en als Hij ons de Schriften opende?' Ook lees ik van Paulus, dat, als hij de broeders zag, hij getuigde: 'En wij grepen moed.'

Het oog van de mensen kan het hart in grote beroering, in angst en vreze brengen, maar anderzijds de mens ook over dood en graf doen heenzien in dat vergelegen land, dat de Heere van eeuwigheid voor de Zijnen heeft bereid. Het eerste vind ik in het leven van de discipelen, toen zij in de nacht op het meer waren en de wind hen tegen was. De Heere kwam wandelende op de zee tot hen, en zij zagen Hem, maar zij schreeuwden van vrees, zeggende: 'Het is een spooksel!' Van het andere kunnen wij een voorbeeld vinden in het leven van Stefanus toen hij stond in het midden van de joodse raad. Er staat van hem geschreven: 'Maar hij, vol zijnde des Heiligen Geestes, en de ogen houdende naar de hemel, zag de heerlijkheid Gods, en Jezus staande ter rechterhand Gods. En hij zeide: Zie, ik zie de hemelen geopend, en den Zoon des mensen, staande ter rechterhand Gods.' Zo ziet het oog dus kwaad en goed, ver en nabij. Het ziet hetgeen is en hetgeen niet is.

Maar nu kan de dichter in het woord van onze overdenking niet spreken van zijn natuurlijke ogen. Het zegt dat zijn ogen gericht zijn op de HEERE. Maar de Heere is een oneindige en volmaakte Geest, Die geen lichaam heeft, en dus door het natuurlijke en lichamelijke oog niet kan worden waargenomen. De vraag dringt ons dan te onderzoeken welke ogen de dichter bedoelt, of wat het voor ogen zijn waarvan hij spreekt. Wanneer de dichter hier getuigt dat zijn ogen geduriglijk op de HEERE gericht zijn, dan zijn ze gericht op Zijn God. Dan kan hij dus geen natuurlijke ogen bedoelen, maar hij spreekt van zijn geestelijke ogen. Geestelijke dingen kunnen alleen maar door geestelijke ogen worden onderscheiden en gezien. Het bezit van geestelijke ogen is een groot voorrecht. Het is niet aller mensen deel! Integendeel, in verhouding

van het aantal mensen, zijn de bezitters van deze geestelijke ogen maar weinigen. Het gemis van geestelijke ogen leidt ons terug naar onze zondeval in Adam. De Heere schiep Adam en Eva niet alleen met een uiterlijk vermogen om waar te nemen, maar ook met een geestelijk vermogen om de Heere te kennen, te zien, te verheerlijken, om met Hem in een geestelijke gemeenschap te leven, Hem te loven en te prijzen. Nu zijn wij in de gemeenschap met Adams val dit geestelijk vermogen, deze geestelijke ogen, verloren. Hierdoor is het dat een mens ontbloot is van geestelijk goed, dat hij geen geestelijk leven meer bezit en van de geestelijke gemeenschap met de Heere afgesneden is.

Want hoewel God Zich doet kennen in het rijk der natuur, alsook in het hart van elk mens door de ingeschapen Godskennis, namelijk dat er een bewustheid is in ieder mens dat er een hoger Wezen is, hetwelk wij God noemen, een hoger Wezen, dat het goede beloont en het kwade straft. 'Zo wordt de toom Gods van de hemel geopenbaard over alle goddeloosheid en ongerechtigheid der mensen, als die de waarheid in ongerechtigheid ten onderhouden. Omdat zij, God kennende, Hem als God niet hebben verheerlijkt of gedankt; maar zijn vrijdeld geworden in hun overleggingen, en hun onverstandig hart is verduisterd geworden. Zich uitgevende voor wijzen zijn zij dwaas geworden.'

Zo is nu de treurige staat van elk natuurlijk mens. De historische kennis uit het Woord van God, ten opzichte van God en Christus, van geloof en hoop en liefde, van genade, vrede en blijdschap, verandert aan deze staat niets! Het helpt ons niet al zijn wij zuiver in de belijdenis, al strijden wij voor de Waarheid, voor de Naam en de zaak des Heeren. Hoewel dit dingen zijn die op zichzelf goed en prijzenswaardig zijn, zo kunnen wij daardoor niet van staat veranderen. Wij blijven met dit alles dezelfde die wij waren, namelijk ontbloot van enig geestelijk vermogen.

Hetzelfde geldt ook voor de tijdgelovige! Zij menen dat het geestelijk leven bestaat in een gevoelsleven. Op het gevoelige zijn zij dus gesteld en ingesteld, en zij menen dat daarin het geestelijke leven beoefend wordt. Maar ondertussen is hun levenspraktijk niet gelijk aan die van de dichter wanneer hij zegt: *mijn ogen zijn geduriglijk op de Heere, want Hij zal mijn voeten uit het net uitvoeren*. O, neen, het is er ver vandaan, want zij letten gedurig op zichzelf, op hun eigen persoonlijkheid, op hun eigen belang, op hun eigen geluk! Op hun eigen zaligheid, die bestaat in hun gevoelig leven.

Och, wat is het toch een treurige staat dat de natuurlijke mens niet anders kan zien dan hetgeen voor ogen is! Maar niet alleen dat hij niet anders kan, maar hij wil ook niet anders. Er is in het hart van de natuurlijke mens geen betrekking op hetgeen geestelijk is, geen betrekking op God, noch op de gemeenschap met God, noch op de geestelijke gemeenschap met Gods volk. Hun onwedergeboren hart volgt gewillig hun natuurlijke ogen, welke ogen niet verzadigd worden van zien. En toch van alles wat door hen gezien kan worden, geeft het beste maar een zoete bete, en laat een bittere en wrange smaak na! Zo zoeken die ogen overal heen en alles na, zonder rust te vinden. O, wat een onrustig leven, wat een ellendig leven. Zij komen straks gelijk een argeloze vogel met de voet in de strik, of worden gevangen in het net, en komen dan zo ellendig om! Zij komen om in hun zonden omdat zij niets anders gezocht en verwacht hebben dan het zien- en zinlijke.

Gans anders is het met de dichter en met zijn geestelijk geslacht. Zij hebben ogen. Zij hebben die zichzelf niet geschapen of geschonken, maar zij hebben die ontvangen van de HEERE. En dat naar de rijkdom Zijner genade. Zo leidt het bezit dezer ogen tot de tweede Adam. Wat zij in de eerste Adam verloren hebben, heeft Hij voor hen herwonnen. Hij heeft hun krankheden op Zich geladen, hun smarten heeft Hij

gedragen. In het verlies van hun geestelijke ogen is Hij getreden. Hun blindheid heeft Hij ervaren. Jesaja heeft reeds daarvan door Zijn Geest gesproken, zeggende: Wie is er blind dan Mijn knecht, en doof gelijk Mijn bode, dien Ik zend? Wie is blind gelijk de volmaakte, en blind gelijk de Knecht des HEEREN? Hij deed dit in hun plaats, tot hun nut, opdat zij door de toepassing van Zijn verdienste, verlichte ogen des verstands zouden bekomen naar het welbehagen des Vaders, door de werkingen van de Heilige Geest. Als vrucht van die gezegende plaatsverwisseling herkrijgt de uitverkoren en in zichzelf doemwaardige zondaar de geestelijke vermogens, welke in de eerste Adam verloren zijn, weer terug. Dit herkrijgen is een genadegift des Vaders, vloeiend uit Zijn soevereiniteit, en gegrond op recht en gerechtigheid. Om dit met behoud van Zijn deugden te kunnen doen heeft Hij Zijn eigen, eniggeboren Zoon niet gespaard, maar Hem overgegeven tot de smadelijke, smartelijke en vervloekte dood des kruises. O, onbevattelijke liefde des Vaders!

Maar evenzeer moet worden getuigd van de ondoorgrondelijke liefde des Zoons, die, alhoewel Hij God was en bleef, de menselijke natuur aannam opdat Hij zich in die natuur aan de wil van God Zijn Vader, volkomen onderwierp en met blijmoedigheid het kruis droeg, en uitdroeg buiten de legerplaats, de smaadheid der Zijnen dragende. En dit maar alleen met het oogmerk dat Zijn Vader Zich in zulk een volk zou kunnen verheerlijken. Om hen weder te kunnen geven de geestelijke vermogens, in de wegneming van scheiding, schuld en oordeel.

Het was en is de lust en de eer des Vaders Zich in Christus weder te doen kennen. Zich te laten aanschouwen, Zich te laten bewonderen door ellendige mensenkinderen! Daartoe dacht Hij Zelf een weg uit waarin dit met behoud van Zijn deugden kon geschieden. En de wil des Vaders is ook de wil des Zoons, waarom Hij deze uitgedachte weg wilde banen, en als Middelaar wil zijn. Hierom getuigt Hij van Zichzelf: *Ik ben de Weg!*

Maar in deze Middelaarsbediening verwierf Hij ook de bediening van de Heilige Geest, opdat die in de harten der uitverkorenen zou zijn als 'de Geest der wijsheid en des verstands, de Geest des raads en der sterkte, de Geest der kennis en der vreze des Heeren.' En in gemeenschap met die volheid des Geestes komt een in zichzelf verloren, doodschuldig schepsel weer tot herstelling in Zijn oorspronkelijke staat; in het bezit der verloren geestelijke vermogens.

Onder deze geestelijke vermogens wordt gerekend ook het geestelijk oog! Het vermogen om te zien en waar te nemen wat geschiedt en niet geschiedt in de geestelijke wereld. Ja, wat nog veel meer is, om te kennen de Vader des Geestes, de eeuwige God in Christus, de HEERE, de Jehovah, de Verbondsgod! Deze zeer grote genadegift liet God in Christus voor dit volk verwerven, en liet Hij hen ook schenken, omdat het Zijn eer en heerlijkheid is dat zij Hem kennen in Zijn Wezen, in Zijn Personen en in Zijn werken, in hetgeen Hij doet en in hetgeen Hij niet doet. Zo is deze heerlijkheid welke de volheerlijke Verbonds-God voor Zichzelf bereid heeft tegelijk de onuitsprekelijke en onwaardeerlijke zaligheid van een arm en ellendig mensenkind. O, hoe onuitsprekelijk gelukkig is de mens, die met deze dichter mag zeggen: *mijn ogen zijn geduriglijk op den HEERE, want Hij zal mijn voeten uit het net uitvoeren.* Want de dichter getuigt van zijn geestelijk bezit, van zijn ogen. Van nature was hij blind, zo blind als een mol. Alleen door genade kan hij nu zien! Die genade is een soevereine gunst, een Goddelijke toepassing van de verdienste van Christus, zij is een gunst en een daad Gods. Zij kan alleen maar bezeten worden in de gemeenschap met de Geest van Christus. Deze dichter is een mens waarop God het oog heeft gericht. Een mens waarin en waaraan God Zich wil doen kennen, aan wie Hij Zich wil openbaren in Zijn Wezen en Personen, in deugden en volmaaktheden, in Zijn liefde,

genade, barmhartigheid, lankmoedigheid, in recht en gerechtigheid, maar ook in Zijn macht!

Toch spreekt de dichter nog van een nadere weldaad! Hij heeft niet alleen ogen, maar hij weet ook dat hij ogen heeft. En dit is boven het reeds ontvangene nog een weldaad van zeer troostrijke betekenis. Hoeveel mensen zijn er niet in de wereld, die niet weten dat ze geestelijk blind zijn. Hoeveel duizenden zijn er ook die leven onder het licht van het Woord Gods en evenwel niet weten dat zij geen ogen hebben. Dit is eigenlijk een dubbele ellende, een veel diepere ellende! Daartegenover, als nu een mens verwaardigd mag worden met deze geestelijke ogen, en door de oefening der zinnen ook mag geraken tot de bewustheid van hetgeen God in Christus Hem gaf, dan is dit een dubbele weldaad, een onuitsprekelijke verlossing! En gelijk er nu mensen op de aarde zijn die geestelijk blind zijn en het niet weten, zo zijn er ook door Gods genade mensen op de aarde die van de Heere geestelijke ogen ontvangen hebben en het nochtans niet weten. Evenwel is dit "niet weten" alleen maar een zaak voor hen zelf, maar niet voor hun naasten, want aan hun gedragingen, werkzaamheden en al hun verrichtingen worden zij door anderen gekend! Wat moeten wij zeggen van een mens die zegt dat hij ogen heeft en zich in alle dingen gedraagt als een blinde? En dit niet maar een ogenblik, maar altijd! Moeten wij dan niet besluiten dat zulk een dwaalt en zich bedriegt?

Maar anders is het met een mens die zegt dat hij blind is en evenwel handelt en doet als een die ziet! Van zulk een kan men niet zeggen dat hij blind is. Zijn daden maken hem openbaar. Men kan ook niet zeggen dat hij zich bedriegt. Zulk een mist het voorrecht van de bewustheid van het grote voorrecht dat hij bezit. Ik denk zo aan een kind, een welgeschapen kind. Het heeft ogen en het ziet, maar het weet het niet. Maar dit is niet zo erg, want in de oefening der zinnen komt dit kind ook tot het bewuste gebruik der ogen en tot de bewustheid van het bezit daarvan. En zo is het geestelijk ook. Het komt er maar op aan of wij ogen hebben. Als dit zo is dan komt het gebruik vanzelf wel in de oefening van de geestelijke zinnen, onder en door de kracht des Heiligen Geestes.

Het bezit van geestelijke ogen komt openbaar in het zien en waarnemen van geestelijke dingen. Het eerste gezicht doet de mens wel uitroepen: o, wee nu onzer, dat wij zo gezondigd hebben! Maar verder wordt ook gezien en waargenomen dat de zonde een scheiding maakt tussen de Heere en onze ziel. En dat deze scheiding juist het diepe ongeluk van een mens uitmaakt. Daarom ziet zulk een zich zonder hoop in de wereld, maar ook zonder toekomst. Hij ziet zich buiten de verbonden, niet hebbende enig burgerrecht Israëls. Maar zij nemen ook waar de grote goedheid des Heeren en Zijn grote barmhartigheid. Zij moeten wel steeds zeggen: Hij handelt nooit met ons naar onze zonden; hoe zwaar, hoe lang wij ook zijn wetten schonden, Hij straft ons, maar naar onze zonden niet. Hoe meer nu dit geestelijk gezicht geoefend wordt door de werking van de Heilige Geest, des te meer en te scherper gaat het gezicht worden. En hoe onderscheidenlijker dan wordt ingezien de geestelijke verhouding welke de arme ziel heeft tegenover de Heere. Dan wordt ingezien hoe groter de breuk wordt, hoe dieper de kloof welke ons van de Heere afscheidt. De mens leert dan zichzelf des te meer kennen in verlorenheid voor God, totdat zij haar totale verlorenheid voor God duidelijk waarneemt en aanvaardt. Zo wordt men dus voor God wat men waarlijk is.

Maar het geestelijk gezicht richt zich niet alleen op de persoon welke dit vermogen bezitten mag, maar door de kracht des Heiligen Geestes richt het zich ook op de Heere, die dit vermogen geschonken heeft. En nu gaat in dezulken Godskennis en zelfkennis steeds gepaard! Naar de mate dat de ziel zich kennen mag zoals zij waarlijk

is voor God, naar diezelfde mate doet God Zich in en door Zijn Woord en Geest van dezulken kennen zoals Hij waarlijk in Christus voor hen is. Zo wordt er in die ziel een hoop op God geboren, een hoop die niet beschaamt, omdat de liefde Gods in het hart is uitgestort. Zo wordt geloof op God geoefend, als vrucht van het ingestorte vermogen, welke oefening al evenzeer het werk Gods is als de daad der levende hoop. En hoe scherper het gezicht des geloofs mag zijn, hoe sterker het kennen en vertrouwen waarin het geloof bestaat. Zo komt ook de ingestorte liefde tot oefening, want die liefde noopt tot wederliefde. De liefde gaat steeds uit tot Diegene Die liefde schenkt en bewijst.

In deze bevindelijke gangen was de dichter geoefend. *Zijn ogen zijn geduriglijk op de HEERE*, zo getuigt hij.

O, wat is dit voor een ziel toch een zeer groot voorrecht. Het is een dierbare zaak als onze ogen van alles buiten God en Christus mogen afgetrokken zijn en blijven. Want och, er is in de wedergeboren mens toch nog zoveel van het oude leven, van de oude zuurdesem.

Wat horen wij een andere dichter nog klagen: *hoe kleeft mijn ziel aan het stof, ai, zie mijn nood*. En hierin ligt ook al zulk een stuk van het leven der oprechten verklaard. Want hoewel het waar is dat het oog de poort van het hart is, zo is het toch ook een waarheid laat de ogen gericht worden door het hart. Men zegt: waar het hart vol van is, daar loopt de mond van over. Maar men kan ook wel zeggen: *waar het hart vol van is, daar zoeken de ogen naar!* En nu is de ware bekering en de oefening van het geestelijke leven nog altijd een afsterven van de oude mens en een opstaan van de nieuwe mens. Hierom is het zeggen van de dichter van Psalm 25 zo zinrijk. *Hij richt zijn ogen*. Hij heeft gerichte ogen.

Nee, hij leeft niet buiten de wereld, maar er op. Hij leeft niet zonder de wereld, maar er middenin. Hij is niet geheel een nieuwe mens, maar moet ook het oude deel nog omdragen. In dit enkele woord is zijn geestelijke strijd getekend.

Hij kent de HEERE als God, als Verbonds-God in Christus, als zijn Verbondsgod in Christus. Van de HEERE is zijn verwachting en de Heilige Israëls is zijn sterkte. Van Hem verwacht hij een heilrijk lot. Bij Hem zoekt hij ook verlossing en uitkomst. Verlossing heeft hij nodig, omdat er zoveel netten voor hem gespannen zijn. Omdat er zoveel strikken voor zijn voet zijn gelegd door zijn belagers en doodsvijanden. De dichter is geen ongeoeffend man meer, hij kent de strikken, zijn geoefend oog ziet het net, hoe zeer het voor anderen ook moge verborgen en bedekt zijn. Hij weet, de netten zijn nauw gespannen en de strikken zijn haarfijn afgesteld. In eigen kracht, met eigen wijsheid kan hij buiten het net niet blijven en naast de strik niet wandelen.

Hij kent zichzelf dus in ellende, in nood, de benauwdheden zijns harten hebben zich wijd uitgestrekt. Hij kent dus zijn nood, zijn hulpeloosheid in zichzelf, zijn krachteloosheid tot zijn eigen hulp of behoud, zijn afhankelijkheid van de HEERE tot ontkoming. En daarom zegt hij: *mijn ogen zijn geduriglijk op de HEERE, want Hij zal mijn voeten uit het net uitvoeren*.

De dichter verwacht zijn verlossing van de Heere en daarin zal hij niet beschaamd uitkomen, want een arme ziel kan nooit teveel verwachten van de Heere. *Allen die op Hem vertrouwen zullen niet beschaamd worden tot in eeuwigheid*. De HEERE is machtig, Hij is gewillig, Hij is genadig, Hij is getrouw!

**Bevestiging van kandidaat Willem de Wit door de weleerwaarde heer
Ds. G. H. Kersten.**

Woensdag 17 september 1947.

Stenografisch opgenomen door Juffrouw Nieuwenhuize te Yerseke

Opgenomen en vermenigvuldigd buiten verantwoordelijkheid van de sprekers.

Zingen Ps. 74: 19 en 20. (Datheen)

Lezen Romeinen 10.

Zingen Ps. 119: 53.

Geliefden,

Deze dag is een bijzondere dag voor de gemeente van Middelburg, een dag van grote blijdschap nu de beroepen leraar in het midden van u staat bevestigd te worden om tot zijn dienst te worden ingeleid.

Ik zeg, in het bijzonder voor u, gemeente van Middelburg. Immers toch, wat onderscheidt u boven zoveel gemeenten, die herderloos zijn, en reeds zoveel malen tevergeefs beroepen hebben. Zijn er niet een honderdtal gemeenten, die zonder leraar zijn en uitzien of de ledige plaats nog eenmaal vervuld zou mogen worden? In het bijzonder voor u, maar ook voor geheel dit gewest, dat, gedurende zoveel jaren door een tweetal leraren moest worden bediend, zodat Ds. Van Stuijvenberg en Ds. Visser schier dag en nacht gearbeid hebben om het nodigste werk te doen waarom. de gemeenten roepen. En nu heeft de Heere het hart geneigd van één van diegenen die de laatste maal beroepbaar verklaard zijn voor onze gemeenten, om de roeping naar Middelburg te aanvaarden. Wel mocht het in het hart liggen van al degenen die het heil van Sion zoeken *om de Heere des oogstes te bidden, dat Hij arbeiders in Zijn wijngaard uitstote*. De oogst is groot, maar de arbeiders zijn weinige.

Wij mochten allen meer en meer de noodzakelijkheid gevoelen van een eigen leraar in de gemeente te ontvangen. Of er dan geen stichting uitgaat van het lezen der prediciën, die ons overgelaten zijn van onze Godvruchtige vaders? Wie zou dat durven ontkennen? Als wij op onszelf zien, wij zouden begeren dat twee delen van die geest op ons gegeven werden, om te spreken van de heilgeheimen en de verborgenheden ons in de Schriften geopenbaard. De Heere bewaart onze gemeenten onder het lezen van de oude geschriften wonderlijk, en daarvan was ook de gemeente Middelburg in haar herderloze toestand een getuige. En zijn niet al de gemeenten daarvan bewijzen? Laten andere kerken het maar eens proberen om met preeklezen de gemeente bij elkaar te behouden.

Desniettenstaande, de gemeente kan zonder eigen herder en leraar niet. De Heere heeft de ambten in Zijn Kerk verordineerd en heeft sommigen gegeven tot herders en leraars opdat zij Zijn volk zouden weiden naar Gods eeuwig Getuigenis; opdat zij dood en leven, zegen en vloek beide, de gemeente zouden voorhouden.

Zegt onze catechismus niet terecht dat met de sleutelen van dat Woord het Koninkrijk der hemelen zal worden opengedaan en toegesloten? Heeft een dienaar van het Woord niet zowel het wee de Goddelozen voor te houden als het wèl de rechtvaardigen te verkondigen? De Heere zal toch van zijn hand het bloed van zijn hoorders eisen als zij met Hem staan zullen voor Gods rechterstoel. Maar moeten wij dan niet zeggen, broeder de Wit, van het werk dat op uw schouderen gelegd is, dat het te zwaar voor u

is om te dragen? Is het niet een werk waarvan gij en ik en al Gods knechten moeten zeggen: *Wie is tot deze dingen bekwaam?*

Het mocht wel tot de gemeente doordringen dat de vervulling van het ambt waartoe ook onze broeder in deze middagstond bevestigd staat te worden, verre boven het vermogen ligt van enig schepsel. Het drukt de dienaar, wanneer hij er iets van gevoelt ter neder en doet hen al zuchtende zijn weg bewandelen. Bij de raad der kerk, maar ook in het midden der gemeente moge gebed zijn voor Gods knechten, wanneer zij zich afzonderen om op den dag des Heeren Zijn Woord te brengen, sprekende naar het hart ven. Jeruzalem. Het is zulk een zware en toch zo'n heerlijke roeping. Zegt de Apostel niet: "Die eens opzieners ambt begeert, die begeert een treffelijk werk."

Ja, voortreffelijk is het een dienaar te zijn van het Evangelie, geroepen met een heilige roeping tot de prediking van het Woord Gods, dat Hem wordt toevertrouwd. Nu van die heilige roeping van de Evangeliedienaar, wens ik, eer ik tot de bevestiging overga, een kort woord te spreken.

Wij vragen uw aandacht voor het Woord uit Romeinen 10 en daarvan het 15e en 16e vers:

"En hoe zullen zij prediken, indien zij niet gezonden worden? Gelijk geschreven is: Hoe liefelijk zijn de voeten dergenen die vrede verkondigen, dergenen die het goede verkondigen! Doch zij zijn niet allen het Evangelie gehoorzaam geweest; want Jesaja zegt: Heere, wie heeft onze prediking geloofd?"

Wij zien in dat woord ons voorgesteld de heilige roeping van de Evangelie dienaar.

1. Die roeping is gegrond in zijn Goddelijke zending.
2. Zij roept een lieflijke boodschap te brengen.
3. Zij schenkt een troostvolle berusting.

Ik moge het u uit de tekst nog eenmaal voorlezen:

1e . Die roeping is gegrond in de Goddelijke zending, want zo staat er: *En hoe zullen zij prediken indien. Zij niet gezonden worden?*

2e. Zij zoekt een lieflijke boodschap te brengen. Gelijk geschreven is: *Hoe liefelijk zijn de voeten dergenen die vrede verkondigen, dergenen die het goede verkondigen!*

3e. Zij schenkt een troostvolle berusting: *Doch zij zijn niet allen het Evangelie gehoorzaam geweest; want Jesaja zegt: Heere, wie heeft onze prediking geloofd?*

Mijn geliefden.

1. Die roeping is gegrond in zijn Goddelijke zending

De rechte bediening van het Evangelie is onafscheidelijk vast aan de Goddelijke zending. Een groot redenaar, ook al zou hij over Gods Woord spreken is nog geen Evangeliedienaar. Een dienaar van het Evangelie moet optreden in de Naam des Heeren Heeren. En om in Zijn Naam op te treden is het noodzakelijk dat hij van God gezonden is. Als iemand in het gewone maatschappelijke leven optreedt in de naam van haar Majesteit de Koningin en van haar geen aanstelling of zending heeft, maakt hij zich schuldig aan majesteitsschennis. Maar als iemand optreedt in de Naam des Heeren en geen aanstelling heeft, vergrijpt hij zich aan de Majesteit Gods. Daarom zegt de Apostel: "Hoe zullen zij prediken indien zij niet gezonden worden?"

De prediker wordt in de bijbel wel genaamd met het Griekse woord: 'kèruk', dat wil zeggen: *heraut*, of zoals onze vaders het menigmaal hebben uitgedrukt: ambassadeur des hemels. Zulk een man wordt in het midden van u in deze middagstond bevestigd. Een mens gelijk gij en ik, vol van gebreken, even diep gevallen als alle mensen in

Adam gevallen zijn. Maar door Gods genade als een brandhout uit het vuur gerukt, door de Heere geroepen tot de bediening des Evangeliums en van Hem in het midden van u gezonden. Zo mocht ge Hem als een dienaar van dat Woord Gods aanvaarden, die God heeft gezonden. Acht Hem hoog om Zijns werks wil. Want de Heere is een jaloers God en zal Zijne eer aan geen anderen geven. Hij staat in de Naam des Heeren onder u om zijn werk te doen.

"Hoe zullen zij prediken indien zij niet gezonden worden?" Dat wist Paulus zelf ook, hij die eenmaal een bittere vervolger was van de gemeente Gods, en meende een Gode welgevallig werk te doen door uit te roeien ieder die de Naam van Christus noemde. Maar op de weg naar Damaskus is er iets bijzonders gebeurd met de apostel. Daar is de vijandige Paulus niet alleen bekeerd, maar hij werd ook tot het apostelschap geroepen. Hij zegt zelf: *Ben ik niet een apostel? Heb ik niet den Heere gezien? Ten laatste van allen is Hij van mij als van een ontijdig geborene gezien.* Zo had Paulus het kenmerk van het apostelschap, n.l. dat hij van Christus Zelf en niet door mensen tot de bediening van het apostelschap geroepen was. Paulus kon zeggen: *Ik ben van Christus gezonden tot de verkondiging van het Evangelie.*

Dat apostelschap is nu niet meer, maar de Heere heeft nu gegeven sommigen tot herders en leraars opdat die in de Naam des Heeren het Woord aan de gemeente brengen zouden. Zij treden ambtelijk op. Gezonden van de Heere nademaal zij door Hem door de bediening van de Heilige Geest tot dat dienstwerk geroepen zijn. Waarvan zij inwendig de getuigenis moeten om dragen, en maar niet lopen in eigen weg, want de Heere heeft hen afgezonderd. Heeft Hij niet getuigd van de valse profeten die onder Israël optraden: *Ik heb ze niet gezonden; zij spreken het woord van hun eigen mond.* Het komt er op aan of God ons gezonden heeft in Zijn wijngaard, of ons daarvan de bewijzen zijn gegeven, opdat wij sterkte zullen hebben in al de strijd die te voeren is.

Geliefden, ik wenste wel, dat de gemeente, dat Gods volk een weinig meer besef had in welk een strijd en beroeringen dikwijls Gods knechten zijn als zij geroepen worden het woord des Heeren te brengen aan het volk, en hun duisternis en dwaasheid voor God bekennen moeten. Ik wenste wel, dat gij mocht beseffen wat een worstelingen er zijn in de binnenkamer, in de nacht, dat de Heere Zijn aangezicht toch niet verbergen zal, maar Zijn Woord wilde openen. Geloof het, dat het geen goede preek is als het besef van eigen onbekwaamheid ontbreekt. Ik beklaag de dominees die kunnen preken en de dominee worden. Zij zijn ver van het afhankelijke leven af. Toch baart de gedurige bewustheid van uw eigen onvermogen zoveel bekommering en strijd. Maar weet u wat zo menigmaal Gods knechten een pleitgrond is als zij alleen zijn, of als zij daar staan voor de trappen van de spreekstoel? Dit, dat zij kunnen zeggen: *ik ben Uw knecht.* Ik ben door U in de bediening van het Evangelie gezet. Ik heb het zelf niet gezocht en niet gewild. Gij hebt mij geroepen en gesteld tot de bediening van Uw Woord, wil mij dan ook niet beschamen. Zij zijn gezonden knechten des Heeren om Zijn Woord aan de gemeente te verkondigen, om haar leven en dood, zegen en vloek voor te stellen.

Daarom gemeente, gedenk altijd Gods knechten in het gebed. Ik heb wel eens van een oude leraar horen zeggen: "Als gij mij vol bidt, dan zal ik u vol preken." En ik hoop dat zo uw nieuwe leraar u vol preken mag. Niet vragend: Wat wil de gemeente? Maar wat eist Gods roeping waardoor ik geroepen ben? Want als wij mensen zoeken te behagen, wat zegt de Heere dan? "Dan zijt gij geen dienstknecht van Christus." Het moge hard klinken, maar mijne geliefden, het is beter dat de mensen onze deur uitgaan, dan dat wij mensen zoeken te behagen. Recht en gerechtigheid wone in de gemeente. En het Woord hebbe zijn loop, dat Woord, dat de Heere Zijn gezonden

knechten toevertrouwt.

2. En nu kom ik tot mijn tweede hoofdgedachte, dat het is: *Een lieflijke boodschap.*

Gij zult zeggen: dat klinkt heel anders, dan dat scherpe woord, dat gij eerst gesproken hebt. En toch is het niet in strijd daarmee. Het is een lieflijke boodschap, zoals onze tekst zegt: Gelijk geschreven is: Hoe lieflijk zijn de voeten dergenen die vrede verkondigen, dergenen die het goede verkondigen. Paulus beroept zich op Jesaja 52 waar van het goede en de vrede te verkondigen, gesproken wordt.

Vrede verkondigen, aan wie? Aan mensen die met God in oorlog zijn. In onze diepe val hebben wij God de oorlog verklaard. Daar is niemand, niemand op de ganse aarde, die de wapenen van vijandschap voor God ooit neer zal leggen. Wij zullen de strijd tegen God strijden tot in het eeuwige verderf, tot Hij ons van voor Zijn aangezicht zal wegvagen met de bezem des verderfs.

Al onze bedoelingen, al onze beste verrichtingen, al onze ernstige gedachten, al onze Godsdienstige verrichtingen, al onze indrukken en tranen zijn zonder hartvernieuwde genade niet anders dan wapenen waarmee wij tegen God strijden. Wij willen niet zalig worden zoals God het wil. Wij willen niet zalig worden uit genade alleen. Wij willen niet de weg der behoudenis in Christus Jezus. Neen, in al ons doen roepen wij: "Weg met Hem; kruist Hem."

Aan zulke oorlogvoerders met de levende God wordt vrede verkondigd, vrede in het bloed des Lams. Daarom moet de inhoud van de ganse prediking van een dienstknecht des Heeren zijn: Jezus Christus en die gekruist. Die de middelmuur des afscheidsels tussen Joden en heidenen verbroken heeft. Die Zichzelf stelde in de plaats van Zijn uitverkorenen, die met alle mensen geworpen waren op het vlakke des velds, vertreden zijnde in hun bloed. Hij heeft hun vlees en bloed aangenomen en geleden wat Gods recht alleen voldoen kon. Hij heeft gedragen de last van de eeuwige toorn Gods tegen de zonde.

Mijn toehoorders, laat ons toch nooit, nooit met menselijke bewegingen worden aangedaan over het lijden en sterven van Christus. Dat lijden was verschrikkelijk, ook voor de moordenaren die met Hem gekruisigd werden. Maar wat Hij leed, was toch heel iets anders dan wat die moordenaren leden. Hij heeft in Zijn lijden gedragen de last van de eeuwige toorn Gods tegen de zonden die gij en ik en alle mensen in de eeuwige rampzaligheid, zonder ophouden hadden moeten lijden. Die last heeft Christus gedragen toen Hij Zich in de plaats van Zijn volk stelde. Hij heeft de toorn Gods gedragen totdat Hij kon uitroepen: "Het is volbracht." En Hij is uit de doden opgestaan. "Wat wilt gij met uw gerechtigheid", zegt Paulus, "het is Christus uit de hemel halen, als gij uw eigen gerechtigheid in de plaats van de Zijne wilt stellen." Voor dezulken heeft Christus' lijden geen waarde. Want het is alsof gij zeggen wilt: Ik draag zelf het oordeel. Maar dat is Christus uit de doden opbrengen. Uw gerechtigheid, al uw bevinding en Godsdienst vallen weg. "Ik wens niet anders te weten", zegt Paulus "dan Jezus Christus en die gekruist."

En als nu straks uw leraar dat Woord in het midden van u in praktijk zal brengen, dan zal het een scherp woord zijn, want het snijdt alles af wat van het schepsel is. Maar toch blijft het een lieflijke boodschap van het eeuwig Evangelie, die betaling door Hem alleen, dat Hij vrede gemaakt heeft en Gods toorn gestild heeft. God is nu met Zijn volk tevreden. Dat maakt de gevangenen vrij.

O mijn toehoorders, het is zo'n wonder, dat de schuld nooit te veel, de zonde nooit te groot is. Dat Hij nodigt: "O, alle gij dorstigen, komt tot de wateren, en gij die geen geld hebt, komt, koopt en eet." Het rechte Evangelie is dat er vrede met God gemaakt

is in en door Christus, Die voor Zijn volk in de vierschaar Gods intreedt, hun schuld heeft betaald en uit Zijn volheid hen vervuld met genade voor genade.

Vrede met God. Welk een goede boodschap! Er is zoveel in de wereld dat als goed wordt voorgesteld, maar hier is het ware Goed voor verloren zondaren en zondaressen. Hier wordt de eeuwige behoudenis, jong en oud voorgehouden, de weg ter zaligheid in Jezus Christus. Die goede boodschap, dat straks in de eeuwige heerlijkheid dat Goed het Deel van Gods kinderen zal zijn, opdat zij zullen juichen voor de troon Gods. Zij zullen smaad en laster ten spijt, ingaan en de kroon der eeuwige heerlijkheid ontvangen. "Zo vertroost elkaar dan met deze woorden: Alzo zullen wij altijd bij de Heere zijn." En nu is het onze plicht, ook van uw leraar, om de kudde te verzorgen en het welbehagen Gods bekend te maken en voor Zijn Naam te lijden.

3. Maar zie, en dat is de overgang tot mijn derde hoofdgedachte, ***die rijke prediking van het eeuwige Evangelie vindt niet altijd gehoor.***

Of, wil ik het maar eens eenvoudig zeggen. Er worden niet altijd mensen bekeerd; en dan heb ik gesproken over: De troostvolle berusting. Dan zegt het laatste gedeelte van onze tekst: "Doch zij zijn niet allen het Evangelie gehoorzaam geweest; want Jesaja zegt: Heere, wie heeft onze prediking geloofd?" Was Jesaja dan geen goede leraar? Was hij geen geroepen dienstknecht? Was Jesaja niet gezonden om het Woord des Heeren te verkondigen?

Gewis ja. Wij lezen van Hem dat hij, toen hij van de Heere geroepen werd, de Heere zag zitten op de troon en de heilige engelen hoorde uitroepen: Heilig, heilig, heilig is de Heere der Heirscharen. Jesaja was een geroepen dienstknecht. Zijn mond was aangeroerd met een kool van het Goddelijk altaar. Lees maar zijn verkondiging van de komst, van het lijden, van het sterven en van de opstanding van Christus tot zaligheid van Zijn Kerk. Hebben onze vaders het om niet gezegd: Het is de Evangelische Jesaja? Maar er werd niemand bij Hem bekeerd, want hij zegt: "Wie heeft onze prediking geloofd, en aan wien is de arm des Heeren geopenbaard?"

Het volk verhardde zich onder zijn prediking en maakte zich rijp voor de wegvoering naar Babel. Hoe rijmt dat nu?

Mijn geliefden, denk eens aan de Heere Jezus Zelf. Toen Hij op aarde was geloofden zij de Hem niet. En hoe zegt ook Paulus dat de Heere verheerlijkt wordt in degenen, die verloren gaan zowel als in degenen die behouden worden? Hij zegt: dat het evangelie voor de één een reuk des doods ten dode, en voor de ander een reuk des levens ten leven wezen zal. Het is één van die gevaarlijke dingen voor een dienaar van het Evangelie als hij meent dat de echtheid van zijn bediening daarin bestaat, dat er mensen bekeerd worden; want als God het dan niet doet dan doet hij het zelf. En dan krijgen we een hoop bekeerde mensen zonder dat God het gedaan heeft.

En, mijne geliefden, dat is het waarom ik spreek van de troostvolle berusting waarin de Heere Zijn knechten doet gaan. Zij zijn niet verantwoordelijk voor de uitkomst van hun bediening, wel voor hun arbeid. Het is Paulus die plant, Apollos die nat maakt, maar God die de wasdom geeft. Dat moeten wij goed opmerken.

Er zijn wel eens jonge leraars die zeggen: *die en die is onder mij bekeerd, en die is onder mij veranderd.* Maar als wij het eens nagaan dan zijn het dikwijls morgenwolken die weer heengaan. Maar het hart van Gods knechten mocht worden ingenomen daarmee, dat de Heere verheerlijkt worde door hen en in hen, naar Zijn vrijmachtig welbehagen. En dat, het Woord moge doen hetgeen Hem behaagt. Dan moge Hij het aangezicht van Zijn knechten zetten als een keisteen. Dat Woord zal eenmaal in de Dag der dagen terug konen. God zal verheerlijkt worden in de deugd van Zijn rechtvaardigheid in degenen, die onder dat Evangelie gezeten hebben tot

verzwaring van hun oordeel, en de deugd van Zijn barmhartigheid zal verhoogd worden in degenen die Hij behoudenis zal schenken. Daartoe is Zijn Woord gegeven opdat Hij door dat Woord Zijn uitverkorenen vergaderen zal.

Gemeente van Middelburg. Ik hoop dat het de Heere behagen moge de dienstknecht, die Hij tot u zond en die na het "ja ik, van ganser harte" zijn dienst aanvaarden zal, dat het de Heere behagen moge Hem tot rijke zegen te stellen. Dat door zijn dienst velen, vooral van het jonge geslacht, mochten toegebracht worden tot de gemeente die zalig worden, gebouwd op het vaste fundament der apostelen en profeten waarvan Jezus Christus de uiterste Hoeksteen is.

O, wat ik u bidden mag, vaders en moeders, bespreekt toch het Woord van God in uw huis. Er waait allerlei wind van leer door Nederlands Kerk. En het onderscheid wordt zo weinig opgemerkt. Menigerlei gevaren dreigen de gemeenten. Maar dat het nu kerkenraden en gemeenten meer en meer gegeven mocht worden vast te houden aan de oude beproefde leer, die onder ons tot op de huidige dag nog gebleven is, opdat gij op een vast fundament mocht staan om de stormen te trotseren.

De Heere wil naar die leer en onder die middelen nog zondaren grijpen in het hart. Komt naartig op catechisanten.

Gemeente, laat uw plaatsen nooit ledig staan. Wie weet wat de Heere nog doet. Ze kunnen nooit meer bezet worden door diegenen wier lot voor eeuwig beslist is. De Heere mocht Zijn Woord ingang doen vinden in uw harten en doe het strekken tot winst voor uw eeuwig welzijn. Opdat de herder der gemeente mocht uitgaan in het verkondigen van de vrede die er is in Christus Jezus tot zaligheid van gevallen Adamskinderen en tot verklaring van de heilgeheimen des geloofs.

Wij hebben zo menigmaal, ik mag het wel eens verklappen op de stoel, bij de bespreking van Gods Woord, er over gesproken, dat in de bediening van Gods Woord scheidingen moeten vallen, om aan te zeggen, dat er tweeërlei mensen zijn. Of, laat ik het eenvoudiger zeggen, *dat de mens bekeerd moet worden*. Maar dat voor Gods volk onderscheiden standen zijn in het genadeleven. Wel dat elke stand in dat genadeleven zijn eigen eigenschappen heeft en zijn eigen werkzaamheden, en dat de dienaar van het Woord die te onderkennen heeft om de gemeente te leiden.

Ja, het is noodzakelijk om te weten waar de kudde legert, opdat wij mochten afstaan van al het onze en Christus in ons een gestalte verkrijge. Niet de bevindingen zijn de grond van de zaligheid. Er is maar één Naam onder de hemel gegeven door Welke wij moeten zalig worden, Jezus Christus en Die gekruist.

De Heere stelde de dienst van Zijn knecht voor jong en oud ten beste. Als gij wat hebt, ga dan naar uw dominee, vertel het Hem opdat Hij uw raadsman moge zijn naar Gods Woord. Opdat er vrede zij in de gemeente, vrede in de raad der kerk. Als Hurs en Aärons mochten de ouderlingen aan uwe zijde gesteld worden. In uw ganse prediking moge uitkomen: zie, dat is er één, die van God gezonden is. *Want hoe zullen zij prediken, indien zij niet gezonden worden?* En de boodschapper beruste in hetgeen de Heere met Hem vóór heeft, al zou er niet één bekeerd worden. Het is niet zijn werk maar Gods werk.

De Heere stelde u ten zegen en tot uitbreiding van Zijn Goddelijk Koninkrijk. Zo mocht het worden en zijn wat wij samen willen zingen uit Psalm 89:4.

Daarna werd het formulier tot bevestiging van de dienaren des Goddelijken Woords door Ds. Kersten voorgelezen, en werden de desbetreffende vragen door Ds. de Wit met een "ja ik, van ganser harte" beantwoord.

Vervolgens knielde de nieuwe leraar neer en werd hem door ds. van Stuijvenberg, ds. Blok, ds. Bel en ds. van Dam, de geopende Bijbel boven het hoofd gehouden. Tijdens deze plechtigheid sprak ds. Kersten de volgende woorden uit het formulier:

God, onze hemelse Vader, Die u geroepen heeft tot deze heilige dienst, verlichte u door Zijn Geest, versterke u door Zijn hand, en regere u zo in uw bediening, dat gij daarin behoorlijk en vruchtbaar moogt wandelen, tot grootmaking van Zijn Naam en verbreiding van het Rijk Zijns Zoons Jezus Christus. Amen.

Daarna beklom ds. Kersten opnieuw de preekstoel en sprak, nadat hij het overige gedeelte van het formulier voorgelezen had, het volgende:

Geliefde broeder de Wit,

Deze middagure is voor u wel een ure van zeer bijzondere betekenis. Gij hebt de begeerte verkregen waarnaar de Heere uw hart deed uitgaan, dat gij zou mogen aanvaarden de volle dienst des Woords waartoe gij geloven mocht, dat God u geroepen heeft. En ik moge u van Die grote Herder en Leraar van Zijn Kerk toebidden die rijke genade, dat hij u tot zegen stelle in het midden der gemeente. Het is een grote kudde waarover gij gesteld zijt. Het is een gemeente, die zeer veel arbeid vraagt, terwijl rondom vele vacante gemeenten zijn in deze classis waarover gij alleen leraar zijt. Gemeenten, steden en dorpen roepen om hulp. Maar Hij, die u tot deze plaats bracht steune en sterke u. Gij mocht met het oog op Hem geslagen, uw bediening vervullen.

Geliefde broeder de Wit, wij hebben geruime tijd met elkaar mogen verkeren en met vermaking in Gods Woord, (ik zeg er toch niet te veel van) mogen arbeiden. Wil van mij deze raad aanvaarden: Zoek nooit de gunst van mensen en luister ook nooit naar de vleierij van mensen, maar dat God u getrouw make om Zijn dienstknecht te zijn. En dat gij in al uw arbeid een vrije consciëntie omdragen mag.

Al veroordeelt de hele wereld u, als gij uw ogen maar vrij mag opslaan naar Boven om voor de Heere uw noden neer te leggen. De Heere geve u bovenal te arbeiden onder ons opkomend geslacht. De wereld lokt en trekt, maar ook de Godsdienstige wereld zoekt hen van de oude paden af te trekken.

De Heere stelle u tot een vaste pilaar voor hen opdat zij mochten wandelen naar het woord dat ons van de vaderen overgeleverd is, welk woord tot heden onder ons gebleven is. Laten uw ogen naar Boven zijn.

Ik weet het, de landman ziet uit naar de vrucht des lands. En zou ook een dienaar des Woords niet uitzien naar de vrucht van het Woord?

Maar als het Gods weg is u daartoe niet te gebruiken, dat gij dan in stille berusting moogt zijn, daar Hij toch gezegd heeft, dat Zijn Woord voorspoedig zal zijn in hetgeen waartoe Hij het zenden zal. Sta niet naar hoge dingen, maar voeg u tot de nederige, opdat gij de gemeente mocht onderwijzen en voeden. Dan zult gij liefde van dit volk hebben, *want het is een volk dat nog met liefde de Waarheid aanhangt.*

De Heere zegene u, alsmede uw vrouw in deze voor haar zo vreemde stad en gemeente. Hij geve haar rust en gedenke haar in al haar noden van ziel en lichaam beide.

Gemeente van Middelburg, hier staat uw leraar. Ontvang Hem als mens. Ik vraag geen dominéés-klanten, de één met een appel of peer en de ander met een klontje boter. Maar waardeer Hem als een dienstknecht Gods. Dan zult gij zijn woord volgen, naar Zijn vermaning horen. Weet het, dat elk mens van dat gehoorde woord, hetwelk toch Gods Woord is, eenmaal rekenschap zal moeten afleggen.

Gemeente, jongens en meisjes, gij mocht u aan de vermaning van dat Woord

onderwerpen. God mocht het inplanten in uw harten opdat het u tot eeuwige winst moge zijn. O dat gij nog eens mocht kunnen zeggen: *Die man is gekomen om mijn ziel als een brandhout uit het vuur te rukken*. Opdat de Heere verheerlijkt worde. En Gods volk moge Hem gedenken in de gebeden. Er gaat meer in het leven van uw leraar om, dan gij weet. Een leraar is geen grappenmaker, maak hij draagt de belangen van de gemeente. Hij is geen man, die het met de rede klaar kan maken, maar hij heeft een boodschap van de Heere te brengen.

Ik heb het in het begin van mijn bediening eens meegemaakt, dat ik voor de volgende dag geen tekst kon vinden. De Heere sloot alles toe. Zo bleef het tot 's middags vier uren toe. Toen opende de Heere Zijn Woord. En 's maandagsmorgens kwam er een oude christin bij mij en vroeg of ik niet in de banden geweest was en of het om vier uur niet veranderd was. "Want", zeide zij, "ik heb uw noden voor God mogen klagen." Is hier in ons midden nog een volk dat verstand van kermen heeft en de noden mag neerleggen voor God? Denk er aan, dat ook Gods knechten het geloof niet in de zak dragen. En preken is geen kunstje dat men leren gaat. Men kan aan de preek wel horen of zij arbeid aan Gods troon gehad hebben.

De Heere mocht uw hart niet boven uw dienaar stellen. Draag Hem in zijn noden. God heeft de ouderlingen, die de gemeente geleid hebben, verstand en wetenschap gegeven. Hun raad zij u ten dienste, opdat gij te samen de gemeente bouwen moogt, ten spijt van alle vijanden.

De Heere mocht u gebruiken als middel in Zijn hand tot verheerlijking van Zijn Naam en tot verheffen van Zijne deugden. Hij geve dat Christus in al Zijne bedieningen door u heerlijk worde voorgesteld. Opdat gij aan het eind van de loopbaan het loon mag ontvangen, die God uit genade u heeft bereid.

Nog een weinig, en wij hebben de strijd gestreden. O die kroon der eeuwige heerlijkheid die voor Gods knechten is weggelegd! De Heere geve u gedurig op Hem te zien, en stelde u tot lof en prijs van Zijn Naam. Al vallen dan alle mensen, zelfs onze naaste vrienden weg, God is getrouw. "Wie mij veracht, God wou mij niet verachten," zegt de dichter. De Heere sterke en zegene u. Amen.

Daarna werd de gemeente verzocht de nieuwe leraar staande toe te willen zingen Psalm 134:3

*U zal de Heer, die eeuwig leeft,
Die hemel en aard' gemaakt heeft,
Uit Sion met groot overvloed,
Zegenen met allerlei goed.*

Nadat door ds. Kersten geëindigd werd, zong men nog Psalm 122:3

*Binnen uw muren wonen zal,
Liefde, vrede met enigheid.
De huizen en paleizen breid,
Zijn vol van Gods zegening al.
Om den wil der broederen mijn,
En der vrienden die binnen zijn,
Wens ik u vreed' in alle hoeken.
Omdat ook Gods tempel zeer rein,
Staat binnen uw muren niet klein,
Wil ik steeds Uw voorspoed zoeken.*

Intredeprek Middelburg door ds. W. de Wit

Zingen Ps. 144: 2,
Lezen 2 Corinthe 5
Zingen Psalm 13: 3.

Geliefden,

Deze dag is, zoals door onze geachte bevestiger reeds opgemerkt is, een dag van zeer bijzondere betekenis. Een dag van grote betekenis voor u gemeente van Middelburg. Velen zaten bijna moedeloos terneder. Herhaalde malen, meer dan twintig, is een beroep van deze gemeente uitgegaan tot een van 's Heeren knechten, en zie, het was telkens teleurstelling. Velen zeiden: "Wie zal ons het goede doen zien."

Maar zie, daar was de één en twintigste keer, en daar kwam een roepstem van Middelburg tot ons: "Kom over en help ons."

Het is een dag van grote betekenis, omdat bewezen is in dit middaguur, dat de Heere de grote Hoorder der gebeden van Zijn ellendig en arm volk is, hetwelk niet vruchteloos gezocht heeft aan Zijn troon; waarin de Heere bevestigt, dat Hij het geroep Zijner ellendigen hoort, welke ootmoedig voor Hem buigend, met de noden der ziel en de noden der gemeente Hem aangelopen hebben als een waterstroom.

Het is een dag van grote betekenis niet alleen voor u, ook voor ons, een dag van zeer bijzondere betekenis. Wie had het ooit gedacht? Wij, die een andere keuze hadden gedaan; onze gedachten weren anders! Wij hadden vele bezwaren om naar Middelburg te gaan. Niet omdat het Middelburg was, maar omdat het zulk een grote gemeente is. Wij hadden niet naar Middelburg gekomen, maar de Heere neigde ons hart, en wilde alle bezwaren oplossen, zeggende: "Sta op, ga de weg naar het Zuiden." Ik moest in Middelburg zijn.

Het is een dag van grote betekenis voor ons. De Heere wilde en Zijn Woord bevestigen: "Zie Ik heb u een geopende deur gegeven, die niemand sluiten kan." Zie, hier staan wij, als vast en levend bewijs, dat God nog werkt.

Niet omdat wij het zijn. O, onze ziel is verwonderd. Hetgeen wij in deze middagure mochten horen, daarvan heeft onze ziel diepe indrukken gehad. Want waar zouden wij verschijnen? Dan zou er niets overblijven. Waar zou onze hoop, onze moed, onze kracht gebleven zijn als we niet wisten, dat de Heere ons naar deze plaats gezonden had?

Welnu, gemeente van Middelburg, dat wij verwaardigd werden God te prijzen. Nadat wij in deze middagure in de Dienst bevestigd zijn, zijn wij geroepen het Woord des Heeren in het midden van u uit te dragen. De Heere bekwame ons en geve een horend dor. De Heere legde dit werk op onze schouderen, het is een zware, maar ook een dierbare taak om het eeuwig welbehagen Gods uit te dragen, gelijk Hij dat verklaard heeft in Zijn Getuigenis, waarbij wij uw aandacht nader zouden willen bepalen.

Onze tekstwoorden vindt u in het u voorgelezen Schriftgedeelte 2 Corinthe 5: 18 waar des Heeren woord aldus luidt:

En alle dingen zijn uit God, Die ons met Zichzelve verzoend heeft door Jezus Christus, en ons de bediening der verzoening gegeven heeft.

In dit woord is sprake: "Van de bediening der verzoening."

1. Die bediening vloeit ten eerste uit het welbehagen Gods.
2. Ten tweede: Rust op de verdiensten van Christus
3. Ten derde: Wordt door Gods knechten volbracht.

Zoals in onze tekst dus aangegeven wordt

- vloeit de bediening der verzoening uit het welbehagen Gods: "En alle deze dingen zijn uit God."
- Ten tweede rust zij op de verdiensten van Christus: "Die ons Zichzelve verzoend heeft door Jezus Christus."
- Ten derde: Wordt zij door Gods knechten volbracht: "en ons de bediening der verzoening gegeven heeft."

1. Die bediening vloeit ten eerste uit het welbehagen Gods.

"En alle deze dingen zijn uit God." Welke zijn die dingen? "Al deze dingen!" Dit is wel de eerste vraag, die ons als het ware opgedrongen wordt. Het zijn die dingen waarvan Paulus in het vorige vers gesproken heeft: "Zo dan, indien iemand in Christus is, die nieuw schepsel; het oude is voorbijgegaan, ziet, het is alle geworden." Hij zeide: *Van nu aan kennen wij niemand naar het vlees.* Want dat behoorde onder de oude dingen. Het kennen naar het vlees behoort tot de oude dingen, maar het leven des Geestes vloeit uit Christus, en voor hen, die het leven des Geestes leven, voor die is alles nieuw geworden. Zij leefden als slaven van de vorst der duisternis, maar dat alles is voorbijgegaan voor hen die in Christus zijn. Zij hebben een andere Koning gekregen, die alle ma uitgestoten heeft in zijn dood en nu verheerlijkt is aan- de rechterhand, en hen leert strijden onder Zijn Banier.

De oude dingen zijn voorbijgegaan, het is alles nieuw geworden. Ja, hun leven was voorheen een gestadige dood, maar nu is de dood voorbijgegaan, het is alles nieuw. Het is alles levend geworden. Ook hun liefde is nieuw geworden. Vroeger was hun liefde tot tijdelijke, tot de zinnelijke dingen. Niet alleen van hen, die midden in de wereld leefden, maar ook van hen, die van jongsaf onder Gods Woord leefden. Hun beider liefde was tot het tijdelijke en zinnelijke. Maar nu is hun liefde getrokken tot God. In de wereld en niet van de wereld. De wereld gebruikende en toch niet misbruikende. Wandelend in het geloof is hun wandel in de hemel, waar Christus is, en waarvan hun verwachting is.

Wat verwacht de natuurlijke mens van dit leven niet! En het wordt een onbeschrijfelijke teleurstelling. Maar voor hen, die in Christus zijn is alles nieuw geworden. Hun verwachting is van God in Christus.

Zij ondervinden veel moeite, kruis, en verdriet en rouw in dit leven, opdat zij hun pinnen niet te vast in de aarde zouden slaan en opdat zij Gods beeld gelijkvormig zouden worden. Het is alles nieuw geworden. De wet, die zulk een eisende kracht had, zodat zij er niet onderuit konden komen, liggend onder het oordeel Gods, die wet is vervuld in Jezus Christus. Het is alles nieuw geworden, zij behoeven de wet in eigen kracht niet te doen of te voldoen. Er is voor die gevangenen vrijheid gekomen. Het loon was de drievoudige dood, het oordeel Gods, maar nu is hun Loon Christus, dat is Zaligheid. Zo mogen zij hier bij de aanvang de voorsmaken, van de hemelse heerlijkheid proeven. Straks zullen zij ingaan, in het Vaderhuis daar Boven, daar zal het kaf van het koren gescheiden wezen.

Alle deze dingen, alle nieuwe dingen Zijn uit Gód. Niet omdat zij zulke waardige mensen zijn. Neen, want het is niet om hen, maar die bediening der verzoening vloeit uit het welbehagen Gods. God, Die va de nooit begonnen eeuwigheid de volzalige in Zichzelve was, en door de mens niet meerder of minder worden kon, heeft desniettemin, voorgenomen Zichzelve te verheerlijken in het uitlaten van Zijn gunst. Hij nam voor Zichzelve te verheerlijken, zowel in de deugd van Zijn barmhartigheid als in de deugd van Zijn rechtvaardigheid, om het welbehagen Gods

groot te maken in de schepselen, welke Hij voortbrengen zou. Dat: is in de diepste grond de oorzaak dat alle dingen nieuw geworden zijn. Zij zijn nieuw geworden naar het welbehagen Gods. God heeft besloten Zichzelve in het schepsel groot te maken. Zodat Hij in ondoorgrondelijke wijsheid, Zijn Eniggeboren Zoon gegeven heeft tot een verzoening van de zonde Zijner uitverkorenen. Haar het welbehagen Gods, zijn sommigen van eeuwigheid bereid tot vaten der barmhartigheid, opdat genade en barmhartigheid op de grondslag van recht en gerechtigheid verheerlijkt zouden worden. En naar het welbehagen Gods zijn anderen gesteld tot vaten des toorns.

De bediening der verzoening vindt in God haar oorzaak, in het onveranderlijk zoen- en zoutverbond der genade, waarin de Vader vertegenwoordigend het Goddelijk Wezen, van Zijn uitverkoren Knecht geëist heeft alles wat tot de zaligheid nodig was, maar ook aan zijn Knecht beloofd heeft, dat Hij Hem zaad geven zou. En ziet, Christus als de Knecht van de Vader is met Zijn hart Borg geworden, naar het welbehagen van de Vader. Dit is alles naar Gods eeuwigen raad. "En als de volheid des tijds gekomen is, heeft God Zijn Zoon gezonden, geworden uit een vrouw, geworden onder de wet, opdat Hij degenen, die onder de Wet waren verlossen zou. Hij is de Werkmeester van de bediening der verzoening, opdat Zijn volk de aanneming tot kinderen verkrijgen zou.

Zie, dat is tot verwondering van Gods Kerk. Daar zal tot in alle eeuwigheid de hemel van weergalmen: 'Het is, door U, door U alleen om 't eeuwig welbehagen.' Door al dat verlore volk zal dat gezongen worden. Daar ligt de vastheid van Gods Kerk.

Laat de hel dan woeden en de wereld zich opmaken en God in het aan gezicht te slaan, laat er dan geen plaats zijn voor Gods Kerk op aarde, hun toekomst ligt vast in Christus en de bediening der verzoening zal naar het welbehagen Gods vastelijk voortgaan. Want Hij is er niet alleen de oorzaak, maar ook de Werkmeester van. "Niemand kan tot Mij komen, zegt Christus, "tenzij dat de vader Hem trekke." Hij heeft niet alleen zijn Zoon gegeven en gezonden, maar Zijn Zoon gegeven hebbende, geeft Hij ook Zijn Bruid aan Hem, op de tijd van eeuwigheid bepaald. In het bepaalde jaar, op de bepaalde dag, uur en minuut, wordt de zondaar in het hart gegrepen.

De bediening der verzoening vloeit uit het welbehagen Gods, en brengt de mens tot zwijgen, wanneer God er aan te pas komt, en zegt: *tot hiertoe en niet verder!*

De vastheid van de bediening der verzoening vloeit uit het welbehagen Gods. Een mens wordt niet getrokken omdat hij zo plichtsgetrouw geleefd heeft, zodat niemand iets op hem aan te merken heeft. O neen, men eist wel strengelijk loon op al zijn werken, maar als God Hem in het hart komt te grijpen, dan vloeit dat voort uit het welbehagen Gods. Dan worden zijn ogen geopend, dan wordt het verstand verlicht en wordt hij gewaar dat hij zonder God in de wereld is, geen hoop hebbende. Dan getuigt de zonde tegen hem, het kan zijn dat het ganse leven open valt in één ogenblik. Dan is er schaamte en zwijgen voor Zijn aangezicht. Dat is de bediening der verzoening. De ontdekking van de Heilige Geest doet hem schuldenaar voor God worden.

Ziet, mijn toehoorders, dit is het nu, wanneer God Zijn genade gaat verheerlijken, dan gaat Hij twisten met dat volk. Het is niet een volk, dat het kan houden met een dierbaar versje, maar zij leren, dat zij buiten God en zonder God zijn. En daarin kunnen zij het niet houden. Het smart hen dat zij God kwijt zijn en tegen Hem gezondigd hebben. En ze schreien geen tranen omdat ze verloren gaan, want ze zijn verloren. Zo komt er plaats voor de bediening van Christus. Er komt plaats voor de opening van Gods beloften onder de afdrukken van Zijn rechterlijke Majesteit, opdat het eeuwig welbehagen Gods in hun harten verklaart zou worden. Christus-kennis is de eigenschap van dat volk. Zij jagen om Hem te kennen, Hem niet te bezitten, baart toch zulk een bekommring in hun hart. Mat doet hen wakende zijn aan Zijn poorten,

waarnemende de posten Zijner deuren, zoekende bedekking voor hun schuld. Laat alles vloeit uit het welbehagen Gods, aangezien Hij de oorzaak en Werkmeester is. Hoe kan dat? Hoe kan een heilige God met mensenkinderen, die Hem in het aangezicht slaan, gemeenschap hebben?

2. Dan zien mij in de tweede plaats, ***dat dit rust op de verdienste van Christus: "Die ons met Zichzelve verzoend heeft door Jezus Christus."***

Deze heeft volkomen verzoening aangebracht. Wij hebben de Waarachtige tot leugenaar gesteld en nu is er een eeuwige scheiding tussen God en de zondaar. Want de Allerhoogste ijvert voor Zijn eer, en bevestigt aan ons Zijn woord: "Ten dage als gij daarvan eet, zult gij de dood sterven."

Zie, dat weten wij allen, maar het bekommert ons niet. Maar door de toepassing, onder de bediening der verzoening, komen wij in aanraking met het recht Gods. Die vereniging is noodzakelijk. Maar aan onze zijde is het onmogelijk. Wie van Adamskinderen zou ooit God kunnen bevredigen? Dat is tot in eeuwigheid, in bevestiging van Gods waarheid, ons onmogelijk geworden. Maar het is ook onmogelijk geworden in de harten van het oprechte volk, door het ontdekkende en ontblotende werk van God de Heilige Geest. Onze val in Adam is hun een bittere wortel, want met alle bevindingen en gemoedelijke toestanden kunnen zij God niet verzoenen en kunnen zij Hem niet bevredigen. Het is een onmogelijke zaak geworden. Dit wordt ervaren wanneer de Heere ons met Zichzelve verzoend heeft. Als dan verklaard wordt in het hart, dat de Allerhoogste van eeuwigheid over het schepsel in Zichzelf bewogen is geweest, en het schepsel met de Schepper verzoend heeft, verlost in Christus, Die waarachtig God zijn de menselijke natuur plaatsbekledend heeft aangenomen. Dan gaan de fundamenteën der ziel beven en moet men uitroepen: "O diepte des rijkdoms, beide der wijsheid en der kennis Gods, hoe ondoorzoekelijk zijn Zijne oordelen, en onnaspeurlijk Zijn wegen. Dan buigen zij in verwondering voor het aangezicht des Heeren, Die ons met Zichzelf in Jezus Christus, - wiens Naam is verordeneerde Zaligmaker - verzoend heeft. Die als de verordeneerde des Heeren gekomen is en Zichzelve overgegeven heeft. Die als Borg de schuld heeft betaald en de scheiding heeft weggenomen.

De bediening der verzoening vloeit uit de verdienste van Christus waarvan Hij uitgeroepen heeft: "Het is volbracht." En toen is alles ook volbracht. Daar behoeft de kerke Gods niets aan toe te doen. Geen traan of zucht, niets behoeft meer betaald te worden.

Maar mijn toehoorders, hiermee wil ik niet zeggen, dat het zonder tranen, dat het zonder zuchten en zonder bidden zal kunnen gaan, want wij hebben allen een consciëntie dat wij tegen God gezondigd hebben. Maar in onze ganse bekeringsweg ligt geen enkele verdienste. Het is alles uit de verdienste van Christus. Alle dingen zijn uit God door Jezus Christus. Dit is onze prediking, dat de bediening der verzoening alleen door Jezus Christus is. Velen gaan daar rechtstreeks tegenaan en anderen op een verkapte wijze. Het is en blijft een Goddelijk werk waarvan de apostel Paulus de bediening verkregen heeft.

3. Ik wil dan in de derde plaats nog een ogenblik stilstaan daarbij, ***dat die bediening der verzoening, dor Gods knechten wordt volbracht.***

Toen Adam bevende van God vlood, is de Heere Zelf de Eerste geweest die hem opzoekt. De bediening der verzoening kon niet verborgen blijven omdat God dit heeft gesteld tot Zijns Naams verheerlijking. Hij heeft het kruis van Christus midden in de wereld gesteld, tot een val en opstanding. Hij heeft niet alleen het kruis van Christus

in de wereld gesteld tot behoud, maar ook op dat degenen die dat kruis verwerpen, niet te verontschuldigen zouden zijn. Daartoe is het Evangelie van oude tijden al geopenbaard. Hij heeft mondeling gesproken tot de vaders en daarna heeft Hij onder het Oude Verbond profeten gegeven, bedeed met de Geest van Christus. Inzonderheid de Evangelische Jesaja. En als de volheid des tijds gekomen is, is de Knecht van de Vader op aarde gekomen, openbarende het welbehagen Gods. De grote Leraar der gerechtigheid, Die als machthebbende sprak van de dingen die voor de wijzen en verstandigen verborgen zijn, maar de kinderkens geopenbaard worden. En Zijn liefelijke noodgingen en uitlatingen getuigde van het volbrachte werk aan Gods zijde. Welk een liefelijke nodgingen aan de harten van Zijn volk, dat van verre staande volk, dat met hun eigen gerechtigheid niet meer verder kan, zeggende: "Kom herwaarts tot Mij, allen die vermoeid en belast zijt en Ik zal u rust geven. Neem Mijn juk op u en leert van Mij, dat Ik zachtmoedig ben en nederig van hart; en gij zult rust vinden voor uw zielen."

En zie die bediening is doorgegaan. De Heere heeft apostelen geroepen, verordineerd tot deze bediening, daarna herders en leraars en sommigen tot profeten.

Zie gemeente van Middelburg, hier staan wij nu, onwaardig in onszelf. Wie is in zichzelf waardig tot zulk een hoog ambt? Wij hebben als een onwaardige, naar de wil Gods des Vaders, aan anderen Zijn welbehagen te verkondigen. Hier staan wij en ziende op de verantwoordelijke taak, zeggen wij: *wie is tot deze dingen bekwaam?* Onze woorden zijn altijd arm geweest en zullen nog armer worden als we spreken moeten over het welbehagen van de Vader, als de vaste grondslag van Gods volk. Onze taal is te arm; dat hebben wij menigmaal ervaren als wij spreken moesten van Hem, Die zich doodgeliefd heeft aan het kruis. Die om de ere van Zijn Vader en om de zaligheid van Zijn uitverkorene Bruid, die toch walgelijk is in zichzelf, Zichzelf gegeven heeft en zei: *indien gij dan Mijn zoekt, laat dezen heengaan*. Wie kan het zeggen!!

Dat is de verwondering van het ontdekte volk, wat zich door de Heere getekend ziet in Ezechiël 16 als geworpen op het vlakke des velds, wentelend in hun bloed, verachtelijke weggeworpen. Wij hebben naar het welbehagen Gods, u de bediening der verzoening te verkondigen. Maar dan moeten wij zeggen: *wie is tot deze dingen bekwaam?* Wij kunnen slechts stamelen.

Wij hebben Middelburg niet gezocht. O nee, ons vlees had andere wegen gezocht. Maar zie, de Heere neigde ons hart tot u en het is in liefde aan u verbonden omdat de Heere het deed. En wij hopen dat uw hart zich ook aan ons zal verbinden. Opdat wij in eensgezindheid tot roem van Gods genade mochten leven en wandelen.

Wij mochten aan elkaar in de Heere verbonden zijn, want een drievoudig snoer wordt niet ligt verbroken.

Wij zijn hier in de geïnstitueerde Kerk, waarin de Heere de ambten heeft ingesteld, ouderlingen, diakenen en herders en leeraars. Hij geve ons allen te samen in afhankelijkheid van Hem onze taak te verrichten, want de Heere is een jaloers God op Zijn eer.

De bediening der verzoening is een zwaar en gewichtig werk, want wij hebben te verkondigen dood en leven, zegen en vloek; zonder Gods Woord is er geen waarachtige bekering.

Maar dat hongerige en dorstige leven moet gevoed en gelaafd worden in het midden van Gods huis. De Heere moge zelf zorgen voor brood, (want de dwaasheid is in ons hart gebonden) opdat de hongerigen gevoed worden. Niet bouwen op bevindingen en gestalten, want dat zijn bewegelijke gronden, maar bouwen op Jezus Christus, het

vaste Fundament der apostelen en profeten.

Zie mijn toehoorders, dat is mijne stof. Wij zijn met zwakheid omkleed en omhangen, doch de Heere doe ons uitgaan uit onszelf.

O kinderen, jongelingen, jongedochters, mannen en vrouwen, tot grote ouderdom toe, de Heere mocht u in het hart grijpen, luister naar de kloppingen, waarschuwingen en vermaningen van 's Heeren wege. Want eenmaal zult gij rekenschap moeten afleggen. Buig uw knieën voor God, uw doodsstaat voor Hem neerlegend. Wie weet wat God nog doet.

Zie, dat is de bediening der verzoening, welke God verheerlijkt heeft in het midden van de wereld en die Hij verheerlijken zal tot de Jongsten dag toe. Het kruis van Christus is gezet tot een val en opstanding, waarvan Paulus zegt, dat het vloeit uit het welbehagen Gods.

De Heere moge ons tot de prediking bekwamen en geve ons een afhankelijk leven en geve u een plaats aan Zijn troon, opdat wij in het binnenste heiligdom elkaar de Heere bevelen zouden, en also elkaars lasten mochten dragen.

De Heere bevestigde die bediening der verzoening onder ons tot in lengte van jaren. Hij mocht ons bij Zijn Woord bewaren en doe ons in Zijn geboden wandelen, en geve ons, dat wij niet naar iets nieuws zouden vragen, aangezien de hele wereld, ook de Godsdienstige wereld, dit doet. Bij beware ons bij de geschriften onzer Godzalige vaders. Hij bevestigde en heilige Zijn Woord aan onze harten tot Zijns Naams verheerlijking.

Zingen wij nu met elkaar Psalm 103: 11

Ik wend mij nu met een enkel woord tot mijn zeer geliefde en hooggeachte bevestiger Ds. Kersten.

Het is mij tot zeer grote blijdschap geweest, dat u bereid was de verre reis naar Middelburg te doen, en u zich de moeite getroost hebt mij te bevestigen. Ik zeg u daarvoor hartelijk dank. Maar niet alleen omdat u zich de moeite hebt willen getroosten, maar ook voor de wijze waarop u mij bevestigd hebt. Wij hadden er in dit middaguur indrukken van in onze ziel dat God het gedaan heeft en Zijn Geest in deze middagure rijkelijk geschonken heeft. De Heere heeft er een afdruk van in ons hart gegeven, zodat wij boven de omstandigheden mochten uitkomen en met blijdschap in deze avondure hier mogen staan.

Wij wensen u van harte toe, dat de Heere u sterke bij het klimmen van uw jaren. Wanneer gij met zwakheid wordt omhangen, mocht gij het woord der waarheid ondervinden, dat de Heere de sterkte vermenigvuldigt, dien, die geen sterkte heeft. Onder de velerlei moeiten, die gij te doorleven hebt en onder de vele laster, die in het land over u verspreidt wordt, mocht Hij uw ziel Vaderlijk willen vertroosten. En het is toch naar Zijn eigen Woord, dat de strijd niet altijd duren zal. De Heere bevestigde dat.

Thans wil ik mij met een woord wenden tot de **kerkeraad** onzer gemeente.

Broeders kerkeraad, hartelijk dank voor de liefde waarmede gij mij en mijn vrouw zijt tegengekomen. Wij hadden zulks niet kunnen denken. We danken u voor alle hartelijkheid alsmede voor de hulp, die u geboden hebt in de oplossing van de bezwaren, die er waren. Wij wensen dat de Heere deze verhouding moge bestendigen tot in lengte van jaren. Opdat wij uw hulpvaardigheid bij de voortdurendheid mochten ondervinden, daar de arbeid onze kleine krachten te boven gaat.

De Heere spare en drage ons daartoe, opdat wij in liefde en eensgezindheid tot in

lengte van jaren te samen mogen verkeren en de gemeente mochten weiden en regeren.

Vervolgens wend ik mij tot de **afgevaardigen van de classis Middelburg**, die in het midden van ons zijn.

Geachte broeders, voor het merendeel heb ik u reeds een ogenblik ontmoet, aangezien het niet de eerste maal is, dat wij in Walcheren spreken. Wij hopen dat de kennismaking voortduren moge, en dat er blijken van liefde en toegenegenheid onder ons mochten zijn. Opdat wij te samen de kerkelijke belangen mochten behartigen.

Thans wend ik mij tot de geachte afgevaardigde van de classis Goes, Ds. Stuijvenberg, tevens als consulent der gemeente Middelburg.

De. Stuijvenberg, wij zeggen u hartelijk dank voor uw tegenwoordigheid. Wij hebben reeds veel liefde van u ervaren, en wij hopen, dat de Heere zulks doe voortduren. Ook ben ik van mening, dat het mede namens de kerkenraad, is, als ik een woord van hartelijke dank in het openbaar u toebreng voor de vele, vele arbeid, die gij voor de gemeente gedaan hebt. Boven menselijke krachten hebt gij moeten arbeiden. Niettegenstaande de menigvuldige werkzaamheden, hebt u gegeven wat u had. Wij zeggen u ook namens de kerkenraad hartelijk dank daarvoor. De Heere bediene u met zijn Geest. Hij verwaardige ons in broederlijke liefde en eensgezindheid elkaars belangen te dienen en geve ons elkaar te gedenken voor Zijn aangezicht.

(Van **Ds. Visser** is bericht ontvangen dat hij door bijzondere omstandigheden verhinderd is te komen.)

Thans wend ik mij met een enkel woord te richten tot mijn geliefde docenten, waarvan alleen **Ds. Kersten** in ons midden is.

Geachte Docent: Hartelijk dank voor het onderwijs, dat ik gedurende drie jaar van u mocht ontvangen. Niet alleen voor het onderwijs maar ook voor uw betoonde liefde. De Heere stelle uw onderwijs tot rijke zegen tot in lengte van dagen.

Thans wens ik mij nog een ogenblik te wenden tot de **studenten**:

Geliefde vrienden en broeders Wij waren elkaar van aangezicht vreemd, naar wij hebben elkaar ontmoet op de school. Wij hadden enerlei weg en wij hadden enerlei noden. Wij danken u voor de betoonde liefde; voor de omgang, die wij met u mochten hebben; er zijg banden gelegd, niet alleen van vriendschap, maar banden die voortduren zullen tot in eeuwigheid.

In het bijzonder wil ik mij nog richten tot mijn geliefde vriend en broeder **Van de Ketterij**, met wie wij nauw verbonden zijn geweest en zijn.

Geliefde broeder, onze wegen scheiden. ure hadden zo gehoopt, dat we niet ver van elkaar verwijderd zouden zijn. Doch nu dit anders is, moge de liefdeband net gerekt, maar verstevigd worden. Wij bevelen ons aan in uw verzuchtingen en aan uw liefde. Opdat wij te samen tot in lengte van jaren als nietig slijk gebruikt mochten worden aan de vingeren Gods.

Thans wil ik mij wenden tot **de burgemeester**

Mijnheer de Burgemeester. Ik dank u zeer voor de genegenheid waarmede gij ons tegemoet getreden zijt en voor de eer, die gij ons bewijzen wilt door uw tegenwoordigheid aan deze plaats.

Wij wens u van hart toe de zegen des Heeren in de zorgelijke arbeid, die gij als

hoofd der burgerlijke gemeente te verrichten hebt. Er zijn altijd vele bezwaren aan verbonden, maar zeker in een gemeente als Middelburg, waarin vele verwoestingen zijn aangericht. Wij wensen u van harte toe, dat gij een toevlucht moogt hebben voor uw noden en dat gij u, onderwerpen zoudt aan Gods Getuigenis, opdat Middelburg geregeerd worde naar het woord Gods, uitgedrukt in de wet des Heeren. En Hij geve u uw verantwoordelijkheid te beseffen, daar wij in ons ambt en u in uw ambt eenmaal rekenschap zullen moeten geven van onze daden, of wij ons gedragen hebben naar Gods geboden. De Heere geve u tot in lengte van dagen toe en tot bevordering van Zijn Koninkrijk te zijn.

Nu wil ik mij nog een ogenblik wenden tot **de gemeente Middelburg**.

Lange tijd hebt u uitgezien naar de zeventiende September, de dag waarop wij in Uw midden bevestigd zouden worden en voer het eerst de herdersstaf onder u zouden opnemen. En daarin zijt gij niet de enige geweest. Ook wij hebben verlangend uitgezien naar die dag, al was het dat een menigte van bezwaren onze ziel bekommerde. De Heere neigde ons hart naar Middelburg en gaf ons vrijmoedigheid de roeping aan te nemen. Wij hebben al onze bezwaren voor de Heere neergelegd, en wij konden verstaan wat Mozes heeft gedaan, toen de Heere tot hem zei: "Ik heb werkelijk het geschrei der kinderen Israëls gehoord. Zo kom nu en Ik zal u naar Egypte zenden."

Ook wij hebben al onze bezwaren voor de Heere neergelegd en wij hebben hoop, dat de Heere opstaan zal, en voor ons aangezicht zal heengaan. En dan zal het wel niet altijd stil zijn, maar ook wel eens stormen. Want er zullen vrienden en vijanden zijn. Maar David zegt: "Met mijn God spring ik over een muur." De Heere geve er ons iets van in beleving, en moge onzer beider noden vervullen.

Hier staat uw leraar; ontvang mij als van God gezonden, ontvang mij ook als mens, omhangen met zwakheid en met vele gebreken. Want als wij elkaar maar een *ogenblik* ontmoeten kan alles zo mooi zijn. Maar de toegenegenheid kan wel eens overgaan als wij elkaar beter leren kennen. Dan konden wij elkaar wel eens tegenvallen. Wij wensen van harte, dat het met ons niet zo zal zijn. Als gij geen hoge verwachting hebt, dan kunnen wij niet, zo heel erg tegenvallen. Wij bevelen ons aan in uw liefde, gelijk wij ook onze geliefde vrouw in uw liefde aanbevelen. Opdat wij onder u een thuis mochten hebben en samen mochten wandelen in de wegen des Heeren.

Waar wij wonen is allen bekend. Wij wonen op de Loskade, in de vanouds bekende pastorie. Onze deur staat open. Voor wie? Voor allen, die bezwaard van hart en om raad verlegen zijn. Wanneer wij u helpen kunnen, wij zullen het onder biddend opzien tot de Heere niet nalaten.

De pastorie staat open voor al degenen, die met noden of krankheid bevangen zijn. Zijt gij ziek laat het ons weten, want weten het altijd niet. Indien onze krachten ons daartoe in staat stellen, zullen wij u bezoeken. In rouw, in smart en droefheid, de deur staat voor u open. Staat ook open voor allen, die liefhebbers van des Heeren Naam zijn; dat wij elkaar mochten zijn tot een hand en tot een voet en alzo de gemeenschap der heiligen onder ons beoefend worden.

Thans wil ik mij nog een ogenblik wenden tot de **catechisanten**.

Ik verwacht een groot aantal catechisanten. Ik hoop spoedig net u kennis te maken. Ik weet wel wat catechisanten zijn. Er zijn niet veel trouwe catechisanten, maar ik hoop dat onze vrees tegenover u beschaamd zal worden. Ik hoop dat gij allen trouw de catechisatie zult bezoeken en ook de opgegeven vragen zult leren. Niet een half uur voor de aanvang, maar het mocht uw gedurige arbeid zijn. Dat is nodig om een vaste

grond in Gods Woord te verkrijgen. In de tijd waarin wij leven is zoveel dat ons van dat Woord aftrekt. Ouders, wekt daarom uw kinderen op om naar de catechisatie te gaan. Weet of uw kinderen er zijn, daar wij ze niet kennen, evenwel, wij hopen ze te leren kennen. Maar zorg ook, dat gij weet af ze hun vragen kennen. Wij hopen dat ons opkomend geslacht zich niet van de waarheid zal afwenden, maar dat ze al haar lust mocht zijn. Ons hart en huis staat voor hen open.

Ik heb vernomen, dat in het midden van ons is, een jongelingsvereniging: "Onderzoekt de schriften." Een **knapenvereniging**: "Vreest den Heere" en een meisjesvereniging "Draagt elkanders lasten." Wij hopen van harte dat deze namen geen etiketten zijn.

De **jongelingsvereniging** mocht biddend de Schriften onderzoeken, niet staande naar hoge en nieuwe dingen, om met vaste gang de weg van Gods geboden te betreden. Laten wij het niet trachten het in eigen krachten te doen, maar bidden: Heere, wat wilt Gij dat ik doen zal? De mens moet wederom geboren worden om het Koninkrijk Gods in te gaan.

Hetzelfde wens ook toe aan de **meisjesvereniging**: Draagt elkanders lasten.

Ook heb ik vernemen, dat hier een **Schoolvereniging** met een School is, hetwelk ons zeer tot blijdschap strekt. Wij zeggen het **Hoofd der School met onderwijzend personeel** onze belangstelling en onze steun toe. Wij hopen, dat de Heere ons te samen doe werken onder Zijn onmisbare zegen, opdat de kinderen de eerste beginselen der wijsheid geleerd mogen worden, als zij ouder geworden zijn zullen zij daarvan niet afwijken.

Ik eindig nu met een enkel woord tot de **koster en de kosteres**: Ik zeg u hartelijk dank voor de moeite, die gij u getroost hebt voor deze dag, aangezien er vele zorgen aan verbonden waren. Maar gij hebt u in alle opzichten van uw taak gekwetend.

Ook heb ik vernomen, dat er onder u nog een **stokman**⁷ is. Nu ik hoop dat hij weinig arbeid moge hebben, maar dat vooral ons opkomend geslacht zich met eerbied in Gods huis gedrage. En dat des Heeren Woord ook aan de stokman gezegend mocht worden.

Datzelfde wens ik ook toe aan de **organisten**, die de zang, in het huis des Heeren begeleiden. Evenals aan de heren **Kerkmeesters**.

Dan wil ik ook nog mijn hartelijke dank brengen aan de **ambachtslieden**, die zich geen moeite ontzien hebben om de pastorie bewoonbaar te maken. Ik zeg hen ook namens mijn vrouw, hartelijk dank. En de bezwaren, die er nog zijn, mochten spoedig opgelost worden.

Voorts dank ik allen voor hun belangstelling en voor de eer van hun aanwezigheid. Vele vrienden zijn gekomen uit Gouda en Rotterdam. Wij zeggen u hartelijk dank. Inzonderheid de vrienden **Veerman en Verdouw**, die zich de moeite getroost hebben deze reis te organiseren.

Ik eindig nu mijn toespraak met de wens, dat wij te samen in liefde en vrede mochten wandelen in de wegen des Heeren, en dat God de bediening der verzoening, rustende op de verdienste van Christus, moge verheerlijken in uw harten. Opdat Zijn Rijk worde uitgebreid. Amen.

⁷ Joh. de Visser, ordebewaarder, vooral op de galerij

TOESPRAKEN

DS. G. H. KERSTEN na de intrede van ds. W. de Wit.

De Kerkenraad heeft mij opgedragen en nog een enkel woord tot u te spreken, hoewel ik reeds bij de bevestiging in deze middagure mijn wensen heb uitgesproken. Toch valt die opdracht, (die bijna op een bevel geleek) mij niet al te zwaar, als ik denk aan het lange verblijf gedurende hetwelk ik verbonden was met het Zeeuwse volk, vanaf de dag dat ik de herdersstaf heb opgenomen! Ik hoop dat uw ervaring mag zijn als de mijne.

Het is vijf en veertig jaar geleden dat ik in Meliskerke kwam in mijn eerste gemeente. En tot op de huidige dag toe, wanneer ik er een enkel ogenblik vertoef, is het of ik nooit ben weg geweest. Ook mijn verblijf in Zuid-Beveland is van zulken aard, dat ik de liefde ervaren van het Zeeuwse volk, u rijkelijk kan toewensen. U en uw vrouw te samen. Ge moet de Zeeuw kennen. Zij zijn zo anders, dan de luidruchtige Hollanders. Zij zijn zo stug en gesloten, maar ik hoop, dat de Heere u gelegenheid geve om toegang tot hun hart te verkrijgen. En dan zult u zien, dan wordt dat stugge volk, de ronde Zeeuw, open en oprecht, waardoor gij Hem nooit, nooit meer zult vergeten, zelfs al zou des Heeren weg u naar een ander gewest leiden.

In het bijzonder geve Hij u de zegen over de bediening van dat Getuigenis waarvan gij vanavond gesproken hebt als van de bediening der verzoening die in Christus is. Het moge God behagen vele zondaren met Hem te verzoenen, om Zijn volk te bouwen in het allerheiligst geloof en het benaastigen rijkelijk te werken, om hun roeping en verkiezing vast te maken, opdat zij, gelijk Petrus getuigt, niet struikelen zullen.

Stelle de Heere u hier tot in lengte van dagen tot een rijke zegen. Hij geve uw vrouw rust onder dit Zeeuwse volk. Er zijn dominees die te klagen hebben over hun gemeente, althans zij doen het. Ik heb over niet één gemeente ooit kunnen klagen. Als ik klagen moet, moet ik het over mijzelf doen, niet over mijn gemeente. Hetgeen ook uw ervaring moge zijn.

De Heere vervulle uw dienst tot heerlijkheid van Zijn Naam en tot welzijn van Zijn Kerk door de krachtadige werking van Zijn Heilige Geest. Ik heb gezegd.

Zingen uit Ps. 89: 4.

DS. A. VAN STUIJVENBERG

Geliefde Broeder de Wit, ook ik wil nog een enkel woord tot U richten.

Wij zijn zeer verblijd in de classis Walcheren, dat u door de Heere naar deze plaats gezonden zijt, gelijk een tweede Filippus naar het Zuiden. De omstandigheden zijn wel wat anders, want u hebt in deze avondure gezien welk een grote gemeente het hier is, terwijl Flippus gezonden werd op de woeste weg naar Gaza. Naar het is toch altijd een woeste weg, daar waar de dienstknechten des Heeren gezonden worden.

Hoe groot is het wanneer wij met blijdschap des harten die zending mogen aanvaarden. Daarom is het ons tot grote blijdschap, dat u het woord der roeping hebt mogen opvolgen. Dat woord: "Kom over en help ons."

Wij kennen elkaar reeds enkele jaren en ik vertrouw door de omgang, die wij met u gehad hebben, dat ik een goede en trouwe vriend aan u zal hebben, wanneer wij te samen de belangen der Synode van het Zuiden zullen mogen behartigen.

Het is ons tot spijt, dat Ds. Visser niet aan deze plaats kan zijn. Hij is verhinderd. Dus ook in zijn naam willen mij u hartelijk verwelkomen. En de Heere mocht ons geven, dat wij niet onszelf mochten bedoelen, maar dat wij mochten bedoelen de ere Gods en de zaligheid van Zijn volk. Dan zullen wij met blijdschap en vrolijkheid ook te samen kunnen arbeiden. De Heere geve ons dat wij in eensgezindheid mochten leven in deze Synode. En wat Ds. Kersten reeds gezegd heeft, dat mogen wij u bevestigen, al is het, dat wij nog niet zo'n lange tijd in Zeeland geweest zijn.

Wij hebben er ontzettend tegen aangezien om de plaats in te nemen waar onze geliefde leraar reeds jaren gestaan had, Yerseke. Maar tot deze dag mogen, ook wij de liefde van die gemeente ervaren, maar ook in de arbeid, die wij in veel gebrek verricht hebben in de classis Walcheren. Wij hebben altijd met de broeders kerkenraad in liefde mogen arbeiden. Wij weten dat we veel te kort gekomen zijn in de arbeid die er was, toen Ds. Verhage heenging. Wij hebben veel moeten laten liggen. Het is gegaan zoals onze geliefde Broeder Ds. Fraanje eens tot ons zei. Hij zei "Broeder, u zult moeten doen zoals vroeger de landbouwers deden, u moet de hoeken maar laten liggen. Gij zult toch niet alles komen bearbeiten."

Wij zijn veel tekort gekomen in de arbeid in deze classis. Nochtans hebben wij altijd met liefde kunnen arbeiden. Onze arbeid werd zeer gewaardeerd. Wij hebben in de bediening van het Woerd en de Sacramenten altijd grote liefde mogen ondervinden.

Dezelfde liefde wensen wij u toe wanneer wij u als zodanig en als goede vriend in deze avondure een hartelijk welkom toeroepen. Ook uw vrouw, die wij reeds vele jaren kennen. De deur van onze pastorie te Yerseke staat voor u open. En wij zouden verblijd zijn als u gelegenheid had om ons te samen van tijd tot tijd eens te komen bezoeken.

De Heere mocht ons voorts geven die onmisbare Geest. Want geliefde broeder, het is het Woord des Heeren: "Waar de Geest des Heeren is, daar is vrijheid." Vrijheid om te verkondigende rechtvaardigheid Gods, maar ook vrijheid om te verkondigen de barmhartigheid Gods, die in Jezus Christus geopenbaard wordt aan verloren zondaren en zondaressen.

Het is inderdaad een zwaarwichtig werk, en u zult het ervaren, dat het niet lichter wordt nu u een eigen gemeente hebt. En zoals Ds. Kersten reeds getuigd heeft, dan weet de Heere van de zuchtingen, die Gods knechten zuchten voor de preekstoel en soms ook op de stoel. Maar dat verandert en verlicht wanneer wij gevoelen, dat de Geest des Heeren, dat dierbare Woord van God komt te openen. Waar wil toch niet anders willen, dan Die dierbare Naam verkondigen n.l. Jezus Christus en Die gekruist. De Joden wel een ergernis, en de Grieken een dwaasheid, maar hun die geroepen zijn, beiden Joden en Grieken, de kracht Gods en de wijsheid Gods.

U hebt reeds in deze avondure tot onze blijdschap verkondigd die dierbaarheid, die er is in het Woord van God, daar God Zich in Zijn welbehagen komt te openbaren in Christus, en genade en barmhartigheid komt te verkondigen. Hij geve u bij de voortdurendheid opening in dat Getuigenis.

Hij schenke, dat gij met blijdschap hier onder het Zeeuwse volk mag arbeiden in deze grote gemeente. Wij zeiden het reeds, Filippus ging de weg naar het Zuiden op bevel des Heeren. Wij nemen dit zeer hartelijk over van u. Anders was u niet gekomen. Maar inderdaad, er waren nog zuchters en het werd ook ons te zwaar. Wij hebben bezwaarlijk gearbeid wanneer wij zagen de nood der gemeenten die riepen om de bediening van het Woord en de Sacramenten. Wij zaten soms moedeloos neer als wij het niet konden verrichten. In der waarheid, wanneer u hier gekomen zijt, dan zult u grote liefde ontmoeten, die u toegebracht zal worden als Herder en Leraar, die ook wij hebben mogen ondervinden.

Filippus moest op de woeste weg, hij is gegaan; en de zegeningen zijn ons bekend. O, die zegeningen mochten ook u geschonken worden in het midden der gemeente wanneer u als een andere Filippus het vrijmachtig welbehagen Gods hebt te verkondigen. Opdat velen als een arme tollenaar gebracht werden voor het aangezicht des Heeren, en anderen verlicht werden om op te wassen in de genade en kennis onzes Heeren Jezus Christus. Daartoe wil de Heere Zijn Woord zegenen.

Hij zegene u met uw vrouw. Hij zegene ook de gemeente Middelburg. Hij zegene ook deze classis waaronder geroepen zijt de arbeid te verrichten. De Heere schenke u bij de voortdurendheid Zijn goedgunstigheden.

Geliefde broeder, u weet de omstandigheden, en u hebt het ondervonden, wanneer wij het niet meer wisten, dat de weg naar Boven was. Wij mochten u die weg aanbevelen, opdat wij te samen worstelend aan Gods genadetroon mochten arbeiden tot rijke zegen van Sion, en opdat er nog paalen gehecht mochten worden aan die gezegende Middelaarskroon van Jezus Christus.

Om eenmaal wanneer onze arbeid is volstreden hier in dit strijdperk, dan met de verlostte schaar de kroon te mogen werpen aan de voeten van het Lam, uitroepende: Gij zijt waardig te ontvangen alle lof, aanbidding en dankzegging, want Gij hebt ons Gode gekocht door Uw bloed.

De Heere zegen u met ons en uw gemeente, en Christus wil. Dat zij zo.

TOESPRAAK VAN CANDIDAAT M. VAN DE KETTERIJ

Geliefde vriend en broeder.

Ook ik wil nog gaarne een enkel woord tot u spreken. Het is drie jaar geleden dat wij met elkaar in aanraking zijn gekomen en met banden aan u verbonden werden, welke steeds meer versterkt werden. Schier wekelijks waren wij bij elkaar om te leren en Gods Woord te onderzoeken. Maar, zoals u reeds hebt opgemerkt, thans worden onze wegen gescheiden nu gij de roeping naar Middelburg hebt mogen opvolgen. Wij kunnen u wel zeggen, dat de gemeente Middelburg, zowel als de kerkenraad u meevallen zal. Dat kunnen we wel zeggen omdat wij zelf enkele jaren in de kerkenraad gezeten hebben en schier elk lid bezocht hebben. En in die elf jaar moet ik zeggen, dat de gemeente meer last van mij gehad heeft, dan ik van hen.

Namens de studenten en mijzelf bidden wij u de hulp en leiding des Heiligen Geestes toe. Er is een nieuwe tijdkring voor u aangeboren nadat gij vanmiddag door Ds. Kersten bevestigd zijt geworden. De Heere mocht Zijn Goddelijke goedkeuring daarover geven, en gij mocht in Zijn hand gesteld worden tot een middel opdat nog vele zondaren mochten toegebracht worden tot de gemeente, die zalig worden. De Heere geve dat er spijs zij in Zijn huis voor dat volk dat hongerig en dorstig is naar de gerechtigheid. Daartoe mocht de Heere u zegenen en Hij stelle u in staat wekelijks in de bediening voor te gaan. Gij mocht Zijn gunst ervaren, opdat het u gedurig gegeven werde uw sterkte en steun te vinden in Hem, Die de zeven sterren in Zijn rechterhand houdt en tussen de zeven gouden kandelaren wandelt. Dit mocht veel tot uw bemoediging zijn in uw werk.

De Heere mocht ook uw vrouw hier een plaats der rust geven. En gelijk gij reeds aanhaalde de banden waarmede wij te samen verbonden waren, mochten niet gerekt maar versterkt worden als ook wij zo de Heere wil wij leven, de volgende week in dat dienstwerk zullen worden ingeleid. Wij staan aan het begin en bij ogenblikken mogen wij er iets van gevoelen: "Wie is tot deze dingen bekwaam?" Wij mochten maar veel de leiding des Heiligen Geestes en oefeningen des geloofs geschonken worden om gedurig onze noden voor God te brengen want dan zal de vrucht niet achterblijven,

gelijk uw bevestiger reeds opmerkte. De preek mocht uit de nood geboren worden opdat de gemeente vertroost mocht worden, en zij die de Heere verstand van kermen gegeven heeft, mochten ons gedenken in de gebeden.

De Heere mocht ook de raad der kerk gedenken opdat gij te samen het welzijn der gemeente en de ere Gods in alles moogt beogen. Dat is ons aller wens en bede.

TOESPRAAK VAN OUDERLING SMIT UIT GOUDA

Geachte vriend en broeder:

Namens de vrienden uit Gouda wil ik een enkel woord tot u spreken. Zoals bekend is, hebt gij voor eren groot deel uw leven onder ons doorgebracht. Gij hebt de gemeente Gouda gediend als ouderling en uw gaven en talenten in die dienst gebruikt totdat het de Heere behaagde u te roepen tot de volle dienst des Woords, tot de verkondiging van het Woord en de bediening der sacramenten. De Heere heeft u een geopende deur gegeven, en daarin hebt gij vrijmoedigheid gevonden om de roeping naar Middelburg te aanvaarden. Hij heeft u van Gouda losgemaakt. Het is ons tot leed geweest, maar de wil des Heeren geschiede. Hij heeft u een nieuw werkkring gegeven, maar het is toch, dat u mag zeggen: "Tot hiertoe heeft de Heere ons geholpen", in alle omstandigheden des levens zowel persoonlijk als ambtelijk.

Gij hebt u gedurende de verscheidene jaren dat u de gemeente van Gouda gediend hebt vele moeite getroost, maar u hebt ook steeds de hulp des Heeren mogen ondervinden.

Daarom, wij bidden u namens de kerkeraad der gemeente van Gouda dat toe: "De Heere zij u een Zon en Schild." Een Zon om u te verlichten, te vertroosten en te verkwikken, maar bovenal ten Licht om Zijn Woord recht te verkondigen. Hij zij u ten Schild om u te beschermen in de vele gevaren en omstandigheden.

Moge God u nabij zijn evenals uw vrouw, ook voor haar moge de Heere een Zon en Schild zijn.

TOESPRAAK VAN BURGEMEESTER jonkheer mr. W. Sandberg tot Essenburg.

In de eerste plaats wil ik u danken voor de zeer hartelijke woorden, die u tot ons gesproken hebt. In de tweede plaats dank ik ook de gemeente, die ons uitnodigde bij deze plechtigheid tegenwoordig te zijn. Wij hebben reeds eerder kennis gemaakt, want niettegenstaande wij midden in de verhuizing zaten, dat heeft toch niet in de weg gestaan om in de kamer even van gedachten te wisselen. Ik hoop dat we een goede samenwerking zullen hebben, u in uw geestelijk werk en wij in de morele zijde. En ik voor mij ben er van overtuigd, dat gij u hier thuis zult gevoelen, als gij inderdaad uw oor zult te luisteren leggen om te begrijpen en te verstaan. Maar gij zult daartoe, dat weet ik zeker, ongetwijfeld leiding ontvangen van Hoger Hand.

Gods zegen moge afdalen op de arbeid, die gij in de gemeente van Middelburg te verrichten hebt. Zijn zegen geleide u en uw vrouw beide.

TOESPRAAK VAN JOH. DE KOK, OUDERLING VAN DE GEMEENTE

Als voorzitter en namens de Kerkeraad en gemeente, wil ik onze nieuw leraar en echtgenote een hartelijk welkom toeroepen in de gemeente Middelburg. Hopende dat we in vrede en liefde onder elkander mogen leven, zoals het ook met de vorige leraar het geval was gedurende een tijdperk van 21 jaar. En nu na vijf jaar vacant te zijn geweest is er blijdschap in de gemeente, nu wij ontvangen hebben hetgeen wij begeerd

hebben.

En nu mocht er voor u een plaats bereid worden in deze gemeente, maar ook in de harten van 't volk, opdat er een zuchten zij aan Gods troon voor u en uw vrouw, met welke gij in alle liefde verbonden zijt.

Ik begrijp dat uw bezwaren voor deze dag enigszins zijn opgelucht, nu gij bevestigd zijt als leraar en uw intrede gedaan hebt. De bezwaren, die bij u waren zijn voor dit ogenblik weg. Hoewel de bezwaren zullen blijven bestaan omdat ge als ambassadeur van het Hemelhof voor het volk en de gemeente staat.

Of de bezwaren wegen zullen? We denken van ja. Ook de grote Apostel Paulus zuchtte, bezwaard zijnde. Maar als we nu bij de bezwaren nog maar zuchten mogen, dan is er nog lucht. Maar we kunnen ook bezwaard zijn zonder te zuchten. En zuchten zónder bezwaard te zijn dat kan ook gebeuren.

Na uw intree denk ik, dat de wolken wel eens terug zullen komen na de regen en op de aarde vallen. De bezwaren en moeilijkheden zullen nog wel eens terug komen, vooral als gij in getrouwheid zult handelen met uw kudde, want hoe meerdere zorg gij over uw kudde zult hebben, hoe meer de vijandschap der wereld geopenbaard zal worden. Want dan is het nog precies als in Jozefs dagen, *die Egyptenaars hebben een gruwel aan de schaapherders*. En dan kon het nog wel eens zijn, dat ge terugzag naar uw gereedschapskist. Ieder als dat gebeurt, weet dan, dat het niet buiten Gods Woord is, want als Christus begraven is, (ook voor ons) dan zeggen de discipelen: "Wij gaan vissen." En dan kunt u dat vatten. Maar uit die donkere wolken mag nog wel eens een vruchtbare regen voortvloeien. En als dat waar is, dan was het nog gelukkig voor u en voor ons

En wat de Kerkelijke zaken betreft, dan gaf Jethro een goede raad aan Mozes: "Kiest u enige mannen uit, die u de last kunnen helpen dragen." Het is e zwaar werk voor u wat u in de gemeente te verrichten zult hebben, maar ik geloof en kan wel zeggen, dat de Kerkeraad die lasten met u wenst te dragen. Ook wij zijn in dat werk niet onbekend, omdat we reeds lang de gemeente gediend hebben. Zowel in het één als in het andere. Geliefde Leraar wat zult ge ons nu brengen?

Ik denk niet, (want, dat is vanavond reeds gebleken) dat ge de gemeente een algemene verzoeningsleer zult kunnen voorhouden, want dat kan niet als u particuliere genade bezit. Door beide partijen wordt toch wel toegegeven, dat dit niet samen kan gaan. Er is wel een losprijs gegeven voor Israël maar niet voor Egypte.

Ten tweede zult u ook wel niet de vrije wil des mensen verkondigen, want dan behoefde de Heere het hart van Lydia niet te openen, en de trekking des Vaders waar van Christus spreekt was dan overbodig. Lazarus stond op niet omdat de kracht in Lazarus was, maar wel in de roeping. En wanneer bij die vrije wil nog verkondigd wordt dat zulk een nog afvallen kan, dan staat de zaligheid op losse gronden.

U zult ook wel niet brengen de valse leer van algemene liefde. Ik bedoel niet de naastenliefde die naar de tweede Tafel der Wet in ons leven beoefend en betoond moet worden, want die vindt haar grondslag in de eerste Tafel der Wet, nl. in de liefde Gods. Neen, ik bedoel die algemene liefde, die alles tot eenheid wil brengen, wat m.i. niet kan. Béliel en Christus kunnen niet te saam verbonden worden, want er is een verborgen Godzaligheid en een verborgen ongerichtigheid, die niet verenigd kunnen worden tot Godzaligheid. Het is onmogelijk. Toch geloof ik dat Izébel, die goddeloze huisvrouw van Achab, veel van die algemene liefde bezat, want ze liet vierhonderd Baälpriesters aan haar eigen tafel eten. En dat in een tijd van grote hongersnood. Was dat geen liefde? Voor de andere mocht Obadja zorgen. Maar ze zweert bij die Baäl, dat Elia gedood zal worden.

Saul had ook die liefde tot inwoners van Kehila, die verraders van David. Doëg de

Edomiet behoorde tot zijn vrienden. Hij zweert zelfs dat de tovenaars van Endor mag blijven leven, (en hier ligt de grens) maar David moet ter dood gebracht worden.

En in het Nieuwe Testament is het evenzo. Alles mag in de Synagoge, Esseeërs, Farizeeërs en Sadduceeën, maar (weer die grens) de blindgeborene wordt uitgeworpen, omdat hij Christus beleed.

Ook niet, dat deze vergadering geheel heilig is. Mijn inziens vloeit dat uit het gezegde van Korach, Dathan en Abiram, die in hun opstand tegen Mozes, uitriepen: "Deze ganse vergadering is heilig."

Maar wat dan, Dominé? Wel, soevereine genade. Dat is het voortreffelijkst. Van het tevoren genoemde brengt onze jeugd genoeg mee in de wereld.

Soevereine genade is het voortreffelijkst. Ziet, die vrouw uit Jericho, (haar onedel beroep wordt in de Bijbel meer dan eens uitgedrukt) en toch gaat zij na de gangen van Gods volk.

Ook bij Simon de Farizeeër kwam er één van hetzelfde soort, maar Christus neemt het voor haar op.

En wat zal ik zeggen van Petrus, die in zijn natuurstaat gewandeld had in dronkenschap, brasserijen en ontuchtigheden. En deze allen tuimelen in de soevereiniteit van Gods genade. En ik wenste wel, dat God de gangen besture en de schreden richten moge van de snoodste booswichten om de vloer van dit gebouw te betreden, en dat het voor hen een Bethel worden mocht. Opdat zij aangewezen mochten worden als: "Deze en die is daar geboren."

Wij hopen dat deze leer door u gebracht moge worden. Velen *werken* voor deze gezegende genade, doch de Heere kent haar toe aan degenen die het niet verwachten, zonder geld en zonder prijs. Het is soevereine vrije genade.

Daarom, Dominee, strijdt voor die waarheid, want iedere waarheid, die we laten varen, is een eindeloos verlies voor de Kerk. Dewijl er in deze dagen zoveel dwalingen zijn en komen, en het jonge geslacht meegaat in de wereld, hoop ik niet, dat u aan die overvloed van dwalingen zult toedoen, maar wel u de waarheid Gods zult mogen verkondigen tot zaligheid van Zijn Kerk. Dewijl de kampvechters weinige zijn, mocht u als een ware gezant gesteld worden, opdat nog velen van Adams kroost worden afgesneden en in Christus ingeënt. Meer ziende op de inenting als op de vrucht, dan zullen verblijd zijn beide, die zaait en die maait.

De Heere geve u een rijke zegen op uw arbeid, hoewel gij gesteld zult zijn tot een val en opstanding velen in Israël.

Gemeente, ontvang deze uw leraar met zijn echtgenote, en draag hem de nodige liefde toe. Dat degenen, die dit geleerd hebben, hem dragen op de vleugelen des gebeds. De Heere stelle Hem tot rijke zegen.

Dan wil ik ook de gemeente nog bedanken, dat zij gedurende de 5 jaar dat wij vacant zijn geweest, zich gesteld heeft onder het gezag der ambtsdragers en hen getrouw gebleven is. Niets is er voorgevallen wat ons van elkaar verwijderde, (ik spreek hier in 't algemeen). Uitzonderingen zijn er altijd, en er liggen moeilijke tijden achter ons. Oorlog, evacuatie en overstroming, en toch, we bleven bij elkaar. En zie, nu kregen we bij vernieuwing een leraar.

Ik verzoek de gemeente deze leraar liefde te betonen, en inzonderheid zijn woord in te slikken en op te eten. Opdat we de zoetheit van dat woord, hetwelk toch Gods Woord is, mochten proeven, hetgeen toch noodzakelijk is tot eigen zaligheid.

Zou het nu niet goed wezen om hem nog eens staande toe te zingen Psalm 122 vers 3? Het is wel reeds deze middag gedaan, maar het vers is mooi genoeg om het twee keer te zingen, en dan kan de Dominee meezingen.

*Binnen Uw muren wonen zal
Liefde, vrede met enigheid.
De huizen en paleizen breid
Zijn vol van Gods zegening al,
Om den wil der broederen mijn,
En der vrienden, die binnen zijn,
Wens ik u vreed' in alle hoeken,
Omdat ook Gods Tempel, zeer rein,
Staat binnen Uw muren niet klein,
Wil ik steeds Uwen voorspoed zoeken.*

Daarna dankte Dominee de Wit allen hartelijk voor de gesproken woorden en sprak de hoop uit, dat de Heere de zegenwensen hem toegewenst, genadiglijk wilde bevestigen.

Het gedenken van de daden des Heeren

PREDICATIE OVER PSALM 77: 12, UITGESPROKEN BIJ
DE HERDENKING VAN HET 50-JARIG BESTAAN DER
GEREFORMEERDE GEMEENTE TE OOSTKAPELLE
DOOR Ds. W. DE WIT PREDIKANT
DER GEREFORMEERDE GEMEENTE TE MIDDELBURG.

UITGEVER J. MALJAARS, MIDDELBURG

Zingen Ps. 33: 6.

Lezen Ps. 77.

Zingen Ps. 77: 7-8.

GELIEFDEN,

Gods Kerk heeft diepe wortelen. Zij liggen in het Welbehagen van een Drieënig God. Daar ligt de vastigheid der Kerk; vandaar ontvangt de Kerk haar levenssappen en vruchtbaarheid. In zichzelf geen waarde hebbend, verkoor God in Christus Zijn Volk, opdat Hij in Genade, gegrond op Recht, er Zichzelf eeuwig in verheerlijken zou. God vroeg naar de zijnen in de stille eeuwigheid en verkoor hen in Christus, tot genade. Zo heeft in de vaststelling van het eeuwig Verbond, God Zichzelf verzoend met het in zichzelf doemwaardig geslacht der uitverkorenen.

De Kerk van God wortelt in de eeuwigheid, maar God geeft haar, naar het beleid Zijner Voorzienigheid, een openbaring op de aarde. De Kerk is de vergadering der ware Christ-gelovigen, die allen hun zaligheid verwachten in Christus Jezus, hun Heere, gewassen door Zijn bloed en geheilgd door Zijn Geest. Gods Kerk is één enge. *Eén enge is Mijn Duive, Mijn beminde.*

Maar naar het beleid des Heeren geeft Hij, naar Zijn Welbehagen, aan Zijn Kerk een openbaring op de aarde. 's Heeren Kerk zal in het verborgene niet zijn. Tot aan het eind der dagen zal de Kerk er wezen. Al zijn er wel tijden geweest, dat zij in hollen en spelonken zich verborgen moest houden, zij was er evenwel, gelijk in de dagen van Achab. Toen Elia meende maar alleen te zijn overgebleven, zie, zo zorgde God, dat er nog zeventuizend waren, die hun knieën voor Baal niet bogen. En wat donkere toekomst er voor ons ook mag zijn, God zal, naar luid van Zijn Woord, dewijl Hij Christus alle macht gaf, Zijn Kerk behouden en bewaren op de aarde. Hij geeft haar een openbaring in het midden van de wereld.

En door Zijn leiding, doet Hij die strekken tot volvoering van het Verbond der Genade. Buiten Zijn Woord brengt God een mens niet tot bekering. Of Hij brengt Zijn Woord tot Zijn verkorenen, óf Zijn verkorenen tot Zijn Woord, naar Zijn Soevereiniteit. Maar Hij trekt de zijnen door Woord en door Geest. Waarom dan ook het Koninkrijk der Hemelen gelijk is aan een visnet, waarin goede en kwade vissen zijn; of gelijk is aan een tiental maagden, waarvan er vijf dwaas waren en vijf wijs; of gelijk een akker, waarin tarwe was gezaaid, maar waar ook onkruid tussen groeide.

En nu zijn wij saam in een herdenkingsavond. Een avond om gedachtenis te doen van het beleid van Gods Voorzienig bestel, dat het vijftig jaren is geleden, dat voor het eerst aan deze plaats, de Gemeente des Heeren haar openbaring bekwam. Zeker, één enge is Mijn Duive, maar de openbaring van Gods Kerk is verscheurd. Gods Kerk op onze Vaderlandse bodem, weleer zo heerlijk en schoon en zo hecht gefundeerd op de Waarheid, die naar de Godzaligheid is, zij ligt gescheurd. Zij ligt gedeeld, gelijk alsof

iemand hout gekloofd had; hier een stuk en daar een brok. O, laat ons met rouw onszelf sieren, opdat we aan dit avonduur bewaard werden om te zeggen: "Des Heeren Tempel, des Heeren Tempel zijn deze." Want als we mogen gedenken, dat God ons vijftig jaren een tent wilde spannen, opdat de waarheid zuiver in Uw midden zou gebracht worden, hetzij dan door het levende Woord, hetzij dan door het lezen van hetgeen van onze leraars van vroeger of later tijd is achtergebleven, zo getuigt het evenwel van de breuk der Kerke Gods, wat ons wel met rouw en droefheid mag vervullen. Neen, het is niet zó, dat we aan dit avonduur alleen blijdschap in ons hart hebben, maar het is zó, dat we met gemengde gevoelens hier staan. En het is onze wens, dat het in Uw hart ook zo ware.

Wij zitten en staan hier, vanwege onze schuld; want het is onze en onzer vaderen schuld, dat we onze éénheid in openbaring verloren zijn. Zou God ze ons nog eenmaal weergeven, gelijk daarvan de hoop was in het hart van Ds. Ledeboer, die getuigde: "God zal ons onze Kerk weergeven"? Zal het nog eenmaal gebeuren?

Want u moet denken, mijn hoorders, wij hebben hier nu vijftig jaren buiten onze Vaderlandse Kerk geleefd en wij zijn dit zo gewoon geworden; het is alsof het zo hoort; en in het opkomend geslacht wordt die schrijnende breuk en het verdriet daarvan, zo niet meer gevoeld.

Waarom we ons dan geroepen achten aan deze avond een ogenblik daarvan te spreken, opdat we bewaard werden om de hoogte in te gaan. Want als wij deze herdenkingsavond hebben, dan herinnert het ons aan de breuk in het midden van Nederlands Kerk. Dat is enerzijds. Maar anderzijds, hoezeer Gods Kerk ook is gescheurd, zo wil de Heere Zijn Volk evenwel een plaats bereiden (gelijk Hij in de woestijn een Elim Zijn Volk bereidde) een plaats, waar zij wonen zouden, waar zij saam vergaderen zouden, waar zij zitten zouden onder het geklank van Gods eeuwig getuigenis; waar zij saam hun verzuchtingen in nood en in verdrukking, maar ook saam hun erkenning van genoten weldaden, de Heere zouden opzenden. Dat mocht tot blijdschap en sterkte enerzijds, maar ook tot diepe verwondering en verootmoediging anderzijds zijn. O, er zijn nog zoveel weldaden in het midden van het oordeel. Als we het oordeel maar eens goed mochten keuren, wat zouden we dan ook een oog krijgen om Gods weldadigheden en de bewijzingen van Zijn trouw op te merken.

En om nu daartoe te komen, mijn hoorders, hadden we gedacht, Uw gewijde aandacht een ogenblik te bepalen bij het woord, hetwelk gij vinden kunt in de u voorgelezen 77ste Psalm en daarvan het 12e vers, waar Gods Woord en onze tekst dan aldus luidt:

"Ik zal de daden des Heeren gedenken: ja, ik zal gedenken uw wonderen vanouds her."

Dit tekstwoord, geliefden, spreekt ons van:

"Het gedenken van de daden des Heeren"

Dit gedenken is:

1. *Het voornemen van Asaf*
2. *Het voorrecht van Asaf*
3. *Het voordeel van Asaf.*

1. Het voornemen van Asaf

Asaf was een kind van God, naar soevereine genade in de tijd toegebracht, door wedergeboorte Christus ingelijfd. Hij verkreeg bevindelijke kennis van zonde en ellende, maar ook van de verlossing, die in Christus is. Hij roemde in genade, niet in zichzelf. Asaf was niet alleen een kind van God, maar ook een zanger in het huis des

Heeren. Het was zijn innerlijk vermaak daar gedurig te zijn, gelijk David weleer zeide: "Eén ding heb ik van de Heere begeerd, dat zal ik zoeken: dat ik al de dagen mijns levens mocht wonen in het huis des Heeren." Zie, dat was ook de innerlijke begeerte in het hart en in het leven van Asaf.

Wat deed hij in het huis des Heeren? Hij was daar het volk onderwijzend en opwekkend met gezang. Asaf was een opperste van de zangers. U weet, mijn hoorders, hoe het gezang, onder s Heeren zegen, opwekkend kan zijn voor de ziel; hoe in donkere tijden het gezang de ziele kan verheffen uit de druk. En wat in blijdschap soms in woorden niet kan worden uitgedrukt, daar zal het lied het voor de ziel vertolken. Zie, zo was Asaf in het huis des Heeren, als middel in Gods Hand, tot onderwijs en opwekking van het Volk des Heeren.

Ik zie daar dan Asaf als het schaduwbeeld van de Ambtsdragers in het huis des Heeren. Hun hart is aan dat huis verpand en het is hun innerlijk streven, om gedurig daarin te wonen, opdat het Volk des Heeren onderwijs zou bekomen en verkwikt worden in de diepste en treurige toestanden in hun leven en zij hun blijdschap en verootmoediging vertolkt vonden in s Heeren huis.

Asaf zegt: *"Ik zal de daden des Heeren gedenken."*

Zo is het ook met ons, mijn hoorders. We zijn met dat oogmerk samengekomen. Dat was het oogmerk der Ambtsdragers; daartoe riepen zij u saam; daartoe werd ons het verzoek een woord ter gelegenheid te spreken, waaraan wij gaarne hebben voldaan. Ik wék u dan als een andere, als een mindere Asaf op, om met mij de daden des Heeren te gedenken, opdat God Zijn eer zou bekomen en opdat ons hart eens verootmoedigd en verbroken en vernederd werd.

Ik zal de daden des Heeren gedenken! In welke tijd deed hij dat? Van de tijd geeft hij getuigenis in de woorden, die hij spreekt in de 77ste Psalm. Het waren tijden van grote benauwdheid en van verlatingen des Heeren, van het uitstellen van de vervulling van Gods beloften en van het gemis van gevoelige genade. Dit deed Asaf treuren. Wat of wel de oorzaak van des dichters treuren is geweest, heeft hij ons niet meegedeeld, maar wél deelt hij ons uitdrukkelijk mee, dat zijn ziel was in grote benauwdheid; zo'n benauwdheid, dat de slaap als van zijn ogen werd geweerd en dat hij 's nachts wakende was.

Hij was in de verlatingen des Heeren. Het was, alsof er geen God in de Hemel meer was! Het was, alsof het gezang in 's Heeren Tempel niet hoger kwam als het dak. Het was, alsof de Heere Zijn Volk gans en gaar vergeten had, alsof Hij het aan zichzelf maar overliet. Ja, al verder sprak hij, dat hij ging twijfelen aan de vervulling van Gods beloften, gelijk hij daarvan zei:

"Zouden Gods beloftenissen,

Voortaan haar vervulling missen?"

De wegen, waarin de dichter zichzelf en Gods Kerk zag, waren zó tegenstrijdig tegenover de vervulling der beloften, dat hij moest twijfelen en zeggen: "O, Heere, wat zal er nog van terecht komen!" En dan het gemis van de gevoelige genade, dat zijn hart zich onder God niet boog en dat hij zijn noden als voor de Heere niet kwijt kon! Het was, alsof God van Zijn Kerk afscheid had genomen, vanwege haar onwaardigheid en zondeschuld.

Ziedaar, mijn hoorders, in een enkel woord u meegedeeld, de bange nood en omstandigheden, waarin de dichter zegt: *"Ik zal de daden des Heeren gedenken."* Dit is een woord voor de tijd, waarin wij leven; en dit is ons woord ter overdenking, nu wij vergaderd zijn, om te gedenken, dat God u vijftig jaar aan deze plaats vergaderen deed. Maar ondanks dit grote voorrecht leven wij in benauwde tijden. Men zoekt naar vrede, doch er is geen vrede.

Bange tijden zijn er in het leven van Gods Kerk, gelijk er ook zo menig bange tijd kan wezen in het leven van het levendgemaakte volk, voor wie die 77ste Psalm niet vreemd is. O, wat kan het benauwd in de ziel zijn! Het is, alsof God van hen niet meer af weet, of ze aan zichzelf overgegeven zijn; en de zonde en de ongerechtigheid tieren welig in het hart, met zulk een kracht, dat ze niet meer te onderdrukken schijnen.

Bange tijden zijn er ook in het leven van de Ambtsdragers. Vele benauwdheden en wederwaardigheden zijn gedurig hun deel, ook in het dragen van de zorgen der gemeente. De gemeente is der Ouderlingen op het hart gebonden, opdat zij die regeren zouden en zij hebben die gedurig voor te gaan.

Bange tijden zijn er ook in het leven van 's Heeren knechten, die schier dag en nacht overvallen worden door de menigerlei en menigvuldige zorgen, die de ambtelijke arbeid medebrengt.

O, wij leven in een tijd van verlatingen. Het is, alsof de Heere Zijn Kerk verlaten heeft. Ik weet wel, God zal Zijn Kerk nooit begeven, noch verlaten, maar desniettemin, de bediening van Gods lieve Geest in de Kerk is schaars geworden. Weleer werden onder één PREDICATIE, drieduizend mensen tot God bekeerd. En nu zitten 's Heeren knechten wel eens neer en zeggen: "Heere, zou er op drieduizend PREDICATIES nog wel eens ééntje tot u bekeerd geworden zijn?"

Mijne hoorders, het is een donkere tijd, waarin het schijnt of God Zijn beloftenissen niet meer gedenkt; of Hij Zijn Kerk gaat overgeven in de smeltkroes der verdrukking en der bestrijding, welke bestrijding niet alleen van buiten, maar ook binnen in haar gevonden wordt, dewijl de Satan rondgaat als een engel des lichts.

Dat is iets van de verlatingen in het algemeen. Ik mag nu ook spreken van de verlatingen, die 's Heeren Volk zo menigmaal te ervaren heeft, al is het dan, dat er geen bijzondere zonden liggen, die de oorzaak der verlatingen zijn. Het is alsof de Heere Zich terugtrekt; alsof Hij de zijnen maar laat gaan; het is, alsof hun gebeden niet hoger komen, als het dak van hun huis; ja, of ze telkens in hun boezem weerkeren, zodat ze zeggen moeten: "O, God, de Hemel is van koper, zodat er geen zucht meer door kan." Het zijn die dagen, mijn hoorders, waarin Asaf spreekt: "Ik zal gedenken de daden des Heeren."

De dagen, waarin de bediening van 's Heeren Geest schaars wordt gevonden, waren niet alleen in de tijd des dichters, maar ook in de tijd, waarin wij leven. En wij zijn het zo gewoon geworden, dat er bij ons geen opmerken meer is!

Mijne hoorders, ik teken de toestand niet te donker.

Het is donker op aarde; maar het is ook donker in Gods Kerk, gelijk het ook zo menigmaal donker wezen kan in het hart van 's Heeren Volk, dat zuchtend en ter neder gebogen over de wereld gaat, dewijl zij de gevoelige genade zo menigmaal moeten missen. Die gevoelige genade, die God hen geeft, om met een vernederd en verbroken hart, het kruis gewillig op te nemen en de Heere te volgen, in welke wegen Hij hen dan ook leiden zou.

In zulk een benauwde tijd lag het voornemen van Asaf om de daden des Heeren te gedenken. Hij wekte zijn eigen ziel op, zeggende: "Ik zal gedenken en de herinneringen van vorige dagen, als voor mijn geest trachten te brengen." Dat kon hij niet, zonder de leiding van 's Heeren Geest.

Zo kunnen wij dat ook niet, zonder de inleiding en de voorlichting van de Geest van Christus. Asaf wilde gedenken aan Gods Barmhartigheden, weleer bewezen aan ellendige schepselen; hoe God met innerlijke Barmhartigheid in Zichzelf was bewogen geweest en éénzijdig, soeverein, Zijn Barmhartigheid uitgelaten had aan in zichzelf ellendigen en doemwaardigen, opdat Hij hen uit de druk en uit de drek zou

verhogen en hun kruis verlichten en Psalmen geven te zingen, zelfs in de nacht. Hij wenste te overdenken, de verlossingen, die de Heere had gegeven in onmogelijke wegen, de verlossingen in genade, gelijk die waren geweest in het uiterlijke zowel als in het geestelijk-innerlijke leven. Hij wekte zijn ziel daartoe op. Ik zal de daden des Heeren gedenken en naspeuren de vorige vertroosting, die de Heere onder het zwaarste kruis gegeven heeft. Dit was zijn voornemen, opdat zijn ziel er zich in verblijden mocht en de dikke wolken van duisternis voor zijn hart en oog mochten scheuren en het licht van Gods genadig Welbehagen zijn ziel eens zou vertroosten en verblijden. Zie, dat was zijn voornemen! Ik wenste u toch immers te spreken van het voornemen van Asaf

Het voornemen van Asaf was, om de weldaden des Heeren te gedenken. Welnu, dat is het ook bij ons. Och, dat de Heere ons dan daartoe eens verwaardigde, als wij ons gevoelen in de bange tijden, waarin Asaf was levende, opdat we met de dichter van deze Psalm, ons zouden sterken in de blikken van Gods goedertierenheid, als wij zouden terug blikken op de afgelegde weg.

2. Het was Asafs voorrecht.

Het is ook ons voorrecht. Ik ga daarvan dus nu spreken in de tweede plaats. Allereerst was het Asafs voorrecht, dat hij dit kón doen. Velen waren Hem ontvallen door de dood. En de doden doen de Heere geen gedachtenis. Zou het graf Hem loven? Nee, maar de levenden, die zullen de Heere prijzen. Dat was het voorrecht van Asaf. Hij kon het doen. God had Hem daartoe het leven en de adem gegeven.

En zie, mijn hoorders, daar is ook ons voorrecht in getekend. Anderen zijn in de jaren, die achter ons liggen, weggenomen door de dood; en de doden zullen in ons midden de Heere niet prijzen, maar de levenden mochten er toe verwaardigd worden, terugdenkend aan deze vijftig jaren.

Laat de ouderlingen zich eens herinneren (de Heere schenke hen daartoe terugleidingen), met wie ze zijn begonnen.

De jongeren weten dat niet, maar er zijn er nog verscheidenen van het oudere geslacht, die begonnen zijn in hun jeugd. En terwijl geslacht op geslacht is heengegaan, welke grafwaarts gedragen zijn en toevertrouwd aan de groeve der vertering, zo is het een groot voorrecht, dat wij er nog zijn en dan in het bijzonder voor de ouden van dagen, die God zoveel jaren in hun zwakheid en in hun afhankelijkheid en in hun grote onwaardigheid, evenwel droeg in het midden der gemeente.

Gemeente van Oostkapelle, u hebt een voorrecht! Een voorrecht, waar ge geen recht op had; een voorrecht, dat gij zelf niet hebt gezocht, althans het jongere geslacht niet. Het oudere heeft het gezocht, in afhankelijkheid van de Heere, maar het jongere niet. Het is hen zomaar als in de schoot geworpen.

Ziedaar, dat is het voorrecht aan dit avonduur, hetwelk God u geeft, naar loutere soevereiniteit. Weliswaar is het tot Zijn Eigen oogmerk en tot Zijn volle verheerlijking, maar dan toch voor u een onschatbaar voorrecht, dewijl de Heere de kandelaar van Zijn Woord, uit uw midden niet wegnam.

Het was het voorrecht van Asaf, dat hij *tot gedenken opgewekt werd*. Het was van Hem zelf niet. De Heere wekte Hem daartoe op, opdat zijn woord, door alle eeuwen heen, de Kerk van God zou terugleiden, tot het gedenken van de daden des Heeren; opdat de ambtsdragers daarin hun bemoedigingen, maar ook hun onderwijzingen zouden bekomen en de gemeente daaronder geleid zou mogen worden tot verbreking en tot vernedering en tot het gedenken van 's Heeren daden; gelijk onze tekst dat zegt: *"Ik zal de daden des Heeren gedenken: ja, ik zal gedenken uw wonderen van oudsher."*

Och, wat wonderlijke wegen heeft de Heere al gehouden; wonderlijke wegen in het

persoonlijke leven; wonderlijke wegen in het geestelijke leven; wonderlijke wegen in het ambtelijke leven. Ik kan ze niet allen onderscheiden opsommen, de tijd zou mij daarvoor ontbreken, maar ook de bekwaamheid heb ik daarvoor niet. Ik kan er alleen dit van zeggen, gelijk Asaf er van getuigde: "O God, Uw weg was in de zee en Uw pad in grote wateren en Uw voetstappen werden niet bekend."

Zo heeft God Zijn Volk geleid als een kudde, door de hand van Mozes en Aäron, tot op deze stonde en ogenblikken toe. Tegenstrijdige wegen doet de Heere Zijn Volk doorleven, die tegen vlees en bloed, die tegen de beredenering van hun verstand, die tegen de begeerten van hun hart ingaan, dewijl zij niet zoeken uit genade gezaligd te worden, maar uit de werken der Wet.

"O God, heilig zijn Uw wegen,

Niemand kan u spreken tegen."

Zo heeft Asaf gezongen; zo hebben ook wij gezongen; zo heeft 's Heeren Volk in het midden van ons, met ons mee gezongen. Er mocht eens een indruk van in het hart zijn, terugdenkend aan al de wegen, in welke de Heere u en al het uw heeft geleid, door deze vreselijke woestijn.

Denkt eens terug aan de hulp, die de Heere u gegeven heeft in zo menigerlei omstandigheden, gelijk Hij gezegd heeft in Psalm 37: "Wentelt Uw weg op de Heere en vertrouwt op Hem; Hij zal het maken." Laat de ouderen, laat de jongeren, voor zover ze herinnering hebben, in hun kerkelijk, maar ook in hun persoonlijk leven eens terugblikken, hoe God ze gered heeft en hulp en krachten geschonken, in uiterlijke wegen, in diepe en grote nood, hetzij dan in krankheid of grote gevaren, ja, in welke omstandigheden het dan ook moge zijn.

Laat 's Heeren Volk eens terugdenken, hoe zij daar zichzelf zagen, neergeworpen als op de vlakte des velds, vertreden in hun bloed, gans walgelijk voor God en mensen; hoe zij zichzelf hebben leren kennen in diepe, tegenstrijdige wegen, die hun door de onmogelijkheid geleid hebben tot de roem in Christus en tot de zaligheid, die niet is uit de werken der Wet, maar alleen uit genade.

En wat wonderlijke wegen en middelen heeft de Heere dienaangaande dan gebruikt! Er zijn er in deze vijftig jaar wel in ons midden geweest, van wie de Heere tot Zijn Knechten heeft gezegd; gelijk Hij tot Ananias van Saulus zeide: "Ziet, hij bidt!" Door Gods Genade werden ze arme kruipers gemaakt; ziende op zichzelf, waren zij blind in de wegen des Heeren. Er zijn er wel, die zijn opgekomen in het huis des Heeren, in vertwijfeling der ziele, in de onmogelijkheid, waarin zij verkeerden. Maar hun zaken waren gebonden op het hart der ambtsdragers, gelijk dat ook het geval was bij Ananias. Die man werd van God onderwezen, dat hij naar de straat, genaamd de Rechte moest gaan, naar één, wiens naam was Saulus. Hij zegt: "Heere, hij heeft Uw gemeente zo vervolgd", maar de Heere zegt: "Ziet, hij bidt!" En dan gaat Ananias er heen.

O, laat het levendgemaakte Volk eens terugdenken, wat onderwijs zij aan deze plaats van de Heere hebben mogen ontvangen, soms op zulk een ongedachte wijze; hoe hun de schellen van de ogen zijn gevallen en Christus hun, naar het Welbehagen des Vaders is ontsloten geworden, gelijk dat weleer met een Saulus is geschied; want van stonden aan *beweest hij uit de Schrift, dat Jezus was de Christus*; en hij was machtig in de Schriften. Het getuigt er van, hoe het onderwijs, middellijk gegeven door Ananias, gezegend is geworden.

O, wat is de weg der zaligheid verborgen voor een verloren mens! Andere mensen mogen daar beschouwender wijze zo gemakkelijk over kunnen spreken, maar als God hen in het stof der verootmoediging brengt, dan is de weg der zaligheid een afgesneden weg en dan komt Hij Zijn Knechten middellijk te gebruiken, en ook Zijn

Ambten, opdat deze tot onderwijs van s Heeren Volk zouden zijn.

Ik moge nog een ander bewijs daarvan noemen. Ik denk aan Cornelius. Hij was een heiden. Hij was in het oog van Israël maar een hond, maar gelukkig in het oog des Heeren niet. Cornelius, die met zulk een innerlijke begeerte zag naar het grote goed, wat God bereid heeft, voor degenen, die Hem vrezen. Hij stond er buiten; hij was geen Israëliet; hij hoorde niet bij dat Volk; hij had geen burgerrechten onder hen; hij was een vreemdeling; hij stond buiten de Verbonden en had daarom geen hoop! Maar de werkzaamheden van zijn ziel waren in zijn binnenkamers en zijn gebeden werden van God in de Hemel gehoord.

Och, misschien zitten er hier zulken wel, die zeggen: "Nooit, nooit zal ik het meer vergeten, hoe ik uit de diepe nood van mijn ziel, in het binnenste van mijn huis, of op het achterste van mijn land, tot God omhoog geroepen heb, dewijl ik een vreemdeling van God en van Christus was en ik sterven moest en God niet kon ontmoeten. Ik had zulk een innerlijke jaloersheid op het grote goed, wat God de zijnen bereid heeft, maar waar ik buiten stond. Nooit zal ik het vergeten, hoe de Heere Zijn Petrus gezonden heeft, om mij onderwijs te geven." Hij heeft zelfs Zijn Cornelius onderwijs gegeven, waar hij heen moest gaan.

Zitten er hier, die van verre hier gebracht zijn, die niet door geboorte gekomen zijn op het erf van Gods Kerk, maar die soms uit de Goddeloosheid of uit de eigengerechte vormendienst of uit de oppervlakkige Godsdienst, langs welke wegen dan ook, gebracht zijn geworden, onder de liefelijke verkondiging van het Evangelie der genade?

O, laat ons de daden des Heeren gedenken! De wegen, die Hij met u gehouden heeft, vijftig jaren lang, hetzij dan tot verharding, hetzij dan tot verbreking, of tot onderwijzing. De twijfelmoedigen onder het Volk des Heeren kwam Hij in Zijn huis te bevestigen. Wat zij in hun binnenkamers hoorden, deed God als op de daken verkondigen, gelijk zij daarvan getuigen mochten: "De Heere heeft één ding gesproken en ik heb het tweemaal gehoord", waarin zij door de bediening van de Heilige Geest geestelijk onderwijs bekwamen; zulk onderwijs, wat zij in hun leven en in hun sterven, nooit meer zouden vergeten.

O, laat ons er toch niet over heen gaan! Neen, het is niet mijn bedoeling om s Heeren Volk te doen gronden op hetgeen is geweest, maar wij zijn saam in een gedachtenis.

Laat ons dan de daden des Heeren eens mogen gedenken, gelijk onze tekst dat zegt, ja, laat ons zeggen: "Ik zal gedenken Uw wonderen van oudsher." Och mijn hoorders, is het niet een wonder, als God de blinde zielsogen van een kind, van een jongeling of jongedochter opent, zodat hun hart gaat breken en het oog eens nat wordt van tranen, vanwege het ongeluk om zonder God op de wereld te zijn; waarvan de Schrift zegt: "Veracht de dag der kleine dingen niet!"

Ik weet het wel, het is niet genoeg. Het is niet genoeg om getroost te leven, ook niet om zalig te sterven. We kunnen alleen met de kennis van ons gemis en met onze tranen God niet ontmoeten!

Maar anderzijds, is het niet een werk Gods, dat er zielen in ons midden zijn gevonden in de loop der jaren, die hun knieën voor God leerden buigen en afscheid van de wereld nemen, gelijk Mozes weleer die oprechte keuze deed, om liever met het Volk van God smaadheid te lijden, dan de genietingen der zonde te hebben? Is dat geen wonder? Zo heeft God gewerkt, ook aan deze plaats! Hij heeft van oude tijden af, Zijn gunst in het midden van u willen betonen. Hij heeft Zijn Abrahams geleid uit Ur; Hij heeft hen geleid uit het huis der afgodendienst; Hij heeft hen geleid, zodat zij alles gingen verlaten; maar Hij heeft hen ook gebracht in het Kanaän der Belofte. Hij bracht

hen binnen de band des Verbonds. Dat is Zijn werk geweest! Hij heeft Zijn Israël geleid door de woestijn; Zijn Jacobs heeft Hij geleid naar Paddan-Aram. Och, laat ons maar eens stilstaan bij de wegen des Heeren en dan zeggen: "Wat zijn ze wonderlijk!" O, dan hoor ik 's Heeren Volk zeggen: "Wist ik maar, dat het s Heeren wegen waren!" Maar kunt gij dan de kennelijke gebedsverhoringen, kunt gij de bemoedigingen, die u in die tijd zijn geschonken, loochenen? Wat zoudt ge denken, dat Satan, al kwam hij als een engel des lichts, Uw ziel ooit hoop geven zou aan de zijde Gods? Zou u dát denken?

Het is Satan er altijd om te doen, om een mens hoop te geven op zijn eigen werkzaamheden en op zijn eigen bevindingen. Daar ligt zon scherpe strik voor het levende Volk, maar de Heere brengt de zijnen daarvan af en door Zijn Geest leidt Hij hen uit zichzelf en buiten zichzelf, naar die enige Fontein. En dan moge hetgeen doorleefd is, ongenoegzaam zijn, maar bedroeft toch de Heilige Geest niet, om te zeggen: "Als het dit niet is, of als het dat niet is, dan is het alles niets." Ik herhaal daarom: "Want wie veracht de dag der kleine dingen?" In het geestelijke zijn er geen kleine dingen, want het zijn al Goddelijke dingen.

Maar ik ga verder: laat ons gedenken aan de uitreddingen, die God gegeven heeft, uiterlijk, lichamelijk, geestelijk of kerkelijk. Heeft Hij Zijn Ambten niet gesteld in het midden van u? En wat er ook tegen moge zijn geweest in de loop der jaren, en wat er ook moge geschied zijn, zij staan nog, tot op de huidige dag. Eén uwer is er, die nu vijf en dertig jaren heeft mogen dienen in het Ambt; en een ander zestien á zeventien jaren. O, laat hén eens getuigen van de uitreddingen! Hoe de Heere hen, onder hun zuchten, onder hun bezwaard zijn, onder de wegen, waar zij in de Ambtelijke weg wel voor gekomen zijn, heeft onderhouden, ook naar de geest. Dit getuigt van Zijn grote goedertierenheid!

Laat de Gemeente zelf maar eens getuigen. Bent u niet geweest, gelijk Israël in de woestijn? En heeft God u niet gespaard in de gevaren, die rondom u waren en deed Hij niet onder een onwaardig geslacht als Zijn manna uit de Hemel regenen? Heeft God sommigen Uwer niet wonderlijk onderhouden, in de nood waarin zij waren en bevestigd, dat Elias geslacht nog leeft, maar ook, dat Elias raven er nog zijn? Ja, de Heere heeft soms wel heidenen gebruikt, om Zijn volk door het tijdelijke leven heen te helpen, want het goud en het zilver is Zijne en het vee op duizend bergen.

Laat de weduwen in ons midden eens eerlijk getuigen: wat heeft hen ontbroken? Zijn er geen weduwen onder ons, die in overdrachtelijke zin mochten ervaren, dat de olie in de fles en het meel in de kruik niet zijn opgehouden? Die soms eenzaam met hun kinderen in moedeloosheid neergezeten hebben en in zulk een toestand opgetrokken zijn naar het huis des Heeren, waar zij de kracht des Geestes als bij vernieuwing mochten ontvangen en waar de Heere hen het deel hunner erve heeft gegeven, opdat zij niet zouden omkomen?

Wilt u nog, dat ik spreken zal van het gevaar, wat Uw deel is geweest? Denkt nog eens aan de bange oorlogsjaren, waarin zovelen grafwaarts werden gedragen; waarin zo menig een is omgekomen, hetzij door het vuur, hetzij door het water. Dat gij er nog zijt, getuigt van Zijn Barmhartigheid!

"Ik zal gedenken", zegt de dichter "de daden des Heeren." Och, wat heeft t de Heere in al die bange tijden aan u bewezen, wat Hij ook aan David heeft bewezen. Hij zei: "Uw stok en Uw staf, die vertroosten mij." Daar ging hij mee door het leven. Zó is het ook deze vijftig lange jaren met u gegaan!

En wat het geestelijke aangaat, och ik sprak daar reeds van, de tijden zijn donker. Maar dat wil niet zeggen, dat er geen geestelijk leven meer is; het wil alleen maar zeggen, dat het schaars is geworden; het wordt wel gevonden, maar de oefeningen der

genade worden gemist. Maar de grote Koning heeft beloofd: "Ziet, Ik ben met ulieden, alle de dagen." Hij zal Zijn Volk nooit begeven, noch verlaten. Dat is tot vertroosting der Ambtsdragers in Gods Kerk; het mocht ook een pleitgrond in het hart van Gods Volk zijn, opdat het getal dergenen, die zalig zullen worden, toegebracht zou mogen worden en de beloften dienaangaande door de Heere niet langer uitgesteld zouden worden.

Ziedaar, het voorrecht van Asaf in het gedenken van de daden des Heeren en van Zijn wonderen van oudsher. Zo is dat ook het voorrecht van 's Heeren Volk. Och, wat bange tijden zijn er over hun leven gegaan!

Laat 's Heeren Volk eens terug gaan, hoe zij ontdekt zijn geworden, dat zij zondaren waren; hoe hun zonden, schulden voor God werden; hoe de heilige eis der Wet zo krachtig op hun ziel werd gedrukt, dat hun leven dreigde afgesneden te worden onder de verheffingen van Gods Deugden in hun ziel en zij geen pleitgrond in hun leven, noch in hun bevinding, noch in al 's Heeren beloften hadden overgehouden. Zijn er nog in ons midden, die God dat deed ervaren? Ik spreek daar maar een enkel woord van.

Laat ons de daden des Heeren dan eens gedenken en Zijn wonderen van oudsher! Het is een wonder, mijn hoorders, als een arm menskenkind voor God in de schuld komt. Zondaren zijn we allen en belijden willen we dat ook nog wel, maar we komen voor God niet in de schuld. Het arme zondaars leven is uit genade; het is niet uit de werken van de Wet, waarom het dan ook een Goddelijk wonder is. Laat ons dan die wonderen ook gedenken!

Denkt niet, dat u die missen kunt, zal het welgaan met uw arme ziel. O, denkt het niet! Denkt niet, dat gij kennis van Christus in Zijn Borggerechtigheid en Algenoezaamheid hebben zult, als gij niet weet van de Majesteit van Gods heilige Deugden en de onkreukbare eis van Zijn heilige Wet.

Denkt het niet, mijn hoorders! De zaligheid der ziele ligt alleen in de gemeenschap aan de Borggerechtigheid van Christus. O, laat 's Heeren Volk daaraan eens gedenken. Zij mochten nog eens opgewekt worden, als zij het missen, om het van God te begeren. Het is zo noodzakelijk! En als er enige kennis van in hart en leven mag zijn, dat we dan toch onszelf niet zouden verheffen, want het is alleen van God.

Het strijdt zo tegen de natuur; het strijdt zo tegen onze wil. En ten ware de Heere ons niet geleid had, wij waren er nooit, in der eeuwigheid gekomen! Het vloeit uit de Borggerechtigheid en uit de verdiensten van Christus. Door de Geest van Christus, worden wij verloren zondaren gemaakt.

En o, dan dat zoete plekje, nooit, nooit om te vergeten, als wij het met God eens zijn geworden en de wapens uit de handen zijn gevallen, daar wij de Heere liever kregen dan onszelf! En dan die zoetheit daarvan in de ziel, dat de Hemelen werden gescheurd en de Verbondsmiddelaar in onze ziel werd verklaard!

Mijn hoorders, wat kent u daarvan? Ik zeg: nooit zal dat Volk het vergeten. Gods beloften zullen hun vervulling niet missen, maar zij gaan door de onmogelijkheid heen. De wegen, die de Heere met Zijn Volk, met de zijnen houdt, zijn u getekend in de u voorgelezen Psalm. En Hij is het waardig, om daar nog eens aan te gedenken.

En dan zegt dat Volk: "Wat is het al lang geleden, dat ik een arme zondaar voor God was." Want zolang we met bewustheid in Christus niet zijn overgegaan en de vrijpraak van de Rechter, om de Gerechtigheid van Christus niet hebben, liggen we verloren in onszelf. En dan kunnen we wel gaan redeneren en gaan concluderen, maar het zal onze ziel niet troosten. Het is alleen om ons eigen "ik" te strelen en onszelf zonder God te redden.

Laat 's Heeren Volk er aan deze gedachtenisavond niet over heengaan. Laat hen eens

terugdenken aan de geestelijke leringen en leidingen, die hen zo menigmaal zijn gegeven. Maar ik ga voort, laat hen eens terugdenken aan de bijzondere Godsontmoetingen, die hun ziel deden overlopen van vrede, onder de bediening van Zijn Woord of onder de bediening van Zijn Sacramenten; aan de gebedsverhoringen, die Hij gegeven heeft, als zij daar met een ontblote ziel gingen naar het huis des Heeren, of zij de stemme des Heeren nog eens mochten horen, al waren zij het onwaardig in zichzelf. Zie, het is geschied. O, dan kan het hart zo breken! Dan is er geen aangenamer en geen dierbaarder werk voor Gods Volk, en niet meer eer voor God, als dat wij laag op de grond komen. Dat was nu het voorrecht mijn hoorders, van Asaf.

3. En dan haast ik mij, om in de derde plaats met u te gaan spreken **van Asafs voordeel**.

Als u zo de 77ste Psalm doorleest, dan merkt u, dat door het overdenken van de daden des Heeren, de donkere wolken in Asafs ziel zijn gescheurd en dat het licht van Gods genadig Welbehagen zijn ziel verkwikt heeft. Hij heeft het getuigd: "O God, Uw weg is in het Heiligdom: wie is een groot God gelijk God! Gij zijt die God, Die wonderen doet; Gij hebt Uw sterkte bekend gemaakt onder de volkeren. Gij hebt Uw Volk door Uw arm verlost; de kinderen Jacobs en Jozefs. Sela." Dan krijgt hij hoop op de Heere. Zo mocht dit bij ons ook eens gebeuren aan dit avonduur. Dat we eens bezwaard hierheen waren gekomen en dat wij met innerlijke verheuging en blijdschap des harten weer mochten heengaan, want dat is de vrucht van het gedenken van de daden des Heeren, onder de leiding van Gods Geest.

Daar liggen de erkenningen in, dat God het gedaan heeft. Het gedenken van de daden des Heeren, doet onze ziel er toe komen, om Hem te erkennen en te eren. Maar het is ook tot onderwijzing van het hart, om tot meerdere kennis van God en van Zijn Wezen, maar ook van de genadeweldaden in Christus te mogen komen. O, daar liggen de bewijzen Zijner Goddelijke liefde en daar liggen de soevereine bewijzen van Zijn Goddelijke trouw. Dan gaat straks schaamrood het aangezicht bedekken en gaan de knieën van het levende Volk zich buigen; en dan, zeggen zij: "Dan, hulp van God verkregen hebbende, staan wij tot op deze dag." Zo wordt dat Volk genoopt tot dankbaarheid. Zielsprofijtelijk is het, om de daden des Heeren te gedenken.

Zielsprofijtelijk! Want het leidt terug in vorige wegen, waaruit onderwijs bekomen wordt in wegen, waarin men is, of waarin men geleid zal worden. Het doet terugdenken aan de verlossingen, weleer gegeven en aan de gebedsverhoringen, weleer ondervonden. Zo leert dat Volk hongeren en dorsten naar de levende bevinding en naar de praktijk der Godzaligheid, opdat zij hun eigen doodstaat zouden kennen en hun schuld voor God zouden mogen belijden en in afhanging van 's Heeren Geest tot de praktijk van het leven zouden mogen komen.

Wij willen u dus niet herinneren aan vorige ervaringen of bevindingen, alsof wij van onszelf iets hadden, alsof wij er genoeg aan hadden.

Maar wij zouden u zo gaarne aan Gods daden willen herinneren, om de leringen, die uit vorige wegen vloeiende waren, op te merken en om zo, als ledigen, met lege vaten gedurig voor de Heere te komen, opdat Hij ons tot hulp en heil en sterkte ware.

Wij gaan de toekomst weer in, maar God blijft Dezelfde. Duizend jaren zijn bij Hem als één dag en één dag, als duizend jaren. Hij zal nooit veranderen. Maar wij tellen ons leven bij jaren. Vijftig jaren zijn voorbijgegaan in Uw kerkelijk leven. Maar dan hebt gij ook vijftig jaar geleefd onder de beademing van Gods Woord. En nu was dit het voordeel van Asaf, dat hij de daden des Heeren ging gedenken en in verwondering mocht eindigen.

Maar wat is nu het deel der onbekeerden aan dit avonduur? De ouderen, laat ze het eens zeggen! Hoe lang heeft de Heere nu al aan uw hart gearbeid? Zo menigmaal heeft Hij u al gesproken van genade, als gij maar schuld wilt erkennen! Zo menigmaal zijn de liefelijkste biddingen aan uw consciëntie gelegd: "Zo zijn wij dan gezanten van Christus wege, alsof God door ons bade; wij bidden van Christus' wege: laat u met God verzoenen." Zegt dat u niets? Wij hebben een herdenkingsavond! Zijt ge nu nog onbekeerd? Ik vrees, dat velen moeten zeggen: *Ja*.

Al is het dan, mogelijk met tranen in de ogen, maar dan toch onbekeerd. Wiens schuld is dat? Wat heeft de Heere dan deze vijftig jaar aan Uw ziel verzuimd te doen?

Zegt het eens eerlijk! En dan niet alleen de ouderen, maar ook de jongeren; de jongelingen, de jongedochters, de kinderen. De Heere heeft geen lust in uw dood, gemeente van Oostkapelle! Anderen zijn grafwaarts gedragen; velen hebben de waarheid vaarwel gezegd en zijn onder de beademing van Gods Woord niet meer. De Heere hield er u nog onder en Hij gaf u het leven. Hoe zult gij u nu verantwoorden? O, keert eens tot uzelf in.

Ik sprak zo in dit avonduur van de wegen, van de gebedsverhoringen, van de verzorging van het geestelijke leven van het Volk des Heeren. Maar nu u, mijn onbekeerde medereiziger, hoe zult gij het nu maken? Och, dat gij uzelf eens in het gericht mocht stellen, nu ge bij deze mijlpaal staat; zulk een mijlpaal, die u hoogstwaarschijnlijk niet méér zult beleven. En als u dan voor God moet verschijnen, wat dan? Waarom, waarom aanvaardt u geen genade? Is het niet daarom, omdat gij uw schuld niet aanvaardt? Wat hebt u er toch optegen, om voor God uw schuld te aanvaarden, om Hem te erkennen, als uw hoogste Rechter; en uzelf te kennen als de diepstschuldigste van allen? Wat hebt u daar nu toch op tegen? De Heere doet u prediken, als gij zulks doet, dat Zijn ingewanden rommelen van Barmhartigheid en dat Hij Zich haasten zal, om u genadig te zijn. Welnu, als het dan tot op deze stonde nog niet is geschied, het is nog niet te laat. Het is nog de welaangename tijd; het is nog de dag der zaligheid. O, stelt het toch niet uit, wij zijn niet zeker van ons leven. De zon kan over ons opgaan, maar dat we haar niet meer zien ondergaan. De tijd is voorts kort!

En nu ga ik eindigen. Eindigen met de wens, dat toch God in het midden dezer gemeente de Ambtsdragers sterke en tot in lengte van jaren bevestige; en haar dienst in uw midden zegene tot toebrengeing van Gods uitverkorenen. Dat er uit ons opkomend geslacht eens mochten toegebracht worden, opdat Gods Kerk zou gebouwd en het getal dergenen die zalig worden zou vermenigvuldigd worden, ook uit onze mannen en vrouwen, ja, zelfs nog uit degenen, die de kroon der grijsheid dragen. Kan dat dan nog? Ja. Van geslacht tot geslacht zal Hij de zijnen toebrengen. Hij zal Zijn Kerk Zelf bouwen met Zijn Hand krachtig. Gelijk daarvan de dichter zingt in de 87ste Psalm, waarvan wij het eerste vers willen zingen:

*God heeft Zijn huis vast gegrondet met vrede,
Op de heilige bergen, die Hij bemint.
Tot Sions poorten is Hij meer gezind,
Dan tot alle Jacobs schone woonsteden.*

Geliefden, de Kerkenraad stelde mij een schriftelijk overzicht ter hand, van hetgeen in deze vijftig jaren geschied is. Hetgeen door de Kerkenraad verzameld is, wil ik u nu eerst voorlezen:

**TER HERDENKING VAN HET 50-JARIG BESTAAN DER
GEREFORMEERDE GEMEENTE TE OOSTKAPELLE.**

1900 7 MAART 1950

Eben-Haëzer!

Vijftig jaren, een halve eeuw, is het geleden, dat onze Gereformeerde Gemeente te Oostkapelle is geïnstitueerd.

Hoe betaamt het ons dan Gods grote daden hierin, alsmede ook in de halve eeuw die nu achter ons ligt, eerbiedig te gedenken.

7 Maart 1950, de datum, waarop het juist een halve eeuw geleden is, dat voor het eerst de kerk in gebruik genomen werd, is toch voor de gemeente wel een belangrijke mijlpaal. Een mijlpaal, die toch voor ons allen wel een oorzaak van verheuging mocht bevatten.

Hoe past het ons, om met al de weldaden in deze 50 jaren der gemeente geschonken, te eindigen in Hem, Wiens goedertierenheden nog roemen tegenover een welverdiend oordeel.

Op 26 Januari 1900 is in de consistorie der nieuwgebouwde kerk door een commissie van twee personen, n.l. J. de Kam en J. de Visser, een vergadering belegd tot inschrijving der lidmaten. Er werden toen ingeschreven: 31 mannelijke en 35 vrouwelijke leden, alsmede 89 doopleden. Op 1 Januari 1950 bedroeg het aantal leden 126 mannelijke en 131 vrouwelijke en het aantal doopleden 253. Een grote toename dus van 191 leden en 164 doopleden.

Op last der classis Middelburg is toen op 9 Februari de eerste kerkvergadering gehouden, door twee ouderlingen, n.l. Jac. Poppe van Middelburg en H. Bimmel van Aagtekerke, en één diaken, J. de Kam van Aagtekerke. Deze vergadering had de verkiezing van ambtsdragers ten doel.

Gekozen werden: Tot ouderling J. Dekker en tot diaken J. de Visser, terwijl J. de Kam nog als diaken is overgekomen van Aagtekerke.

Hierop volgde dan op 7 Maart 1900 de instituering, welke dienst geleid werd door Ds. D. Janse, herder en leraar te Middelburg. Deze sprak naar aanleiding van de woorden, die men leest in Psalm 84: 10. *O God, ons Schild! zie, en aanschouw het aangezicht Uws Gezalfden.* In deze dienst is J. Dekker als ouderling en J. de Visser als diaken bevestigd.

21 Juli 1901 is ouderling Jan Goedbloed van Middelburg overgekomen om, ook als ouderling, de gemeente van Oostkapelle te dienen.

In de loop van de 50 jaren hebben de volgende ouderlingen en diakenen de gemeente gediend:

1. J. Dekker. Ouderling van 1900-September 1905. †
2. J. de Visser. Diaken van 1900-6 Mei 1903 en ouderling van 1903-1919. †
(In 1915 heeft hij zijn werkzaamheden als ouderling neergelegd wegens zijn vergevorderde leeftijd.)
3. J. de Kam. Diaken van 1900-April 1906 en ouderling van 1906-1923. †
4. J. Goedbloed. Ouderling van 21 Juli 1901-Augustus 1902. †
5. J. Cijssouw. Diaken van 6 Mei 1903-1945. †
6. P. van Moolenbroek. Diaken van Juli 1906-1909 (bedankt).
7. C. Annot. Diaken van April 1909-1943.
8. A. Pieterse. Ouderling van 1909-1917.
9. Jan Boone. Diaken van 1914-1925 (bedankt wegens hoge ouderdom).
10. C. de Visser. Ouderling van 1915-heden nog.

11. C. de Voogd. Ouderling van 1918-1937. †
12. H. Zwemer. Ouderling van 1922-1940. †
13. A. de Visser. Diaken van 1922-1939 en ouderling van 1939-1946. †
14. W. de Hollander. Diaken van 1930--1945. †
15. S. Louwerse. Ouderling van 1934. heden nog.
16. P. de Kam. Diaken van 1939-heden nog.
17. M. Reinhoudt. Diaken van 1942-1947 (vertrokken).
18. F. Annot. Diaken van 1946-heden nog.
19. A. Joziase. Ouderling van 1947-heden nog.
20. N. Minderhoud. Diaken van 1947-heden nog.

Vanaf de stichting der gemeente tot in het jaar 1902 is Ds. D. Janse consulent geweest. Voorts hebben nog als consulent onze gemeente gediend:

1. Ds. L. Boone van 1902-1907.
2. Ds. J. R. van Oordt van 1907-1909.
3. Ds. H. Kieviet van 1909-1913.
4. Voor de tweede maal Ds. J. R. van Oordt van 1913-1915.
5. Ds. R. Kok van 1915-1921.
6. Ds. A. Verhagen van 1925-1939.
7. Ds. A. van Stuivenberg van 1945-1947.
8. Ds. W. de Wit van 1947-heden nog.

In December van het jaar 1904 is de heer H. Kieviet van Axel naar Walcheren gekomen en als lerend ouderling te Aagtekerke bevestigd. Als zodanig heeft hij ook de gemeente van Oostkapelle gediend, in samenwerking dus met Aagtekerke. In 1909 is hij te Aagtekerke als wettig herder en leraar bevestigd en toen consulent van Oostkapelle geworden. Op de tweede Pinksterdag 1913 nam Ds. H. Kieviet zijn afscheid van de gemeente.

In 1915 kwam toen Ds. R. Kok naar Aagtekerke. Nadat deze van 1915-1921 consulent der gemeente was geweest, heeft hij daarna van 1921-1925 ook in onze gemeente, samen met Aagtekerke dus, Woord en Sacramenten bediend.

Vervolgens mochten Aagtekerke en Oostkapelle nog hun herder en leraar hebben in de Weleerwaarde Heer Ds. A. Visser en wel van 1939-1945. In October van laatstgenoemd jaar vertrok hij naar Poortvliet-Scherpenisse.

Als koster en kosterin hebben in die 50 jaren gefungeerd F. Riemens, J. Zwemer en C. Schoe en echtgenoten, welke laatsten het nu nog mogen zijn - en als kerkmeesters S. de Kam, Jac. de Visser en W. Louwerse, welke laatste nog die functie bekleedt.

Tenslotte dient nog vermeld te worden, dat het kerkgebouw nu reeds tweemaal moest worden vergroot, n.l. in 1911 is het met een stuk verlengd en in 1925 vergroot met een galerij, en ook nog, dat er eveneens in 1925 een orgel is aangekocht, hetwelk in 1946 vervangen is door een pijporgel.

Wij besluiten dit korte overzicht der 50 jaren met de wens en bede, dat de Gereformeerde Gemeente van Oostkapelle onder Godes zegen ook verder nog groeien en bloeien moge, tot uitbreiding van Gods Koninkrijk en tot opbouw van Zijn volk in het allerheiligst geloof. Daartoe schenke de Heere de ambtsdragers der gemeente overvloedig, wat ze van node hebben en geve Hij ons uit genade nog eens spoedig, dat onze ogen onze eigen herder en leraar weer mochten zien.

GELIEFDEN,

Nu wij aan deze gedachtenisavond vergaderd zijn, kan ik het niet nalaten van deze plaats mijn hartelijke wensen en felicitaties aan de Ambtsdragers en aan de gemeente van Oostkapelle aan te bieden.

Van het voorrecht heb ik reeds gesproken; ik kom daar dus niet weer in. Maar als ik dan dit woord spreek, zo neem ik de vrijheid, dit te doen uit naam der classis.

Tot op heden heeft de Heere ons als enige leraar, in de classis Middelburg gesteld. De classis kon geen afgevaardigden aanwijzen, omdat zij niet vergaderd is geweest. Ik neem dus de vrijheid, namens de classis Middelburg u onze felicitatie aan te bieden en de beste wensen van onze classis over te dragen.

Het stemt ons tot blijdschap, dat zoveel Ambtsdragers van zustergemeenten van ons gewest, hun belangstelling wilden tonen, door hun tegenwoordigheid; en ik Ineen hun tolk te zijn, als ik u de zegen des Heeren toewens, want daaraan is het al gelegen.

Wij leven, broeders, onder het oordeel. Laat ons dat toch niet vergeten. Wij schuilen maar als in een hutje in de woestijn. Gods Kerk ligt gescheurd. Wij mochten daar wel altijd rouw om blijven dragen. Het mocht de gedurige bede in het hart der Ambtsdragers, maar ook in het hart der gemeente zijn: "Doe wel hij Sion naar Uw Welbehagen en bouw de muren van Jeruzalem op."

"Eén enige is Mijn Duive", zegt de Heere. En die enige Duive heeft ook maar een enige openbaring. En zie nu wat de openbaring aangaat, zij is gedeeld! Hier iets van het Volk van God en daar iets van het Volk van God. En al meer grijpt de versplintering om zich heen; en al meer verzakt Gods Kerk van het hechte fundament. Grote gedeelten zijn er naast; en velen verloochenen de leer onzer vaders. En als God ons nu het grote voorrecht heeft gegeven, dat wij streven om te wandelen in de voetstappen van onze Vaders; dat wij waken om pal te staan voor de waarheid, die naar de Godzaligheid is, zo mocht geen zelfverheffing ons deel zijn, maar zelfverloochening. Want wij mogen dan de letter nog hebben, maar de praktijk is zeer verre.

Toch is er blijdschap en wens ik Oostkapelle des Heeren zegen toe. De Heere mocht Zijn Kerk bouwen, niet alleen in de breedte, zoals dat in deze vijftig jaren is geschied, maar vooral ook in de diepte. Het Volk, wat God heeft opgezocht, mocht Hij verder leiden. Hij mocht hen zichzelf, maar ook de Eeuwige Verbonds-God doen kennen, in het aangezicht van Christus, Zijn geliefde Zoon; om te roemen in Hem, in eigen onwaarde en in eigen zwakheid.

O, wat zou het groot wezen, als 's Heeren Volk daartoe eens verwaardigd werd! Maar wat zou Kerkeraad, wat zouden Ambtsdragers, wat zouden leraars, wat zou ook Gods Volk in de gemeente eens verblijd en innerlijk verheugd zijn, als er van deze en die eens kon gezegd worden: "Zij zijn in Sion geboren en door de Heere geschreven op de rol, waarop Hij Zijn Volk schrijft." Deze wens voeg ik u toe, namens de classis.

Ik doe dat ook, daartoe de vrijheid nemend, als deputaat van de Particuliere Synode-Zuid. Het is een heuglijk feit in onze samenleving, dat er vrede en liefde en enigheid in ons midden is. We mochten saam als Synode, als Kerkeraad, als Gemeenten van hetzelfde huis, blijdschap in God hebben en onder de drukking der tijden, al meer aan elkaar verbonden worden. De Heere geve ons nog eens genadiglijk terug, wat wij in de vorige eeuw verloren zijn.

Dat zij zo.

Tenslotte wordt de gemeente verzocht, staande te zingen Psalm 122:3:

*Binnen Uw muren wonen zal
Liefde, vrede niet enigheid.
De huizen en paleizen breid
Zijn vol van Gods zegening al.
Om de wil der broederen mijn,
En der vrienden, die binnen zijn,
Wens ik u vreed' in alle hoeken.
Omdat ook Gods Tempel zeer rein,
Staat binnen Uw muren niet klein,
Wil ik steeds uw voorspoed zoeken.*

BEGRAFENIS DS. WILLEM DE WIT

Op Maandag 12 April 1954 vond te Leiden onder zeer grote belangstelling de begrafenis plaats van Ds W. de Wit, bij welke gelegenheid in het kerkgebouw een dienst werd gehouden.

Wij laten hier volgen hetgeen door diverse sprekers werd gesproken.

IN DE KERK

Als eerste spreker betreedt Ds A. Verhagen uit Kampen de kansel. Hij laat zingen Psalm 103 : 8 en 9, leest Openbaring 7 : 9 tot het einde en gaat voor in gebed. Daarna spreekt Ds A. Verhagen het volgende:

Ds de Wit is niet meer! Hij heeft het tijdelijke met het eeuwige op een zéér onverwachte wijze verwisseld. Wie had dit verwacht, toen hij Zondags nog in het midden van u stond, in de volle bediening des Woords, dat dit de laatste maal zou zijn, dat hij zijn stem zou verheffen om de Goddelijke boodschap te brengen?

Er is een ontroering door onze kerken gegaan, toen de mare ons bereikte: *Ds de Wit is hedennacht overleden*. Enkele dagen voordien hadden wij met elkaar nog gezellig vergaderd en toonde hij nog zijn belangstelling op alle terreinen van het leven. We hebben elkaar toen nog hartelijk mogen begroeten, niet te weten dat het de laatste maal zou zijn, dat wij elkaar hier op aarde zouden zien. Wat is Gods doen toch onbegrijpelijk en ondoorgrondelijk Zijn wegen!

Wij kunnen alle mogelijke vragen gaan stellen, die ons hart vervullen, en trachten daarop een antwoord te geven, maar hoe het ook zij, de Heere vergist Zich niet. Het is hier als in het rijk der natuur: *als het koren rijp is, dan komt de sikkel er aan te pas en gaat het graan in de schuur*. Dat staat onomstotelijk vast. En zo is Gods raad ook in het leven van onze onvergetelijke medebroeder geweest. God heeft hem rijp gemaakt voor die eeuwige heerlijkheid, waarvan ik u heb mogen voorlezen, dat God Zelf daar alle tranen van de ogen van Zijn volk zal afwissen.

Wat maakt God het toch wonderlijk met Zijn volk. Eigenlijk is de dood door hem niet gezien. Als ge met hem sprak was het altijd te bemerken, dat de dood ook voor hem de laatste vijand was, die te niet moest gedaan worden. Doch niettegenstaande dat, is de slag zwaar.

En dan in de eerste plaats voor u, echtgenote van de overledene. Wat zullen wij zeggen? God heeft het gedaan. Hij had u samen verbonden. Gij hebt aan zijn zijde mogen wezen. Maar het boek van Gods raad omtrent uw saamleven was ook tot een einde gekomen. Ach, de Heere moge u geven in deze weg met uw droefheid te mogen komen bij Hem, Die niet alleen slaat, maar Die ook heelt. Wij kunnen het ons echter enigmater indenen, hoe het u heeft aangegrepen, want in alle mogelijke aangelegenheden in het leven is er meestal nog een voorbereiding, zien we iets aankomen, of verwachten we het één en ander. Maar hier had u niet op gerekend, dit is plotseling werkelijkheid voor u geworden. Mocht gij van Hem, Wie alle macht gegeven is in de hemel en op de aarde, bidden, dat Hij u bewaren moge voor opstand, want alleen genade kan ons leren Gods recht te billijken. Ge mocht dat ervaren naar de grootheid van Gods eeuwige barmhartigheid. Die genade, die God aan uw echtgenoot verheerlijkt heeft, moge ook uw deel worden. De Heere mocht Zich ook in u verheerlijken, want dan blijft het toch maar een verdrukking van enkele dagen. Dan legt God nooit een te zware last op de schouders van Zijn volk, maar geeft Hij ook kracht om het te kunnen en te mogen dragen.

Voor u, moeder van de overledene, is de slag al even zwaar geweest. Het weduwkleed ligt ook op uw schouders. Wat was hij u toch tot een stut en steun in elke weg van het leven, en wat zal uw moederhart ook bloeden bij dit voor u zo smartelijke verlies. Ik ben er van overtuigd, dat menselijke woorden u geen troost zullen kunnen geven, maar mochten we dan genade bekomen om de Heere aan te lopen, opdat ge Hem door genade geen onrecht zoudt toeschrijven, maar leren mocht, bij aanvang of voortgang: De Heere is recht in al Zijn weg en werk. Dat geeft alleen vrede. Wanneer ge dat eens mocht bedenken, dat Ds de Wit is toegevoegd aan die schare, die niemand tellen kan, och, laten we hem die plaats dan niet misgunnen. Geve de Heere, naar de rijkdom van Zijn grote genade en barmhartigheid, ons die genade, dat we gewillig worden gemaakt onder Zijn raadsbesluiten. Dan kan de wereld niet begrijpen, dat Gods volk zich verenigt met de raad Gods, de droefheid draagt en zich neerlegt bij de weg, die de Heere met hen houdt.

Och, we mochten dan ook alle belangen van u, weduwe, aan de Heere opdragen, en van Hem afsmaken, dat die slag u maar nauwer aan Hem mag binden en ge uw droefheid zo moogt dragen, dat ge alles voorlegt aan de Heere, en ge niet rusten zult, tot ge vrede gevonden hebt in de Heere Jezus Christus. Laat dit sterven daaraan dan nog vruchtbaar gesteld mogen worden in de harten van allen, die hem hebben liefgehad.

Wat ook een slag voor de gemeente van Leiden! Toen we hier tegenwoordig mochten zijn bij de intrede van uw overleden leraar, hadden we dit toch ook niet kunnen denken. De Heere legde toen iets van Zijn gunst in zijn prediking, daar ging kracht van uit die avond, toen hij sprak, dat hij niets anders zou weten dan het kruis van Christus in het midden van u te verkondigen, als enige grondslag van de waarachtige hoop voor de eeuwigheid, en we zijn er van overtuigd, dat hij in die korte tijd, dat hij in uw midden gestaan heeft, zich heeft vrijgemaakt van uw bloed.

Gemeente van Leiden, ge zult het weten, dat er een leraar in uw midden geweest is, want zijn woord bracht zegen en vloek, dood en leven, en al is het nu zo, dat zijn mond gesloten is, op het Woord, dat hij gesproken heeft, komt God terug; en als dat in de dag der dagen tegen ons zal getuigen, wat zal het dan vreselijk zijn, als we daarop geen acht geslagen hebben. O, laat dan dit sterven geheiligd mogen worden aan onze harten. We beleven zulke indrukloze tijden. Het diepe verval openbaart zich in Gods kerk ook meer en meer, en ook daar dringt de wereldgelijkvormigheid steeds dieper door. De Heere mocht Zijn Woord willen heiligen door de werking des Heiligen Geestes, opdat het voor deze of gene nog eens mocht zijn, dat ze hun dagen leren tellen, om van Hem een wijs hart te bekomen.

Ook allen, die God vrezen, heeft het zeer aangegrepen toen het bericht kwam, dat deze geliefde leraar het tijdelijke met het eeuwige had verwisseld. Hij was toch zo tot steun en stut. In zijn prediking lag een ontdekkend karakter, om alle leunsels en steunsels buiten die eeuwige zaligheid, die in Christus is, te ontnemen, opdat gij gebouwd zoudt worden op dat vaste fundament, waarvan Jezus Christus de uiterste hoeksteen is; al is dat smartelijk, als mensen uit hun eigengerechtigheid worden gezet, als zowel hun werkende als denkende godsdienst wegvalt, als zij, met verlies van eigen werken, doemwaardige schepsels worden. Daar ligt de rijke prediking van dat Evangelie, dat de gezegende Heere Jezus Christus gekomen is om te zoeken en zalig te maken datgene, dat verloren is. Zalig zijn zij, die daar de praktijk van in het leven mogen ervaren: Alle roem is uitgesloten. Maar dat God de Heere alleen de eer, de lof en de aanbidding en de dankzegging zal worden toegebracht. Hij ging, maar de Heere, de

Koning van Zijn kerk, Hij blijft tot in alle eeuwigheid, en al is het waar, dat het scheiden smartelijk is, toch mogen wij u onder al dat smartelijke wijzen op Hem, Die blijft, en Die wandelt tussen de zeven kandelaren, en in alle donkere omstandigheden toch aan Zijn volk en kerk belooft: Ik ben met u, al de dagen, tot aan de voleinding der wereld! In alle moeite en in alle verdriet, dat het volk van God op aarde krijgt, komt er toch een ogenblik, dat ze er mee bij de Heere komen, dat zij met die God over een muur springen! Het zal hier toch altijd een strijd blijven. Gods volk leeft in het midden van een wereld, die in het boze ligt.

En hoewel dan, mijn geachte ambtsbroeders, de gelederen worden gedund en ook onze onvergetelijke medebroeder er niet meer is, en er een wond is in ons aller hart, God zal het wel maken met Zijn volk. Inderdaad, Ds de Wit had een plaats in ons hart; zijn eerlijkheid, zijn oprechtheid hebben wij steeds hoog gewaardeerd. Och, mocht de Heere ons genade geven, om ook in deze weg in Zijn handelingen te mogen leren berusten, ofschoon wij het altijd niet begrijpen. Als wij het in onze hand hadden, zouden wij het natuurlijk heel anders doen, maar de Heere zegt: *Mijn raad zal bestaan!*

En als ik dan nog in het kort iets zeggen mag over wat ik heb mogen voorlezen: Johannes, hij had eerst een blik in de strijdende kerk mogen werpen, en hij had gezien, dat de gezegende Heere Jezus Christus wandelende was in het midden van de zeven kandelaren, en dat Hij de sterren in Zijn hand had. Wat een sterkte werd daarin vervat! Christus is het, Die Zijn kerk heeft gekocht met de prijs van Zijn dierbaar, Goddelijk hartebloed; Die van de Vader van eeuwigheid verordineerd, en in de tijd bekwaam is gemaakt om te zijn die gezegende Heere Jezus Christus, Die het Hoofd is van Zijn kerk, welke Hij gekocht heeft. Dan mag de strijd op aarde, innerlijk en uiterlijk, zwaar zijn, Christus blijft in het midden van de zeven kandelaren! Hij blijft, Die gezegd heeft: *Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde!*

Onder alles wat ons bedroeft, en onder alles wat ons neerdrukt, zegt de Heere toch: Ik zal u niet begeven en Ik zal u niet verlaten. En dat heeft niet zijn grond in ons, maar in Zijn onveranderlijke trouw en liefde, waarvan de apostel getuigt: *Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus?*

Daarna heeft Johannes een blik in de hemel mogen werpen. Hij heeft daar een schare gezien, die niemand tellen kan, en dat was een schare uit alle natiën, uit alle talen, uit alle tongen, en hij zag hen daar staan voor de troon van het Lam. En er werd aan Johannes gevraagd: *Wie zijn zij, en vanwaar zijn zij gekomen?*

Och, mijn hoorders, die vraag werd Johannes niet gesteld omdat de vrager het zelf niet wist, maar om Johannes te onderwijzen.

Wat een voorrecht, dat Johannes bekwaam gemaakt werd voor Goddelijk onderwijs; dat hij verwaardigd werd om te zeggen: *Heere, Gij weet het!* Onze eigen wetenschap staat ons zo dikwijls in de weg, dat we daardoor niet vatbaar zijn voor Goddelijk onderwijs! Maar de heilige onwetendheid van Johannes, wat is die toch noodzakelijk! Want hij kreeg een verklaring. En wat was de inhoud van die verklaring?

Die daar bekleed zijn met lange, witte klederen, dezen zijn uit de grote verdrukking gekomen.

Elk mens kent verdrukking in het leven. Dat is een vruchtgevolg van de zonde. Gods volk kent een dubbele verdrukking: een uitwendige en een inwendige. Wat kan die verdrukking groot zijn! De tijd ontbreekt ons om daarbij lang stil te staan. Als ik zou gaan spreken van de eigen verdorvenheid van Gods volk, de kracht van hun ongeloof, och, wat is dat toch een grote verdrukking! Maar wat is het een voorrecht, dat hier in de Bijbel staat: Ze zijn er uit! Zij hebben dikwijls zo'n strijd in hun leven gekend, dat

zij dachten: We komen er nooit uit. We komen er in om! Maar hier komen ze er uit. Dan mag het water wel eens komen tot aan de lippen, maar de Heere zal zorgen, dat het er niet over komt. Dan mogen we ook met blijdschap vermelden: Onze geliefde broeder is er uit! Hij is uit die grote verdrukking verlost; hij is genomen uit het lichaam der zonde! Hij is thuisgekomen, mijn hoorders! Het arme volk van God, hoe benauwd en hoe aangevallen ze mogen worden, ze komen thuis, zoals de Heere Jezus-gezegd heeft: *Ik ga henen om u plaats te bereiden.*

Maar die thuiskomst is niet omdat ze verdrukking hebben gehad! Neen! Het verband van dit woord zegt: *Zij hebben hun klederen wit gemaakt in het bloed des Lams.* Dáárom, niet omdat zij verdrukking hebben gehad, maar omdat hun de weldaden van Christus' zoen- en kruisverdiensten zijn toegepast door de Heilige Geest, *daarom zijn zij voor de Troon.*

Och, volk des Heeren, als er toch eens één oorzaak in óns moest worden gevonden! Door de Heere Jezus worden ze gekroond en dienen zij Hem dag en nacht in Zijn tempel. En Die op de troon zit, zal hen overschaduwen. Dat is het eeuwige geluk voor het arme volk van God. In dat licht is dit gedeelte van dit hoofdstuk te bezien. Niet in eigen kracht, maar in de overwinning van Sions betalende Borg, Die uitgeroepen heeft: *Het is volbracht!* Die in de ure der opstanding getriomfeerd heeft over dood en graf, en dáárom zullen ze delen met Hem in zalige en eeuwige overwinning, zodat geen roem voor enig schepsel zal overblijven.

Daarvan was de overledene ook geen vreemdeling. Alleen genade, alleen de gezegende verdiensten van de dierbare Heere Jezus! O, wat is dat kostelijk, daar mogen wij jaloers op worden. O, dan moge er wel droefheid in onze harten zijn, maar laten we hem de rust niet misgunnen, omdat hij daar eeuwig zijn hart zal mogen ophalen om die gezegende Immanuël, Wiens Persoon en werk hij gepredikt heeft, eeuwig te mogen aanschouwen. God heeft hem uit alle druk en moeite verlost, ja bovenal van zichzelf en van de zonde; en dat is het hoogste, dat God alle tranen van zijn ogen zal afwissen. Die heeft hij ongetwijfeld hier ook gestort. In de grote verdrukking, die hier Gods volk overkomt, kunnen hun ogen wel eens druipen van tranen. Maar God zal alle tranen afwissen. O, dat is geen werk van een engel! Dat zal de Heere Zelf doen! Omdat Hij hen liefhad met een eeuwige liefde.

Volk des Heeren! laat dit sterven dan aan onze harten geheiligd mogen worden, om genade te bekomen, om alles schade en drek te mogen achten, om de kracht van de toepassing van het gezegende bloed van Christus in onze ziel deelachtig te mogen worden. Het is zoals de catechismus het verklaart: "dat de menselijke natuur, die gezondigd heeft, voor zijn eigen zonde moest betalen, maar dat een mens, zelf zondaar zijnde, niet kon betalen voor anderen (Zondag 6), maar dat Hij ons zalig maakt en van alle onze zonden verlost" (Zondag 11).

Onze dood is geen betaling voor de zonde, dat is een afsterven van de zonde en een doorgang tot het eeuwige leven. Welke droefheid er dan ook in onze harten mag zijn, Gods volk zal elkaar nooit voor het laatst zien. Daarom kan er ook blijdschap in ons hart zijn, dat broeder de Wit ons is voorgegaan, als we mogen zien op de overste Leidsman en Voleinder des geloofs.

De Heere bevestigte dit nog en Hij late nog kracht van de prediking uitgaan, tot toebrenging van zondaren en zondaressen, tot vertroosting van Zijn volk, en bovenal tot verheerlijking van Zijn grote en onvolprezen Naam!

Geachte familie, kerkenraad van Leiden, namens onze broeders ambtsdragers mag ik dit zeggen, dat broeder de Wit in onze harten zal blijven voortleven.

Ik moge nu de gelegenheid geven aan **Ds de Blois**, om namens de Synode nog een woord in verband met het overlijden van onze ambtsbroeder te spreken.

Ds A. de Blois spreekt nu als deputaat van de Particuliere Synode West het volgende:

Geachte aanwezigen!

Als deputaat van de particuliere Synode West zou ik in deze droeve omstandigheden een kort woord willen spreken.

Allereerst willen wij mevrouw de Wit, de moeder van de overledene, de broeders en de zusters en de verdere familie, maar ook de gemeente van Leiden onze hartelijke deelneming betonen in dit zo smartelijke verlies van uw geliefde man, zoon, broeder en leraar.

Wij gevoelen ons nietige vertroosters en wij kunnen proberen elkander te vertroosten met woorden, maar God kan troosten met daden. We zouden het vooral de weduwe hartelijk gunnen, dat zij in deze weg zou mogen . buigen onder Gods soeverein bestel; in het besef, dat Hij Zich nóóit vergist, maar dat Hij onze bepalingen gemaakt heeft, die wij nooit zullen overschrijden. Wij denken onwillekeurig aan het woord uit de negentigste psalm, als Mozes zegt van het menselijk leven: Het wordt snel en afgesneden en wij vliegen daarheen. Mozes, een man, gerijpt in de school der levenservaring, onderwezen in alle wijsheid der Egyptenaren, heeft het eerlijk beleden, dat hij zelfs nog niet kon tellen, en hij heeft gevraagd, of God het hem wilde leren. Mochten ook wij verwaardigd worden onze dagen te leren tellen, opdat wij nog een wijs hart zouden bekomen. Dus niet onze jaren tellen, niet onze maanden, niet onze weken, maar onze dagen! Want het is vandaag weer duidelijk geworden, dat wij maar "dagjesmensen" zijn.

En nu maken wij ons gereed om uw geliefde dode te brengen naar het stille graf, en dan denken we onwillekeurig aan het woord uit Psalm 126: *"Die hier bedrukt met tranen zaait, zal juichen als hij vruchten maait."* Dat woord heeft betekenis voor het natuurlijke leven, voor ons geestelijke leven, maar ook voor het kerkelijke leven. Die zwarte aarde is om der zonden wil vervloekt. Zij draagt als het, ware een rouwkleed. Maar nu komt de landman en die: gaat die aarde scheuren, openbreken, en dan komt hij met dat kostelijke zaad, dat hij zo lang en zo zuinig heeft bewaard. En dat gaat hij wegwerpen, zich als het ware verarmen. Maar hij werpt het weg in de hoop, dat 'hij straks terug zal ontvangen, dertig-, zestig- of honderdvoud. Het is een zaaien met tranen en een maaien niet gejuich; want die tarwekorrel moet tot ontbinding overgaan, opdat straks uit het verborgen kiemwit die goudgele halmen te voorschijn komen, en dan gaat God die zwarte aarde, die om onzentwil is vervloekt, kronen met een gouden kroon, zoals de dichter het heeft 'gezongen: Gij maakt zijn opgeploegde aarde dronken, Gij doet ze dalen in zijn voren, Gij maakt het week door de druppelen, Gij zegent zijn uitspruitel; Gij kroont het jaar Uwer goedheid en Uw voetstappen druipen van vettigheid (Psalm 65 : 11 en 12).

Dit woord heeft ook betekenis voor het geestelijk leven. Want die in het vlees zaait, zal uit het vlees verderfenis maaien; maar die in de geest zaait, zal uit de geest het eeuwige leven maaien. Het heeft ook betekenis voor ons godsdienstige en kerkelijke leven. Ds de Wit was ook een zaaiër, en het geldt voor hem als voor al Gods knechten: een deel van dat kostelijke zaad valt tussen de doornen, het valt langs de weg of op steenachtige grond, maar de Heere heeft ook beloofd, dat een deel zou vallen in een goede, weltoebereide aarde. Want Zijn Woord keert nimmer ledig weder, en dat mag Gods knechten tot troost zijn. Het is vaak een ploegen als op rotsen, het is vaak een zaaien als met tranen, maar, we laten de uitkomst aan God over. Hij zal zorgen, dat

degenen, die met tranen hebben gezaaid, ook straks niet vreugde zullen maaïen; en dat geldt ook voor ons persoonlijke leven. Er is een vaste wet in de natuur, maar ook in het geestelijke leven: naar het zaad is' de oogst. Als we iemand gaan begraven, waarvan we geloven, dat hij geen vreemdeling was van de beginselen der genade, dan hopen we ook op de oogst, die God heeft beloofd. We hebben broeder de Wit van nabij gekend toen we in Gouda stonden en hij ons als ouderling enkele jaren tot steun is geweest. Hij was een eenvoudige, sympathieke man, die gaarne Gods Woord onderzocht, en dat Woord wenste te verkondigen naar de mening van Gods Geest. En als we nu samen broeder de Wit gaan begraven, is dat voor ons een zware gang. Maar dan doen wij net als de landman, die zijn zaad in de akker werpt. Dan gaat dat zaad tot ontbinding over, het moet sterven, opdat straks die goudgele halmen te voorschijn komen. Wij worden gezaaid in zwakheid, opgewekt in kracht, gezaaid in verderfelijheid, opgewekt in onverderfelijheid.

O mijn hoorders, moge de roepstem uit het graf: "Memento mori", gedenk te sterven, een indruk achterlaten in ons aller hart, tot een ware voorbereiding voor die grote en allesbeslissende eeuwigheid. Het ziet er ook op kerkelijk gebied in onze kringen zo somber uit, en als we letten op de golven der omstandigheden, zouden we de moed wel eens verliezen. Het aantal leraren wordt steeds kleiner, en velen vragen twijfelmoedig: "Wie zal ons het goede doen zien?" Mochten wij verwaardigd worden om met David in te stemmen: "Verhef Gij over ons het licht Uws aanschijns, o Heere"; en mochten we maar van alle schepselen, ook van de predikanten, leren afzien, om het oog te richten op die grote Ambtsdrager in de hemel, Die wandelt tussen de kandelaren en Die de zeven sterren in Zijn rechterhand houdt.

De oogst is groot, de arbeiders zijn weinige. Mochten allen, die bidden hebben geleerd naar de regel van het heiligdom, met verloochening van zichzelf de Heere des oogstes aanlopen als een waterstroom, dat Hij meerdere arbeiders in Zijn oogst zal uitstoten. Mocht ook mevrouw de Wit, als ze straks die zware gang maakt naar de groeve der vertering, bemoedigd en vertroost worden door Gods dierbaar getuigenis (Psalm 126 : 3):

*Die hier bedrukt met tranen zaait,
Zal juichen als hij vruchten maait.
Die 't zaad draagt, dat men zaaien zal,
Gaat wenend voort en zaait het al;
Maar hij zal, zonder ramp te schromen,
Eerlang met blijdschap wederkomen.
En met gejuich, te goeder uur,
Zijn schoven dragen in de schuur.*

Hierna verkrijgt **Ds L. Rijksen** het woord, die namens de Scholenbond, de Synodale Commissie voor de Kweekschool te Krabbendijke en als oud-predikant van Leiden, het volgende spreekt:

Geachte mevrouw de Wit, familie, Kerkenraad, gemeente en allen, die hier aanwezig zijn!

Het is voor mij een zware taak, hier enige woorden te spreken. Welk een diepe ontroering heeft ons hart vervuld, toen wij des morgens vroeg het bericht ontvingen, dat Ds de Wit zo plotseling des nachts was heengegaan. Hoe verblijd zijn wij geweest met de gemeente van Leiden, toen de Heere hem vrijmoedigheid schonk zich aan deze gemeente te verbinden en we van hem mochten beluisteren, dat de Heere het hem zo

gemakkelijk had gemaakt hier ter plaatse het Woord des Heeren te mogen uitdragen. Wie had toch kunnen denken, dat dit maar voor zo'n korte tijd zou zijn? Met welk een innerlijk vermaak zagen wij hem hier staan, hier op deze preekstoel, in deze gemeente, waaraan God mij weleer zo nauw verbonden had, maar mij zond naar zijn vroegere gemeente, waar hij 3 ½ jaar met zoveel stichting heeft werkzaam mogen zijn.

Ik moet van deze plaats dan ook tegelijk de innige deelneming betuigen aan u, mevrouw de Wit, en de verdere familie, met de ontzaggelijke slag, die u getroffen heeft, namens de gemeente te Middelburg, zowel als namens de Scholenbond, en de Synodale Commissie tot instandhouding van de Kweekschool te Krabbendijke, waar Ds de Wit zulk een belangrijke plaats innam.

Och, wat mochten wij menigmaal aangenaam met hem verkeren. En nu zo plotseling weggenomen!

Mevrouw de Wit, u bent uw man kwijt, de gemeente is haar leraar kwijt, en als we gaan blikken in de ernst van de omstandigheden, ontvalt ons alle moed en moeten wij zeggen: we weten het niet meer! Maar als wij in de diepte blikken, is er geen uitkomst. Denk echter aan het woord van de dichter van Psalm 62, waar hij zegt: "Doch gij, o mijn ziel, zwijg Gode, want van Hem is mijn verwachting! Hij is immers mijn Rotssteen en mijn Heil, mijn Hoog Vertrek, ik zal niet wankelen!"

De Heere mocht u geven dat woord te verstaan in uw innerlijke beoefening. Daaruit mocht ge kracht ontvangen, om maar af te zien van het onmogelijke; maar op Hem te zien, Die alle ledige plaatsen kan vervullen, niet alleen wanneer het licht is, maar ook in de duisternis, in de moeilijkheden, waarvan de dichter zingt:

*'k Zal Zijn lof zelfs in de nacht
Zingen, daar ik Hem verwacht.*

I

k weet het, het is noodzakelijk, dat God daaraan te pas komt. Maar heeft de Heere dan niet menigmaal getoond, dat Hij de God Israëls is, Die Zich zelfs door het onmogelijke heen zo menigmaal verheerlijkt, en heeft Hij het ook niet tegen Abraham gezegd: "Zou er dan voor de Heere iets te wonderlijk zijn?" Hij geve u van alles af, op Hem te zien, Hij zij u tot een Rotssteen, tot een Hoog Vertrek, waar geen vijand kan beroeren. Zwijg Gode stil, verkies Hem tot uw Raadsman. Hij zij u tot een Rotssteen, waar ge gedurig zoudt mogen ingaan als in een Hoog Vertrek. We mogen toch zien op de hoop, die er is weggelegd voor Gods kerk, en die de Heere werkt door soevereine genade. Hij is het, Die Zichzelf verheerlijkt in Hem, Die dood geweest is en Die leeft tot in alle eeuwigheid, en Die nooit zal laten varen het werk Zijner handen.

En al lijkt het dan vaak alsof de Heere alles afbreekt, Hij is getrouw, en daar ligt ook alleen de ware troost. Hij is van de hoge hemel afgedaald en mens geworden, hoewel Hij bleef, Die Hij was. Hij is het, Die de verzoening heeft aangebracht voor Zijn gans verloren volk, opdat ze in Hem vrede zouden verkrijgen, Die hen herstelt in de gemeenschap met God, waarvan zij zich hebben losgescheurd. Ja, Die ook alles voor dat volk verworven heeft en Die in alle omstandigheden en wederwaardigheden tot hen zegt: "Ik zal u niet begeven, Ik zal u niet verlaten; Ik heb u in Mijn beide handpalmen gegraveerd en uw muren zijn steeds voor Mij."

Moge de Heere u dat schenken. Het zien op onze ellende geeft nooit ruimte. Dat u het dan moge verwachten van Hem, Die Zich verheerlijkt in Zijn gezegende Christus en Zijn genade openbaren wil, want daarin ligt sterkte en kracht. Hij moge u dat schenken uit de volheid van Zijn genade en Hij geve u dat te ervaren.

We kunnen het verstaan, wat het voor u is uw man kwijt te zijn; we gevoelen wat dat betekent. Maar als de Heere afdaalt en die ledige plaats inneemt, dan krijgt u meer terug dan u ooit gehad heeft. O, wij kunnen, hoe goed we het ook bedoelen, alles wel

wensen en zeggen, maar nooit schenken. Maar God verheerlijkt Zich in wat Hij zegt en in wat Hij schenkt, en Hij mocht Zich nog eens willen betonen te zijn een wonderdoend God, en u in deze weg sterken en schragen.

Ook de moeder van Ds de Wit, die in haar leven al zo veel heeft meegemaakt, haar man al zo vroeg moest verliezen, och, de Heere mocht ook u sterken, alsook de familie en haar, die zoveel jaren met hen meegeleefd heeft. Hij schenke u alles, wat ge behoeft.

U begrijpt, ik heb in Middelburg ook veel over Ds de Wit gehoord. De droefenis in Middelburg is dan ook zeer groot. Hij had een grote plaats gekregen in het midden der gemeente. Het is mijn roeping u het medeleven van de gemeente te Middelburg te betuigen.

De Heere moge u sterken, alsook de gemeente van Leiden. Mijn geliefde gemeente, dat mag ik wel zeggen, want al heeft de Heere mij losgemaakt van deze plaats, de band der liefde is niet gebroken; dat weet ge wel. Ik kan me zo indenken, wat deze slag voor u is. De Heere schenke u bewaring voor opstand en geve u op Hem te zien, Die gaf en nam, en Die Zelf blijft in alle eeuwigheid. Want al is Ds de Wit er niet meer, weet, dat God leeft, ja eeuwig leeft. Hij zegt het tot Zijn kerk: "Ik zal u niet begeben, Ik zal u niet verlaten."

De Heere moge het woord, dat Ds de Wit hier gesproken heeft, nog doen herkauwen en met Zijn zegen achtervolgen, hetzij bij de aanvang, hetzij bij de voortgang.

Ook voor de raad der kerk kan ik verstaan, dat dit een smartelijk verlies is. De Heere moge u ondersteunen, Hij mocht u willen schenken wat ge behoeft, opdat Hij u geve te ervaren, dat Hij Zich nooit vergist. Gods knechten worden nooit eerder weggenomen, of ze moeten zijn aan het einde van hun arbeid. Aan het einde zegt de Heere: Het is genoeg. Welk een weldaad, als de Heere dan zegt: Over weinig zijt gij getrouw geweest, over veel zal Ik u zetten; kom nu maar in in de vreugde uws Heeren! O, wat zal dat zijn, om gans onverwacht te mogen ingaan in die heerlijkheid, die er over blijft voor al Gods volk! Wat zal dat betekenen!

Mijn ambtsbroeder Ds Verhagen heeft gezegd: Laten we het hem maar niet misgunnen. Zingt de kerk dan ook niet bij ogenblikken:

Maar (blij vooruitzicht, dat mij streelt!)

Ik zal, ontwaakt, Uw lof ontvouwen,

U in gerechtigheid aanschouwen,

Verzadigd met Uw Godd'lijk beeld.

O, dat wil wat zeggen, de Koning te mogen zien, aan de voeten van de Koning te mogen neerzinken, Wiens Naam hij mocht uitdragen en verdedigen. Om de kroon aan Zijn voeten neer te leggen en te zeggen: *Gij zijt waardig te ontvangen de lof en de heerlijkheid, de wijsheid en de dankzegging, de eer en de kracht; en de sterkte zij onze God in alle eeuwigheid. Want Gij hebt ons Gode gekocht met Uw bloed.*

Die blijdschap is hem gegeven; zo vroeg reeds te mogen ingaan als een Henoch. Henoch was ook niet oud, hij wandelde met God en God nam hem weg. En dan denk ik aan de schrijver Gray, 26 jaar. De Heere zei: *het is genoeg!*

En zo ook Ds de Wit, 47 jaar en de Heere zei: *het is genoeg!* Uw leraar is dan ook niet dood; hij leeft, zoals de Heere Jezus Zelf zegt: God is niet een God der doden, maar der levenden. O, mocht de Heere ons brengen op die plaats, dat we voor Hem diep zouden bukken. Want wat moet er van terecht komen als we op onszelf zien? De Heere mocht er Zich in verheerlijken en arbeiders uitstoten in Zijn wijngaard en de ledige plaatsen vervullen.

Geachte mevrouw de Wit, familie en moeder van de overledene, alsook de raad der

kerk en de gemeente, de Heere sterke u tezamen en vervulle u uit Zijn volheid. Hij make het wel door Zijn daden en geve u Gode te mogen zwijgen, omdat Hij het heeft gedaan.

Ds A. Verhagen sluit deze dienst met het laten zingen van Psalm 68 : 2 en 10:

*Maar 't vrome volk, in U verheugd,
Zal huppelen van zielevreugd,
Daar zij hun wens verkrijgen;
Hun blijdschap zal dan onbepaald,
Door 't licht, dat van Zijn aanzicht straalt,
Ten hoogsten toppunt stijgen.
Heft Gode blijde psalmen aan;
Verhoogt, verhoogt voor Hem de baan;
Laat al wat leeft Hem eren!
Bereidt de weg, in Hem verblijd,
Die door de vlakke velden rijdt;
Zijn Naam is Heer' der heren!*

*Geloofd zij God met diepst ontzag!
Hij overlaadt ons, dag bij dag, Met Zijne gunstbewijzen.
Die God is onze zaligheid!
Wie zou die hoogste Majesteit,
Dan niet met eerbied prijzen?
Die God is ons een God van heil;
Hij schenkt uit goedheid, zonder peil,
Ons 't eeuwig zalig leven;
Hij kan, en wil, en zal in nood,
Zelfs bij het naad'ren van de dood,
Volkomen uitkomst geven.*

Nadat door Ds A. Verhagen met dankgebed is gesloten, begeeft de stoet zich grafwaarts.

OP DE BEGRAAFPLAATS wordt eerst het woord gevoerd door **Ds K. De Gier** als consulent der gemeente en namens de. Classis Amsterdam. Hij spreekt als volgt:

Geachte familie, kerkenraad van Leiden, gemeente van Leiden, voorts allen, die hier aanwezig zijt!

Deze geopende groeve spreekt ons van de vergankelijkheid van dit levert. Alle vlees is als gras en 'de heerlijkheid des mensen als een bloem des velds. Doch er is bij déze groeve een hoop; de hoop, die God Zelf in Zijn Woord uitspreekt in het boek der Openbaring, wanneer Hij zegt: "Zalig zijn de doden, die in de Heere sterven, van nu aan. Ja, zegt de Geest, opdat zij rusten mogen van hun arbeid; en hun werken volgen met hen" (Openb. 14 : 13). Die hoop is er ook bij ons, wanneer wij hier staan bij het stoffelijk overschot van onze beminde ambtsbroeder Ds de Wit.

Groot was de blijdschap in de Classis Amsterdam, toen hij ongeveer vijf- en een halve maand geleden het beroep aannam naar de gemeente te Leiden. Groot was mijn blijdschap, dat ik hem in het ambt mocht bevestigen met de woorden: "Jeruzalem, Ik heb wachters op uw muren gesteld, die al den dag, die geduriglijk dag en nacht niet

zullen zwijgen."

Nu is er droefheid, omdat deze wachter zwijgt. Hij was een mens gelijk wij allen mensen zijn, en gelijk het voor ons allemaal gezet is eenmaal te sterven en daarna het oordeel. Onverwacht nam God hem weg, en ook door onze berekeningen is weer een streep gegaan, wanneer wij thans als consulent geroepen worden om, na vijf en een halve maand met hem te hebben mogen verkeren, bij zijn geopende groeve te spreken. Er is droefheid om het smartelijk verlies; er is droefheid niet alleen voor zijn echtgenote, voor zijn moeder, zijn familie, niet alleen voor de gemeente van.

Leiden, maar ook voor ons als Classis Amsterdam, daar wij zijn rustig, bezadigd en altoos overwogen oordeel moeten missen. Toch is er aan de andere zijde te midden der droefheid nog blijdschap, want er staat: "Zalig zijn de doden, die in de Heere sterven, van nu aan. Ja, zegt de Geest, opdat zij rusten mogen van hun arbeid; en hun werken volgen met hen."

De Heere heeft Ds de Wit willen gebruiken in Zijn dienst, maar nu moest hij sterven. En hij is gestorven en de laatste vijand is overwonnen. De Heere heeft ook gegeven, dat hij deze laatste vijand in een kort ogenblik mocht overwinnen. Zalig zijn de doden, die in de Heere sterven. Dat is vrije genade. Het is alleen om het bloed van Christus Jezus. Aan het werk van Christus behoeft niets te worden toegebracht. Er behoeft niets te worden aangebracht, want alle roem, die er zal blijven, is: *Door U, door U alleen, om 't eeuwig welbehagen!*

Zijn stoffelijk overschot rust in deze groeve en is toegevoegd aan de stoffelijke overschotten van de vorige leraars, die aan de gemeente van Leiden verbonden zijn geweest: Ds Los, Ds den Hengst, Ds van Reenen. En nu: Ds de Wit. Die stoffelijke overschotten rusten tot de jongste dag; maar dit graf, dat straks gesloten zal worden, zal weder geopend worden! Dan zal Hij komen om te oordelen, de Rechter van hemel en aarde. Dan zullen de ontslapenen staan voor de rechterstoel van Christus, en dan zal dit volk ingaan; alleen zij, die een Borg hebben voor hun schuld, die gekocht zijn door Christus' bloed.

Maar dan zal ook het werk, dat deze leraars gedaan hebben, openbaar komen. Dan zal er veel hout, hooi en stoppels bij zijn, want wie van Gods knechten zal niet moeten getuigen, dat er ook een schuld ligt in hun ambtelijke bediening; dat er veel tekort is, dat er veel gebreken zijn; dat er veel anders had moeten zijn, wat niet anders is, dat er veel hooi en stoppels is; maar toch ook iets daarbij is, dat van de Heere Zelf is, omdat ze uitgestoten zijn in Zijn wijngaard. Daarom staat er in de Openbaring: "En hun werken volgen met hen." Dan zal ook openbaar komen van onze overleden ambtsbroeder, wat zijn werk geweest is, wat van de Heere was en waartoe hij nog heeft mogen arbeiden; hetzij tot een reuk des doods ten dode, hetzij tot een reuk des levens ten leven. De laatste woorden, die hij 's middags neerschreef in zijn predicatie, toen hij in de nacht daarop zou worden opgeroepen, waren: "Maar allen, die op Hem betrouwen, zullen niet beschaamd worden tot in der eeuwigheid. De Heere is machtig, de Heere is gewillig, Hij is genadig, Hij is getrouw." Dat zijn de laatste woorden, die Hij heeft neergeschreven.

Dit is ook tot troost voor de gemeente. Dat woord is nu voor hem bewaarheid geworden. Wanneer wij blikken in deze geopende groeve, dan is er droefheid; er is ook heimwee, om wat hij heeft, en waar wij nog voor staan. Er is een verlangen, waarvan Gods Woord getuigt: "Dewelke ik voor mij aanschouwen zal en mijn ogen zien zullen, en niet een vreemde; mijn nieren verlangen zeer in mijn schoot" (Job. 19 : 27). O mijn hoorders, wat een voorrecht zal het voor ons zijn, wanneer ook wij straks deze gang gaan maken - want dit is toch het einde van elk mens, dit is toch het einde

van het kroonjuweel der schepping, dat het aan de schoot der aarde wordt toevertrouwd om der zonden wil - dat we dan een Borg hebben voor onze ziel. O, het is om der zonden wil: "Ten dage als ge daar van eet, zult ge de dood sterven." Stof tot stof, aarde tot aarde, as tot as. Dat is de vloek, uitgesproken over de zonde; maar wie heeft leren bukken en buigen voor de Heere God, daarvoor wordt deze plaats tot een rustplaats, opdat we straks met alle gezaligden de kronen mogen werpen voor de voeten van het Lam.

Aan de woorden, die ik reeds sprak aan het sterfhuis, wil ik dit nog toevoegen: Mevrouw de Wit, de woorden, die ge zelf gisteravond nog sprak, ik hoop, dat ze bewaarheid mogen worden, dat, nu de Heere uw man weggenomen heeft, het God zou mogen behagen om u die ondertrouw te geven met de grote andere Man, de Christus der Schriften in Zijn volle bediening; dat deze troost, deze enige troost u zou mogen overblijven in leven en in sterven.

Ook u, moeder en de familieleden, de Heere geve u troost en sterkte, opdat ge niet alleen in dit graf behoeft te zien, maar er ook overheen mocht kijken, naar het grote voorrecht, dat God uw zoon en broeder heeft willen gebruiken in Zijn dienst als een nietig instrument, totdat de grote Koning hem onverwacht heeft opgeroepen in Zijn heerlijkheid.

Gemeente van Leiden, na de woorden, die ik gisteren in uw midden sprak, heb ik hieraan weinig meer toe te voegen. Ik heb slechts één verzoek, en wel dit, wat ik gisteren in de pastorie hoorde: Vergeet de pastorie niet! Laat de pastorie ook niet blijven zonder bezoek. Ge zijt daar welkom, komt daar veelvuldig, opdat ge met uw bezoeken de ledige plaats enigszins zoudt vervullen.

Kerkenraad van Leiden, wat zal ik voorts zeggen dan de woorden, waarmee ik u gisteren in de dienst heb mogen voorgaan: "Mijn genade is u genoeg."

Hij geve u kracht en sterkte en Hij doe u bukken onder Zijn wil, en u bij vernieuwing uitgaan tot de Heere; want de wachters gaan wel weg, maar één Wachter blijft, de Wachter Israëls, Die niet sluimert. Hij blijft en Hij heeft het gezegd: Ik ben met ulieden tot aan het einde der aarde. Hij blijft!

O mijn hoorders, het is een roepstem: *Haast u en spoedt u om uws levens wil*. Het leven is een damp, de dood wenkt ieder uur. Wat onze beminde ambtsbroeder is gebeurd, kan ook u en mij gebeuren. Zijn wij bereid om God te ontmoeten? Zalig is hij, wiens sterkte in de Heere is, in wiens hart Gods gebaande wegen zijn. Want die mens zal leven, ook al ware hij: gestorven; leven tot in eeuwigheid. Amen.

Ouderling van Hoven spreekt namens kerkeraad en gemeente:

Namens kerkenraad en gemeente ligt op mij de taak hier enkele woorden te spreken.

Wie zal in woorden uit kunnen drukken wat er in ons is omgegaan, nu we onze geliefde leraar ten grave gedragen hebben? Wat er is in het hart van de weduwe, wat er is in het hart van de moeder, van de familie, maar ook van de gemeente. Wie had het in kunnen denken.

Nog geen half jaar geleden hebben we hem met een welkomstwoord begroet in Moerkapelle. Hoe was Ds de Wit daar ook gezien. De ganse schare, die hier is opgekomen, getuigt van de achting voor onze leraar. Wie had er kunnen denken, dat we ons maar zo'n korte tijd in dat licht zouden mogen verheugen? Hij was bedeed met bijzonder veel licht.

Ik moet u zeggen: dikwijls heb ik mij verwonderd over de aangename woorden, die uit zijn mond kwamen. Het kwam alles in de aard der liefde, want daarvan was hij overtuigd, dat de liefde alleen verbindt en dat de liefdeloosheid alleen verbreekt. Daar weet Gods kerk wat van, als de liefde Gods in de harten wordt uitgestort, wat dat is,

die zalige gemeenschap te oefenen, niet alleen met de Heere, maar ook de gemeenschap, die daarop volgt, want het wordt zo bewaarheid: "Zij gaven zich eerst aan de Heere en daarna aan ons."

Vijf en een halve maand heeft Ds de Wit het Evangelie mogen verkondigen, en o, van week tot week zagen wij daarnaar uit om het Woord uit zijn mond te vernemen. En nu is die mond gesloten.

Maar nu staan wij hier niet als geen hoop hebbende. De Koning der kerk heeft hem geroepen tot een gewichtvol werk, thans heeft Hij hem afgelost, en we zijn daarmee onze leraar kwijt, maar het is dan toch ook zo, dat de gedachtenis des rechtvaardigen tot zegen zal zijn. De tijd, die hij in Leiden verkeerd heeft, daarvan zal eenmaal de eeuwigheid gewagen.

Gemeente, de waarschuwingen, die hij u heeft gedaan, waarschuwingen, dat het de rechtvaardige wel zal gaan, maar ook,, dat het de onbekeerde kwalijk zal gaan, blijven voor onze rekening liggen. Hij heeft zo vaak gewezen op de noodzakelijkheid, dat men wedergeboren moet worden, en dat ge, als ge niet wedergeboren zult zijn, het Koninkrijk Gods niet zult ingaan. O, dat eeuwige wonder, o, dat vrije welbehagen Gods, dat Hij van eeuwigheid heeft omgezien naar het volk, dat naar Hem niet gevraagd heeft, en waartoe die gezegende Sionskoning Zichzelf heeft doodgeliefd voor dat volk, dat midden in de dood lag! Wat heeft hij daarvan gewaagd, dat Hij Zijn volk mede levend heeft gemaakt, waar zij dood waren in zonden en misdaden. De Heere staat in voor Zijn eigen werk. O, die deel heeft aan de opstanding, over die zal de tweede dood niet heersen.

O gemeente van Leiden, mocht het op onze harten gebonden worden, dat het boek der gedachtenis hier in de tijd der genade geopend mocht worden. O, mochten de vele waarschuwingen, die ons zijn gedaan voor de verre reis naar die nimmer eindigende eeuwigheid, ons toch op het hart liggen. Want o, als het hier niet geopend wordt, dan zal het straks zijn voor de rechterstoel van Christus. Het zal toch wat zijn, als de Koning van Zijn kerk straks komt om te oordelen en Hij zal zeggen: *Brengt ze hier en slaat ze voor Mijn voeten dood! Ze hebben niet gewild, dat Ik Koning over hen zou zijn!* O jonge kinderen van de gemeente, ge hebt de catechisaties van uw leraar gevolgd en ge weet hoe ge daar tegenover staat. Staat ge vrij tegenover God in gedachten, woorden en werken? Indien uw hart u veroordeelt, God is meerder dan uw hart en Hij kent alle dingen.

Maar indien uw hart u niet veroordeelt, zo hebt gij vrijmoedigheid om toe te treden tot de troon der genade! Geve de Heere, dat dit uitgewerkt mag worden, dat Hij de wonderen van Zijn genade aan volwassenen en ouden van dagen, wier hoofd neigt naar het graf, alsook aan onze kinderen nog wonderlijk zou willen openbaren, opdat wij mogen vernemen: *Deze en die is daar geboren; God zal hen Zelf bevestigen en schragen!*

Ik wil tenslotte voorstellen om met elkaar nog te zingen van Psalm 98: 2. Dat is de laatste predicatie, die onze leraar heeft gedaan, en toen hebben we dit met elkaar nog gezongen vóór de toepassing (Psalm 98 : 2):

*Hij heeft gedacht aan Zijn genade;
Zijn trouw aan Isrel nooit gekrenkt;
Dit slaan al 's aardrijks einden gade,
Nu onze God Zijn heil ons schenkt.
Juich dan de Heer' met blijde galmen,
Gij ganse wereld! juich van vreugd;*

*Zing vrolijk in verheven psalmen
Het heil, dat d' aard in 't rond verheugt!*

Een broer van de overledene, de heer **R. de Wit**, dankt namens de familie de sprekers en belangstellenden als volgt:

Tenslotte rust op mij de droeve plicht namens de familie u allen zeer hartelijk te danken voor het warme medeleven en voor de grote belangstelling, betoond bij het overlijden en de begrafenis van mijn broer.

Wij danken de sprekers van deze middag, de sprekers in de kerk, de sprekers hier op het graf, voor hun hartelijke, welmenende, vertroostende en bemoedigende, maar ook zo ernstige woorden, en de Heere geve, dat deze woorden niet een tijdelijke indruk zullen achterlaten, maar een blijvende indruk in onze harten zullen mogen vormen.

Wij danken de gemeente van Leiden voor hetgeen zij voor onze broeder geweest is.

Wij danken ook de kerkenraad van Leiden, inzonderheid broeder Wendt en broeder Schipaanboord voor de trouwe hulp en zorg, waarmede zij in deze laatste dagen mijn schoonzuster hebben terzijde gestaan.

En nu, mijn vrienden, wat zullen wij nog meer zeggen, waar de Heere zo krachtig gesproken heeft?

*Zo gij Zijn stem dan heden hoort,
Geloof Zijn heil- en troostrijk woord,
Verhardt u niet, maar laat u leiden.*

Nu gaan wij het kerkhof weer verlaten. Als we zien op de velen, die hier tegenwoordig zijn, dan voelen wij welk een grote plaats onze broeder in uw aller hart heeft ingenomen. En dat doet ons allen zo goed! Ook daarvoor danken wij u namens de familie.

Maar toch, hij mag niet de grootste plaats in uw hart hebben. Wij staan hier nog aan het begin van de week op deze begraafplaats, maar aan het einde van de week zullen wij weer op een begraafplaats staan, maar dan in gedachten. In de hof van Jozef van Arimathéa. Daar is niet zo'n grote schare vertegenwoordigd geweest. Er waren slechts twee mannen en enkele vrouwen; en welk een smaadheid is dat ook voor Hem geweest!

De eer, die gij aan onze broeder hebt bewezen, heeft de Heere Jezus Christus moeten missen. Een golf van ontroering is door dit overlijden door ons heengegaan, door de familie, door de gemeente en ver daarbuiten.

Maar zal er nu ook een golf van ontroering gaan door ons hart, wanneer wij aan de Goede Vrijdagavond het lijden en sterven van onze Heere Jezus Christus herdenken?

De Heere geve ons in gedachten te staan om de geopende groeve, en dat wij dan weer tranen zullen schreien, omdat wij Hem dat door onze zonden hebben aangedaan, maar ook om de grote liefde van Jezus Christus, omdat Hij voor ons die dood heeft willen ingaan, opdat wij leven zouden door het geloof en het eeuwige leven zouden mogen beërven. De Heere geve ons allen, dat wij ons straks naast onze broer zullen mogen scharen in die grote schare, die niemand tellen kan, in eeuwige heerlijkheid, om Hem voor Zijn weldaden in eeuwigheid te loven en te prijzen.

Nogmaals: onze hartelijke dank!

DS. F. J. DIELEMAN

Korte levensschets

Uit onderstaande boeken wordt een verkorte weergave gegeven.

L. Vogelaar. *Het koren is rijp*. Uit het leven van ds. F.J. Dieleman. Gebr. Koster Barneveld, 2013. Zeer aanbevolen!

Gij alleen de eer. 150 jaar Gereformeerde Gemeente te Borssele, 2010. Door F. J. de Kok

Francois Jacobus Dieleman was een zoon van Pieter Dieleman en Maatje Cadsand. Frans werd geboren 21 november 1913. Hij trad in 1941 in het huwelijk met Neeltje Dekker. Geb. 1920, overl. 2013. Tot zijn 22^e jaar leefde hij werelds, tegenin zijn consciëntie. Maar het werd Gods tijd om hem op te zoeken.

1. Bekering

Net als voor de latere ds. G. Zwerus werd voor de latere ds. F. J. Dieleman een preek van student J. van den Berg tot zegen gesteld. Op zaterdagavond 6 juni 1936 zou Van den Berg in Terneuzen preken. Een redenaar, zo werd gezegd. Daarom wilde de 22-jarige Frans Dieleman hem weleens horen.

Van den Berg bediende het Woord uit Hand. 2:39: "Want u komt de belofte toe, en uw kinderen, en allen die daar verre zijn, zovelen als er de Heere, onzen God, toe roepen zal." "O, hoe onderscheidenlijk stelde hij deze zaken voor; het was of ze voor mij alleen waren," schreef Dieleman later.

"Misschien is er bij uw doop wel iemand die voor u gezucht heeft of de Heere de betekenis van de doop zou willen doen inleven," zei de student. Mijn grootvader heeft dat gedaan, wist Frans opeens. Die heeft voor me gezucht! Maar hoe is mijn levenswandel de achterliggende jaren geweest?

Frans werd aan zijn ongeluk ontdekt. Hij dacht zich uit het verbond gezondigd te hebben, want hij had gezondigd tegen beter weten in. Het zou rechtvaardig zijn als de Heere nooit meer naar hem omzag, dat besepte hij opeens heel duidelijk.

Na kerktijd ging hij niet naar zijn maats om met hen een glas bier te drinken, zoals ze 's zaterdagsavonds altijd deden, maar hij fietste naar de Nieuw-Neuzenpolder. Daar, in de eenzaamheid, riep hij het uit: "Verloren, verloren...!"

"Ik riep uit: 'Ik zal mijn Schepper om genade bidden.' Het was alsof de satan mij steeds volgde. De Heere opende mijn ogen voor mijn goddeloos leven in de zonde, waarbij ik me als een vis in het water voelde. Telkens moest ik weer zeggen: Ik ben Uw gramschap dubbel waardig." Dieleman brak met zijn ergste zonden en met zijn wereldse vrienden. Zijn verkering met een meisje dat tot de Gereformeerde Kerk behoorde, raakte uit. Dieleman werd aangevallen over de vloeken die in zijn kinderjaren steeds in zijn gedachten kwamen nadat hij Belgische seizoenarbeiders Gods Naam had horen misbruiken. Als kind had hij de tyfus die hij kort daarna kreeg, als een straf over die gedachten beschouwd. Nu had hij het er opnieuw benauwd mee.

Frans' leven veranderde radicaal. "O God, hier rijdt een sabbatschender," verzuchtte hij soms.

Trouw bezocht Frans nu de kerk en de catechisatie. Met vermaak las hij soms Psalm 119:7. Hij onderzocht Gods Woord en de oude schrijvers en legde een verzameling meditaties uit dagblad De Banier aan. Later werd hij lid van jongelingsvereniging "Onderzoekt de Schriften" in Terneuzen, die op 14 oktober 1939 onder leiding van ds. A. Verhagen werd opgericht. Ook abonneerde Dieleman zich op Terugblik, het blad

van de SGP-studieverenigingen.

Ouderling P. Fraanje wilde graag eens van hem horen wat er gebeurd was, maar Frans schaamde zich voor zijn afzwervingen. Terugziend op zijn vroegere leven schreef Dieleman: "Terwijl ik dit schrijf, heb ik meer lust in kerkgaan en catechisatie. Hoe meer ik daarvan leer, hoe duidelijker het mij blijkt dat ik God niet kan ontmoeten. Als er nog een zwaardere strafplaats zou zijn dan de hel, zou ik die waardig zijn. Hoe dikwijls is mij toegeroepen: 'Jongeling, gedenkt aan uw Schepper in de dagen uwer jongelingschap.' Wat weegt het mij zwaar als ik de negende zondag (catechismusverklaring van Smijtegelt) lees, waarin staat wat zo'n jongeling doet als hij aan zijn Schepper gedenkt. Wat ben ik jaloers op het volk dat zo voor de zaak des Heeren uit durft te komen. Die door genade mogen geloven dat God hun Vader is, niet alleen als Schepper, maar ook om Christus' wil. Niemand is machtig om mij te bekeren dan God alléén.

Dikwijls denk ik aan het woord van Job: 'Zal het goed zijn als Hij u zal onderzoeken?' en ook: 'De mensen zijn moeilijke vertroosters.' Hierover sprak student A. Visser toen hij voor de eerste maal in Terneuzen kwam preken, op oudejaar 1936."

"God heeft hem Zelf in het hart gegrepen," zo werd tijdens de begrafenis van ds. Dieleman gememoreerd. "Als een briesend paard moest hij sneven. Er is een tijd gekomen dat hij voor God ingevallen is, maar ook dat hij God ging rechtvaardigen, hetgeen hij kort geleden nog gezegd heeft. Dan is het wel gebeurd dat hij de dieren des velds gelukkiger achtte dan zichzelf; dat als hij de paarden zag staan, hij ze om de hals vatte en ze nat maakte met zijn tranen, wijl hij die dieren gelukkig achtte, omdat zij niet tegen God gezondigd hadden. Enz.

2. Student in Rotterdam

Tijdens de laatste oorlogswinter was de theologische school gesloten geweest, maar in 1945 konden de lessen weer beginnen. Er waren maar liefst tien studenten, een ongekend hoog aantal.

Op zaterdag 29 september nam Dieleman in Terneuzen afscheid als ouderling. Tijdens de kerkenraadsvergadering sprak voorzitter P. Simons hem toe. Dieleman zei dat de onderlinge verhoudingen steeds goed geweest waren. Hij wenste de kerkenraad Gods nabijheid toe. Ouderling Simons nam de catechisaties in Hoek van hem over.

Dieleman hoefde niet lang van zijn kosthuis bij de familie Harreman gebruik te maken. De papieren om het huis in Rotterdam te mogen betrekken en om bij de verhuizing een vrachtwagen te mogen gebruiken, waren snel in orde. Reeds op 10 oktober kon het gezin verhuizen.

Naast ds. G.H. Kersten gaven ook dr. C. Steenblok en diaken A. van Bochove les aan de Theologische School. Alle drie waren ze verbonden aan de gemeente van Rotterdam-Centrum. Van Bochove gaf dinsdagsavonds les in de Bijbelse geschiedenis, aardrijkskunde en archeologie en in de Nederlandse taal.

Net als Van Bochove was ds. Kersten voor de studenten een vaderlijke vriend. De predikant zag het al gauw aan hun gezicht als ze zorgen hadden. Dan liet hij de student even nablijven.

Ds. Kersten was een begaafde prediker, herinnerde ds. F. Mallan zich later. Ds. Kersten doceerde vaak in gespreksvorm. "We lazen samen teelten uit de proefdruk van zijn dogmatiek en daar kreeg je dan een later gesprek over. Op die manier haalden we er meteen de drukfouten uit. Wat ds. Kersten opschreef, had hij vooraf goed overdacht. En hij had de gave om het eenvoudig te zeggen."

Dr. C. Steenblok was in 1943, heel kort na zijn overkomst uit de Gereformeerde Kerken, door het Curatorium tussentijds tot hulpdocent benoemd, "daar de arbeid voor

Ds. Kersten sinds geruimen tijd te zwaar gevallen is."

Dr. Steenblok was sterk in exegese, herinnerde ds. Mallan zich. "Het was een ronde Zeeuw, die zei hoe het erop stond. Zo was ds. Kersten ook, dus ze zeiden elkaar ongezoeten hoe ze erover dachten. Wij zaten er gewoon bij als ze zo met elkaar zaten te discussiëren."

Elek nieuw student ging, doorgaans met zijn vrouw, een keer bij docent Kersten op bezoek. De studenten werden 's zondags onder zijn gehoor verwacht. Dieleman en Mallan kwamen daarvoor van Rotterdam-Zuid naar de Boezemsingel. Mallan ging lopen, maar Dieleman stapte op de fiets, zoals hij dat in Zeeuws-Vlaanderen altijd had gedaan. Ds. Kersten sprak hem er al gauw op aan: "Jij kunt dat wel gewend zijn, maar hier vinden veel mensen dat het niet kan. Dus ga nou maar lopen, anders sta je straks bekend als de fietsende student."

's Maandagsmiddags moesten de studenten naar school. De lessen werden inmiddels weer gegeven in het schoolgebouw aan de Westersingel, dat tijdens de oorlog door de Duitsers in beslag was genomen. Dinsdags werd zowel overdag als 's avonds les gegeven, maar op de woensdagen alleen 's morgens. De lessen begonnen eenvoudig, want ren deel van de studenten had slechts een beperkte opleiding. Tijdens een les van meester Van Bochove moesten ze spreekwoorden en gezegden aanvullen met een Bijbelse naam: "Zo arm als...", "Zo oud als..." Student Van Dijke wist het antwoord bij "Zo kaal als...": Heerschap!

Ds. Kersten liet de studenten stevig leren. Ze moesten het *Kort Begrip* helemaal in hun hoofd prenten. Heerschap was tuindersknecht geweest, Mallan slager en Van Dijke schipper. Net als Dieleman begonnen ze met weinig vooropleiding aan de theologische studie. Ds. Kersten had daarvoor alle begrip. Ook voor docent Van Bochove hadden de studenten veel waardering. 'Dr. Steenblok kon zich minder gemakkelijk in hun situatie verplaatsen', zei mevrouw Dieleman later.

Sommige studenten gaven nogal wat catechisaties. Dieleman hoefde in Rotterdam-Centrum echter niet zo vaak te catechiseren, omdat daarmee in Terneuzen en Hoek al ervaring had opgedaan.

3. Proponent

Donderdag 27 juni 1946. Het eerste schooljaar was alweer voorbij. Curatorium kwam weer bij elkaar en liet vier nieuwe studenten toetoe de school: H. van Gilst, J.W. Kersten, A. Vergunst en G. Zwerus. Daarmee steeg het aantal studenten tot veertien, het hoogste aantal dat er tot op heden ooit geweest is.

De volgende dag hadden de overgangsexamens plaats. "Examen Ds. Kersten," noteerde Dieleman in zijn agenda. Samen met Van Dijke, Hagestein, Heerschap en Mallan mocht hij naar het tweede leefjaar. Op 17 juli moesten ze nog wel examen doen voor de vakken die ze docent Van Bochove kregen. J.W. Kersten studeerde na twee jaar reeds af, verscheidene anderen na drie jaar.

Eind 1946 kregen Dieleman en zijn jaargenoten preekconsent, Dieleman zag er tegenop. Toen hij de vrees uitsprak dat hij de 1 ½ uur niet zou kunnen vullen, zei ds. Kersten: "Er is meer genade voor nodig om je te beperken dan om maar uit te breiden."

Van de veertien studenten waren er nu tien die proponeerden.

Op zaterdag 14 december woonden verscheiden de studenten de begrafenis bij van de buiten het verband geraakte ds. D.C. Overduin. Ds. Kersten had hen daartoe aangemoedigd. Dieleman was op weg naar zijn eerste preekplaats. Hij sprak de volgende dag in Tricht over Jes. 11:3-5 en Hoséa 2:13.

Op de logeeradressen maakten de studenten van alles mee. Later, toen hij al predikant was, is Dieleman op een logeeradres zelfs eens in het holst van de nacht zijn bed uitgegaan omdat hij door vlooiën gebeten werd. De volgende morgen zat hij onder de rode bulten. Hij was niet erg uitgerust toen hij die morgen preekte en het Avondmaal bediende,

De zaligheid bereid

Op 8 maart 1947 werd in Sint Annaland de 81-jarige ouderling J. Hage begraven. Omdat de consulent, ds. A. Visser uit Scherpenisse, verhinderd was, had ds. Kersten naar ds. De Blois gebeld: "Wil je tegen Dieleman zeggen dat hij die begrafenis doet? Hij moet die zondag toch die omgeving zijn."

Dieleman zag er als een berg tegenop: de eerste begrafenis die hij moest leiden, zou waarschijnlijk direct al een drukbezochte zijn. Hij sprak tijdens de rouwdienst over Efeze 2:1: "En u heeft Hij mede levend gemaakt, daar gij dood waart door de misdaden en de zonden." Bij de groeve wees Dieleman aan de hand van Psalm 1 op de strijd van Gods volk op aarde, hun overwinning in Christus en de zaligheid die hen bereid is.

In november 1947 kon hij vanwege een nieuwe hartkramp enige tijd niet preken.

Dr. Steenblok verzorgde nu de hoofdmoot van de lessen. De studenten hadden onderling een goede band, maar de verstandhouding met docent Steenblok verslechterde. Ze stoorden zich volgens verschillende studenten aan zijn manier van lesgeven (van het overschrijven van lange citaten leerden ze niet zoveel), aan zijn gebrek aan begrip voor studenten met leer- of gezondheidsproblemen, maar ook aan de overmatige aandacht die hij schonk aan leerstukken die omstreden geraakt waren. Er ontstond vooral tijdens Dielemans laatste studiejaar grote verwijdering tussen de docent en de meeste studenten.⁸

⁸ Dr. Steenblok bleef docent toen de gemeenten uit elkaar lagen. In 1963 werd Jan Pannekoek, ouderling te Zierikzee, geroepen tot het leraarsambt. Hij volgde de lessen bij Dr. Steenblok te Gouda in 1964. Daar deden zich ook problemen voor. Niet in de eerste plaats met de student maar met het Curatorium. Dat resulteerde erin dat ds. F. Mallan aangezocht werd om samen met dr. Steenblok te doceren. Wat laatstgenoemde met een bezwaard hart aanvaarde.

Jan Pannekoek kwam hierdoor in grote verlegenheid. Openbaar verklaarde hij later op een Synode, dat hij in zijn verlegenheid overwoog om "de centen die ze aan me verspandeerd hebben terug te geven en naar de Oud. Gereformeerde Gemeenten te gaan." De Heere onderwees hem, *dat Hij alle dingen schoon maakt op Zijn tijd*.

Jan Pannekoek was een liefhebber van God volk en bezocht hen graag. Hij was ook bevriend met Jan van Vliet en Anna Lolkus. Beide waren oprechte kinderen van God. Anna was in heel Nederland bekend. Pannekoek zei later dat dr. Steenblok hem wilde terughouden van de familie Van Vliet. Hij zei: 'als ze me nu ook al van God volk willen afhouden, nee, dat doe 'k niet.'

Jan van Vliet was ouderling geweest in Gouda. Hij was doorkneed in de Oude Schrijvers. Het gebeurde dat dr. Steenblok een schrijver citeerde op de kerkenraad, waarop Jan zei: 'in die oude schrijvers staat het weer anders.'

Vogelaar vermeldt op pag. 274: "In Gouda overleed de 65-jarige ouderling J. van Vliet op 3 augustus 1951. De kerkenraad meldde in De Kerkbode: "Aan de teraardebestelling kon de Kerkeraad niet deelnemen, aangezien de familie te kennen gaf dat van Vliet niet als ouderling der Gemeente zou worden begraven. Ook onze dominé werd niet uitgenodigd deze begrafenis te leiden, zoals aanvankelijk was geregeld." De begrafenis werd geleid door ds. A. van Stuijvenberg uit Nunspeet.

Zie over ouderling Jan van Vliet en zijn vrouw, J.P. (Anna) van Vliet-Lolkus: *Een nalezing* – "Een collectie brieven die getuigen van de rijkdom van Gods genade betoond aan kinderen

Op vrijdag 13 juni 1947 werden Chr. van Dam, C. Hegeman, M. van de Ketterij en W. de Wit beroepbaar verklaard. L. Kieboom uit Barneveld was daags tevoren toegelaten tot de school. Voorts konden de curatoren meedelen: "Ook al de overige tien studenten zijn bevorderd geworden. Allen hebben de lessen in het cursusjaar dat achter ligt, regelmatig kunnen wonen. Niemand is door krankheid verhinderd geweest."

Een jaar later konden ze dat echter niet schrijven. Dat was niet omdat student J. Hagestein soms het schrijven niet kon volhouden (waarbij hem de pen uit de hand viel) als dr. Steenblok grote stukken tekst dicteerde. Achteraf beschouwde men het als de eerste verschijnselen van de M. S., zich later bij ds. Hagestein openbaarde en waardoor hij op jonge leeftijd geëmeriteerd en overleden is.

Kort voor het eind van de opleiding werd student Van Dijke echter ziek. Het was de andere studenten al opgevallen dat hij er bleek en mager uit begon te zien. Eerst sprak hij er niet over, maar uiteindelijk zei hij dat hij zich niet goed voelde. Tijdens een van de lessen van dr. Steenblok kreeg Van Dijke een bloeding. Na een hoestbui was zijn zakdoek opeens rood. Hij ging naar de wastafel. De andere studenten liepen hem geschrokken achterna. Het bleek dat van Dijke longkanker had.

4. Vervroegd kandidaat

Op 18 juni 1948 legde Dieleman examen af. Het bleek voor hem geen overgangs- maar een eindexamen te zijn. Het Curatorium meldde dat op 17 juni drie van de zeventien mannen die zich gemeld hadden, konden worden toegelaten tot de studie: T. Cabaret, W. Hage en L. Vogelaar. "Bij de examens, die voorts werden afgenomen, werden de studenten Van Gilst, Vergunst en Zwerus (en Kieboom - LV) bevorderd, terwijl Van Dijke, Heerschap en De Gier beroepbaar werden verklaard.

De Gereformeerde Gemeenten hadden slechts achttien dienstdoende predikanten. Emerituspredikant ds. B. van Neerbos en oefenaar L. Wijting preekten elke zondag in de gemeenten, maar op verreweg de meeste plaatsen was er leesdienst. Er was grote behoefte aan hulp. Ook de sporen die de oorlog in de gemeenten had getrokken zijn genoemd als een aanleiding voor het besluit om vier kandidaten vervroegd beroepbaar te verklaren.

Volgens de kerknieuws rubriek in De Saambinder ontving Dieleman 29 beroepen. Het duurde verscheidene weken voordat de eerste kandidaten een beroep aannamen, maar na een week of zeven hadden zes kandidaten hun beslissing meegedeeld. Kandidaat Kersten deed dat anderhalf jaar later pas.

Van de zes anderen ging de helft naar Zeeland: Dieleman naar Borssele, Van Dijke naar Tholen en Mallan naar Bruinisse. Kandidaat Heerschap die naar Wageningen ging, zei bij zijn 40-jarig ambtsjubileum: "Ik had ook graag mee willen gaan met onze medebroeders die ook kandidaat waren en bevestigd geworden zijn in Zeeland. Maar ik heb het kleinste beroep moeten aannemen. Daar waren nog geen honderd belijdende leden."

Niet Yerseke, - zoals men verwachtte - maar Borssele was de plaats waarheen Dieleman als de eerste die een beroep aannam.

van God die zichzelf veroordelen en in Christus roemen, geschreven door en gericht aan Dirk de Jong te Lekkerkerk"(19-01-1970), Middelburg 2006 (website Stichting De Gihonbron), hoofdstuk 13." (Red. Gihonbron)

Soms bracht iemand aan de studenten een verzoek van de kerkenraad over om nog eens in Borssele te komen preken. Zo was hij ook al eens bij Dieleman geweest. Nu kwam hij weer. De student was echter niet thuis. "U hebt nieuws voor me, hè?" zei de bezoeker. "O ja?" zei mevrouw Dieleman. "Ja, uw man gaat naar Yerseke, hè?" Mevrouw Dieleman liet het maar zo. Ze vertelde de bezoeker niet dat haar man met Borssele liep.

Op 12 juli berichtte Dieleman de kerkenraad dat hij het beroep aannam. Hij moest op zondag 18 juli ook net in Borssele voorgaan. Hij bediende er in de morgendienst dan ook het Woord uit Jes. 30:20 en 21: "...uw ogen zullen uw leraars zien..."

De Particuliere Synode Zuid had in 1947 op de Generale Synode om hulp in de bediening van Woord en sacramenten gevraagd. Op 25 mei 1948 nam ds. A. van Stuijvenberg een beroep uit Nunspeet aan. Hij was de enige predikant in de classis Goes.

Op 30 juni overleed ds. A. Visser, Hij was de enige predikant in de classis Tholen. Het greep kandidaat Dieleman aan: ds. Visser was erbij geweest toen hij in Terneuzen een attest kreeg!

In Zeeland had alleen de classis Middelburg nu nog een predikant: dr. W. de Wit, die nog maar een jaar in het ambt stond. Tijdens de intrede van ds. Dieleman in Yerseke, drie jaar later, wees ds. De Wit dan ook terug naar 1948: "Broeder, toen gij naar Borssele kwaamt, hadt gij een naam, anders zou ik u Samuël genoemd hebben, want ik heb u van den Heere gekregen. Hij heeft u aan mij op het gebed geschonken."

Ook Jane Witte-Welleman in Nieuwdorp had werkzaamheden met het gebrek aan predikanten in de Zeeuwse gemeenten. Zie haar levensschets: *Uit genade zalig*.

5. Classicaal examen

Op een zaterdagavond kwam Van Dijke bij zijn medekandidaat Mallan binnenlopen: "Weet jij al waar je heen moet?" "Ik dacht aan Bruinisse, maar was er toen nog niet helemaal uit," zei ds. Mallan later."

Kandidaat Dieleman legde op dinsdag 10 augustus in Goes zijn examen af. Omdat ds. Kersten verhinderd was (over dr. Steenblok reppen de classisnotulen niet), stelde ds. Van Stuijvenberg de vragen. Hij roept broeder Dieleman hartelijk welkom die door de Koning der Kerk naar Borssele werd gezonden en thans examen voor de Classis zal afleggen." Ook student H. van Gilst en curator J. de Kok (Middelburg) werden welkom geheten.

Van Stuijvenberg stelde achtereenvolgens vragen over kerkgeschiedenis, kerkrecht en dogmatiek. Daarna hield de kandidaat een proefpreek over Hoh. 1:16: "En uit Zijn volheid hebben wij allen ontvangen, ook genade voor genade." Deze tekst spreekt over de verheerlijking van de genade Gods: 1. De Bron, 2. De deelgenoten, 3. De verkregen rijkdom. Met vrijmoedigheid liet de classisvergadering kandidaat Dieleman toe tot de volle bediening. Preses Van Stuijvenberg sprak hem toe en liet staande Psalm 134:3 toezingen.

... In diezelfde maand schreef ds. Kersten een Woord vooraf in de brochure *Het verbond der genade* van de gebroeders Erskine en J. Fisher. Zoals steeds had hij ook met deze uitgave evenwicht in de prediking en rust en eenheid in het kerkverband op het oog.

Ds. Kersten vroeg Dieleman op bezoek te komen in Waarde. Ze bespraken de

omstandigheden in de gemeenten. De kandidaat legde zijn leermeester het probleem voor dat hij zich niet door dr. Steenblok wilde laten bevestigen, vanwege de verwijdering die er de achterliggende tijd ontstaan was. Ds. Kersten vertelde hoe moe en uitgeblust hij zich gevoelde. Daarom kon hij de plechtigheid zelf niet leiden. Hij zei dat Dieleman de consulent van Borssele, ds. A. van Stuijvenberg, maar moest vragen. Ds. Kersten gaf Dieleman een boodschap mee: "Zeg aan al het volk dat zij moed houden, hoor. We komen er een keer uit!"

Kandidaat Mallan had ds. Kersten gevraagd voor de bevestiging in Bruinisse, en ook voor de trouwdienst, twee weken eerder. Uiteindelijk bevestigde ds. Van de Woestijne (als predikant te Ridderkerk, waar Mallans verloofde was) het huwelijk, terwijl ds. Fraanje de jonge kandidaat inleidde in de ambtelijke bediening.

6. Bevestiging en verblijf in Borssele

Op woensdag 8 september, werd kandidaat Dieleman in Borssele bevestigd door ds. Van Stuijvenberg. Hij koos Hand. 9:20a tot tekst: En hij predikte terstond Christus." Aan de handoplegging namen naast de bevestiger ook ds. J. Fraanje, ds. L. Rijksen, ds. W. de Wit en ouderling J. Walhout deel. Docent Steenblok was niet aanwezig tijdens de beide diensten in Borssele.

In de avonddienst verbond ds. Dieleman zich aan zijn gemeente met woorden van Psalm 40:10: "Ik boodschap de gerechtigheid in de grote gemeente; zie, mijn lippen bedwing ik niet; Heere! Gij weet het." Hij stond stil bij de brenger van, de inhoud van, het gehoor onder en de aandrang tot die boodschap.

Na de preek sprak ds. J. Fraanje namens het Curatorium van de Theologische School, kandidaat F. Mallan namens de studenten, de Hervormde ds. W.A. Vrijlandt namens de plaatselijke kerken en ouderling Walhout namens kerkenraad en gemeente. Ds. Vrijlandt verklaarde zich ontwapend te voelen door de eerlijke prediking. Kandidaat Mallan gewaagde van de vriendschapsband die er tijdens de schooljaren gevallen was. Ds. Fraanje zei over het overlijden van ds. Kersten: "Niet klagen, maar om een ander vragen." Vanwege het sterfgeval liet hij Psalm 103 : 7 en 8 zingen: "Geen vader sloeg niet groter mededogen, enz.

Ds. Fraanje bevestigde op woensdag 22 september ds. Van Stuijvenberg in Nunspeet en op 29 september kandidaat Mallan in Bruinisse. Daarna bevestigde dr. Steenblok op 6 oktober K. de Gier te Lisse, op 13 oktober M. Heerschap in Wageningen en op 21 oktober J. Hagestein te IJsselmonde. Bij de bevestiging van Mallan nam ds. Dieleman deel aan de handoplegging.

De periode 1948-1951 in Borssele

Voor kandidaat Dieleman als predikant aan de gemeente van Borssele kon worden verbonden, diende hij eerst nog het classicaal examen af te leggen. Dit gebeurde op 10 augustus 1948. De notulen van deze classisvergadering vermelden dat de voorzitter overging om br[oeder] Dieleman het examen af te nemen en wel in de eerste plaats omtrent kerkgeschiedenis. Nadat hij op de vragen der verschillende stelsels der Kerken en de dwalingen omtrent kerkrecht ons eenvoudig en duidelijk heeft geantwoord, tevens de onderscheiding der ambten in de Kerke Gods heeft aangetoond

en de wijze van Censure heeft behandeld, gaat de voorzitter over om hem te vragen over de Dogmatiek, zulks aan de hand van het vragenboekje van A. Hellenbroek. Daar candidaat br[oeder] Dieleman tot grote tevredenheid der classis de vragen met eenvoudigheid heeft beantwoord, wordt hem de gelegenheid gegeven twintig minuten een kort woord te spreken en wel over Joh. 1:16 ("En uit Zijn volheid hebben wij allen ontvangen, ook genade voor genade"). Nadat hij de kansel beklommen heeft en het gebed doet en vraagt om de voorlichting des H. Geestes handelt hij over "De verheerlijking van de genade Gods": 1. Over de Bron, 2. De deelgenoten, 3. De verkregen rijkdom.

De Bron die hij aanwijst is het Lam Gods, dat de zonde der wereld wegneemt. De deelgenoten: een arm zondaar die verworpen ligt op de vlakke des veld, naar Ez[echiël] 16. Daar de Heere hem er veel licht in geeft en de tijd haast om is, kan hij zijn derde hoofdgedachte niet ten volle uitwerken. Nadat hij van de kansel is afgekomen, leest de voorzitter de bul der curatoren van de theologische School voor, dewelke door br[oeder] Dieleman wordt ondertekend.

Nadat de benodigde bescheiden, zoals de attestatie van Dieleman en zijn echtgenote, zijn overlegd, spreekt de voorzitter hem hartelijk toe. 'Hij bidt hem toe dat God hem wil bewaren in al zijn wegen en dat Hij hem de ware verootmoediging wil schenken en op zijn verzoek zingen de aanwezigen de jonge predikant staande toe uit Psalm 134:3. De gemeente van Borssele wordt hartelijk geluk gewenst met haar nieuwe leraar en wordt vermaand hem trouw ter zijde te staan.'

Zoals vermeld, verbond ds. Dieleman zich op 8 september 1948 aan de gemeente van Borssele en op 17 september van dat jaar presideerde hij voor de eerste keer een kerkenraadsvergadering.

'De Voorz[itter], Ds. Dieleman, opent de vergadering en spreekt een kort openingswoord ook in verband dat hij voor de eerste keer de leiding der verg[adering] op zich neemt. Hij spreekt de wens uit dat het ons gegeven mag worden in broederlijke liefde en eensgezindheid het heil des Heeren [te] mogen beoogen en het welzijn van elkander en de Gemeente [te] mogen behartigen.'

Op 4 januari 1949 zat hij voor de eerste maal een classisvergadering voor. 'Namens de roepende kerk van Rilland-Bath opent ds. F.J. Dieleman de vergadering, laat zingen Ps. 119:85, leest Galaten 6 en gaat voor in gebed. Aan de hand van het gel[ezen] hoofdst[uk] spreekt hij een openingswoord. Daar het zijn eerste vergadering is die hij als pred[ikant] opent en zich nog onervaren gevoelt in kerk[elijke] zaken, roept hij de hulp in van de broeders, en hoopt onder Gods zegen den arbeid in de classis te mogen verrichten en tevens wenst hij aan het pas begonnen jaar allen Gods onmisbare zegen toe.'

In *Uit genade zalig* heeft *Jane Witte-Welleman* enkele bladzijden gewijd aan de komst van ds. Dieleman naar Borssele. Ze schrijft: 'Nu wil ik, indien de Heere mij voorgaat, iets vermelden, omtrent hetgeen ik heb mogen ondervinden, in de zomer van 1948. Ik kreeg te doen met onze Gereformeerde Gemeenten, die zoveel het levende Woord moeten missen. Van tevoren werd een predikant beroepen te Krabbendijke. Dit deed mij de Heere zuchten of Hij die man eens wilde sturen naar onze classis. Ik kon daarmee, zo ik dacht nogal aanhouden bij de Heere. Maar op een middag terwijl ik lag te rusten, en met deze zaak in eenzaamheid bezig was, wilde de Heere mij er in onderwijzen.

Hij liet mij zien, dat mijn gebed niet uit de aard der liefde was, en dat ik mijn naaste, ook in deze, net zo lief moest hebben als mijzelf. Ik had mijzelf lief, want ik vroeg niet naar de wil des Heeren. Toen gevoelde ik, dat des Heeren volk te R. waar die Ds.

stond rechter voor de Heere waren dan ik en wij in onze classis, en dat zij het daarom van ons winnen zouden. Toen vielen deze woorden in mijn hart: "Bidt dan de Heere des oogstes, dat Hij arbeiders uitstote." Ik zei tot mijn man: "Die man komt niet naar de gemeente van Krabbendijke. Maar de Heere zegt er nog wat bij: Uwe ogen zullen uwe leraars zien."

Doch de weg was weer zo gans anders als ik dacht. Ds. Visser stierf, en Ds. Van Stuyvenberg moest van Yerseke naar Nunspeet. Wat was dat droevig, nu hadden wij niet één Ds. meer in onze classis. Ik bleef zuchtende onder deze zaak. Zo mocht ik toen eens mee met een vriendin uit Borssele naar Goudswaard, voor een dag of zes. Als wij daar kwamen moest Ds. Lamain er het Avondmaal bedienen, hetwelk mij zo wonderlijk en blijde voorkwam, dat ik dat nu mocht te beurt vallen.

Ik had al enige maanden zulk een begeerte en betrekking op het Avondmaal des Heeren, maar wij konden in onze gemeente geen Ds. krijgen om het te houden. Als wij opgingen naar het huis des Heeren, toen is het toch zo meegevallen, want de Heere was kennelijk in het midden. De hele dag kreeg Ds. opening in het Woord, bijzonder 's avonds uit het Hooglied: "Hoe schoon zijn Uwe gangen in de schoenen, gij prinsendochter," enz. Ook na de dienst in huis bij onze vrienden, nog veel lief en goed van onze Drie-enige God mogen spreken.

Toen zijn wij dinsdags naar Rotterdam geweest. Wij waren bij student Hegeman in veel liefde ontvangen. Als we daar waren kwam student Zwerus binnen, die zei: "Hebt u het al gehoord, kandidaat Dieleman gaat naar Borssele!" Wat er toen in mijn hart omging is niet te zeggen. Ik kreeg te geloven, dat de Heere mijn gebeden op het gouden reukaltaar van Christus' verdienste geheiligd had, en ze van de hand des Engels voor God waren opgeklommen. Ik mocht dadelijk met die verleende weldaad in een Drie-Enig God eindigen.

"O," riep ik uit, "dat is van de Heere, dat is van de Heere geschied, ik zie het wel maar doorgrond het niet."

Ik mocht geloven dat Zeeland er nog meer zou krijgen, hetgeen ook gebeurd is, want kandidaat Mallan kwam naar Bruinisse. Mijn vriendin die bij mij was, en uit Borssele kwam, was zeer verwonderd en verblijd. Wij hebben elkaar in de Heere gefeliciteerd, met dit grote geschenk van dien goede Herder der schapen.

Terwijl wij daar zo bezig waren kwam op het aller-onverwachts kandidaat Dieleman zelf binnen. O, wat was dat groot. Hij vertelde onder vele tranen hoe de Heere de weg had gebaad. Wij waren een in onze lieve Koning. Dat huis in Rotterdam, was voor mij een Bethel, een huis Gods. O, ik kon Zijn lof en roem uitgalmen, mijn Liefste, met lof en psalmen, Gij alleen waardig Heere! Toen kwam na de middag mevrouw Lamain bij ons, en dat ging ook zo goed onder elkaar. Zodat de 13e juli 1948 voor ons een onvergetelijke dag is geworden, omdat er iets van God in was.

Alzo hebben wij een blijde reis gehad en veel liefde bij de wed. Schelling te Goudswaard ondervonden. Ook heeft toen kandidaat Van Dijke nog zijn beroep naar Tholen aangenomen. Helaas is die gestorven, eer hij in zijn ambt was bevestigd. Ik ben daar toen nog op de begrafenis geweest. Onder het spreken van Ds. Fraanje is er toen veel in mijn ziel omgegaan dat voor de eeuwigheid bewaard wordt, inzonderheid onder Ds. Fraanje zijn gebed. Alzo gaf ons de Heere twee arbeiders die Hij Zelf in Zijn wijngaard had uitgestoten, dat mocht ik met ruimte geloven.'

7. Openbaring van Christus als de Weg tot de Vader

Hoewel ds. Dieleman grote zaken had ontvangen, ervoer hij toch een gemis. Op 24 juli 1949 preekte hij in Kortgene. Het werd een onvergetelijke zondag. Twee weken later vertelde ds. Dieleman het op de kansel in Borssele, in een preek over Hooglied

5:16: "Ik mag misschien weleens even iets uit mijn eigen leven zeggen. Toen ik mij aangemeld had voor de school, heb ik gewenst dat zij mij niet zouden aannemen vóór ik die bewustheid had. Die wens is niet vervuld geworden, maar zij hebben gezegd: 'De Heere Zelf moge u licht en wijsheid schenken.' En geliefden, ik heb met veel licht en opening van de rijkdom van Christus mogen prediken, maar ik miste één zaak. Ik ben wel geweest op plaatsen waar veel van Gods volk was (van die doorgeleide mensen, zoals men dat uitdrukt), dat ik stond te beven voor de preekstoel en dacht: Hoe zal ik voor die mensen spreken? Maar dat ik met zoveel licht mocht spreken, dat zij uitriepen: 'Dat zijn de gangen van mijn God en Koning!' Doch ik miste de toepassing voor eigen hart. Dat was mij gedurig een onderwerp van onderzoek, en het kon mij zo bezwaard doen zijn.

Maar nu, als ik mij niet bedrieg, heeft er een afhandeling plaatsgehad. O, die zaligheid die daarin ligt! Ik heb moed gekregen voor Gods kerk en uitgeroepen: 'Al wat aan Hem is, is gans begeerlijk. Zulk een is mijn Liefste. Ja, zulk een is mijn Vriend, gij dochters van Jeruzalem.'

O, het kan zo zwaar zijn als de satan op alles afkomt en wat van Christus gekend wordt dan wegvalt. Dan wordt het met alles omkomen, want de Vader eist volkomen voldoening aan Zijn recht en zegt: 'Kunt gij Mij betalen?'

Toen heb ik teruggegrepen naar mijn bekering en de ontsluiting in Christus, maar de Vader kwam met Zijn recht. Ik had nog nooit die Persoon des Vaders gezien, maar nu kwam ik als een onbekeerde voor Hem te staan. Het was met alles omkomen, want ik kon voor Hem niet bestaan. Toen heb ik een ogenblik uitgeroepen: 'Ik ben Uw gramschap dubbel waardig.' De Vader kon met mij doen wat Hij wilde; ik had een hellevaart voor de hemelvaart. God was rechtvaardig, dat was het alles-overklimmende in mijn ziel, en de satan kon mij niets doen. Maar ik heb nog nooit geweten dat hij zo dicht bij me was als toen hij van mij terugtrok; maar tevoren ook nog nooit ondervonden dat de Vader zó dicht bij me was, en wat het is als Hij zegt: 'God is het, Die rechtvaardig maakt. Wie is het, die verdoemt?'

En toen was het alsof die gezegende Middelaar en eeuwige Koning, als tot Thomas, tot mijn ziel sprak: 'Wees nu eens niet ongelovig, maar gelovig.' Toen kon ik niet anders dan uitroepen: 'Al wat aan Hem is, is gans begeerlijk.' Nu kan een zwarte bruid in die eeuwige Sions Koning zaligheid vinden.

Velen zeggen weleens: 'Hoe zal ik daar ooit toe komen?' Maar het ging zo eenvoudig toen die gezegende Koning riep: 'Wees niet ongelovig, maar gelovig.' O, toen heb ik gezongen: *'Daar zal al dat volk komen tezaam.'*

Volk, Gods werk staat niet stil. Zeg niet dat God niet veel meer werkt, want Hij grijpt nog mensen en Hij leidt Zijn volk op de weg. Wij mochten verwaardigd worden het oog gericht te hebben op Sions eeuwige Koning. Alles krijgt ge uit Hem terug. Hij is schoner dan alle mensenkinderen en draagt de banier boven tienduizend. Hij is groot en alles-overtreffend in Zijn gerechtigheid en heiligheid. In Hem is alles wat ge nodig hebt. O, Hij mocht veel door ons als die gezegende Fontein gebruikt worden.

Het is mijns harten lust Hem u als zodanig gedurig te prediken. Wanneer ik in mijzelf sta, is er niets dan schrik, maar vanmorgen was het anders. Ik had zulk een betrekking op die gezegende Koning, dat ik uitriep: 'Al wat aan Hem is, is gans begeerlijk.' Maar om uit Hem te leven, moeten wij alles verlaten en verzaken, want al onze gerechtigheden zijn als een wegwerpelijke kleed. In Hem alleen ligt de zaligheid, ja, in Hem vinden wij onverdiende zaligheid. Als Gods volk daarvan iets mag zien, dan zingen zij zoals zij nog nooit gezongen hebben. (...)

Ik heb mijn vijandschap gezien, maar toen kwam in mijn hart: 'Al uw gerechtigheden zijn als een wegwerpelijke kleed.' Alles was tekort om aan dat recht te betalen. Maar o,

dat zalige, toen die gezegende Borg riep: 'Wees niet ongelovig, maar gelovig. Hier zijn Mijn handen; Ik heb u in Mijn beide handpalmen gegraveerd, en uw muren zijn steeds voor Mij.'

Ds. Dieleman was er vol van toen hij na de zondag in Kortgene thuiskwam. "Nu zou ik gezelschap willen houden om te vertellen wat de Heere gedaan heeft," zei hij. Uiteindelijk liet hij het wat bezinken en vertelde hij het op 7 augustus op de preekstoel, zodat de hele gemeente de wonderheden die de Heere gedaan had, kon horen. De onderwijzeres **Marie Nieuwenhuize** uit Yerseke, die enkele weken in de pastorie logeerde om wat preken stenografisch op te nemen, was ervan onder de indruk toen ze in de pastorie kwam, waar mevrouw Dieleman die zondagmorgen had opgepast. Ze had door de bewogenheid van de predikant niet alles kunnen noteren. Daarom vertelde hij het na de avonddienst thuis nog eens.

Soms kon ds. Dieleman bezwaard zijn ten aanzien van zijn dienstwerk. Reeds als student sprak hij met zijn leermeester ds. G.H. Kersten eens over zijn vrees dat hij een kerkdienst nooit anderhalf uur zou kunnen aanhouden. Hoe zou hij zo lang kunnen spreken? Maar ds. Kersten bemoedigde hem met de woorden: 'Er is meer genade voor nodig om je te beperken dan om maar uit te breiden'.

Een andere boodschap ontving ds. Dieleman toen hij vlak voor het heengaan van ds. G. H. Kersten een bezoek bracht aan zijn vroegere docent. 'Zeg aan al het volk dat zij moed houden, hoor. We komen er een keer uit!'

Borssele zou haar predikant niet lang bezitten.

Op 3 maart 1951 deed ds. Dieleman aan de vergaderde broeders kerkenraad mee 'dat hij zijn beroep naar Yerseke aangenoomen heeft, welks mededeling eenige ontroering in de vergadering aanbrengt bij de kerkeraad'.

Op 30 maart 1951 was hij voor de laatste keer als eigen herder en leraar aanwezig tijdens een vergadering van de Borssele kerkenraad. De scriba tekende hierover op: 'De Voorz. zegt dat dit waarschijnlijk de laatste keer is dat hij de vergadering zal leiden en spreekt de wens uit dat wij bij zijn vertrek naar Yerseke in liefde en vrede mogen samenwerken tot liefde onder elkander en dat het moge zijn tot verheerlijking van 's Heeren Naam en tot opbouw en heil der Gemeente'. De predikant liet de gemeente na zijn vertrek ook nog iets na. 'Als blijk van liefde en waardering die hij tijdens zijn verblijf in de Gemeente ontvangen heeft, wordt door de Voorz. een nieuw avondmaalsstel geschonken waarvoor door Walhout (die tijdens deze vergadering als voorzitter gekozen was) namens de kerkeraad dank gezegd. Besloten wordt om het aanwezige avondmaalsstel aan een kleine Gem[eente] in N[oord] B[rabant] te geven. De voorz. zal hiervoor zorg dragen dat dit op zijn plaats komt.'

Periode dat ds. Dieleman in Borssele stond overgenomen uit: **150 jaar Gereformeerde Gemeente te Borssele, F. J. de Kok, 2010.**

8. Overlijden kandidaat Van Dijke

Van hun zieke medebroeder Van Dijke kon geen bevestigingsdatum gepland worden. Toen kandidaat De Gier hem in het ziekenhuis bezocht, sprak Van Dijke over zijn strijd: hij was toch geroepen? "Van Dijke had wel de Goddelijke, maar niet een kerkelijke bevestiging," zei ds. Chr. van de Woestijne. Hij was erbij bepaald dat Van Dijke als een brandende en lichtende kaars was, wiens licht de gemeenten zich voor een korte tijd hadden mogen verheugen. Toen op 12 november zijn twaalfde kind

werd geboren, hield de kandidaat het in zijn armen en zei: "Teunis, je zult je vader nooit kennen."

Het ziekbed was een zware lijdensweg. Op het laatst was Van Dijk helemaal uitgeteerd. Ds. Dieleman en zijn vrouw schrokken toen ze bij hun medebroeder op bezoek kwamen. Van Dijke's gezicht stak vaalbleek af tegen zijn donkere haar.

Lange tijd heeft de Thoolse kandidaat gedacht dat hij toch nog dominee zou worden. Het heeft niet zo mogen zijn. De Heere gaf hem rust, naar ook een uitzien naar Boven. Zo riep Van Dijke opeens: "Ontwaakt, gij die slaapt, en staat op uit de doden."

Hij werd losgemaakt van het aardse. Tegen ds. Dieleman, die hem regelmatig bezocht, zei hij: "Maar ('t blij vooruitzicht dat mij streelt) ik zal ontwaakt, Uw lof ontvouwen."

Van Dijke's kinderen zijn nooit vergeten hoe hun vader in de laatste nacht van zijn leven de handen omhoog stak en deze woorden herhaalde. Hij had een blij vooruitzicht! De omstanders hoorden het met jaloersheid aan.

Het einde kwam. "Vrijdagmorgen, 10 December 1948, omstreeks half acht is zijn lijden geëindigd en is hij opgenomen in de hemel der zaligheid, waar geen inwoner ooit zegt: Ik ben ziek, want het volk dat daarin komt, zal vergeving hebben van ongerechtigheid."

Van de 7 kandidaten uit 1948 zijn overigens ook drie anderen jong overleden. Ds. F.J. Dieleman werd (net als Van Dijke) 41 jaar, ds. J. Hagestein 43, op 1 januari 1952 ging hij op 37-jarige leeftijd met emeritaat) en J. W. Kersten, 44. De drie andere die afstudeerden, ds. K. de Gier, ds. M. Heerschap en Mallan mochten daarentegen (inclusief jaren als diaken, ouderling, proponent en emerituspredikant) een halve eeuw of langer dienstbaar zijn in God koninkrijk.

9. Toenemende tegenstellingen

Kandidaat Dieleman was predikant geworden in een periode waarin de spanningen binnen het kerkverband toenamen. Gelukkig was hij nogal nuchter, maar aangenaam was het niet.

Toen hij nog student was, had de classis Tholen, op 7 april 1948 bijeen in Sint Philipsland, "met diep leedwezen" kennisgenomen van een geschrift dat gemeentelid H. Geluk uit Tholen tegen dr. C. Steenblok had geschreven. Het werd doorgezonden naar de Particuliere Synode Zuid. Die sprak uit dat "valsche beschuldigingen" in de brochure teruggenomen moesten worden en dat de schrijver bezwaren langs de kerkelijke weg ter tafel moest brengen. Het oordeel van ds. Kersten, die namens de noordelijke synode aanwezig was, werd als bijlage aan de acta toegevoegd.

Vanaf 1948 maken ook de notulen van het Curatorium melding van de toenemende spanningen rond dr. Steenblok. De curatoren gingen zijn lessen beluisteren en de studenten kregen de gelegenheid hun onvrede te uiten. De verhouding tussen dr. Steenblok en zijn studenten werd in 1950 "droevig" genoemd.

Om duidelijkheid te scheppen in de discussie over het aanbod van genade, citeerde ds. A. Verhagen op 8 april 1949 in jongerenblad Daniël een passage hierover van ds. G.H. Kersten uit De Saambinder van 27 mei 1937. Samen met ds. Mallan, ds. De Wit en negen ouderlingen vertegenwoordigde ds. Dieleman de Particuliere Synode Zuid op 28 en 29 juni 1949 op de Generale Synode in Utrecht. Met de andere predikanten kreeg hij zitting in de commissie die op 6 september in Utrecht vergaderde om de geschillen in Veenendaal te beslechten. Tevergeefs adviseerden de predikanten "om met elkander te verenigen en alles te vergeven en te vergeten." Daarvoor was er

inmiddels te veel gebeurd.

De Generale Synode werd op 28 september voortgezet. Ds. K. de Gier was nog geen jaar predikant, maar genoot kennelijk al zoveel vertrouwen dat hij over de predikantenvergadering mocht rapporteren.

Kort daarna werd opnieuw een Generale Synode bijeengeroepen. Ds. Dieleman leidde op 28 november 1949 een extra vergadering van de classis Goes, die afgevaardigden naar de Particuliere Synode moest verkiezen, en die vergadering zou vervolgens de afgevaardigden naar de landelijke synode aanwijzen. In zijn openingswoord zei de Borssele predikant nog "dat het niet in de bedoeling ligt thans te gaan handelen over de zaak welke deze vergadering vordert." Toch kwam het tot een gesprek, nadat ouderling L. Hoekman uit 's-Gravenpolder zei "tot zijn leedwezen telkens te moeten ervaren dat de Heere Zich op de verschillende Synodes zo terug komt te houden en betreurt dan ook de toestand van heden."

De Synode werd op 13 april en 29 juni 1950 voortgezet. Een klacht van ds. A. Vergunst tijdens de aprilvergadering (drie maanden na zijn bevestiging tot predikant) tegen het onderwijs van dr. Steenblok werd naar het Curatorium verwezen. Toen de curatoren vier dagen later vergaderden, lag er een brief van ds. Vergunst op tafel waarin hij bevestigde wat hij tijdens de synode naar voren had gebracht. "Hoewel de kwestie door samenspreking werd opgelost, werden de ogen van velen door dit voorval geopend voor een zekere beperktheid van Steenblok," concludeerde ds. M. Golverdingen. "De tegenstellingen verscherpten zich nu in snel tempo."

Op zondag 2 april 1950 preekte ds. Dieleman in Terneuzen. Daar kon hij bekendmaken dat ds. D.L. Aangeenbrug uit Dordrecht het beroep had aangenomen. Achttien jaar na het vertrek van ds. B. van Neerbos kreeg de Zeeuws-Vlaamse gemeente weer een predikant. Ds. Dieleman maande de Terneuzer kerkenraad een andere pastorie te kopen. Dat gebeurde. Tijdens de intrededienst op 20 juli sprak ds. Dieleman de nieuwe pastor toe.

Als ds. Dieleman voor familiebezoek in Zeeuws-Vlaanderen was, ging hij nogal eens bij ds. Aangeenbrug op bezoek, want hij kwam langs de pastorie als hij naar de boot liep. Ook enige tijd voor de scheuring van 1953 gebeurde dat nog. Ze hadden toen een goed gesprek; niets wees erop dat er zo kort daarna een scheiding zou vallen.

In 1950 ontving ds. Dieleman twaalf beroepen. Op zondag 29 oktober pleegde hij kanselruil met ds. M. Heerschap uit Wageningen. Ds. Heerschap kreeg die dag een band met Borssele. Ds. Dieleman ervoer op dezelfde dag juist dat hij van die gemeente werd losgemaakt. "Ik kom hier anders terug dan ik weggegaan ben," zei hij bij thuiskomst tegen zijn vrouw.

Ds. Dieleman kreeg een beroep uit Yerseke en nam dat aan. Ds. Heerschap ervoer het echter als een raadsel: hij ontving wel twee maal een beroep uit Borssele, maar kreeg geen vrijmoedigheid erheen te gaan. Toen hij het beroep uit Lethbridge aannam, zei ds. Dieleman tegen hem: "Ga jij over Canada naar Borssele?" En zo is het inderdaad gebeurd, maar het tweede deel van die reis heeft ds. Dieleman niet meer meegemaakt.

Ds. Dieleman voelde zich dan wel los van Borssele, maar toch moest hij in de maanden daarna bedanken voor beroepen uit Amsterdam- Centrum, Meliskerke, Beekbergen en Veenendaal. Maar toen kwam Yerseke. Toen het antwoord wat lang uitbleef, zeiden enkele kerkenraadsleden in die gemeente tegen elkaar: "Zullen we niet eens schrijven: Waarom nog langer tegengestaan?" Ze deden het toch maar niet.

Mevrouw Dieleman merkte wel dat haar man steeds stiller werd. Als dat gebeurde, overdacht hij een ingrijpende beslissing, wist ze.

De predikant was altijd vroeg wakker; dat had hij nog overgehouden uit het boerenleven. Stil ging hij dan naar zijn studeerkamer. Op zondagmorgen 4 maart 1951 kwam hij uit het studeervertrek en zei: "De beslissing is gevallen." Die nacht had hij liggen worstelen om licht. Met de woorden "En de Geest en de bruid zeggen: Kom," was hij overgebogen: de Geest riep hem naar Yerseke, en in de bruid zag hij een beeld van de gemeente die een beroep op hem had uitgebracht.

's Maandagsmiddags stelde ds. Dieleman de beide kerkenraden op de hoogte en 's avonds vertelde hij het tijdens de catechisatielessen. Na afloop stond er al snel een gemeentelid aan de deur: Of het geen mis verstand was... Ze hadden het in Borssele toch goed? En ze waren er nog maar zo kort...

Als consulent had ds. Dieleman zijn nieuwe gemeente al leren kennen en zijn vrouw was weleens mee geweest, omdat een tante er woonde. De predikant zag er wel tegenop om naar Yerseke te gaan. Op de beslissing volgde dan ook veel strijd.

Op 25 maart nam ds. Dieleman in Borssele negen jongeren belijdenis des geloofs af. Twee van hen waren veilig teruggekeerd uit Nederlands Indië, de een na lange, de ander na korte tijd.

Op dinsdag 10 april 1951 preekte ds. Dieleman in Borssele afscheid met de woorden van Matth. 9:36-38: "En Hij, de scharen ziende, werd Hij met ontferming bewogen over hen, omdat zij vermoeid en verstrooid waren, gelijk schapen, die geen herder hebben. Toen zeide Hij tot Zijn discipelen: de oogst is wel groot, maar de arbeiders zijn weinige; bidt dan de Heere des oogstes, dat Hij arbeiders in Zijn oogst uitstote."

Hij bepaalde zijn eerste gemeente bij "Jezus' ontferming over Zijn kerk" en sprak over: 1. De toestand van die kerk; 2. De arbeiders in die kerk; 3. Het gebed voor die kerk.

In zijn voorafsprak bepaalde ds. Dieleman zijn gehoor bij de profeet Jeremia. 'Jeremia heeft gepredikt krachtens de aandrang van zijn roeping en krachtens de aandrang van zijn Zender. Die aandrang lag zo dikwijls als hij de boodschap des Heeren te brengen had in het bewustzijn van zijn ziel verklaard. Hij was niet als een postbode, die de inhoud van de boodschap, die hij brengt, niet kent. Neen, Jeremia kende zijn boodschap en gaf hem door. Daarom kon hij zeggen: "Heere, ik heb toch niet aangedrongen, meer dan een herder achter U betaamde". Hij wist dat het zijn plicht was zijn Herder te volgen.

Mijne toehoorders, als wij in deze avondure een woord van afscheid in uw midden willen spreken, dan is het niet onze bedoeling ons met Jeremia te willen vergelijken, maar toch hebben ook wij wel mogen uitroepen: "Heere, ik heb toch niet aangedrongen, meer dan een herder achter U betaamde". Want het is niet altijd zonder aandrang geweest, dat wij vanaf deze plaats het Woord des Heeren u mochten voorhouden. Wij hebben hier mogen staan met bewustheid in onze ziel, dat ons dien plaats door den Heere gegeven was en wij hebben ook mogen ondervinden dat er afnemers van dat Woord waren. Enz.

Zie verder de **complete preek met toespraken**, die in steno werd opgenomen door een onderwijzeres, **Marie Nieuwenhuize** uit Yerseke.

10. Pastorale arbeid ds. Dieleman Yerseke

In Yerseke nam het gezin Dieleman zijn intrek in de grote pastorie op Grintweg 20, aan de zuidkant van het dorp, aan de rand van de bebouwde kont. Het huis was in 1912/1913 voor ds. G.H. Kersten gebouwd en telde zestien kamers.

Ds. Van Stuijvenberg trad voor de tweede maal als bevestiger op. Hij mocht in Yerseke zijn opvolger bevestigen. "Mijn gedachte is dat jij in Yerseke terecht komt," had ds. Van Stuijvenberg in 1948 al gezegd. Toen was het echter de tijd nog niet. Nu wel.

Op donderdag 19 april 1951 leidde hij ds. Dieleman tot zijn dienstwerk in. Ds. Van Stuijvenberg bepaalde de gemeente bij Joh. 1:6-8: "Er was een mens van God gezonden, wiens naam was Johannes. Deze kwam tot een getuigenis, om van het Licht te getuigen, opdat zij allen door hem geloven zouden. Hij was het Licht niet, maar was gezonden, opdat hij van het Licht getuigen zou."

De bevestiger stond stil bij "De ambtsopenbaring in Christus' kerk" en bepaalde de gemeente bij: 1. De dienaar in zijn zwakheid; 2. Het doel van zijn zending; 3. De inhoud van zijn prediking.

's Avonds deed de bevestigde predikant intrede. Hij koos Openb. 22:16 en 17 tot tekst: "Ik, Jezus, heb Mijn engel gezonden om ulieden deze dingen te getuigen in de gemeenten. Ik ben de Wortel en het geslacht Davids, de blinkende Morgenster. En de Geest en de bruid zeggen: Kom! En die het hoort, zegge: Kom! En die dorst heeft kome; en die wil, neme het water des levens om niet."

Met een deel van deze tekst was ds. Dieleman naar Yerseke overgebogen.

De predikant wees terug naar het eerste beroep uit het vissersdorp, bijna drie jaar geleden: "Het heeft ons ontroerd, maar de Heere heeft het: kennelijk afgesneden, zodat wij met innerlijke overtuiging het beroep naar Borssele hebben aangenomen. God heeft Zich tijdens ons verblijf op die plaats niet onbetuigd gelaten; Hij heeft ons duidelijk getoond dat daar onze plaats was. Maar Hij is op de werkingen die wij in ons harte hadden ten opzichte van de gemeente Yerseke, teruggekomen. (...) Geliefden, ik hoop aan deze plaats een zuchtend volk te vinden, dat een Middelaar nodig heeft; een volk dat het niet met een beschouwing kan doen, maar dat zijn sterkte mag vinden in het onwankelbare fundament der apostelen en profeten, Jezus Christus."

Over Borssele zei hij: "Ik heb een gemeente verlaten waar er beslag was onder de jeugd voor Gods Woord."

Tot de afgevaardigden uit de classis: "Ik heb korte tijd geleden beroepen gekregen van gemeenten die buiten deze classis stonden, maar dan was ik steeds niet los van de zestien gemeenten waarover ik consulent was. Ik ben zelf Zeeuw in hart en nieren en dus zeer verblijd dat ik hier mag blijven."

Tot de afgevaardigden van andere kerken: "Hartelijk dank voor uw tegenwoordigheid inzonderheid professor Wisse, die zo onverwachts in ons midden was. De Heere gedenke hem in zijn zwakheden en stelle zijn arbeid tot rijke zegen."

Na de intredepreek werd ds. Dieleman toegesproken door burgemeester A.C. Willemse, ds. W. de Wit namens de Particuliere Synode Zuid, de 88-jarige ouderling J. van Zweden opnieuw namens de classis Goes; (hij verving opnieuw ds. Bel) en ouderling J.C. Waverijn namens kerkenraad en gemeente. Waverijn liet de nieuwe leraar van Yerseke Ps. 74: 20 toezingen:

*Laat Uwen armen knecht niet beschaamd zijn
Maar, geef hens veeleer oorzaak om te zingen
Van Uwen Naam, dat zij mogen ontspringen
Die benauwdheid lijden, met smaad en pijn.*

Zie verder de **complete preken met toespraken**, die in steno werd opgenomen door een onderwijzeres, **Marie Nieuwenhuize** uit Yerseke.

In die tijd waren onder het klein aantal leraars veel zieken. Ook een drietal studenten had met ziekte te worstelen.

In 1952 waren Ds. M. Blok en ds. A. van Stuijvenberg enige tijd ziek en in begin 1953 ds. Van de Woestijne. In 1952 was ds. Verhagen ernstig ziek, voor zijn leven werd gevreesd. Er volgde een ingrijpende operatie. De kerkelijke twisten gaven ds. W. de Wit van Moerkapelle veel verdriet en tastten zijn gezondheid aan. In januari 1953 werd hij vanwege darmklachten in het ziekenhuis opgenomen.

Ook in de langdurige overspannenheid van student L. Vogelaar speelden de spanningen tussen docent en studenten en het geharrewar binnen het kerkverband een grote rol.

Op 22 februari 1953 werd ds. A. de Blois op de preekstoel onwel, waarna de dokter hem een aantal weken rust voorschreef. Student Vogelaar, die in Rotterdam-Zuid woonde, nam daar een aantal beurten voor hem waar.

Uit Amerika kwam in diezelfde periode bericht dat Ds. C. Hegeman moest worden opgenomen in de wereldberoemde kliniek voor diabetes (suikerziekten), daar hij de laatste tijd zeer moeizaam zijn arbeid slechts kon verrichten en nu voor onbepaalde tijd voor nadere onderzoeken aldaar zal moeten blijven."

11. Een droeve breuk

Op 6 mei kwam de *Particuliere Synode Zuid* in Yerseke bijeen. Ds. Mallan logeerde met zijn vrouw en zoontje bij de familie Dieleman. Zowel de beide mannen als de vrouwen waren altijd zeer bevriend geweest. Tijdens de studententijd kwam Mallan nogal eens met zijn verloofde bij het echtpaar Dieleman op bezoek.

Na deze *Particuliere Synode* kwam er echter een diepgaand meningsverschil openbaar. Tot diep in de nacht discussieerden de beide predikanten op Dielemans studeerkamer over de opvattingen en de positie van dr. Steenblok. Zonder dat het meningsverschil was weggenomen, vertrok de familie Mallan weer naar Bruinisse.

De verhoudingen in het kerkverband waren steeds meer verstoord geraakt. Hoe zou het gaan op de Generale Synode?

Ds. Dieleman moest er voor de derde maal als afgevaardigde van de Zuidelijke Particuliere Synode naartoe. Hij logeerde in Utrecht aan de Blauwkapelseweg, bij ouderling J. Kieviet. Die vroeg of mevrouw Dieleman meekwam. Kieviet kende haar wel, want hij had vaak bij haar ouders gelogeerd als hij in Zeeuws-Vlaanderen schapenvachten kwam opkopen voor zijn wolfabriek.

Tot de vragen en voorstellen die op tafel lagen, behoorde een verzoek van de classis Kampen (via de P.S. Oost) *dat afgevaardigden vergaderingen niet mochten verzuimen of voortijdig verlaten, tenzij er sprake was van zeer of zeer dringende omstandigheden*.

Die vraag werd tijdens de Synode zeer actueel!

De Generale synode vergaderde voor de eerste maal op 3 juni 1953 te Utrecht.

Bij de behandeling van het curatoriumrapport informeerde ds. J. van den Berg naar de verhouding tussen docent en studenten. "Een brede en verwarde bespreking" ontstond, waarbij "de meningen zeer uiteenliepen."

Nadat de niet-ambtsdragende de zaal moesten verlaten, werd tot een stemming over het

docentschap van dr. Steenblok besloten. Niet alleen ds. Steenblok, maar ook vijf afgevaardigden (de predikanten D.L. Aangeenbrug, M. van de Ketterij en F. Mallan en de ouderlingen H. Bas uit Alblasserdam en D. Hage uit Sint Annaland) en enkele belangstellenden verlieten daarop de vergadering. Buiten beraadslaagden ze wat hen te doen stond."⁹

"Generale Synode. Mallan Aangeenbrug Ketterij Bas en Hage weggegaan," noteerde ds. Dieleman in zijn agenda. (Op 27 maart 2008 erkende de Generale Synode de in 1950 en 1953 gemaakte "ernstige kerkordelijke fouten.")

Student L. Vogelaar zat even later in dezelfde trein als ds. Van de Ketterij. "U moet terug," maande hij de Alblasserdamse predikant. Die gaf echter geen gehoor aan die oproep. Ds. Aangeenbrug heeft kennelijk ergens een nacht gelogeed, want hij keerde donderdags pas terug in Terneuzen.

In de vergaderzaal besloten de 24 overgebleven afgevaardigden met algemene stemmen dr. Steenblok van zijn docentschap te ontheffen. Daarna was de vergadering geschorst en was ds. Verhagen met de andere afgevaardigden naar buiten gekomen.

De synode kwam de volgende morgen weer bijeen. Ds. J.W. Kersten en ds. L. Rijkse werden tot docent gekozen. Ds. Dieleman was één van degenen die in de vacatures in het Curatorium benoemd werden. Later zei ds. Verhagen over ds. Dieleman: "Zijn woord was eenvoudig, maar er ging kracht van uit in onze vergaderingen. Ook in het Curatorium. Wel overdacht kwam hij zijn woorden altijd uit te spreken."

Verslagen reisde het echtpaar Dieleman vrijdag naar Zeeland, samen met de latere ds. H. Rijkse en de heer De Visser. Nog diezelfde dag sprak ds. Dieleman met zijn kerkenraad over de gebeurtenissen. De vrees die in zijn hart had geleefd, was bewaarheid.

"Er was wel een vrees in ons hart, maar dat het zo zou gaan, had niemand kunnen denken," schreef ds. Verhagen.

De gang van zaken is later vaak onderwerp van discussie geweest. De classes Middelburg en Amsterdam vroegen in 1954 "te bevorderen, dat er op de meerdere vergaderingen meer orde zal zijn." Daarvoor formuleerde de Particuliere Synode Zuid zes aanbevelingen, die door de P.S. West werden overgenomen.

In Sint Annaland waren ds. Dieleman, ds. Bel en ouderling J. de Kok (als deputaten naar artikel 49 van de DKO) op 12 juni op eigen verzoek aanwezig tijdens de ledenvergadering. De partij die wilde uittreden had ds. Aangeenbrug en ds. Mallan uitgenodigd. Ds. Mallan leidde de vergadering.

Ds. Dieleman verklaarde "dat het huidige conflict reeds lang te voorzien was en dat er van de classis Dordt een schrijven is uitgegaan tegen Dr. Steenblok, wat echter ter Synode niet behandeld is. Hij meent, dat Dr. Steenblok wel leraar (predikant-LV) kan zijn, maar niet geschikt is als docent. Hij illustreert dat met voorbeelden."

⁹ Het moderamen van de Synode stelde een brief op, gericht aan de kerkenraden waartoe de bezwaarde broeders behoorden, gedateerd 9 juni 1953. Daar komt o.a. de volgende zin voor: ... Uw leraar (cq ouderling) heeft de generale synode verlaten en na herhaald verzoek om weder te keren met betuiging van leedwezen, geweigerd de wettig genomen besluiten te aanvaarden. Door deze daad en de volharding erin heeft hij zich gesteld buiten het verband der kerken. U als kerkeraad zijt geroepen, om indien ge binnen het verband der Gereformeerde Gemeenten wenst te blijven, uw leraar (cq de ouderling) de voortzetting van zijn ambtelijke werkzaamheden in uw gemeente te ontszeggen. Enz. Dit ultimatum voltrok de begonnen scheuring. De bewuste brief werd zoveel mogelijk geheimgehouden binnen eigen kring. (Samensteller bundel)

Ds. Dieleman noemde de gang van zaken "ontactisch, maar handhaaft de wettigheid van de genomen besluiten. Spr. zegt reeds meerdere Gemeenten bezocht te hebben, waar hij begrip heeft aangetroffen voor de moeilijke positie van het Moderamen der Synode. Hij zegt wel enigszins bezwaard naar St. Annaland te zijn gekomen, gezien de hem bekende denkwijze over de leraars, doch dankbaar te zijn, dat hem gelegenheid wordt gegeven het woord te voeren."

Daarna uitte ds. Aangeenbrug zijn bezwaren tegen het optreden van ds. Van den Berg tijdens de synode. Ds. Aangeenbrug "bestrijdt de mening dat de studenten ziek worden doordat Dr. Steenblok ze ontactisch lesgeeft."

(noot L.V.: De kerkenraad van Terneuzen had zich achter de bezwaren van ds. Aangeenbrug geschaard, al betreurden de broeders het dat hij de synodevergadering had verlaten.)

Volgens ds. Bel had "Ds. Aangeenbrug, die als 'ontwikkeld oefenaar' destijds op de theol. school begon," er te weinig oog voor dat de meeste studenten hun studie met minder ondergrond aanvingen en daardoor meer moeite hadden met de wijze van lesgeven van dr. Steenblok.

Curator J. de Kok wist van geknoei in het Curatorium niets. Hij handhaaft (evenals ds. Bel) ook de rechten van de voorz. (ds. Verhagen) Om de orde te houden en wijst op de brute en in bosheid optreden der afgevaardigden ter Synode. Als de synode rustig was verlopen had ds. Aangeenbrug zijns inziens ook het woord gekregen. Nu kon dat volgens hem niet.

Ouderling D. Hage zei, 'dat br. Bas zo heftig werd door het optreden van ds. v.d. Berg.'¹⁰

12. Smart over de scheuring

Een week na de synode was mevrouw Dieleman jarig. Ouderling J. de Kok uit Middelburg kwam logeren en ging de volgende dag (vrijdag 12 juni) met ds. Dieleman en ds. Bel naar Tholen. Om 2 uur waren ze in Poortvliet, om 4 uur in Scherpenisse en om 7 uur op een ledenvergadering in Sint Annaland. In al die plaatsen was de "kerkkwestie" onderwerp van gesprek. Ds. Dieleman was laat thuis.

Het werden bewogen weken. Vooral in centraal Nederland ging een aantal (gedeelten van) gemeenten met dr. Steenblok c.s. mee. In gebieden als Walcheren, Noord- en Zuid-Beveland, Goeree-Overflakkee, de Hoeksche Waard en het gebied ten noorden van Haarlem en Harderwijk had de scheuring nauwelijks enige uitwerking.

Ds. C. Hegeman uit het Amerikaanse Sioux Center hoorde van de scheuring toen hij op 10 juni in Nederland arriveerde. "Met eigen ogen hebben wij aanschouwd de verwoestingen welke de wateren der zee gebracht hebben in Nederland," schreef hij. "De Heere heeft gesproken, en mocht het wezen voor ons allen een roepstem. Met eigen ogen aanschouwd de verwoestingen, ook in onze gemeenten, door het twistvuur. Dat wij schuldenaar voor God mochten worden, dan worden wij het ook voor elkander. Geve de Heere, dat het niet van ons gezegd moet worden: 'Ze bekommerden

¹⁰ Ds. J. van den Berg van Utrecht, afgevaardigde van de part. Synode Oost, bracht ter synode een aanklacht naar voren betreffende het docentschap van dr. Steenblok. Hij lokte een behandeling uit over dit onderwerp, wat niet op de agenda stond. Dit was een tevoren opgezet complot. Ds. Dieleman deed niet mee aan deze handel. De preses had dit onderwerp nooit in behandeling mogen nemen. Was het niet in behandeling gekomen, was de scheuring er in die maand waarschijnlijk niet geweest; misschien later. Door deze onzorgvuldige procedure werden de genomen besluiten onkerkordelijk en ongeldig. Het zou veel verstandiger zijn geweest als de afgevaardigden een vraag hadden gesteld om op kerkrechtelijke wijze een voorstel te doen om te komen tot uitbreiding van de docenten. **Indien naast Dr. Steenblok het college met twee andere docenten werd uitgebreid**, hadden beide groeperingen – al zou het met tegenzin zijn – hun wens verkregen. (Samensteller bundel)

zich niet om de verbreking Jozefs.'

Begin 1953 had A.J. Kersten in de Kerkbode van Rotterdam geschreven: "Laten wij maar hopen, dat wij niet onze zakelijke rechten ooit tegen broederen voor de rechtbank moeten verdedigen, want dat is zo pijnlijk. Het verleden gaf daar weleens iets van te zien, dat men het niet eens kon worden over de goederen. Dan beginnen alle Sionieten te wenen." Anderzijds: "Er is een zaaksgerechtigheid die de gemeenten soms tegenover halsstarrige broederen moeten verdedigen. Als 't dan niet anders kan, moet de burgerlijke rechter uitspraak doen." De scheuring, nog geen halfjaar later, leidde op meerdere plaatsen tot procedures om het bezit van de kerkelijke goederen.

Janna Maas-Walhout uit Borssele schreef op 17 juni aan ds. T. Dorresteyn in Opheusden: "We hoorden vanmiddag een lieve vriendin te Nieuwdorp, Jane Welleman, getuigen met leedwezen: We hebben niet op onze wachttorens gestaan en wat zal er nu van Gods Kerk worden? *Alleen een terugkeer met schuldbesef in werkelijkheid.*"

13. Vervolgvergaderingen

Op dinsdag 16 juni ging ds. Dieleman met ds. L. Rijksen naar Rotterdam, waar hij zijn eerste Curatoriumvergadering meemaakte. Later die dag belde hij naar huis met de mededeling dat een zoon van ds. Rijksen, H. Rijksen, was aangenomen. In zijn agenda noteerde ds. Dieleman: "Curatorium, Honkoop beroepbaar. Elshout spreken. H. Rijksen aangenomen. Molenaar bevorderd. Cabaret en Vogelaar uitgesteld." Laatst genoemde twee deden vanwege ziekte geen examen.

Ds. Dieleman reisde op maandag 22 juni met ds. L. Rijksen en ouderling M. Butijn naar Utrecht, naar de vervolgsynode. De vergadering benoemde ds. Dieleman in de commissie die met de vertrokken afgevaardigden in gesprek zou proberen te komen.

Op vrijdag 26 juni leidde ds. Dieleman een kerkdienst en een ledenvergadering in Tholen. De dinsdag erna kreeg ds. Dieleman een telefoontje uit Sint Annaland, waar drie van de vijf kerkenraadsleden uittraden. Na een eeuw viel er een droeve scheiding in deze gemeente.

Toen Dieleman de maandag erna (6 juli) terugkwam uit Woerden, waar hij 's zondags was voorgegaan, zaten twee mensen uit Dinteloord op hem te wachten. De predikant moest om half tien eerst naar een vergadering van de classis Goes, maar daarna reisde hij met ds. L. Rijksen en ouderling J. de Kok uit Middelburg naar Dinteloord. Van de andere partij was ds. F. Mallan daar aanwezig. Ds. Dieleman was zeer aangedaan en zei: "Ik hoop dat jullie bij elkaar blijven en het besluit nemen of totaal 'synodaal' of totaal 'uitgetreden' zodat er geen scheuring zal zijn.

Het was weer laat voordat hij thuis was. De volgende dag moest hij naar een kerkenraadsvergadering in Tholen en twee dagen later samen met ouderling De Kok opnieuw naar Dinteloord. Daar kwam het uiteindelijk toch tot een breuk in de gemeente.

Het was een moeilijke tijd. "De scheuring kostte m'n man veel nachtrust," zei mevrouw Dieleman later. "Door de vergaderingen en telefoongesprekken werd het soms laat."

Ondertussen vroegen ook andere werkzaamheden de aandacht: huwelijksbevestigingen, bezoeken. Ook een kraambezoek bij de weduwe van diaken Cijssouw uit Rilland, waar vijf maanden nadat haar man verdronk een dochtertje was geboren.

Op vrijdag 7 augustus presideerde ds. Dieleman de vergadering van de classis Tholen, die door het vertrek van ds. Mallan zonder predikant was komen te zitten. Ook ds. Bel en ouderling De Kok waren aanwezig. De visie van ds. Dieleman wordt duidelijk uit de classisnotulen; "Spreker ziet heel het gebeuren als een gevolg van het optreden van Dr. Steenblok. Hij noemt daarbij het feit dat er in Gouda in enkele jaren geen kerkvisitatie is gehouden uit vrees voor Dr. Steenblok. Wanneer er geen kwestie Dr. Steenblok had bestaan, was naar zijn mening de scheuring in de gemeenten niet gekomen."

Ds. Dieleman opende de vergaderingen van de classis Tholen op 6 januari en 6 oktober 1954. "De Heere heeft een twist met Zijn kerk," zei hij tijdens die laatste vergadering. Samen met ds. Bel rapporteerde hij er over de kerkvisitaties die ze hadden gehouden. Er waren veel spanningen en moedbenemende omstandigheden, terwijl het "met het geestelijke leven erg stil is," zeiden de predikanten.

Ds. Dieleman had veel verdriet over de scheuring, ook omdat vriendschapsbanden verbroken werden. Hij droeg het voorzitterschap van de inwendige zending over aan ds. Bel en nam zelf de kas van ds. Mallan over. Ds. Mallan schreef hem op 31 augustus 1953:

Waarde Broeder,

Hierbij een cheque voor het gehele bedrag dat in mijn bezit was van de Inw. Zending. Het viel nog niet mee om er een oplossing voor te vinden, hoe het te doen. Ik heb nu mijn geld uit de kas ook op de giro gestort en nu kunt u dus deze cheque met geld afhalen op het Postkantoor. U zult echter nog wel een paar dagen moeten wachten eer dat U het kunt krijgen. De boeken zal ik U sturen over de post. Ik hoop dat U er zo mee overweg kunt. Ik weet het bij ervaring dat het niet zo gemakkelijk is om half het jaar een kun van een ander over te nemen. Als U echter wat weten wilt, ben ik altijd bereid, Ik hoop ook dat de kerkelijke scheiding U niet verhinderen zal om bij mij erin aan te komen. Er ligt van mijn kant tegenover U niets.

Ontvang de Hart. Gr. met Uw vrouw en kinderen, ook van mijn vrouw en gein.
Uw vr. en br. (vriend en broeder -LV) F. Mallan

Toch was het contact tussen de beide studiegenoten weg. Ze waren zeer bevriend geweest, zodat er gezegd werd: "Die Fransen krijg je niet uit elkaar." "Dieleman was de student met wie ik het best overweg kon. *Dat was echt een grote vriend van me,*" zei ds. Mallan.

Door de kerkelijke perikelen kwam het echter toch tot een breuk.

"De scheiding met Dieleman heb ik erger gevonden dan de scheuring."

"Ondanks de verdeeldheid waren er toch nog broeders die niet met ons meegegaan zijn, voor wie ik achting bleef behouden. De meeste band had ik nog aan ds. Dieleman. Met hem heb ik altijd nauw omgegaan we studeerden vaak samen en we hebben elkaar vaak geholpen." Uitspraak DSd. Mallan in: *Israëls Wachter sluimert niet*, blz. 175, J. Mastenbroek.

Andersom was het net zo: toen ds. Dieleman in Vlissingen logeerde, waar hij zou preken, zat hij te wenen over de diepingrijpende gevolgen van de scheuring; ook voor zijn persoonlijke vriendschapsbanden.

14. Dieleman losgemaakt, maar waarheen?

Ds. Dieleman ontving in dit jaar 22 beroepen. In augustus 1954 beriepen Boskoop en Leiden, in oktober Wageningen, daarna volgde het Canadese Otterville (de latere gemeente van Norwich) en op 17 november Hendrik-Ido-Ambacht, op 8 december Dordrecht, op 9 december Moerkapelle en op 15 december Amsterdam-Centrum.

Vooraf de laatste maanden heerste er spanning in de pastorie. Als mevrouw Dieleman haar baby verzorgde, kwam er vaak in haar gedachten: "Want eer dat knechtje zal kunnen roepen: Mijn vader! of, mijn moeder! zal men..." (Jesaja 8:4). Het vervolg bleef duister. Wat zal er dan toch gebeurd zijn, dacht ze. "Moedeloos," schreef ze op 20 november in haar agenda.

In Hendrik-Ido-Ambacht waren er die meenden dat ds. Dieleman zou komen. Ouderling L. Stolk hoorde ervan en legde het voor de Heere neer. Onderweg naar de kerk werd Stolk bepaald bij Psalm 77:11: "Zee en grote waters door, in het nooit ontdekte spoor." Toen hij in de consistoriekamer kwam en sommige broeders hun verwachting uitspraken dat ds. Dieleman het beroep zou aannemen, verzekerde Stolk huu dat de predikant zou bedanken. En dat gebeurde ook. De diepere betekenis van de psalmregels waarbij de ouderling bepaald was, werd enkele maanden later duidelijk, toen ds. Dieleman verongelukte.

De maand december verliep in mineurstemming: weten dat je weg moet, maar niet weten waarheen. De strijd was veel erger dan toen ds. Dieleman van Borssele losgemaakt werd.

In Moerkapelle (dertien maanden vacant sinds het vertrek van ds. de Wit naar Leiden) stelde de kerkenraad op vrijdag 3 december een tweetal: ds. F.J. Dieleman uit Yerseke en ds. A. Verhagen uit Kampen. Ds. Dieleman werd beroepen.

Op zondag 12 december was hij vanwege griep niet in staat om te preken. Toen zijn vrouw thuiskwam uit de kerk, waren haar oudste kinderen in de slaapkamer, waar hun vader hun voorgelezen had uit het hoekje Lieske. Later zei hij: "Dat vond ik zo aangrijpend; dat moetje ook eens lezen." "Papa ging huilen," zei een van ie kinderen van ds. Dieleman na het voorlezen. Hij zei tegen zijn vrouw: "Als je zo als weduwe met een klein kind moet achterblijven ...!"

Het overlijden van ds. Van Stuijvenberg "heeft menigeen geschokt en de ontroering is algemeen," schreef secretaris H. Hoogendoorn van het Landelijk Verband van Jongelingsverenigingen in het blad Daniël. "Maar nemen wij het ter harte? Er gaat een sprake des Heeren van uit. Verstaan wij het? In zo korte tijd drie leraren weg, alleen al door de dood. De Heere haalt Zijn volk en Zijn knechten weg. En ware het niet, dat de grote Ambtsdrager heeft gezegd: 'Ik ben met ulieden tot aan het einde der wereld,' alle hoop zou ons ontvallen."

Na het overlijden van ds. Van Stuijvenberg kreeg ds. Dieleman het verzoek om op 17 december een rouwdienst te houden in Aagtekerke.

Op maandag 20 december woonde ds. Dieleman de plechtigheid bij van ds. Van Stuijvenberg in het familiegraf in Waardenburg ter aarde werd besteld.

In grote moedeloosheid kwam hij terug, vol vragen die niet opgelost waren. *Twee predikanten plotseling overleden; misschien overkomt mij dat ook*, zei hij. Hij was zo bedrukt dat zijn vrouw zei, dat hij moest proberen het wat van zich af te zetten.

Tijdens een van zijn reizen ging hij nog eens bij zijn vroegere studie vriend ds. F. Mallan aan in Bruinisse. Die vertelde later: "Kort voor zijn overlijden zei mijn vrouw toen ik 's avonds thuiskwam: 'Dominee Dieleman is langs geweest. Hij had het zo moeilijk.' Ik heb hem helaas niet meer ontmoet. Enkele weken later is hij verongelukt."

Los van Yerseke, maar geen duidelijk vooruitzicht. Het werd een vreemde jaarwisseling.

Op donderdag 30 december preekte ds. Dieleman in de groep in Terneuzen die zich van de uitgetreden gemeente had losgemaakt.

15. Mijn tijd is hier voorbij

Zondag 2 januari 1955. Ds. Dieleman sprak in zijn gemeente over I Petrus 4:11, Zondag 1 van de Heidelberger Catechismus en Psalm 9:10 en 11. Tijdens de Nieuwjaarspreek zei hij: *"Gemeente, ik hoop dat de Heere u gedenkt, want mijn tijd is hier voorbij."*

In de consistoriekamer sprak hij in dezelfde geest. Ouderling Butijn kon het nog steeds niet echt geloven, want de predikant had de laatste tijd juist zo niet opening gesproken.

De volgende morgen was het Gods tijd om de predikant te verlossen uit zijn zielsnooden. Terwijl ds. Dieleman in zijn studeerkamer worstelde in het gebed stelde de Heere hem in de ruimte. De predikant mocht, zoals Mozes in de kloof van de steenrots (Exodus 33), Gods heerlijkheid in Zijn deugden ervaren. Op zijn gezicht lag een hemelse blijdschap toen hij het zijn vrouw ging vertellen. Die blijdschap is niet meer weggegaan. Later zei zijn vrouw: 'Hij preekte met vreugde, omdat de liefde Gods zijn hart vulde. Hij leefde als het ware in Immanuël's land; maar dat zag ik toen nog niet.'¹¹

Vanwege de zielenbanden met Gods kinderen wilde ds. Dieleman voor zijn vertrek nog graag een keer het Avondmaal in Yerseke bedienen. Toen hij dat tegen zijn vrouw zei, viel het haar opeens op dat zijn blijdschap en verlangen heel anders waren dan haar eigen gevoelens. Ze schrok en dacht: O, wat ben ik daar ver bij vandaan. Bij mij hebben het gezinsleven en de verhuizing zo de overhand!

Op woensdag 2 februari ging mevrouw Dieleman met haar man mee naar hun vorige gemeente, Borssele, waar hij het huwelijk van het (bruidspaar J. Guiljam-Melis moest bevestigen. Het predikantsechtpaar ging ouderling J. Walhout nog even gedag zeggen. Het werd een fijn bezoek. Bij het vertrek liep Walhout mee naar de gang. Diepontroerd legde hij zijn hand op de schouder van de predikant. "Dominee, ik denk dat het de laatste keer is dat we elkaar zien," zei hij. "Maar we zullen elkaar eens zien en herkennen."

Het maakte indruk op mevrouw Dieleman. "Hij dacht dat het de laatste keer was, hè?" zei ze tijdens de terugreis. "Dat kon weleens waar zijn," antwoordde haar man.

Dieleman is echter niet op Walhouts begrafenis geweest, maar Walhout kwam een week later naar de begrafenis van ds. Dieleman. De Borssele ouderling heeft nog drie maanden geleefd. Op 16 mei is hij op 73 j. leeftijd weggenomen.

Ds. A. de Blois uit Rotterdam-Zuid stuurde ds. F.J. Dieleman op 17 januari 1955 een uitnodiging voor de Curatoriumvergadering van 7 februari:

¹¹ Tegen een vriendin zie ze: M'n man zei toen hij uit zijn kamer kwam: *Ik ben op de berg der verheerlijking geweest.*

"Geachte br., Het Curatorium hoopt te vergaderen Maandag 7 Febr. voorm. half elf in de school Boezemsingel. Gesproken moet worden over de zaak Vogelaar en over een aanvraag om geld voor een Chr. school. Je komt ook naar de Classe Rotterdam, wij vinden het prima. Voor Zeeland jammer. Van huis tot huis hartel. gegroet."

16. Het laatste gebed

Op maandag 7 februari ging ds. Dieleman al vroeg naar een Curatoriumvergadering in Rotterdam. Zijn vrouw vertelde later: "Hij vulde zijn reistas. We baden samen. Daarna kwamen de oudste kinderen naar beneden. Mijn man at alvast met hen, want ze moesten vroeg naar school. Ik was naar boven gegaan om de jongere kinderen aan te kleden, maar kwam nu weer naar beneden om een fles voor Kootje klaar te maken, want die lag te huilen. Toen ik in de keuken bezig was, hoorde ik m'n man zeggen: 'Goed luisteren, dan mogen jullie zeggen welke psalm ik gelezen heb.' Hij las Psalm 81. Daar staan in vers 7 de betekenisvolle woorden: 'Ik heb zijn schouder van den last onttrokken; zijn handen zijn van de potten ontslagen.' Inmiddels waren de andere schoolgaande kinderen ook klaar, en Ria riep: 'Papa, opent uwe mond gelezen.' 'Ja, dat heb je goed gehoord,' zei hij.

Daarna deed hij het dankgebed. Opeens was het met kracht bij me: *Dat is het laatste gebed*. Dat trof me zo dat ik halverwege het trapje stilstond. Maar ik schudde het van me af: wat een dwaasheid! Ik ging snel naar boven om Ko de fles te geven.

M'n man kwam naar boven. Ik dacht: Zal ik het zeggen? Nee, natuurlijk niet; doe niet zo raar.

We namen hartelijk afscheid van elkaar. Hij is in de beste harmonie weggegaan; dat is zo'n voorrecht! 'Nou, tot morgen op het Centraal Station in Rotterdam,' zei hij.

Ik zou daar met de oudste twee meisjes per trein naartoe reizen en dan zouden we samen naar Moerkapelle gaan.

Ds. Dieleman tankte benzine op de Langeville en reed daarna de dijk op. Zijn vrouw bleef onrustig. "Ik keek hem na, wat ik anders nooit deed. Vanuit de studeerkamer boven kon ik de auto over de Zanddijk zien weggrijden. Ik probeerde de onrust van me af te zetten. 'k Ben druk aan het werk gegaan: omdat we dinsdag weg zouden gaan, maar ook om die nare gedachten kwijt te raken. 's Zaterdags was Map Witvliet uit Rotterdam komen logeren om me te helpen met naaiwerk. Dat deed ze al jaren."

Ds. Dieleman zette Corry bij de school in Krabbendijke af (de lessen op de mulo begonnen al om acht uur) en praatte nog even met onderwijzer H. Don. "Daar gaat mijn vader," zei Corry tegen het meisje naast haar toen ze een auto hoorde starten.

Ds. Dieleman pikte ds. L. Rijkse en ouderling J. de Kok uit Middelburg op bij het station in Krabbendijke en reed via Brabant naar Rotterdam. Ze voerden onderweg een aangenaam gesprek.

In Rotterdam spraken de curatoren en docenten onderling met grote ernst over de kortstondigheid van het leven. Er waren lege plaatsen in het Curatorium ontstaan door het overlijden van ouderling A. van Bochove sr. en ds. A. van Stuijvenberg. Daarnaast had ds. A. Verhagen uit Kampen onderweg naar Rotterdam een ongeluk meegemaakt, waardoor hij 2 1/2 uur te laat was. Op de overweg in Nunspeet was een militaire jeep onder de trein gekomen. Daarbij kwam een soldaat om het leven. Ds. Verhagen was er ontdaan van. "We werden er stil onder, dewijl we zagen hoe spoedig het eigenlijk afgelopen kan zijn met een mens," zei hij later.

Terwijl er in 1946 en 1947 op de Theologische School nog veertien studenten waren geweest, hadden de docenten ds. J.W. Kersten, ds. L. Rijkse en A. van Bochove er nu slechts vier onder hun hoede: A. Elshout, A. Hofman, C. Molenaar en L. Vogelaar.

De laatstgenoemde kon de lessen al geruime tijd niet meer bijwonen. Vogelaar was door de studielast, zijn zwaarmoedige karakter en de spanningen in het kerkverband en op de Theologische School overspannen geraakt en was inmiddels al meer dan een jaar niet in staat om te preken. Er was nog weinig vooruitgang te bespeuren.

Op deze zevende februari sprak het Curatorium met de beproefde student. Vogelaars vrouw was er ook bij. Ds. Dieleman toonde tijdens de vergadering zijn bewogenheid met hun situatie.

Na afloop, rond vijf uur 's middags, bood ds. Dieleman ds. Verhagen een lift aan: hij kon wel meerijden en dan in Utrecht op de trein stappen. Ds. Verhagen wimpelde het aanbod echter af. Even nog praatten de beide predikanten over de afscheidsdienst die ds. Dieleman in Yerseke zou houden.

Ds. Dieleman sprak ook met ds. M. Blok, die hem op 30 maart in Moerkapelle zou bevestigen. Met welke tekst ds. Dieleman intrede zou doen, kon hij ds. Blok nog niet vertellen. Er was hem nog geen tekst aangewezen.

Bij het afscheid werd ds. Blok bepaald bij de woorden uit Jes. 46:10b die ds. Dieleman de afgelopen weken meermalen had aangehaald: "Mijn raad zal bestaan, en Ik zal al Mijn welbehagen doen." Ds. Blok geloofde aanstonds dat hij ds. Dieleman niet zou bevestigen. De reden wist hij niet, maar die zou al gauw worden opgehelderd.

17. De spoorwegovergang in Den Dolder

Na de vergadering wilde ds. Dieleman naar Utrecht en Soest rijden om twee jongens uit zijn gemeente te bezoeken die daar verpleegd werden. Zijn vrouw had nog gevraagd waar hij ging logeren, maar dat wist hij nog niet. Mevrouw Dieleman vond het vreemd dat hij dat nog niet had afgesproken. Daar was hij anders altijd zo precies in.

Ds. Dieleman nam ds. P. Honkoop (Rijssen) en de ouderlingen J. van den Hardenberg (Elspeet) en A. Versteeg (Aalburg) mee en zette hen op het station in Utrecht af. Onderweg sprak hij met opening uit zijn persoonlijk leven. Versteeg zei later dat ds. Dieleman rijp was voor de hemel en de hemelse blijdschap al in zijn hart gevoelde toen hij over de gangen van zijn God en Koning sprak.

Van het station reed ds. Dieleman naar het Stads- en Academisch Ziekenhuis, waar hij Kees Hollestelle bezocht. Na gegeten te hebben, wilde de predikant naar Kees van Stee in het sanatorium Zonnegloren in Soest. In een zuivelwinkel vroeg hij hoe hij daar moest komen. Het personeel ervan realiseerde zich later dat de man die onder de trein gekomen was, dezelfde was als degene die hun kort tevoren de weg had gevraagd.

Politierapport

Naar aanleiding van mutatie 20.00 rapporteren de Hoofdagenten ... en ...: Omstreeks 19.40 uur stond het slachtoffer, Ds. F.J. Dieleman, als bestuurder van de personenauto "Skoda" 1953, PK-30.24, voor de stopstreep nabij het station op de Dolderseweg voor de gesloten zuidelijke overweg. Nadat de Stoptrein Utrecht-Baarn die zuidelijke overweg was gepasseerd, werden de spoorbomen geopend, waarna Ds. Dieleman zijn weg vervolgde, teneinde, na de zuidelijke overweg gepaseerd te zijn, ook de noordelijke overweg, waarvan de bomen niet waren gesloten, over te rijden. Op het moment dat hij deze laatste overweg zou gaan berijden, naderde over de spoorbaan uit de richting Amersfoort, de sneltrein 166 met een snelheid van ongeveer 110 km per uur. De auto werd aan de rechtervoorzijde door de linkervoorzijde van de trein gegrepen en geraakte knel tussen de trein en de linker in loodrechte stand staande afsluitboom. Vermoedelijk werd Ds. Dieleman uit de auto geslingerd, om na door de

trein geraakt te zijn, naast de spoorbaan terecht te komen. Zeer waarschijnlijk werd het slachtoffer onmiddellijk gedood.

Met de bediening van de signalen en openen en sluiten van de overweg was belast..., 1e stationsbeambte N.S., wonende te ... Volgens zijn verklaring had hij in afwijking van de normale regel de wissels en signalen op veilig gezet vóór hij de bomen van de noordelijke overweg had gesloten. Hij was daarna vergeten de noordelijke overweg af te sluiten. Eerst toen de trein het station passeerde, bemerkte hij zijn nalatigheid.

Bestuurder van de bewuste trein was:..., die terstond nadat hij de botsing bemerkte, de noodreminstallatie in werking stelde en de trein na ongeveer 300 meter tot stilstand bracht. Bedoelde trein had ongeveer 5 minuten oponthoud. Tijdens het onderzoek werd het treinverkeer komende uit Amersfoort en Baarn over de zuidelijke baan geleid en ondervond daardoor vertraging. Omstreeks 21.30 uur kon het trein- en wegverkeer weer normaal doorgaan.

Het lichaam van de predikant werd overgebracht naar het ziekenhuis in Zeist. Doordat zijn tas op de achterbank van de auto stond, wist de politie direct wie de verongelukte automobilist was.

18. Een aangrijpende tijding

Mevrouw Dieleman was 34 jaar toen ze als weduwe met negen kinderen achterbleef. De oudste was 12 jaar, de jongste nog geen zes maanden. Ze had de hele dag gezelschap gehad van Map Witvliet, die druk aan, het naaien was. "Die maandagavond kwam ook Tanny van Damme, die dinsdags op de kinderen zou passen als mevrouw Dieleman naar Moerkapelle ging. We zaten die avond met z'n drieën in de studeerkamer, want daar was het het warmst," vertelde de predikantsvrouw later. "We deden naai- en strijkwerk. Ik liet Map en Tanny onze trouwringen zien en vertelde over de achterliggende jaren: over onze verloving, de trouwdag in de oorlog, wat er verder tijdens de Duitse bezetting gebeurd was, de periode in Rotterdam en het pastorieleven van de achterliggende jaren. Ik was heel opgewekt. 'k Zag in de kast dat m'n man de acte had laten liggen die hij bij de commissie voor inkomende en uitgaande predikanten van de classis Rotterdam moest inleveren. Die zou ik dus de volgende dag maar meenemen.

Het was inmiddels 10 uur. Voordat we naar bed gingen, ging ik de kinderen even langs. Toen hoorde ik buiten voetstappen in het grind.

Ik keek uit het raam naar beneden en zag de ouderlingen Gebraad en Waverijn voor de deur staan. Ik liet hen in het spreekkamertje. Ze begonnen voorzichtig over het adres waar m'n man zou logeren. Opeens kwam het weer in mijn gedachten: Het laatste gebed... Ik zei: 'Hij is er niet gekomen, zeker?'

'Nee,' moesten ze zeggen.

'Hij leeft niet meer, hè?' zei ik. Ze konden het alleen maar beamen.

Ik vroeg wat het rumoer buiten betekende. Ze zeiden: 'Heel Yerseke praat er al over, maar niemand durfde het te komen zeggen.' Het nieuws was door de radio gekomen."

Ouderling Butijn had het bericht niet kunnen geloven toen iemand het hem kwam vertellen. Even later belde ds. P. Honkoop hem echter op. Die was, nadat ds. Dieleman hem op het station in Utrecht afgezet had, per trein verder gereisd. Toen hij in Rijssen uitstapte, werd hij al snel door iemand aangeklampt: "Dominee, heeft u het al gehoord?"

Curator A. Versteeg, een andere passagier van ds. Dieleman, dichtte over hem: "Gans onverwacht is hij de eeuwigheid ingegaan. Het lijkt mij als een droom, moeilijk te geloven. Toch is het eeuwig waar; hij is de strijd te boven."

De derde passagier was ouderling J. van den Hardenberg uit Elspeet. Die vernam het bericht van zijn buurman Jacob van den Hardenberg, die zojuist naar de radio had geluisterd.

Ook ds. F. Mallan vernam het bericht van een gemeentelid dat het over de radio gehoord had.

In het ziekenhuis in Goes had ds. Dieleman kort tevoren een gemeentelid bezocht dat er in overspannen toestand was opgenomen. Het gebed dat de predikant deed, had haar goed gedaan. Deze vrouw was op deze 7e februari juist thuisgekomen. Haar man vreesde dat het doodsbbericht van de predikant haar een nieuwe inzinking zou bezorgen. Ze kreeg echter zoveel van het geluk van Gods volk te zien, dat ze haar predikant overkreeg voor de hemelse heerlijkheid.

In Krabbendijke legde ds. J.B. Bel die avond een bezoek af in zijn gemeente. "Toen ik maandagavond van een jongeman kwam, die in anderhalve dag zijn gade van 27 jaar was verloren, en ik om goed tien uur thuiskwam, riep mijn dochter: 'Vader, ds. Dieleman heeft een ongeluk gehad.' Ik zeide: 'Is het erg?' Ja, het is erg!' 'Is zijn auto stuk? Is zijn auto vernield?' Ik dacht: Dan weet ik of hij gewond is. Mijn dochter zeide: 'Ja, zijn auto is erg stuk.' 'Is hij erg gewond?' Zij zeide: 'Hij leeft niet meer.' Ik dacht dat mijn hart stilstond." Ds. Bel moest denken aan Openb. 14:13, waarover hij de avond tevoren in Krabbendijke gepreekt had: "En ik hoorde een stem uit de hemel, die tot mij zeide: Schrijf: 'Zalig zijn de doden, die in den Heere sterven, van nu aan. Ja, zegt de Geest, opdat zij rusten mogen van hun arbeid; en hun werken volgen met hen."

In Yerseke was ouderling Gebraad weggeroepen uit een gemeenteraadsvergadering. Toen het schokkende nieuws ook daar bekend werd "en zich een ongemene verslagenheid van de raadsleden meester maakte," schorste burgemeester Willemse de vergadering.

Samen met ouderling Waverijn ging Gebraad naar de pastorie, waar de weduwe nog van niets wist. "Het was een schier bovenmenselijke taak deze gang te maken," schreef diaken Hubregtse later.

Toen mevrouw Dieleman naar de huiskamer ging, zaten daar ouderling Butijn en zijn vrouw, nog enkele gemeenteleden en ook de predikanten Bel en A.F. Honkoop. Het werd heel stil. Ds. Bel had als consulent het verzoek gekregen de boodschap over te brengen, maar het bericht had mevrouw Dieleman al bereikt. Later zei ds. Bel: "Onder dat alles heb ik het mogen bewonderen dat de Heere u zoveel kracht en ondersteuning gaf." Er werd nog wat gepraat en gefluisterd, maar mevrouw Dieleman hoorde het nauwelijks. Het was alsof ze alleen in de kamer zat. Haar gedachten waren bij het vertrek van haar man in 1943, toen alle militairen zich in Amersfoort moesten melden. Toen hadden ze afscheid van elkaar genomen in het bewustzijn dat het weleens voor langere tijd zou kunnen zijn. Mevrouw Dieleman moest er nu aan terugdenken, en het vertroostte haar. "Later gaf de Heere me bij het licht van Zijn Geest te zien dat ik toen met de emmer van het geloof troost mocht putten uit het artikel van het eeuwige leven" (vraag 58 H.C.).

Ds. Bel deed een gebed en daarna vertrokken de bezoekers. Bij het afscheid zei ds. A.F. Honkoop: 'Hoe onverklaarbaar ook, maar Zijn doen is enkel majesteit; aanbiddelijke heerlijkheid.' En daar kon ik in mijn hart 'Amen' op zeggen, dat was zo'n wonder!

Ik heb die nacht een paar uur goed kunnen slapen."

Ze mocht iets beleven van Psalm 3:4-6: "Doch Gij, Heere! zijt een Schild voor mij.

(...) Ik lag neder en sliep; ik ontwaakte, want de Heere ondersteunde mij."

"Aan een kort, maar zeer werkzaam leven was plotseling een einde gekomen, waarvan door Gods genade gezegd mag worden, dat er een grote in Israël gevallen was," schreef diaken Hubregtse in Yerseke later. Zijn predikant mocht beërven wat hij tijdens een belijdenisdienst in Borssele eens had aangehaald: Wie hier zalig mag zijn, zal ook eeuwig zalig worden. Veel kan er hier zijn dat alle hoop op de zaligheid wegneemt. De zonde kan zulk een scheiding maken tussen God en de ziel. De zalige gemeenschap met Christus, Die het geloof in al zijn oefeningen opwekt, moet zo vaak gemist worden, maar daar Boven zal Gods volk eeuwig zalig zijn. Daar zullen de vrijgekochten des Heeren eeuwiglijk Gods lof zingen. Dat is nooit te beschrijven.

*Al hadden alle sterren tongen,
Die eeuwig van des Heeren lof,
Van Hem en Zijne werken zongen,
Zij zouden eeuwig vinden stof"*

Daags na het ongeval kwamen de directeur en een medewerker van de Nederlandse Spoorwegen condoleren. Ze luisterden aandachtig toen ds. Bel en enkele anderen spraken over het geluk van Gods volk.

Daarover sprak mevrouw Dieleman ook met de mannen van de NS. "Ik heb gesprekken van u beluisterd, o.a. met die mijnheer van de Spoorwegen," zei ds. Bel later. "U sprak een taal, die die mijnheer gans niet begreep. Dat is zulk een geheim, dat is de tale Kanans. U mocht zien op de Heere, en niet in de eerste plaats op de Spoorwegen, hoewel daar een grote schuld ligt natuurlijk! Deze mijnheer sprak enkel van het noodlot, doch u mocht zien op Hem, Die alles beschikt."

Het aanbod van de NS om een grote krans voor de begrafenis te leveren, wees de weduwe vriendelijk af.

Reeds enkele dagen na het ongeluk kreeg ze een brief van de overwegwachter door wiens fout

het ongeluk was gebeurd. Hij was op non-actief gesteld voor de periode waarin het ongeval onderzocht werd. In zijn brief vroeg hij om vergeving. Toen mevrouw Dieleman hem daags na de begrafenis terugschreef, wees ze hem *op de vrijsteden voor de doodslager die zich niet met opzet schuldig gemaakt had aan de dood van zijn naaste.*

Het duurde tot woensdagmiddag 9 februari voordat het lichaam van ds. Dieleman werd vrijgegeven. In verband met haar kinderen nam mevrouw Dieleman het moeilijke besluit om haar man niet thuis te laten opbaren. Het lichaam zou vrijdag pas overgebracht worden van Zeist naar Yerseke en dan regelrecht naar de kerk gebracht worden, besloot ze.

"De Heere bepaalde me bij Abraham, die tegen de zonen Heths zei: 'Is het met uw wil, dat ik mijn dode begrave van voor mijn aangezicht...' Ik moet hem niet naar huis halen, dacht ik toen.

Broers van me waren dinsdags met ouderling Butijn naar Zeist gereisd om Frans te identificeren. Ze namen zijn tas mee terug. Ik vroeg of Frans nog te zien was. Zijn hoofd bleek helemaal in het verband gewikkeld te zijn. Toen dacht ik aan mevrouw Cijssouw, die tijdens de watersnood haar man verloor en het lichaam wilde zien toen hij na een aantal weken gevonden was. Mijn man zei tegen haar: 'Houd hem maar in gedachtenis zoals hij was toen hij wegging.' Dat had ze gedaan en dat wilde ik nu ook doen: niet de herinnering aan zijn verminkte hoofd, maar aan hoe hij was toen hij

vertrok."

Op woensdag 9 februari zou ds. Dieleman in Poortvliet preken en de volgende avond in Nisse. Vrijdags zou hij in Yerseke een vergadering leiden. Plotseling was zijn werk echter beëindigd.

Donderdags kwam de huisarts condoleren. "Hebt u mij niet nodig?" vroeg hij bewogen. "Ik heb zó goed geslapen," zei mevrouw Dieleman. "De Heere is goed voor me." In haar agenda noteerde ze: "De Heere vervult de ledige plaats. Geeft vrede die alle verstand te boven gaat."

19. De begrafenis

Op vrijdag 11 februari werd de verongelukte predikant begraven. Diaken/koster C. Steketee moest als begrafenisondernemer de teraardebestelling van zijn eigen predikant verzorgen. Het graf was gedolven door C. van den Berge, die dat in 41 jaar tijd voor ruim 2200 inwoners van Yerseke heeft gedaan. Bij zijn afscheid zei Van den Berge: "Ik weet nog goed dat ds. Dieleman 's zondagsavonds zijn voorwoord nam uit Job 13:9: 'Zal het goed zijn, als Hij u zal onderzoeken?' Dezelfde week nog heb ik hem moeten begraven."

Voordat de rouwdienst begon, was er eerst een maaltijd, waarbij ds. H. van Gilst en ds. Chr. van Dam in gebed voorgingen. De oudste zes kinderen gingen mee naar de kerk; na de rouwdienst nam een buurvrouw de kleine Frans mee naar huis.

"Reeds lang vóór de aanvang van de rouwdienst staan velen te wachten voor het kerkgebouw, dat, zodra de deuren zijn geopend, volstroomt," aldus de brochure met de begrafenis-toespraken die binnen enkele weken verscheen. "Weldra kan het de talrijke schare niet meer bevatten en moeten velen zich tevreden stellen met een plaats in consistorie of school, waar de dienst door middel van luidsprekers is te volgen.

(Zie brochure van de begrafenisplechtigheid.)

Een ontroering gaat door de mensenmenigte, als om twaalf uur de weduwe met haar kinderen en de verdere familie de kerk binnenkomt; als even daarna de nestor van onze predikanten, ds. A. Verhagen van Kampen, de kansel beklimt en de dienst aanvangt met het laten zingen van Psalm 103:8 en 9. Na het lezen van Job 14:1-12 gaat hij voor in gebed."

Ds. Verhagen wees op het grote goed dat ds. Dieleman ten deel gevallen was. ,Wat zal dat toch voor hem geweest zijn: zo uit de strijd in de eeuwige heerlijkheid! Daar zijn nu alle raadsele voor hem opgelost. Daar is het licht opgegaan over alle donkere wegen. Nu mag hij zijn hart ophalen, om God eeuwig te verheerlijken."

Ds. Bel sprak de weduwe en ook de kinderen aan: "Hangt uw moeder maar aan. Uw moeder lijdt veel smart. Gij kunt dat veel verlichten, ook als ge ouder wordt. Nu is er één bandje van dat bosje hoepeltjes weg en houdt maar één bandje dat bosje hoepeltjes meer bij elkander. Daar kunt ge zelf ook veel aan toedoen. Ik zal hiermee eindigen. Woorden kunnen wij niet vinden. Jobs vrienden waren ook moeilijke vertroosters. De Heere schenke Zijn genade ruimschoots in uw ziel."

Daarna voerde ds. L. Rijksen het woord namens de Particuliere Synode Zuid, de Scholenbond en De Driestar: "In die korte tijd dat hij de gemeenten gediend heeft, (ruim) twee jaren in Borssele en vier jaren in Yerseke, is hij tot een grote zegen geweest. Ja, tot een eeuwige zegen voor velen en tot oefening van Gods volk op de weg des levens, waar hij hun tot een hand en een voet mocht zijn, zodat zij nadere kennis mochten verkrijgen van dat heil dat in Christus, die aanbiddelijke Immanuël, gevonden wordt.

Nu is hij van ons weggenomen. Wie had dat kunnen denken, toen wij maandagmorgen met elkander van Zeeland naar Rotterdam reden, terwijl wij in aangenaamheid met elkander spraken, waar broeder De Kok, die ook zitting in het Curatorium heeft, getuige van was. Wie had kunnen denken, toen wij 's avonds afscheid van elkander namen, dat de Heere zo spoedig tot hem zou zeggen: 'Kom in, gij gezegende Mijns Vaders, beërf het Koninkrijk, dat voor u weggelegd is van voor de grondlegging der wereld.'

Nu weet ik wel, de raadselen stapelen zich op. En velen zeggen: 'Is dit niet een duidelijk teken van Gods heilig ongenoegen?' Maar hebt ge dan nooit van Josia gelezen? Van die koning die in een tijd van grote goddeloosheid in het midden van het volk Israël mocht heersen en tot zulk een rijke zegen voor het volk was, maar op 39-jarige leeftijd reeds werd weggenomen, terwijl Israël hem toch helemaal niet kon missen?

Ja, hij werd weggenomen door het zwaard van de vijand! Hij stierf dus ook niet, gelijk Jacob, zegend op zijn bed.

Wij zijn zo gauw geneigd conclusies te trekken, en zo spoedig gereed het oordeel uit te spreken. Wij weten het dikwijls zo goed. En zeker, de sprake die God door deze weg brengt tot onze gemeenten, heeft ons veel te zeggen. Vier van Gods lieve knechten, die Hij tot zulk een rijke zegen in het midden der gemeenten had gesteld, zijn weggenomen binnen een jaar. Doch nu gaat men hieruit zijn conclusies trekken, omdat men zelf de verklaring hiervan meent te kunnen geven. Maar laat ons toch voorzichtig zijn, opdat wij de vrienden van Job niet nadoen."

De predikant wees op Gods trouw, ook in onbegrepen wegen. Tot mevrouw Dieleman sprak hij: "Zo mocht de Heere u doen ervaren dat Hij Zich nooit vergist."

Naar de eerste twee toespraken had de jonge weduwe goed kunnen luisteren. Tijdens het slotwoord van ds. Rijksen dacht ze echter opeens: Zou de lijkauto er al zijn?

Haar aandacht was opeens weg. Vanbinnen ontbrandde de strijd of ze er wel goed aan gedaan had dat ze het lichaam van haar man niet meer had willen zien. Dadelijk kan ik niet eens mee naar het graf, dacht ze. Er ging een schreeuw naar boven: "Heere, help toch!" Toen kwam er met kracht in haar hart: "Hij is verlost; God heeft hem welgedaan."

De strijd was ineens weg. Het was vredig in haar ziel tot ze die middag thuiskwam. Ze mocht zien op de heerlijkheid die haar man had aangedaan. De lijkauto was op tijd. Ds. Verhagen maakte de opstelling van de rouwstoet bekend. Mevrouw Dieleman nam met de oudste kinderen en Thona Butijn plaats in de eerste volgauto. "Een schier onafzienbare schare" begaf zich van de kerk naar de algemene begraafplaats van Yerseke. Ondertussen luidde de klok. Bij elke slag was het bij mevrouw Dieleman in de ziel: "Hij is verlost...!" Haar oudste broer, die veel had geregeld, vroeg: "Zullen we nog zingen op de begraafplaats?" Maar dat wilde ze niet, want ze was bang dat de tekst dan uit haar gedachten zou verdwijnen.

20. Op de dodenakker

De kerkenraadsleden droegen het lichaam van hun voorzitter naar zijn laatste rustplaats. Aan de groeve werd het woord gevoerd door ds. H. Ligtenberg sr. als voorzitter van het Curatorium: "Nog geen acht weken geleden hebben wij ook gestaan aan het graf van één van onze leraren, die uit de tijd is verplaatst geworden naar de eeuwigheid. Mensen, ik wens van God dat wij in deze dag niet mochten rebelleren, maar dat wij eens onder God mochten bukken."

Daarna sprak burgemeester A.C. Willemse: "Het is nog maar enkele weken geleden

dat wijlen ds. Dieleman, als predikant van de Gereformeerde Gemeente te dezer plaatse, de begrafenis leidde van wijlen de heer Tramper, en dat wij beiden, hij als predikant en ik als burgemeester, waar deze overledene een oud-gemeentebeambte was, het woord voerden. Het was op de openbare begraafplaats dat wij elkander voor het laatst zagen en elkanders stem vernamen. En het is nu op diezelfde openbare begraafplaats dat ik mij weer bevind, maar nu aan zijn groeve."

Ouderling J.C. Waverijn sr. (die voorzitter van de kerkenraad werd) sprak namens kerkenraad, gemeente en school: „Wij staan aan deze plaats, gemeente, en wij zijn bedroefd. Hij dacht naar een andere plaats heen te moeten gaan, en hij is ook heengegaan, maar zo geheel anders dan hij verwachtte. De Heere heeft hem opgenomen in Zijn eeuwige heerlijkheid."

Daarna volgde een dankwoord van de oudste broer van mevrouw Dieleman, F. Dekker uit Hoek. In het bijzonder bedankte hij ouderling M. Butijn en zijn vrouw, omdat ze als een vader en een moeder voor het predikantsgezin waren. „Verder wil ik de meisjes hartelijk bedanken, die in deze droeve dagen zich zozeer met de kinderen hebben beziggehouden, wat een heel zwaar werk was. Terwijl die kinderen treurden en weenden, hebben zij getracht woorden van troost te spreken. Ada Rottier, Tanny van Damme, Catrien Steketee en mejuffrouw Witvliet, hartelijk dank."

Ook uit Moerkapelle zullen er mensen op de begrafenis geweest zijn, maar deze gemeente werd niet toegesproken en nauwelijks genoemd. Velen kwamen na afloop nog condoleren. In de consistoriekamer stond een broodmaaltijd gereed. Ouderling J. Goudzwaard uit Haamstede las Psalm 146 en besloot met dankgebed.

Op zondag 13 februari zou ds. Dieleman het Avondmaal bedienen, maar hij mocht reeds aanzitten aan de bruiloft des Lams. Ds. P. Honkoop leidde de diensten in Yerseke. De Rijssense predikant mocht dat met blijmoedigheid doen. De Heere liet Zich niet onbetuigd. Het was zowel voor hem als voor de gemeente een onvergetelijke zondag.

Ds. Honkoop sprak over Openb. 19:9b: "En hij zeide tot mij: Schrijf, zalig zijn zij, die geroepen zijn tot het avondmaal van de bruiloft des Lams." Het was mevrouw Dieleman niet alleen een wonder dat ze erbij mocht zijn, maar ziende op de dorheid die ze op de voorbereidingszondag had moeten ervaren, was het haar ook een wonder dat ze aan de bediening mocht deelnemen. De volgende dag schreef ze: "Het leven gaat door, maar de ondersteuning ook."

Niet lang daarna wist ds. Honkoop dat zijn weg naar Yerseke zou leiden. Voor het eerste beroep bedankte hij echter. Zijn vrouw was ernstig ziek; ze overleed twee weken later. Pas na haar overlijden kwam hij naar Yerseke. Er was een band gelegd; dat bleek toen de voltallige kerkenraad van Yerseke op dinsdag 29 november 1955 de lange reis naar Rijssen maakte om de begrafenis van mevrouw Honkoop bij te wonen.

21. Een sprake Gods

"Wat heeft de Heere ons hiermee te zeggen?" Die vraag stelde ds. L. Kieboom twee dagen na het overlijden van ds. Dieleman aan de jongelings- en meisjesverenigingen van Lisse tijdens hun jaarvergadering. Deze vraag kwam ook aan de orde toen ds. A. Verhagen op 16 februari in Utrecht de jaarvergadering van het Landelijk Verband van Jongelingsverenigingen opende. "Het is werkelijk onvergetelijk wat wij hebben meegemaakt. Eerst ds. De Wit en ds. Van den Berg, die onze arbeid zulk een warm hart toedroegen, toen ds. Van Stuijvenberg, eenvoudig in alles en levende in de vreze des Heeren, zo plotseling weggenomen en nu ds. Dieleman. Wat vermenigvuldigen zich dan de gedachten. Onze vergadering staat in het teken van rouw. God heeft

gesproken!"

Wat een slagen vielen er, zei ook secretaris H. Hoogendoorn in zijn jaarverslag. Drie predikanten in 1954 "en verleden week op zulk een tragische wijze Ds. Dieleman door de dood ontruikt aan onze Gemeenten, om niet te spreken van de grote droefheid in de

gezinnen dezer knechten Gods. Daar gaat een sprake van uit. Niet dat het ons geheel moet ontmoedigen, alsof, zoals sommigen zeggen, de Heere de Gemeenten slaat uit oorzaak wat er alzo de laatste in de Gemeenten voorviel. Want dan zouden wij moeten uitroepen: Ga niet met ons in het gericht, want *niemand* die leeft, zal voor Uw aangezicht rechtvaardig zijn.

"Wie van ons zal er nu aan de beurt zijn?" had ds. Bel zijn medebroeders tijdens de rouwdienst gevraagd. "Het is of de Heere al Zijn knechten komt weg te nemen, de bouwlieden en de priesters. Dat heeft wat voor ons te zeggen."

Ds. Bel herhaalde die vraag toen hij op 24 februari de vergadering van de classis Tholen opende. Ds. T. Cabaret was in plaats van de overleden predikant van Yerseke gekomen. "De vorige keer was ds. Dieleman nog aanwezig," zei ds. Bel. Wij zijn bij elkaar in weemoed onzer ziel. Hoe rustig kon hij kalm raad geven, met ziel en lichaam zijn werk in korten tijd verrichten. Maar de Heere heeft anders gedacht. Hij dacht afscheid te nemen van de Classis Tholen en gemeenten. Maar hij heeft voorgoed afscheid van ons genomen. En nu is hij voor Gods Troon. (...) Wij hebben al eerder gezegd: Wie is er nu aan de beurt?"

Ouderling A. Versteeg uit Aalburg, die zo kort voor Dielemans overlijden nog met hem meegereden was, dichtte:

*Maar hier valt slag op slag, en nog zo weinig pijn,
daar velen van Zijn volk al weg zijn voor het kwaad,
dat ons Neêrlands volk en kerk te wachten staat,
daar alles is verscheurd; er een leven is in alsem en venijn.*

Ds. L. Rijksen opende op maandag 28 februari de jaarvergadering van de Vereniging voor Gereformeerd Schoolonderwijs (de Scholenbond). Van de vier predikanten die waren overleden, zaten ds. De Wit en ds. Dieleman in het bestuur en ds. Van den Berg en ds. Van Stuijvenberg in de commissie van beroep. Vier lege plaatsen! De Heere mocht willen betonen dat Hij Zich nooit vergist, zei ds. Rijksen. "Hij mocht Zich ook in deze smartelijke omstandigheden willen verheerlijken in het talrijke gezin van Ds. Dieleman en daarbij het hart der weduwe vrolijk doen zingen."

Aan de Boezemsingel in de Maasstad kwam op 4 april de classis Rotterdam bijeen, waartoe de gemeente Moerkapelle behoorde. Ds. H. Ligtenberg sr. wees in zijn openingswoord op Psalm 77:14: Gods weg is in het heiligdom. "Dit zien wij in het plotseling overlijden van Ds. F.J. Dieleman. Wij hadden gehoopt dat hij op deze vergadering tegenwoordig zou zijn, doch God nam hem weg; zijn werk was af. Daartegenover stemt het tot blijdschap, dat Ds. A. de Blois, na een ziekte van enkele maanden, weer in ons midden mag zijn."

Op diezelfde dag vergaderde de classis Goes. Ds. Bel stond in zijn openingswoord "stil bij de grote slag die onze gemeenten weer getroffen heeft met het zo plotseling, door dat schrikkelijk ongeval, ontvallen van Ds. F. J. Dieleman. In de vorige vergadering nam hij afscheid van deze Classis, doordat hij het beroep had aangenomen naar Moerkapelle. Wie onzer had toen kunnen denken, dat dit afscheid zou zijn niet om naar een andere classis over te gaan, doch om, afgelost van zijn taak hier in de kerk, opgenomen te worden in heerlijkheid? Hoe onbegrijpelijk en ondoorgrondelijk zijn toch de wegen des Heeren. Och, dat wij met al onze noden de

toevlucht mogen nemen tot die God, Die in Zijn soevereine ontfermingen, door alle omstandigheden heen, betoont in genade te willen dragen en redden."

"Het is donker," zei ds. A.F. Honkoop op 27 april in zijn openingswoord op de Particuliere Synode Zuid. "We moeten wel uitroepen: Wie zal ons het goede doen zien? Er kan vreeze zijn om voort te gaan, maar het is onze roeping om af te zien van de schepselen en ons vertrouwen te stellen op de Naam des Heeren."

22. Oproep tot bezinning

De Particuliere Synode Oost sprak op 11 mei over een schrijven van de classis Utrecht "waarin deze uiting geeft aan haar bezorgdheid, gerezen uit de ernstige roepstemmen die tot ons komen, waarin de Heere betoont een twist te hebben met Zijn kerk; en roept de vergadering op tot ernstige bezinning. Het verlies van leidinggevende predikanten als ds. G.H. Kersten en ds. J. Fraanje, die hun krachten voelden minderen en de verdeeldheid in het kerkverband zagen toenemen.

Er waren echter vele tegenslagen gevolgd: het overlijden van ds. A. Visser en kandidaat J. van Dijke op jonge of middelbare leeftijd, de lange periode voordat kandidaat J.W. Kersten een beroep aannam, de schorsing en het vertrek van ds. R. Kok, het emeritaat van de nog maar 37-jarige ds. J. Hagestein, het uitstel van beroepbaarstelling van student T. Cabaret en de langdurige ziekte van student L. Vogelaar.

Na de watersnood, de scheuring van 1953 en het emeritaat van de 60-jarige ds. J. van den Berg volgden nog vele beproevingen. In 1954 werden de predikanten De Wit, Van den Berg en Van Stuijvenberg weggenomen. En nu ds. Dieleman. Geen van deze vier predikanten was ouder dan 60 jaar!

Een streekblad omschreef ds. Dieleman als "een geziene persoonlijkheid. Op weinig predikanten werd de laatste jaren zo veelvuldig een beroep uitgebracht als op hem."

"Binnen een jaar tijd is hij de vierde van Gods lieve knechten die ons ontnomen zijn, terwijl het aantal toch al zo klein is," schreef ds. L. Rijksen bij het overlijden van de 41-jarige ds. Dieleman.

"In een tijdsverloop van nog geen jaar hebben vier van Gods knechten het tijdelijke met het eeuwige op zeer schielijke wijze verwisseld," schreef ook "Rondkijker" (Th. de Waal) in jongerenblad Daniël. "Daar gaat een sprake van uit, de stem des Heeren spreekt erin, ook tot ons; wie zou niet wenen?"

Het was begrijpelijk dat de vraag rees waarom dit moest gebeuren. "En nu kunnen we ons verdiepen in het waarom en het hoe: waarom moest nu die nog jeugdige predikant, van wie zoveel verwachtingen waren, uit het midden van ons worden weggenomen, waarom die weduwe en het talrijk kroost zonder man en vader! - we zullen daar nooit uitkomen," schreef De Waal. "De Heere vergist Zich nooit, wij kunnen en mogen ook niet in het raadsplan Gods blikken. Door ds. L. Rijksen is op de begrafenis daar terecht op gewezen."

23. De Saambinder 10 februari 1955, door de hoofdredacteur

IN MEMORIAM DS. F. J. DIELEMAN

Hoewel het ons schier onmogelijk is door overstelpende smart, worden wij thans geroepen al weer mededeling te doen betreffende het ons ontvallen van één onzer geliefde broederen.

Nadat wij Maandag in grote aangenaamheid nog vergaderden in Rotterdam met Curatoren der Theologische School, waarvan Ds. F. J. Dieleman ook curator was, en ongeveer half, vijf van elkander scheidden, ging onze geliefde broeder één zijner leden, welke verpleegd werd in "Zonnegloren" te Soest, bezoeken. Toen hij daar vandaan kwam, is hij echter te Den Dolder bij het oversteken van een bewaakte overweg ter plaatse, doordat de overwegwachter de bomen niet neergelaten had, plotseling - door de juist passerende sneltrein gegrepen en op slag gedood; zijn auto werd geheel vernield.

Zo nam de Heere geheel onverwacht dus onze broeder op 41-jarige leeftijd uit dit leven weg en schonk hem, naar wij immers zo van harte geloven mogen, de kroon der eeuwige heerlijkheid. Zo jong nog, in de volle kracht van het leven, loste de Heere hem af om het loon der getrouwe dienaren uit de hand van zijn Heere en Koning te ontvangen.

Welk een diepe smart heeft dit echter teweeggebracht voor zijn geliefde vrouw, die thans met haar negen jeugdige kinderen, waarvan de oudste 12 jaar en de jongste maar vijf maanden is, als diep bedroefde weduwe achterblijft.

Och, dat de Heere haar trooste en sterke en, de ledige plaats innemende, haar deed ervaren een Man der weduwen en een Vader der wezen te willen zijn. Maar welk een droefenis ook voor zijn gemeente te Yerseke, zowel als voor de gemeente te Moerkapelle, die hoopte hem spoedig te ontvangen.

Ds. F. J. Dieleman werd na volbrachte studie in 1948 kandidaat der Theologische School te Rotterdam. Uit de vele beroepen, die hij toen ontving, nam hij dat naar Borssele aan, alwaar hij op 8 September van dat jaar in het ambt werd bevestigd. Vandaar vertrok hij naar Yerseke en werd aldaar op 19 April 1951 bevestigd. Met grote zegen mocht hij in deze gemeente arbeiden en was hij tevens een stuwende kracht bij de oprichting van het Tehuis voor Ouden van dagen "Avondrust", dat te Yerseke is gevestigd.

Yerseke moest hem loslaten, wijl de Heere hem een losmaking van Yerseke gaf, om hem echter, zoals nu blijkt, op te nemen in Zijn eeuwige heerlijkheid. Zó had zijn beminde gemeente, waar hij zó zeer met de liefde van zijn hart aan verbonden was, niet kunnen denken hem te moeten overgeven.

Gewis, voor onze geliefde broeder een volzalige verwisseling en een eeuwig medevallen, om, verlost van alle zorgen, smart, druk en droefenissen, waar wij ook met ons kerkelijk leven in verkeren, nu zo ineens alles te boven te zijn. Welk een vernieuwde slag is dit echter ook weder voor al onze gemeenten. Binnen een jaar tijds is hij de vierde van Gods lieve knechten, die ons ontnomen zijn, terwijl het aantal toch al zo zeer klein is. Moeten wij met Baruch niet uitroepen: "Wee nu mij, want de Heere heeft droefenis tot mijn smart gedaan; ik ben moede van mijn zuchten en vind 'geen rust'? Dat het in ware verootmoediging voor het aangezicht des Heeren de schuld eens persoonlijk, ambtelijk en kerkelijk mochten eigenen, om een slaande God aan te kleven, en in het ware bukken voor Hem uit te roepen in beoefening met Micha: "Ik

zal des Heeren gramschap dragen, want ik heb tegen Hem gezondigd; totdat Hij mijn twist twistte en mijn recht uitvoere", Micha 7 : 9.

Zijn het niet de spraken des hemels, die in al deze smartelijke gebeurtenissen tot ons komen? Dat wij er toch niet overheen werken, doch het nodig hebben, dat de Heere in soevereine ontfermingen in Christus over ons zou opstaan, opdat de vijand het *hea!* over ons niet uitroepe! Als wij op onszelf zien, zou het dan een wonder zijn, als de Heere een voleinding maken zou?

Och, dat de nood dringe tot de troon Zijner genade, om daar elkander in de schuld voor God te ontmoeten. Dat het bespreken van de nood onzer gemeenten eens praktijk worde voor Gods heilig aangezicht- Want, mijn vrienden, waar moet het toch heen?

Anderzijds hebben wij te bidden om bewaard te worden voor doervloeiingen, waartoe zo menig een in zulke omstandigheden geneigd is. Zeker, die Sion gram zijn, kunnen in onze droeve omstandigheden redenen genoeg vinden om door allerlei conclusies te trekken misbruik hiervan te maken. Laat ons echter zoeken om Gode te mogen zwijgen en in al onze tegenheden 't eens waard te worden, en hoe bang en hoe onmogelijk aan onze zijde het zijn moge, nochtans in alles op Hem te hopen. Die trouwe houdt tot in der eeuwigheid en nooit zal laten varen het werk Zijner handen. Hij is het toch, Die Zijn kerk Zijn belofte heeft nagelaten, zeggende: "Wanneer gij zult gaan door het water. Ik zal bij u zijn, en door de rivieren, zij zullen u niet overstroomden; wanneer gij door het vuur zult gaan, zult gij niet verbranden, en de vlam zal u niet aansteken" (Jesaja 43 : 2). "Zie, Ik heb u in de beide handpalmen gegraveerd; uw muren zijn steeds voor Mij" (Jesaja 49 : 16).

Het is onze innige wens, dat de Heere het met de weduwe en haar kinderen, en met Zijn gemeente, zowel als met ons allen, door al de bange gebeurtenissen heen, wel make als een wonderdoend en genadig en ontfermend God, tot Zijns Naams eer en verheerlijking, en de zielen bij aanvang en voortgang tot eeuwig heil!

24. TERUGBLIK OVER DE KERKSCHURING

Het verlies van dominee G.H. Kersten in 1948 en dominee J. Fraanje in 1949 verloor de Gereformeerde Gemeenten 2 predikanten die het getuigenis van de Geest hadden dat de Heere hem geroepen had in Zijn kerk en hen wilde gebruiken met hun onderscheiden gaven. Dominee Kersten met meer organisatorisch talent en dominee Fraanje had diepere ervaring in de kennis van de Drie-enige Verbondsgod en de geestelijke omgang met de Heere, Die hem meerdere malen verborgenheden geopenbaarde waardoor hij in moeilijke situaties richting kon aanwijzen. Vanzelf, had de een zowel als de ander hun fouten en gebreken. Toch waren zij prominente gezagsdragers binnen het kerkverband.

Hun verlies was een zeer zware slag voor de gemeenten waarin diverse stromingen tegenover elkaar stonden. Onder hun beleid werden aan de beide inzichten vrijheid verleent in consciëntie zaken, zoals het Gereformeerde kerkrecht voorschrijft en in de Gereformeerde Gemeenten gebruikelijk was.

Hun verlies was een grote slag en *beproeving*. En misschien was het wel een *toetsing* van de hoofdvraag in het hele kerkelijke leven: *wat dunkt u van de Christus?* Heeft Hij in leer en leven, in hart en gemeente de hoogste plaats?

Of hun sterven een straf was kunnen wij zo niet zeggen. Voor henzelf was het een onuitsprekelijke winst. De Heere had hen bijna een halve eeuw gegeven ten goede van Zijn kerk. Is dat geen grote weldaad?

De toestand waarin de gemeenten kwamen na hun overlijden en de tegenstellingen onder de predikanten ontwikkelden zich verder en liepen uit op een ramp. In 1953 werd Zeeland vooral getroffen door de Watersnoodramp. Een rechtvaardig oordeel van God over deze gewesten en heel Nederland.

De Gereformeerde Gemeenten werden getroffen door een kerkelijke ramp: de kerkscheuring in 1953. Een zeer zwaar oordeel. Wat zou de oorzaak geweest zijn?

Zonden tegen de Wet en tegen het Evangelie. Onderschat de laatste zonde niet! De miskenning, het negeren en de verachting van het eeuwig Evangelie van Jezus Christus is de hoofdzonde van kerken met hun predikers. Hoe zwaar veroordeelde Jezus de plaatsen waar Hij en Zijn discipelen gepredikt hadden, maar die het Evangelie verwierpen. Weliswaar was deze verwerping door ongeloof in trap en mate veel erger dan de zondige levenswijze en de miskenning van het Evangelie in de Gereformeerde Gemeenten. Maar de Heere heeft juist die grote zonde van Israël laten beschrijven als waarschuwing voor ons. De Joden zijn gevallen door ongeloof en verharding. Paulus zegt: Ziet toe, dat gij ook niet valt door dezelfde zonden, Rom. 11.

Na de kerkscheuring ontstonden er 2 kerkverbanden waarin de tegenstellingen uitgroeiden tot uitersten. De reactie van de een op de ander mondde soms uit op bittere verwijten. De een zag de ander zijn fouten en gebreken.

De Synode van de Gereformeerde Gemeenten in 1953 maakte zich schuldig aan complotvorming e.d. (De Synode van de Gereformeerde Gemeenten in 2008 erkende dat de synode van 1950 - 1953 ernstig kerkelijke fouten hadden gemaakt.)

De reactie van het andere kerkverband op de synode van 1953 was, dat er soms zo scherp veroordeeld werd dat zij twijfelden aan de geestelijke zielsstaat van Gods knechten die binnen het verband leefden en er bleven.

Beide kerkverbanden werden zeer zwaar geslagen. De roede van Gods ongenoegen werd kennelijk gezien en gevoeld tot een lange tijd daarna. Predikanten die soms

plotseling jong of op middelbare leeftijd stierven, of afgezet werden, of door een ernstige ziekte getroffen werden was in beide kerkverbanden zichtbaar. Een groot aantal werd jaren later óf geschorst, óf afgezet. Een aantal gemeenten werden nog lang daarna geplaagd door twist en tweedracht. En veel liefhebbers van Sion treurden hierover tot de dag van hun dood. Om niet te spreken van hen die nog leven en de breuk bewust meegemaakt hebben, of er naderhand mee geconfronteerd werden.

Voor de eenvoudige leden was die toestand erg benauwd, verwarrend en vertwijfelend. 'Wat zou toch de oorzaak zijn? En wat zal ons nog verder overkomen?' Maar de Heere liet Zich niet onbetuigd. Hij ondersteunde in hun lijden. Enkel onder Gods kinderen zagen de slaande hand Gods en de Heere maakte sommigen hierop reeds attent voordat Zijn hand mensen trof. Er kwam bezinning opgang. En bij de volgende generatie predikanten zag en hoorde men, dat deze zich distantieerden van hetgeen er rond de beginjaren '50 plaats gevonden.

Hoe belangrijk zou het zijn als er in het algemeen meer oprechte ootmoed op gang was gekomen van beide kanten. En dat niet alleen, maar dat het mocht leiden tot ware boete en berouw, vernedering en verootmoediging aan beide zijden. Voor de Heere schuldbelijden van onze kerkelijke zonden en voor elkaar.

In zekere zin zouden eigenlijk onpartijdige personen de gang van zaken, de fouten die gemaakt zijn, en het ongenoegen Gods hierop getoond, beter kunnen beschrijven dan mensen vanuit hun eigen kerkverband, omdat die partijdig zijn.

De Schrift leert ons: *Uw weg is in de zee en Uw pad in diepe wateren en Uw voetstappen werden niet bekend.* Ps. 77. De dichter beschrijft in het 2e deel van deze Psalm de onbegrijpelijke en raadselachtige wegen die de Heere met Zijn volk Israël heeft gehouden in hun uitredding uit Egypte en hun weg door de woestijn.

2 maanden nadat Israël uit Egypte werd geleid kwamen ze bij de berg Horeb. Daar maakte de Heere een verbond met het volk en beloofde hen, dat Hij hun God zou zijn, als ze Zijn stem gehoorzaamden. Enkele weken later maakten ze onder de leiding van Aaron een gouden kalf en riepen uit: *dit zijn uw goden o Israel, die u uit Egypteland geleid hebben.* Een groter zonde kunnen wij van Gods knecht bijna niet indenken. Mozes bestrafte Aaron zeer scherp. Daar bleef het voorlopig bij. Maar het is opvallend, toen zijn 2 zonen nog geen 2 jaar later vreemd vuur op het altaar legden, dat ze op staande voet met vuur uit de hemel gedood werden. Ongetwijfeld heeft Aaron zijn voorgaande schuld gevoeld, want er staat: *Aaron zweeg stil.*

Kunnen wij de evenredigheid in deze straffen een plaats geven? Kunnen wij begrijpen dat de Heere juist deze man die zo zwaar had gezondigd, aanstelde tot de eerste hogepriester in Israel? En dat Hij de nakomelingen van iemand die het volk naar de afgrond gesleept had, de erfopvolging zou geven van het Hogepriesterschap?

Mozes was een groot man in de genade en in de leiding van het volk van Israël. Het gehele volk werd gestraft vanwege hun ongeloof aan de belofte, dat het volk in het land Kanaän komen zou. Ze geloofde de verspieters, maar niet hun trouwe Verbonds-God. Mozes en Aaron gingen vrij-uit in deze zaak. Maar Mozes bezondigde zich later toen hij op de rots sloeg in plaats van tegen die rots te spreken. *Hij heiligde Mij niet,* zegt de Heere. Zijn straf bestond erin dat hij niet in het land Kanaän mocht komen. Mozes vond dat bijzonder erg en smeekte de Heere om zijn straf ongedaan te maken. Het gebeurde niet. In zijn straf was echter een buitengewoon grote barmhartigheid. Hij stierf in de gemeenschap met de Heere, Die hem Zelf begroef.

De gehele woestijnreis van Israel was *een vermenging van rechtvaardige oordelen en grote barmhartigheid.* Waarom deed de Heere dat? Waarom handelde Hij zo met Zijn

volk, wat ons begrip zeer ver te boven gaat? Asaf legt het uit: *Uw voetstappen worden niet bekend*. Wij kunnen onze heilige en allervolmaakste Schepper en Rechter niet doorgronden in Zijn heilige weg en voetstappen. Als we dat willen, zijn we aan onze stamvader Adam gelijk, die als God wilde zijn. De Heere roept ons om Hem onvoorwaardelijk te volgen in de wegen die we niet geweten, niet gewild, en niet gekend hebben. En met schuldbelijdenis samen terug te keren naar de levende God, de God van onze vaders, tegen Wie wij zó gezondigd hebben!

In het straffen van de zonden van Zijn volk, gebruikt de Heere wegen en middelen die boven en tegen onze verwachting zijn. De Heere houdt ook rekening met de zwaarte van de overtreding, die veroorzaakt kan worden door dingen die wij niet weten. Als iemand tevoren door de Heere ernstig gewaarschuwd is, door middel van Zijn Woord, en hij gaat toch zijn eigen zin uitwerken, is de straf zwaarder, dan wanneer iemand door onkunde of afdwaling zondigt. Een voorbeeld vinden we in 1 Koningen 13. Twee profeten, kinderen van God zondigden. De ene profeet had een gebod van God ontvangen dat hij niet door dezelfde weg naar Juda mocht terugkeren, zoals hij gekomen was. Maar hij deed het toch. Waarom? Omdat zijn broeder hem vertelde dat God hem een gebod had gegeven, dat de profeet bij hem in huis mocht komen eten. Maar hij loog en bedroog zijn broeder. Wie werd het zwaarste gestraft? De profeet uit Juda want hij zondigde tegen het uitdrukkelijk en persoonlijke bevel van zijn God.

De hele Schrift is er vol van dat het oordeel Gods of de toorn Gods op de zondige daden van Zijn kinderen gestraft worden. Soms op de daad, soms naderhand. Maar de Schrift is er ook vol van, dat de barmhartigheid Gods overheerst bij Zijn kinderen en roemt tegen het oordeel. Want al worden ze getuchtigd met de dood, des te eerder zijn ze in het hemels koninkrijk. Is dat geen grote barmhartigheid? Bovendien, hoewel de Heere hen strafte om hun zonden, en wraak deed over hun daden, vergaf Hij ook weer hun overtredingen na oprecht berouw.

Als de Heere met Zijn volk, Zijn knechten en Zijn kerk in Nederland in het recht zou treden, wie zou bestaan? En dat geldt niet alleen voor de droevige afwijkingen van de *Gereformeerde Gemeenten in beide kerkverbanden*, maar natuurlijk ook andere kerkverbanden. En het betreft niet alleen de kerkscheuring in 1953 en droevige gevolgen daarvan, maar ook ons tegenwoordig kerkelijk leven.

Wij worden door de Heere geroepen om oprecht te handelen in ons persoonlijk leven en in het kerkelijke leven. En daar maken we ons allen, de een meer en de ander minder, schuldig in. Daarom is het zo nodig om onze kerkelijke zonden te belijden aan de Koning van de kerk en waar het nodig is ook aan elkaar vergeving vragen. Sommigen zeggen dat het niet nodig is om vergeving te vragen aan iemand van een ander kerkverband. Deze hooghartige houding is tegen de Schrift.

Als een lid van het ene kerkverband het opneemt voor Gods kinderen en knechten of andere goede zaken, in een ander verband, wordt je beschuldigt van oppervlakkigheid en de liefde te missen tot je eigen kerkverband. Als je in een ander kerkverband hetzelfde doet, of probeert te doen, krijg je dezelfde beschuldiging met soms nog veel scherper veroordeling.

Bij het bestuderen van de 'kleine kerkgeschiedenis', de gebeurtenissen rondom kerkscheuringen en nog meer vanuit mondelinge overlevering, komen heel veel fouten en zonden openbaar van Gods kinderen en knechten in alle kerkverbanden. Mensen met grote genade kunnen soms grote gedragsdwalingen vertonen, waaraan 'kleinen in de genade' voor bewaard worden. De grote Herder der schapen heeft buitengewoon veel geduld met Zijn kudde, hoewel Hij hun afdwalingen bezoekt met de roede. Hoe

meer zelfkennis, hoe meer kennis van de kudde van Christus, des te meer mogen wij roemen in de onuitsprekelijke verdraagzaamheid van de Opperste Herder. *Gij nu schapen, schapen Mijner weide, gij zijt mensen, maar Ik ben uw God!* Eeuwige hulde aan zulk een aller-dierbaarste Koning!

De samensteller van deze bundel levensschetsen en preken heeft in beide kerkverbanden enige ervaring opgedaan. Maar door de genade Gods ook zijn eigen zonden en gebreken mogen belijden voor de Heere en mensen. Hoe zwak en hoe gering het dan ook is.

Maar daarop volgde het onuitsprekelijk groot wonder van barmhartigheid Gods en schuldvergeving, zoals geschreven staat in Psalm 99 vers 4:

*Gij, met hen begaan,
Hebt hun wens voldaan;
Heer', Die naar Uw woord,
Hun gebed verhoort,
Gij, Gij waart hun lot,
Hun vergevend God;
Schoon z' ook om hun zonden
Straffen ondervonden.*

(W. W. Samensteller van deze bundel)

**Afscheidspredicatie bij de Gereformeerde Gemeente te Borssele
Op 10 APRIL 1951, Mattheüs 9 : 36 t/m 38**

Zingen: Psalm 25: 3 en 4
Lezen: Matth. 9: 18 t/m 38
Zingen: Psalm 77: 8 en 11

Mijn geliefden

Het moet, wat geweest zijn voor Jeremia toen het volk Israel, waaraan hij zoveel arbeid gedaan had, hem toeriep: "Waar is het woord des Heeren? Laat het nu komen." Het woord door hem gesproken was toch immers kennelijk vervuld geworden, daar de Heere dadelijk op de prediking van Jeremia de vervulling gegeven had. Toch roept Israëls volk hen toe: "Waar is het woord des Heeren? Laat het nu komen"

Het drijft de profeet uit tot zijn Zender en hij roept uit: "Heere, ik heb toch niet aangedrongen, meer dan een herder achter U betaamde." Hij wil zeggen, ik ben mijn plicht bewust geweest, ik heb Uw voetstappen gevolgd en slechts gehandeld door de drang des Geestes in mijn ziel.

Mijne toehoorders, de profeet spreekt hier van de aandrang, die lag in zijn roeping, want die roeping had hij weerstaan. Toen de Heere hem plaatste voor de zware arbeid in Zijn Kerk,

had hij gezegd: "Ach, Heere Heere, zie, ik kan, niet spreken, want ik ben jong." Daar de Heere zei: "Zeg niet: ik ben jong? want overal waarheen Ik u zenden zal, zult gij gaan en alles, wat Ik u gebieden zal, zult gij spreken." Ik zal Mijn woorden in uw mond leggen." Gij zult ze van Mijnentwege waarschuwen.

De aandrang van de prediking van Jeremia lag in het visioen van zijn roeping. De Heere zei: 'Gij hebt geen boodschap te brengen, waarvan de vervulling niet jarenlang zal wachten, want Ik zal Mijn woord haastig bevestigen.' Jeremia heeft gepredikt krachtens de aandrang van zijn roeping en krachtens de aandrang van Zijn Zender.

Die aandrang lag zo dikwijls als hij de boodschap des Heeren te brengen had in het bewustzijn van zijn ziel verklaard. Hij was niet als een postbode, die de inhoud van de boodschap die hij brengt, niet kent. Nee, Jeremia kende zijn boodschap en gaf hem door. Daarom kon hij zeggen: "Heere, ik heb toch niet aangedrongen, meer dan een herder achter U betaamde." Hij wist dat het zijn plicht was Zijn herder te volgen.

Mijne toehoorders, als wij in deze avondure een woord van afscheid in uw midden willen spreken, date is het niet onze bedoeling ons met Jeremia te vergelijken, maar toch hebben ook wij wel mogen uitroepen: "Heere, ik heb toch niet aangedrongen, meer dan een herder achter U betaamde." Want het is niet altijd zonder aandrang geweest, dat wij vanaf deze plaats het Woord des Heeren u mochten voorhouden.

Wij hebben hier mogen staan met de bewustheid in onze ziel, dat ons die plaats door de Heere gegeven was en wij hebben ook mogen ondervinden., dat er afnemers van dat Woord waren. Echter, de aandrang, die Jeremia in zijn ziel gevoelde, kon de staat van het volk van Israël niet veranderen. pat blijkt duidelijk uit hun houding tegenover hem en uit de vragen, die zij, hem stelden.

Doch dan zegt Jeremia: "Heere, Gij weet het, ik heb hun dodelijke dag niet begeerd; wat uit mijn lippen is gegaan, is voor Uw aangezicht geweest."

Hij wil zeggen: Ik heb hun dood en leven, vloek en zegen gepredikt, maar alleen opdat zij met hun staat bekend gemaakt zouden worden en dezelve zouden. inleven. Want

waar de dood wordt ingeleefd, daar krijgt het leven waarde; daar wordt een honger en dorst geboren om de wateren des levens te mogen ontvangen

Mijn toehoorders, er is een aandrang in het hart van Gods hechten om de Waarheid te prediken, maar al is het, dat zij 's mensen doodstaat prediken, toch begeren zij hun dodelijke dag niet, maar het is hun hartelijke begeerte, dat doden levend gemaakt worden en rijke vruchten van Gods hand in hun hart geopenbaard zouden worden.

In de twee en een half jaar, die wij hier mochten doorbrengen, hebben wij getracht u dood, en leven, vloek en zegen voor te houden. Het is met veel gebrek geweest, want wij moeten bekennen, dat wij u nooit genoeg de val in Adam hebben kunnen tekenen. En ook zijn wij te kort geschoten in het verkondigen van de rijkdom, die er is in Christus Jezus als Hoofd van het verbond der genade.

Wij hadden gedacht in deze aangrijpende avondure uw aandacht af te leiden van ons, om haar heen te leiden naar Hem, Die Zijn zorg altijd zal tonen en de leiding van Zijn Kerk altijd in Zijn stand zal houden. Het woord onzer overdenking vindt u in het hoofdstuk, waarvan u reeds een gedeelte voorgelezen is namelijk Matth. 9 : 36 t/m 38, waar Gods Woord aldus luidt:

"En Hij, de scharen ziende, werd innerlijk met ontferming bewogen over hen, omdat zij vermoeid en verstrooid waren, gelijk schapen, die geen herder hebben. Toen zei Hij tot Zijn discipelen: De oogst is wel groot, maar de arbeiders zijn weinige. Bidt dan de Heere des oogstes, dat Hij arbeiders in Zijn oogst uitstote."

Wij willen u gaan spreken van:

JEZUS' ONTFERMING OVER ZIJN KERK Achtereenvolgens zullen wij handelen over:

- Ten eerste: De toestand van die Kerk
- Ten tweede: Het gebed voor die Kerk
- Ten derde: De arbeiders in die Kerk.

Ten eerste: De toestand van die Kerk

Mijne geliefden, de Heere Jezus is met Zijn arbeid in het midden van het volk van Israël en in het hoofdstuk, dat u voorgelezen werd, staan verschillende wonderen opgetekend.

In ons teksthofdstuk is de Heere zeer waarschijnlijk op Zijn tweede reis door Galiléa geweest, waar Hij steden en dorpen bezocht, blinden het gezicht gaf en doden opgewekt heeft, maar waar ook Zijn prediking als Profeet een grote plaats in Zijn Middelaarsbediening heeft ingenomen.

Wij vinden Hem hier als de zorgdragende Profeet, Die Zijn Kerk onderwijst. Hij slaat niets over, geen stad, geen dorp of vlek. Er staat zelfs van Hem geschreven, dat Hij, om Zijn Middelaarsbediening te volvoeren, door het verachte Samaria moest gaan.

Thans reist Hij door het woeste Galiléa. Men spreekt van beneden Galiléa en van boven Galiléa met de bekende steden, waarvan Jezus uitroept: "Wee u, Chorazïn, wee u, Betsaïda, want zo in Tyrus en Sydon de brachten waren geschied, die in u geschied zijn, zij zouden zich eertijds in zak en as bekeerd hebben."

Galiléa was het land van de Gojim, en werd ook wel genoemd het *Galiléa der heidenen*. Op zulk een laag peil lag het noorden van Kanaän. Daar ging Christus nu prediken en genezen, daar toont Hij Zijn wondermacht. Als Hij Galiléa doortrekt, merkt Hij hoe dat, volk daar leeft en ziet daarin de toestand van het hele volk Israël, hoe het niet alles Israël was wat Israël genoemd werd. Maar waaronder toch het uitverkoren volk des Heeren leefde, het zaad van Abraham, Izak en Jacob, als een

afgezonderd volk van de wereld.

Onder dat volk wat door de stok samenbinder en liefelijkheid zo hecht aan elkaar verbonden was, waarover David gesteld was geweest om hen te leiden en waaronder de knechten des Heeren geroepen hadden: "laat ons wederkeren tot de Heere en Hij zal ons genezen", staat Jezus nu te prediken.

En mijn toehoorders, nu is Christus in Zijn Middelaarsbediening niet veranderd, Hij bezoekt nog steden en dorpen en waar Hij Zijn voetstap zet, daar zal Zijn Woord getuigenis hebben. Voor de een ten dode, voor de ander ten leven. Maar hoe het ook zij, de Heere zal er eeuwig in verheerlijkt worden. Velen zullen onder Zijn scepter vallen, want Hij predikt het Evangelie van het Koninkrijk Gods. Hij heeft op Zijn heup en dijen geschreven: "Koning der koningen en Heere der heren.

Hij predikt niet alleen het Evangelie, maar ook de wet, want Hij zegt: "Ik ben niet gekomen om de wet te ontbinden, maar om, haar te vervullen." Doch in het Evangelie predikt Hij de blijde boodschap voor verloren zondaren en zondaressen. Met volmaaktheid en volkomen overgave komt Hij Zijn arbeid aan Israël te tonen. Maar in Zijn arbeid toont Hij ook, dat Hij de toestand ziet, waarin Zijn Kerk leeft.

Hij was ontroerd toen Hij de toestand van Israël zag. Lees maar: "En Hij, de scharen ziende, werd innerlijk met ontferming bewogen over hen." Dat is een eeuwig wonder dat zij nog trekken naar de prediking van Christus, omdat Hij toch afmaande van de zonde. Hij stapte niet over het stuk van ellende heen en zei niet dat ze maar geloven moesten en moed hebben, maar Hij kwam uit te roepen: "Ik ben niet gekomen om te roepen rechtvaardigen, maar zondaars tot bekering."

Het was Christus' oogmerk in Zijn Middelaarsbediening zowel de deugd van Gods rechtvaardigheid als de deugd van Gods barmhartigheid te verheerlijken. Dat was de prediking van Christus en dat is de prediking Gods knechten, die Gods volk trekt.

Onze vaders zeggen in Zondag 31 dat er twee zaken gepredikt moeten worden, namelijk, "dat, achtereenvolgens het bevel van Christus allen en een iegelijk gelovigen verkondigd wordt en openlijk betuigd, dat hun, zo dikwijls als zij de belofte des Evangelies met waar geloof aannemen, waarachtig al hun zonden van God om de verdiensten van Christus' wil vergeven zijn; daarentegen allen ongelovigen, en die zich niet van harte bekeren, verkondigd en betuigd wordt, dat de toorn Gods en de eeuwige verdoemenis op hen ligt, zolang zij zich niet bekeren; naar welk getuigenis des Evangelies God beide in dit en in het toekomstige leven oordelen wil."

Christus ziet daar een grote schare tot Hem komen en wordt met innerlijke ontferming over hen bewogen, omdat zij vermoeid en verstrooid waren als schapen, die geen herder hebben. Hij gebruikt het beeld van een herder en zijn kudde en ziet hoe die band gemist wordt onder het volk van Israël. Bij een kudde hoort een herder, maar Israëls kudde heeft geen herder.

De Heere maakt in Zijn Woord onderscheid tussen een herder en een huurling. De huurling vliedt als er gevaar is, want hij heeft geen zorg voor de schapen, maar de goede herder stelt zijn leven voor de schapen.

Mijn toehoorders, zal ik trachten, die grote goede Herder u voor te stellen? Hij zal Zijn kudde bewaren voor alle gevaar. Hij zal de lammeren in Zijn schoot dragen en de zogenden zachtken leiden. David versloeg een leeuw en een beer toen er een schaap van zijn kudde gegrepen werd, maar die grote Davidszoon heeft de helse leeuw verslagen om Zijn Kerk te stellen voor het aangezicht van Zijn Vader. Niet één van Zijn schapen zal verloren gaan, noch door Hem vergeten worden. Van Hem mag gezegd worden, *dat Hij het aangezicht Zijner schapen kent*. Maar zoals Christus is de opperste Herder, zo zijn Zijn knechten herders achter Hem en moeten ook zij het

aangezicht hunner schapen kennen.

Een herder is geroepen om zijn schapen te leiden en te weiden. Hij moet de beste weide voor hen zoeken. In die kudde is echter veel onderscheid. Er zijn schapen, die altijd stotig zijn. Ze zijn heus niet allemaal zo mak als een lammetje. Neen, de werkelijkheid is, dat ze elkaar dikwijls stoten en verdringen, en dikwijls is het nodig, dat de herder zijn hond op hen afstuurt om hen tot de orde te roepen.

Vaak is er ook een schaap bij die telkens uitbreekt, zodat het belast moet worden met een stuk hout op z'n nek om dit te voorkomen.

Weer anderen worden het, bijzonder lastig gemaakt door de herdershond. Steeds zijn ze het mikpunt van zijn aanvallen. Ook daarvoor heeft de herder te waken. Bovendien eisen de kleintjes en zwakken zijn bijzondere zorg. Mat is zijn werk veel omvattend daar ook de vijand van alle zijden zijn kudde bedreigt.

Maar het is niet alleen zijn werk de kudde zo goed mogelijk te leiden, er is ook nog ander werk: als de zomer aanbreekt, moet de herder de schapen scheren. In Hooglied staat ons beschreven van de Bruid: "Uw tanden zijn als een kudde schapen, die geschoren zijn, die uit de wasstede opkomen; die al tezamen tweelingen voortbrengen, en geen onder hen is jongeloos."

Wat kan de herder verblijd zijn als het werptijd is. Hoe kan hij zich verheugen in de vroegelingen en spadelingen. Maar in die werptijd heeft de kudde bijzondere zorg nodig, want die kleintjes struikelen zo licht over de vaak oneffen grond. Was er de herder dan niet om hen in zijn armen te nemen en ze verzorgen, ze zouden omkomen op de weg.

Als het tijd voor scheren wordt, neemt de herder het schaap om hem van zijn vacht te ontdoen, daar hij anders de zomerhitte niet zou, kunnen doorstaan. Maar het schaap verzet zich, daar het blind is voor 's herders leiding. Maar weet u wat de herder dan doet? Hij neemt het schaap van de grond op en dan geeft het zich vrijwillig over; maar niet eerder.

Zo gaat het ook geestelijk. De Heere moet eerst Zijn volk van alles ontgronden eer het zich geheel aan. Hem overgeeft. Maar dat zal Hij ook gewis doen, want er staat geschreven: "Ik zal u onder de roede doen doorgaan en u brengen onder de band des verbonds."

Mijn toehoorders, waar die grote Herder werkt, wordt het schaap zo afhankelijk. Daar kan het zelf de weg niet meer vinden. Het zou geheel verdwalen, zo de herder Zijn oog niet op hem hield en telkens bij de kudde terugbracht.

Gemeente van Borssele, wij hebben ondanks alle gebrek getracht het werk van een herder en leraar te doen. En met de kennis van ons eigen hart weten wij, dat wij niet geschoren willen worden, omdat wij blind zijn voor 's Heeren wegen. Wij hebben getracht die Herder en Opziener uwer zielen aan u voor te stellen. En als wij getracht hebben uw grond weg te nemen, dan was dat opdat u alleen uw grond zou vinden in Hem.

Men heeft mij wel eens gezegd: Is dat nu niet te scherp afgesneden? Maar hoe schemer ik doortrok, hoe meer ik de goedkeuring des Heeren in mijn ziel mocht ondervinden.

Ik heb er naar uitgezien of de Heere nog eens rijke vruchten daarop mocht geven. Want waar de Kerk ontgrond wordt, worden het handelbare schapen. O, zalig alle grond kwijt te raken, om gebouwd te worden op het onwankelbare fundament Jezus Christus. Maar het zou ons te ver voeren daarover in deze avondure uit te wijden.

Als Christus de schare ziet, wordt Hij met innerlijke ontferming over hen bewogen, want Hij ziet hen vermoeid en verstrooid als schapen, die geen herder

hebben. Hoe kwamen zij zo vermoeid en verstrooid? Zij waren door vreemde herders een veel te lange weg geleid geworden. Dat had hen moedeloos gemaakt, verstrooid en vermoeid. Wat misten zij bij die herders? Eten en drinken?

Zij misten de liefde. Die herders gaven hun niet de zorg, die zij zozeer behoefden. Daarom konden zij het niet bij hen uithouden. Christus wist wel wat zij nodig hadden, daarom zegt Hij in het 37ste vers: "De oogst is wel groot, maar de arbeiders zijn weinige." Dit leidt ons tot onze tweede gedachte:

2. De arbeiders in die Kerk

Mijne toehoorders, Paulus zegt in 1 Cor. 3 : 9 "Wij zijn Gods medearbeiders; Gods akkerwerk, Gods gebouw zijt gij." En wat verder zegt hij: "Eens iegelijk werk zal openbaar gorden; want de dag zal het verklaren, dewijl het door vuur ontdekt wordt; en hoedanig eens iegelijks werk is, zal het vuur beproeven." Dit ziet op de voleinding der wereld, dus op de volmaaktheid van Gods Kerk.

Er waren herders onder het volk van Israël en ook akkerlieden. Een akkerman moet zaaien, wil hij oogsten. Dat geldt ook in de bediening van Gods getuigenis. Het zaad van Gods Woord moet gestrooid worden, willen er geestelijke vruchten gezien worden, want er staat in Pa. 126 : 3:

*Die hier bedrukt met tranen zaait,
Zal juichen, als hij vruchten maait;
Die 't zaad draagt, dat men zaaien zal,
Gaat wenend voort, en zaait het al;
Maar hij zal, zonder ramp te schromen,
Eerlang met blijdschap wederkomen,
En met gejuich ter goeder uur,
Zijn schoven dragen in de schuur.*

Een geestelijk arbeider moet kunnen zaaien, onderhouden en oogsten. Maar hoezeer is hem daartoe de leiding en onderscheiding van de Heilige Geest nodig. Ga maar eens met uw gedachten naar Lucas 8; daar vinden we zo'n akkerman. Hij strooit het zaad met kwistige hand, maar het brengt niet alles goede vrucht voort. Een deel viel bij de weg en de vogelen des hemels aten het op; een ander deel viel op steenachtige grond en verdorde spoedig, omdat het geen vochtigheid had; weer een ander deel viel tussen de doornen en de doornen verstikten het. Slechts een klein gedeelte viel in vruchtbare aarde en bracht vruchten voort.

Mijn toehoorders, wat hebben Gods knechten nu te prediken? Onze tijd zegt: *De weg des heils in Christus*. Dat kan nooit te veel gedaan worden, maar dat alleen is slechts een halve waarheid. Neen, drie keer wordt gezegd wat het niet is en slechts een keer wat het wel is, namelijk het gedeelte wat in de goede aarde viel. Dat is hetgeen wat Gods Woord ons leert.

Als de landman het zaad gestrooid heeft, ziet hij spoedig uit of nog geen spoor van vruchtdragen te ontdekken valt. Soms speurt hij op zijn knieën zittend hier en daar zijn akker. Nu, zo ziet de geestelijke landman uit of er vruchten voortgebracht worden van geloof en bekering waardig. Maar als het zaad opgegroeid is, ziet de zaaier dat niet alles koren is wat op zijn land groeit. Er zit onkruid tussen.

Niet minder is dit bij Gods Kerk het geval en al zegt de, Heere Jezus in de gelijkenis van het onkruid tussen de tarwe, dat de landheer tot zijn knechten zegt: "Laat ze beide tezamen opgroeien." Toch is het de taak van Gods knechten onderscheid te maken tussen de vruchten van het onkruid en tussen de vruchten van het goede zaad.

Mijn toehoorders, het is bedrog de Kerk te zien als enkel koren. Het is een groot

onderscheid of wij behoren tot de levende Kerk van Christus of alleen tot het uitwendig instituut. De Heere zal Zijn eigen werk openbaren en Hij zal alleen die knechten erkennen, die onderscheid zien tussen het onkruid en het koren.

Ik bedoel daarmee niet, dat wij alleen het onderscheid zien tussen het kaf en het koren, maar het is wel nodig te onder scheiden of wij Gods Kerk ' zien zoals zij geleid wordt in de eigen van Zijn Getuigenis. Het is ons werk het onkruid van het koren te onderkennen.

Gemeente van Borssele, wij hebben geworsteld met het beroep naar Yerseke en wij hebben voorzien wat de satan doen zou als wij daaraan gehoor gaven.

Nu staan wij op het punt u te verlaten. Wat zou het ons tot blijdschap zijn zo wij eens één enkele schoof mochten wegdragen. We zijn wel eens gebruikt om het onkruid aan te wijzen. Van nature groeit er niet anders op onze akker, maar de Heere kan vruchten schenken. Hij geve in u het gebed voor Zijn Kerk. Want de oogst is wel groot, maar de arbeiders zijn weinige. *Bidt dan de Heere des oogstes, dat Hij arbeiders in Zijn wijngaard uitstote.*

3. Spreken wij dus ten derde van: Het gebed voor die Kerk.

De Heere kan arbeiders in Zijn wijngaard uitzenden. Hun loon, is voor Zijn aangezicht, en Hij zegt tot de een: Ga, en hij gaat; en tot de ander: Kom, en hij komt. En dan mogen zij soms net als bij Boaz, handvullen laten vallen voor die arme Ruths. O volk des Heeren, hebben wij u altijd afgestoten? Werd in de weg van ontdekking uw ziel nooit ingesloten? Is de vervulling altijd uitgebleven? Hebt u nooit in Gods Huis gezeten, dat u uit moest roepen: "Dat is de stem mijns Liefsten, ziet Hem, Hij komt, springende op de bergen, huppelende op de heuvelen." Hebben wij Hem u niet mogen voorstellen in Zijn namen, ambten, naturen, staten en weldaden? Hebt u nooit mogen omhelzen: "Die in Mij gelooft, gelijkerwijs de Schrift zegt, stromen des levenden waters zullen uit zijnen buik vloeien." Heeft Hij Zichzelf nooit eens onder Zijn Woord aan uw ziel geopenbaard?

Wij staan op het punt van u te scheiden en u zult herderloos zijn, maar Christus wijst u een middel om een andere te verkrijgen: "Bidt dan de Heere des oogstes, dat Hij arbeiders in Zijn wijngaard uitstote."

Hij zegt tot de ene: Ga, en hij gaat; en tot de andere: Kom, en hij komt. En Hij zal nooit aflaten het welzijn van Zijn Kerk te zoeken. Hij weet plaats en weg om Zijn Kerk te onderrichten. Hij weet ook wat voor u nodig is.

Wij zijn ontroerd geweest, toen wij bij onze beslissing aan u dachten. Des te meer hebben wij dit overdacht, daar de tijd, die wij in uw midden doorbrachten, nog zo kort was. U bent veel voor ons geweest. Naast God hebben wij u nederig dank te brengen voor al het goede, dat wij van u mochten ondervinden.

God heeft zoveel arbeiders in Zijn wijngaard willen uitstoten, eerst de apostelen, toen heeft Hij de drie ambten leraars, ouderlingen en diakenen, in Zijn Kerk willen geven. Ik hoop, dat de Heere Zijn zegen moge gebieden over de bediening van de ambtsdragers, maar Hij geve ook, dat het gemis van het leraars ambt onder u een levendig gemis moge zijn, opdat het gebed tot Hem moge opgaan opdat Hij arbeiders in Zijn wijngaard uitstote.

Hij is machtig de lege plaats te vervullen. Hij schenke u de Geest der genade en der gebeden, opdat Zijn Naam verhoogd worde en Zijn rijke zegen ons gegeven. Hij beware u voor verstrooiing, maar binde u te saam door de band der liefde, zodat gij met Groenewegen mocht uitroepen:

*Zoete banden, die mij binden
Aan het lieve volk van God.*

*Gewis, zij zijn mijn harte-vrinden
En hun taal mijns harten tolk.*

De Heere mocht ook de prediking van deze avond nog tot rijke zegen willen stellen. Het is maar een mens, die van u heengaat. Ik weet, de Heere kan veel geven en ontnemen, maar Zijn gunst is toch het hoogste goed. En Hij getuigt tot Zijn Kerk: "Ziet, Ik ben met ulieden, alle de dagen, tot de voleinding der wereld." Hij binde dat op onze harten.

Gemeente, wij hebben getracht u af te manen van de zonde en hebben u voorgehouden, dat in het houden van Gods geboden grote loon is. Wij zijn meer verblijd geweest over de mensen, die iets voor ons hebben nagelaten, dan over de mensen die iets voor ons deden.

Het was ons tot blijdschap als wij mochten bemerken, dat er ander u waren, die omwille van Gods Woord iets nalieten, want de Heere zegt tot degenen, die in hun zonde doorgaan: "Dewijl Ik geroepen heb, en gijlieden geweigerd hebt; mijn hand uitgestrekt heb, en er niemand was, die opmerkte; zo zal Ik in ulieder verderf lachen; Ik zal spotten wanneer 'Uw vreze komt."

Maar tot hen, die hun boze wegen nalaten zegt Hij: "Op deze zal Ik zien, op de arme en verslagene van geest, en die voor Mijn woord beeft." Dat te ondervinden doet Gods volk uitroepen: "Uw liefdedienst heeft mij nog nooit verdrotten."

De Heere zal Zijn volk leiden, zoals meest strekt tot verheerlijking van Zijn Naam en tot de zaligheid van Zijn volk.

Voor wij nu de gebruikelijke toespraken houden, willen. wij nog even zingen Psalm 74: 1 en 2:

*Hoe komt dat Gij ons verstroot, o God mijn?
Dat Uw gramschap over ons zeer ontsteken,
Dikken rook uitwerpt (zo 't hier heeft gebleken)
Die wij toch schapen uwer weide zijn?*

*Uwes volks, dat Gij hebt verworven rein,
Gedenk toch eens en Uw erfdeel bevrijdet;
Gedenk den berg Sion, die nu angst lijdet,
Dien Gij verlost hebt en gekocht allein.*

Allereerst willen wij het woord richten tot de Edelachtbare heer Burgemeester.

Geachte Burgemeester, het doet ons goed, dat u deze avond hebt willen afzonderen om in ons midden te komen. In de korte tijd, die wij in Borssele geweest zijn, hebben wij ondervonden, dat u, wat het zakelijke betreft, ons steeds met raad en daad ter zijde stond. Nooit hebt gij ons hulp geweigerd en steeds hebt u getoond het welzijn van deze gemeente te zoeken. Wij zeggen u hartelijk dank daarvoor. De Heere mocht uw arbeid zegenen, maar Hij geve u bovenal te betrachten datgene wat strekt tot eer van Zijn Naam. Hij schenke u krachten en bekwaamheid om over deze gemeente te regeren, want het is en blijft toch altijd moeilijk om mensen te leiden. Een mens is nu eenmaal geen stok of blok, die blijft op de plaats waar men hem zet, maar hij leeft en heeft een wil en zoekt altijd de eer van zichzelf. God geve u, dat gij tot in lengte van dagen dit volk mocht leiden en bekrone uw werk aan deze plaats met Zijn zegen.

Ook de wethouder wensen wij het goede toe, want alle machten, die er zijn, die zijn

van God geordineerd. Ik hoop, dat God u volwaardige van Hem kracht en wijsheid te begeren. Want wij staan in ons ambt niet met mensen in rekening, maar met de grote Koning der koningen. Lees maar Romeinen 13.

Thans wil ik mij richten tot de leraars, die hier deze avond aanwezig zijn.

Zeer tot onze spijt worden er twee gemist, n.l. Ds. Bel en Ds. de Wit. Van beiden ontvingen wij bericht, dat zij verhinderd waren te komen. Inzonderheid spijt ons dit van broeder de Wit, daar hij het beroep naar Moerkapelle aangenomen heeft en dus spoedig uit ons midden zal vertrekken.

Ds. Aangeenbrug, een enkel woord tot u. Veel gaat erdoor onze gedachten heen, want als ik u zie, denk ik aan Terneuzen, een plaats, die ik om twee redenen nooit vergeten zal. Zij herinnert mij aan de plaatsen der zonde, maar ook aan de plaatsen, die God gegeven heeft om voor Hem in te vallen.

Ds. Mallan, hechte banden zijn tussen ons gevallen toen wij op de theologische school waren. Die banden zijn nog onverbroken en zullen ook nooit verbroken worden. De Heere stelle ook u tot rijke zegen voor verloren zondaren en schenke ons in Zijn bediening wat wij van node hebben.

Thans wend ik mij tot de kerkenraad van Borssele.

Broeders **ouderlingen en diakenen**, het ogenblik is aangebroken, dat wij elkaar zullen verlaten. Het is slechts een kort ogenblik geweest, dat wij onder u mochten verkeren, maar wij hebben grote hartelijkheid van u mogen ondervinden en zeggen u daarvoor onze oprechte dank.

U hebt ons niet leren kennen als iemand, die altijd "ja" zegt, en er zijn wel eens ingrijpende dingen geweest, maar ik kan tot mijn blijdschap zeggen, dat we toch steeds elkander de hand konden reiken. Er is, voor zover ik weet, nooit iets blijven zitten. De Heere schenke u in uw herderloze toestand wat gij nodig hebt.

Hij geve u elkander te verstaan en geve u steeds voor elkaar en deze gemeente, het goede te zoeken. Hij schenke u de oefeningen des geloofs in de gemeenschap van de Middelaar. Ik weet, dat er in uw midden zijn, die daarnaar uitzien. Welnu, de Heere mocht uw noden vervullen.

Geliefde **catechisanten**, het is mij tot blijdschap van deze plaats ook een enkel woord tot u te mogen richten. Ik heb wat van u kunnen en willen verdragen, maar gij hebt ook ondervonden, dat wij grenzen moesten stellen en ook dat God ons grenzen gaf te stellen. Maar toch kan ik zeggen, dat wij steeds met blijdschap en volle overgave het catechetisch onderwijs hebben mogen verrichten. Ik hoop, dat het ook in de gemeente van Yerseke zo zal mogen zijn.

De Heere gedenke u en verwaardige u te gedenken aan uw Schepper in de dagen uwer jongelingschap, eer dat de kwade dagen komen, en de jaren naderen, van dewelke gij zeggen zult: Ik heb geen lust in dezelve.

Thans richt ik mij tot het **verenigingsleven**: Jongens en meisjes, wij wensen u toe, dat in alle eenvoudigheid de zaken van Gods Woord door u mochten worden nagespeurd, maar bovenal wensen wij u toe, dat gij gefundeerd mocht worden op het onwankelbare fundament Jezus Christus. Maak nooit een grond van uur wetenschap, maar wees trouw aan uw belijdenis. Smytegelt zegt. "Houdt uw belijdenis met hand en tand vast." Onderzoek ijverig Gods Woord, maar het onderzoek alleen mocht u geen bevrediging schenken. De Heere geve, dat gij Hem nodig mocht krijgen.

Gemeente van Borssele, wij zullen elkanders hart niet week maken. Ik wil alleen hartelijk dank zeggen voor de liefde, waarmee gij ons tegemoet gekomen zijt. Wij zullen Borssele nooit vergeten en ik geloof, dat wij ook niet door u vergeten zullen wordend Als wij vertrekken zullen wij niet alles meenemen. U bent heel veel voor ons geweest en wij hebben getracht iets voor u te zijn.

Ik ga straks niet als een volmaakte leraar uit uw midden, maar toch kan ik zeggen, dat het de aandrang van mij ziel was u die grote Herder voor te stellen. Ik heb uw dodelijke dag niet begeerd, maar wij hebben niet gevreesd u dood en leven, vloek en zegen voor te stellen.

Wij zijn hard geweest in het midden van u, dat willen wij openlijk erkennen. Maar het was opdat uw ogen geopend zouden worden voor uw valse gronden. De ware bekering doet een Gods- en Christusgemis kennen; en anders loopt gij tegen Gods Woord aan. Maar waar dat gevonden wordt, daar mogen wij op grond van Gods Woord prediken: "Zalig zijn die honger en dorsten naar de gerechtigheid; want zij zullen verzadigd worden." Zalig zijn zij, die een waarachtige betrekking mogen krijgen op het Goddelijke Wezen en die dierbare Middelaar. De tijd moge eens voor u aanbreken om als een arme en verslagene van geest aan Zijn voeten te mogen komen met de bede: *Heere, wat wilt Gij, dat ik doen zal?* Hij schenke u rijkelijk Zijn zegen.

Nu nog een enkel woord tot het **schoolbestuur en personeel**: Geachte vrienden, de zaak der school heeft ons steeds ter harte gegaan. Wij weten wat het is als er scholen voor onze kinderen gemist worden. Thans worden wij plotseling uit uw midden weggeroepen Wij wensen schoolbestuur en personeel toe, dat zij bewaard mochten blijven bij de eenvoudigheid van Gods Woord en dat het zaad door hen uitgestrooid in de jeugdige harten rijke vrucht mocht afwerpen.

Ook de **koster en zijn vrouw** wensen mij met de hulpkoster des Heeren zegen toe. Als, wij vertrokken zullen zijn, zult gij wellicht niet zo'n moeite meer hebben met de regeling der zitplaatsen, maar ik hoop, dat u niet lang daarvan genieten zult. De Heere moge deze gemeente spoedig een andere leraar schenken.

De **organist** zeggen wij hartelijk dank voor het bespelen van het orgel. De begeleiding van het orgel kan bij ons psalmgezang niet gemist voordien. Laat alle dingen met eerlijk en met orde geschieden. De Heere moge ook over deze arbeid Zijn zegen gebieden.

Tot slot nog een woord tot de **kerkenraad van Yerseke**.

Waarde broeders, u hebt deze avond een eigenaardige plaats onder ons ingenomen. Wij hebben verschillende stemmen gehoord, die mij aan u niet gunden. Dus bevindt ge u feitelijk op oorlogsterrein en toch hebt ge niets te vrezen van degenen, die ons aan de gemeente van Yerseke niet gunden.

Broeders, als wij ons straks aan u zullen verbinden, dan hopen wij, dat de Heere kennelijk in ons midden zal wonen. Wij zijn niet helemaal vreemd van elkaar; als consulent hebben wij reeds veel werk in uw gemeente mogen verrichten. Straks zal de band nog sterker worden. De Heere geve ons onderling een nauwe samenleving.

Hij doe ons in deze dagen opzien tot Hem, daar, Hij ons deze weg geleid en ons harte geneigd heeft. Dat durven wij met volle vrijmoedigheid zeggen. Ik zal in Yerseke een ander volk ontmoeten, maar geen andere God. Hij is machtig ons te leiden zoals het meest strekt tot eer van Zijn Naam en tot zaligheid van onsterfelijke zielen.

Ook de afgevaardigden van andere gemeenten brengen wij een woord van dank voor hun tegenwoordigheid. De Heere vervulle alles wat op Zijn vervulling wacht.

Ledeboer kwam uit te roepen: "Vaarwel vaarwel." Dat roepen wij ook u, gemeente van Borssele, uit de drang onzer ziele toe. Wij zeggen u nogmaals hartelijk dank voor alles wat gij voor ons geweest zijt. Het worde u vergolden door Hem, Die gezegde heeft: "Voor zoveel gij dit een van deze mijn minste gedaan hebt, zo hebt gij dat Mij gedaan." Amen.

Slotzang: Psalm 122 3

*Binnen muren wonen zal
Liefde, vrede met enigheid.
De huizen en paleizen breid
Zijn vol van Gods zegening al.
Om der wille der broederen mijn,
En der vrienden die binnen zijn,
Wens ik u vreed' in alle hoeken.
Omdat ook Gods tempel zeer rein
Staat binnen uw muren niet klein,
Wil ik steeds uw voorspoed zoeken.*

TOESPRAAK VAN BURGEMEESTER BAKS.

Weleerwaarde heer, op dit voor u zo gewichtig ogenblik, waarop gij afscheid neemt van deze gemeente, gevoel ik mij gedrongen een enkel woord tot u te richten.

Gewichtig is dit ogenblik, niet alleen voor u, maar ook voor deze kerkelijke gemeente, waarover u enige jaren de herdersstaf hebt gezwaaid.

Doch ook voor de gemeente in zijn geheel gaat deze dag van afscheid niet onopgemerkt voorbij. Het heeft het gemeentebestuur voldoening gegeven, dat in de laatste jaren alle predikantsplaatsen in deze gemeente bezet waren. Vandaag zal er één vacant worden.

Ik betreurt dit. Allereerst omdat ik uw persoon node zie vertrekken, en ook omdat er zo'n groot tekort aan predikanten in de Gereformeerde Gemeenten is. Menselijkerwijs gesproken zal deze ledige plaats niet spoedig vervuld worden.

Een afscheid brengt altijd iets weemoedigs met zich. Men krijgt altijd een gevoel van heimwee, omdat er iets in ons leven afgesneden wordt, maar ook omdat het tevens heenwijst naar het levenseinde, dat zeker komt. En ik weet, dat ook u een gevoel van heimwee zal bEvangen, als u denkt aan de jaren welke gij hier in Borssele doorbracht. In deze afscheidsure zult u gevoelen, dat er banden zijn die gij moet losmaken. Banden waarvan u voorheen misschien 't geheel geen vermoeden had dat zij er waren, maar die zich thans openbaren. U roept in uw herinnering terug, de dag, dat u hier kwam. U denkt aan de vervlogen dagen, zij waren als een damp, die opkomt en ras verdwijnt. U denkt aan dagen van blijdschap, toen u blijde was met de blijden; maar ook aan dagen van droefenis toen u stond aan menige stervenssponde of bedroefde families met het rouwkleed omhangen, moest volgen naar de akker des doods.

Wij danken u hartelijk voor de waarderende woorden, die gij tot ons gericht hebt. Ik ben u daarvoor zeer erkentelijk en ik voel mij genoopt u wederkerig dank te brengen voor de hartelijke medewerking, welke wij van u mochten ondervinden, gedurende de tijd, dat u het predikambt aan deze plaats mocht vervullen.

Het was gelukkig niet dikwijls nodig een beroep op u te doen, maar wanneer het nodig was hebt gij direct uw medewerking verleend.

Het terrein van een predikant en burgemeester is geheel verschillend. Immers een predikant heeft de verzorging van de geestelijke belangen van zijn gemeenteleden, een

burgemeester daarentegen moet hun stoffelijke belangen behartigen. Maar toch kruisen de wegen van predikant en burgemeester elkaar wel eens. En doen zij dat, dan is het van het hoogste, belang, dat aan één lijn getrokken wordt en dat op elkaars medewerking gerekend kan worden Welnu, aan uw medewerking heeft het in de afgelopen jaren niet ontbroken. Daarvoor hartelijk dank.

U hebt in uw predicatie het beeld gebruikt van de herder en zijn kudde, welnu, u gaat een nieuwe kudde weiden en nu bid ik u toe, dat die grote Goede Herder u met Zijn genade vervulle. Opdat u in ruime mate worde geschonken de wijsheid, bevoegdheid en kracht om het werk dat u in uw nieuwe gemeente op de handen gelegd zal worden, tot Zijn eer te verrichten en tot zegen van uw nieuwe gemeenteleden.

Dominee Dieleman, het ga u met uw echtgenote en uw kinderen in stoffelijk opzicht, maar bovenal in geestelijk opzicht, goed en wel.

TOESPRAAK VAN DS. F. MALLAN.

Geliefde vriend en broeder, namens de Particuliere Synode ons opgedragen een enkel woord tot u te richten.

Het is vandaag ongeveer twee en een half jaar geleden, dat wij van deze plaats ook het woord tot u gericht hebben. Dat was het voor de gemeente van Borssele een blijde ure toen gij u aan haar verbond. Thans, nadat u slechts een korte tijd hier zijt geweest, staat gij gereed om van die gemeente te vertrekken.

Toen wij hier kwamen, kwam het woord van de apostel Paulus ons in de gedachte: "Wij hebben hier geen blijvende stad." Hoe duidelijk zien wij dat in deze avondure aan deze plaats bevestigd. Nadat u slechts een korte tijd hier geweest zijt, gaat u de gemeente van Borssele verlaten, want de Heere zegt in Jesaja 46; "Mijn raad zal bestaan." Wij hebben Zijn raad hier op aarde slechts uit te dienen. En in de leiding van Gods soevereine raad gaat het voor ons soms door onbegrijpelijke en ondoorgrondelijke wegen.

U hebt laten zingen uit Ps. 77:

"Heilig zijn, o God, Uw wegen;

Niemand spreek' Uw hoogheid tegen."

Gods wegen zijn voor ons van te voren niet te bezien, maar alleen van achteren. En van achteren zullen wij met de apostel instemmen: "O diepte des rijkdoms beide der wijsheid en der kennis Gods, hoe ondoorzoekelijk, zijn Zijn oordelen, en onnaspeurlijk Zijne wegen. Want wie heeft de zin des Heeren gekend? Of wie is Zijn raadsman geweest?" Waar ook de wegen des Heeren zijn heengegaan, van achteren zullen wij moeten erkennen, dat God alleen wist wat voor ons goed, nuttig en nodig was.

Dat mocht de Heere u ook in deze weg doen blijken. Als gij naar Yerseke gaat dan mocht met u gaan.

Wat betreft het verblijf van een leraar, van hem geldt veelal dat hij slechts een reiziger is om te vernachten. Wij hebben hier geen blijvende stad. Alles wijst op de korthed en onbestendigheid van ons leven hier op aarde. Ook ambtelijk. Maar het mocht u uit vrije genade gegeven worden *te zien op die overste Leidsman en Voleinder des geloofs, Jezus, Dewelke voor de vreugde, die Hem voorgesteld was, het kruis heeft verdragen, en schande veracht, en is gezeten aan de rechterhand des troons van God.*

Hij, Die het geen roof behoefde te achten Gode evangelijk te zijn, heeft de gestaltenis van een dienstknecht aangenomen. Wij kunnen menigmaal geen dienstknecht zijn, maar de Heere weet wel, waar Hij u met ons Zijn dienstknechten te zijn. Om in alles op te zien en tot Hem als onze grote Zender, om naar Zijn wil te vragen in onze arbeid.

U hebt in, deze avondure gesproken van een herder en zijn schapen. Het viel ons op, dat gij verwaardigd zijt geworden hier ook het werk van schaapscheerder te verrichten. De Heere geve het u ook te doen in de gemeente waar u heengaat. Dat is in onze tijd zo nodig, maar het wordt niet verdragen. Voor zulke schaapscheerders is toch helaas zo weinig plaats meer. En het is het zo nodig, dat zij er zijn. Daarom heeft de Heere Jezus heeft ook gezegd: "Bidt dan de Heere des oogstes, dat Hij arbeiders in Zijn wijngaard uitstote. Niet die uit zichzelf gaan, maar die door Hem gezonden worden, zijn zich bewust van hun gewichtvolle opdracht.

De Heere heeft u de innerlijke overtuiging gegeven, dat gij deze plaats moest verlaten. Laat de mensen dan maar praten, u staat met God in rekening. Het mocht u voldoening in uw ziel geven te weten dat gij Zijn wil opvolgt. Hij geve u dat merkbaar te ervaren. Zijn gunst sterkt meer dan d' uitgezochtste spijsen. Die gunst vergezelle u, nu weer een nieuwe weg voor u ligt.

Ik kan niet nalaten namens de particuliere Synode, maar ook namens mijzelf onze blijdschap uit te spreken, dat u in Zeeland blijft. Zoals u reeds aangehaald hebt, zijn er op de theologische school banden tussen ons gevallen, die door dood noch graf nimmer verbroken zullen worden. Wij weten welke omstandigheden wij met elkaar doorgemaakt hebben. Er was steeds een innerlijke verbinding in al de moeilijkheden en wegen waarvoor wij geplaagd werden. En ook in de tijd, dat wij hier in Zeeland werkzaam zijn, mochten wij steeds met elkaar in broederlijke liefde omgaan. Daarom verblijdt het ons te meer, waar zoveel beroepen op u uitgebracht werden, toch een beroep aannam naar een plaats in Zeeland. Daar zijt ge voorlopig weer aan verbonden, daar kunt u voorlopig niet vandaan. Dat duurt tenminste weer een poosje.

De Heere geve ons in deze donkere tijd van strijd en verwarring in Gods Kerk te strijden voor het behoud van de zuivere leer der Waarheid, die naar de Godzaligheid is. Hij geve ons, dat wij hetzelfde oogmerk en doel mochten hebben, namelijk de ere Gods, waarin het heil van Gods Kerk is gelegen. Dat is onze hartelijke wens en bede. Dat zij zo.

TOESPRAAK VAN OUDERLING VAN ZWEDEN UIT GOES.

Geliefde leraar en broeder, reeds vanaf de eerste stonde hebben wij een band aan u gevoeld en het is u niet onbekend hoe gij een plaats gekregen hebt in de harten van degenen, die geen vreemdeling in Jeruzalem zijn.

Er ging een schok door ons gemoed, toen wij vernamen, dat gij de gemeente van Borssele moest verlaten. Gelukkig moet gij niet in die zin als Paulus de broeders verlaten. Welk een droefheid. Zodat hij moest uitroepen: "Wat doet gij, dat gij weent, en mijn hart week maakt? Want ik ben bereid, niet alleen gebonden te worden, maak ook te sterven te Jeruzalem voor de Naam van de Heere Jezus."

Wij mogen geloven, dat uw roeping van Godswege tot u gekomen is. Het ambt van herder en leraar is niet gering, daar de zorg voor des Heeren kudde op hem rust. En als u deze gemeente gaat verlaten, mocht zij u niet vergeten, want Gods knechten hebben het gebed van Zijn volk zo nodig. Paulus zegt: "Broeders, bidt voor ons."

De verantwoording van een leraar, maar ook van een ouderling is zo groot. Ziende op onszelf, dan zeggen wij: *Wie is tot deze dingen bekwaam?*

De Heere geve u Zijn Woord recht te snijden en Hij zij met u in het gaan van deze plaats. Wij zijn zeer verblijd, dat gij toch nog blijft in de classis Goes. Reeds vele malen hebt u ons, wanneer wij in moeilijkheden verkeerden, met raad en daad willen bijstaan. Wij hopen, dat de hechte band, die reeds gelegd is moge blijven, opdat alles tot eer van God moge uitlopen.

Gemeente van Borssele, uw leraar gaat van u weg. Slechts een kort ogenblik is hij hier

geweest. Was het tot uw oordeel of tot uw voordeel? Het zal wat zijn als gij geen acht gegeven hebt op de roepstem des Heeren, die door de mond van uw geliefde leraar van Zijntwege tot u kwam. Jongelingen en jongedochters, uw leraar heeft zich vrijgemaakt van uw bloed. Eenmaal zult u met uw leraar staan voor de rechterstoel Gods. Wee u dan, zo gij geen acht geslagen hebt op zijn vermaningen. Wee u, zo gij uitgeroepen hebt: "Wijkt van mij, want aan de kennis van de wegen des Heeren heb ik genen lust"

In de oordeelsdag zal blijken waarom Dominee Dieleman hier was, tot oordeel of tot voordeel. De Heere heeft hem van u weggeroepen. Hij mocht hem ook in die andere gemeente willen gebruiken als een trouwe wachter op Sions muren, om de volle raad des Heeren te verkondigen. Want dat is het werk van de knechten des Heeren: "Zeg de goddeloze dat het hem kwalijk zal gaan, maar zegt de rechtvaardige, dat het hem wel zal gaan."

De Heere mocht de nood van Zijn Kerk op en aanbinden. Degenen, die bidden geleerd hebben, mochten niet klagen, maar Hem om een andere leraar vragen, die de ledige plaats mocht innemen. De Heere geve u ook uw scheidende leraar op te dragen aan de rommelende ingewanden van Zijn liefde en barmhartigheid.

Gods Geest binde ons te samen. Het zijn donkere tijden, maar God is nog niet geheel van ons geweken. Er worden nog mensen bekeerd, maar Hij haalt Zijn beste huisraad thuis. Wat overblijft is min. Dat wordt meer en meer bevestigd in onze dagen. Er is een losmaking van Gods Woord onder het opkomende geslacht, maar eenmaal zal de tijd komen, dat de maat vol is.

O jongelingen en jongedochters, houdt u toch bij de oude, beproefde Waarheid. Het is reeds aangehaald, dat Smytegelt zegt: "Houdt uw belijdenis met hand en tand vast." Verlaat Gods Woord toch niet en geeft acht op de vermaningen van degenen, die u voorgaan. De Heere binde ons allen te saam door de band der liefde en gedenke ons also om Zijns Naams en Zelfs wil.

TOESPRAAK VAN OUDERLING BUSCH UIT BORSSELE.

Dominee Dieleman, namens de kerkenraad van Borssele zij het mij vergund enige woorden tot u te richten. Was er geen vreugde in de gemeente, toen het bekend werd, dat u het beroep naar Borssele aangenomen had? Was er geen blijdschap in de harten van Gods kinderen? Was er geen diepe verootmoediging en wegzinken in zichzelf, dat zij waardig gekeurd werden een dienstknecht te ontvangen van de Koning der Kerk, Die spreekt en het is er, Die gebiedt en het staat er? Was er geen blijdschap bij alle meelevenenden, dat wij u mochten ontvangen?

U kwam, u nam de herdersstaf op. U hebt verkondigd de volle raad der Evangelische bediening. U hebt getuigd: Het zal de rechtvaardige welgaan, maar het zal de goddeloze kwalijk gaan. U hebt geplant, gij hebt nat gemaakt, maar God moet de wasdom geven en eenmaal, in de Dag der dagen, zal blijken waartoe u arbeid dienstig was. De vruchten waarnaar elke leraar uitziet liggen hier zo dikwijls verborgen. Waartoe?

Geliefde leraar, daartoe heeft de Heem Zijn bijzonder oogmerk. Het is opdat Zijn knechten in nederigheid des harten hun weg zouden bewandelen. Het is, opdat zij in kleinheid voor God hun arbeid zouden verrichten. Niet ziende naar de vruchten, maar alleen op de eer van Sions Koning, Die tot de een zegt: *Ga, en hij gaat; en tot de ander: Komt, en hij komt.*

Dominee Dieleman, u weet het, mensenverheerlijking is onbetamelijk, maar de menselijke waardering zie ik als plicht. Daarom hartelijk dank voor de arbeid onder ons verricht. Hartelijk dank voor de vriendschap, die wij van u mochten ondervinden.

Hartelijk dank voor de goede verstandhouding, die er steeds in de kerkenraad geweest is. Hartelijk dank ook voor het stoffelijk blijk, een nieuw Avondmaalstel, dat gij bij het verlaten van deze gemeente meende aan ons te moeten schenken. Nogmaals daarvoor onze hartelijke dank

Hartelijk dank ook aan uw echtgenote en uw hele gezin voor de hartelijke meeleving ons betoond, en voor alles wat wij van haar mochten ontvangen.

Nu is het ogenblik van scheiden daar. Veel spoediger, dan wij ooit hadden gedacht. Maar het is zo. Maar ik denk terug aan wat een van onze oude leraars zei toen Dominee Kersten was gegaan de weg van alle vlees, en wat reeds door broeder van Zweden werd aangehaald: "Gij moet niet: klagen, maar God om een ander vragen."

De Heere, Die Zelf gezegd heeft: "Bidt dan de Heere des oogstes, dat Hij arbeiders in Zijn wijngaard uitstote, mocht Zelf die bede in ons hart leggen.

Dominee Dieleman, de eeuwige God, Die zij u tot een Woning. Ik wens u de genade en vrede van Hem, Die is, Die was en Die komen zal, en van de Zeven Geesten, die voor Zijn troon zijn, en van Jezus Christus, Die is de getrouwe Getuige, de Eerstgeborene uit de doden. Opdat God Drieënig u op de verdere loopbaan beware, beschutte en bescherm, onderwijze en ondersteune. Hij stelle u in uw nieuwe gemeente tot rijke zegen, tot opbouw van Sion, tot vertroosting van Zijn kinderen, tot neerwerping van het rijk van de vorst der duisternis, maar bovenal tot verheerlijking van Zijn naar waarde nooit genoeg geprezen Naam.

Dominee Dieleman, ik wens u toe, dat u nog lange jaren in de dienst des Heeren mocht werkzaam zijn. En als u verwaardigd mocht worden eenmaal uw aardse loopbaan te eindigen, wanneer de kroon der grijsheid uw slapen siert, dan mocht het u gegeven worden de Goddelijke nodiging te horen, die wij opgetekend vinden in Gods Woord, waar God spreekt tot Zijn getrouwe dienstknechten: "Komt in, gij gezegende Mijns Vaders, beërft het Koninkrijk, hetwelk u bereid is van voor de grondlegging der wereld. Wel gij goede en getrouwe dienstknecht, over weinig zijt gij getrouw geweest, over veel zal Ik u zetten." Dat zij zo.

Gemeente, daar staat uw leraar; zijn arbeid is hier geëindigd. Eenmaal zullen de woorden, die hij tot u gesproken heeft, tot u terugkomen. God geve dat de woorden door Zijn knecht gesproken, u tot eeuwige winst mochten zijn.

Hij geve, dat de prediking van deze knecht Gods onuitwisbare indrukken in uw hart mocht gemaakt hebben door de griffie van de Heilige Geest, opdat gij uw zonden voor God leerde bekennen en bewenen. Gij mocht geen rust voor uw ziel vinden, dan alleen in Hem, Die is de Koning van Zijn Kerk.

Zingen wij nu onze scheidende leraar staande toe Psallm 121 : 4.

*God behoed' uw voortaan van kwaad;
Hij zal uw ziel voorwaar
Behoeden voor gevaar;
En als gij uit- of ook ingaat,
Zal Hij u steeds bevrijden
En met gaven verblijden.*

Slotwoord

Wij zeggen allen, die het woord tot ons richtten, hartelijk dank, en wij hopen dat hun wensen in vervulling mogen gaan.

De Heere moge Zijn rijke zegen gebieden over al hetgeen dat deze avond gesproken

is. Hartelijk dank voor alles namens mijn vrouw en kinderen en zij, die met ons van hier vertrekt.

**Bevestiging van Ds. F. J. Dieleman als leraar bij de Gereformeerde Gemeente te
Yerseke, op 19 APRIL 1951,
door Ds. A. VAN STUYVENBERG
Johannes 1 : 68**

Zingen: Psalm 24 5.

Lezen: Joh. 1 : 1 t/m. 18

Zingen: Psalm 126: 6.

Geliefde gemeente,

Wij zijn in een bijzondere ure hier samengekomen in het Huis des Heeren rondom Zijn dierbaar Woord en eeuwig blijvend Getuigenis en wij mogen getuigen met de dichter van Psalm 126 "De Heere heeft grote dingen bij ons gedaan; dies zijn wij verblijd" .

Het is ruim twee en half jaar geleden, dat wij afscheid van u moesten nemen, daar de Heere ons een andere plaats had toegewezen.

Maar thans mogen uw ogen weer een eigen herder en leraar zien. Ja, een grote weldaad, dat de Heere nog zulke grote bemoeienissen houdt met de gemeente van Yerseke. U mocht er eens een diepe indruk van hebben, dat het niet is om enige reden uit u, want wij hebben alle weldaden verbeurd en verzondigd.

Welk een groot voorrecht, dat nu het Evangelie weer vernomen mag worden uit de mond van een dienstknecht van wie wij geloven mogen, dat hij losgemaakt is van de gemeente, die hem lief was, en tot deze plaats gezonden is.

Het is waar dat de Heere vrij is in Zijn bedeling. Hij is vrij in Zijn doen. Het is voor de een teleurstelling en voor de ander blijdschap.

Het is voor u, geliefde broeder Dieleman, een weldaad dat de Heere u wilde bekend maken wat u in deze te doen had. Want daarin is de Heere ook vrij; Hij is niet gebonden ons dat bekend te maken. Het is voor u een gewichtige ure nu gij in het ambt aan deze plaats bevestigd zult worden.

En voor u, geachte broeders kerkenraad is het tot blijdschap, dat uw ogen uw leraar mogen zien. Het is ook ons tot innerlijke blijdschap, dat wij in deze middagure uw leraar mogen bevestigen in het ambt. Want al is het, dat de Heere ons geheel losgemaakt heeft van de gemeente Yerseke, toch weet u zowel als wij, dat de liefde daarmee niet is overgegaan. Al heb ik onder u moeten arbeiden in alle gebrek, toch heb ik mogen ondervinden, dat er een liefdeband gelegd werd, die tot nog toe gebleven is, ook al ben ik niet meer uw leraar.

Daarom zijn wij ook zo innerlijk verblijd, dat wij in deze plechtige ure samen mochten komen, opdat de knecht des Heeren in het ambt bevestigd zal worden.

Eerst willen wij dan spreken over het u voorgelezen gedeelte uit het Woord des Heeren, namelijk Johannes 1 : 6 t/m 8, waar des Heeren Woord aldus luidt:

"Er was een mens van God gezonden, wiens naam was Johannes. Deze kwam tot een getuigenis, om van het Licht te getuigen, opdat zij allen door hem geloven zouden.

Hij was het Licht niet, maar was gezonden, opdat hij van het Licht getuigen zou."

Wij wensen uw aandacht met de hulp des Heeren te bepalen bij:

DE AMBTSOPENBARING IN CHRISTUS' KERK.

- Ten eerste: De dienaar in zijn zwakheid
- Ten tweede: Het doel van zijn zending
- Ten derde: De inhoud van zijn prediking.

Ten eerste: De dienaar in zijn zwakheid

Geliefde gemeente, onze tekstwoorden spreken over de apostel Johannes. Het is dezelfde Johannes, die de drie zendbrieven geschreven heeft, maar ook het Boek der Openbaring. Hij is de zoon van Zebedeüs en Salome, de broeder van Jacobus de grote, die dit woord schrijft van Johannes de Doper. Dus Johannes de Evangelist heeft het hier over Johannes de Doper, en zegt: "Er was een mens van God gezonden, wiens naam was Johannes."

Wanneer wij in de eerste plaats zullen spreken over de dienaar in zijn zwakheid is het omdat dit duidelijk in onze tekstwoorden getekend wordt, want Johannes begint met te zeggen: "Er was een mens van God gezonden."

"Een mens." Het was in Adam gerekend een verloren en verdoemelijk mens, een onwaardig mens. Want wat is de mens wiens adem in zijne neusgaten is, waarin: is hij te achten?

Maar het was ook een levend gemaakt mens. Daarvan spreekt Lucas 1: 15. Wanneer de engel des Heeren komt tot Zacharia, maakt hij daar reeds bekend, dat zijn zoon reeds in moeders lijf genade gevonden heeft in de ogen des Heeren, want hij zegt: "Hij zal met de Heiligen Geest vervuld worden, ook van zijns moeders lijf aan."

Wat een onuitsprekelijke weldaad om die gunst te mogen ontvangen, om uit het eeuwig verbond der genade bedeed te worden; waarvan Jezus Christus is de Verbonds-Middelaar, Die alle verbondsweldaden heeft verworven en aan Zijn volk komt te schenken, naar Zijn getuigenis: "Ik geef hun het eeuwige leven; en zij zullen niet verloren gaan in der eeuwigheid, en niemand zal dezelve uit mijn hand rukken. Mijn Vader, Die ze Mij gegeven heeft, is meerder dan alle niemand kan ze rukken uit de hand Mijns Vaders."

Ja, het was een mens in wiens hart al van zijns moeders lichaam genade verheerlijkt was. Nu staat genade tegenover schuld. Wat is het dan groot genade te ontvangen van Hem, Die een rechtvaardig God is en Die niet te doen kan hebben met de zondaar buiten Christus, maar in Jezus Christus genade komt te schenken. Ja, zulk een grote genade, dat de apostel uitriep: "Uit Zijne volheid ontvangen wij genade voor genade." Maar Johannes heeft niet alleen genade ontvangen, hij werd ook geroepen tot de bediening van het Evangelie. Dus is hij naar het Woord van God een dienend mens.

Zijn naam is Johannes, en betekent: Zoon der liefde. En dat heeft elke prediker te zijn. Dat behoort hij te zijn. Een prediker moet niet wettisch, maar wettig zijn. Als hij dat is, dan is hij een zoon der liefde. Want dan heeft hij liefde tot de deugden Gods en liefde tot de zaligheid van arme verloren zondaren. Wanneer wij zelf geleerd hebben wat het is verloren te zijn, dan hebben wij ook medelijden met onze medereizigers naar de eeuwigheid, want zij hebben een even kostelijke ziel te verliezen als wij. O, wat een voorrecht een dienend mens te zijn, want dan zijn we ook een biddend mens. Biddend en worstelend aan de troon van Gods genade, niet alleen voor onszelf, ons huisgezin en familie, maar voor allen, die aan onze hoede zijn toevertrouwd.

En dat is juist de roeping van een Evangelie dienaar. Paulus getuigt: "De liefde van Christus dringt ons, alsof God door ons bade, wij bidden u van Christus' wege: laat u met God verzoenen."

Dat zwaarwichtige werk werd niet gelegd op de schouders van engelen, maar op de schouders van een nietig mens. Een verdoemelijk mens in Adam, maar de genade Gods in Jezus Christus verkregen hebbende, werd hij geroepen om te arbeiden in de wijngaard des Heeren.

Inderdaad, het is een grote weldaad genade te ontvangen, maar het is een dubbele weldaad te mogen arbeiden in de wijngaard des Heeren. Er is geen hoger ambt op de wereld dan ambassadeur des hemels te zijn en de rijkdom van Gods barmhartigheid, die in Christus Jezus is, te mogen openbaren.

Wij weten wel, dat wij daarin niet eenzijdig moeten zijn, want de Heere zegt: "Zegt de rechtvaardige, dat het hem wel zal gaan, maar de goddeloze, dat het hem kwalijk zal gaan." Wanneer de mens de aanbieding van vrije genade in Jezus Christus versmaad zal hebben, zal hij eenmaal horen uit de mond van die dierbare Zaligmaker, Die komen zal op de wolken des hemels om de volkeren der aarde te richten: "Gij, die niet gewild hebt, dat Ik Koning over u zij, brengt ze hier en slaat ze voor Mijn voeten dood"

O het is hier de mens toch zo eigen om weg te schuilen achter onze onmacht, maar er komt een tijd dat dit niet meer kan. Dan zal het donderwoord van die dierbare Zaligmaker ons verrijzen naar de eeuwige, duisternis.

Maar het is een kostelijk werk de boodschap des hemels over te mogen brengen aan de mensenkinderen, aan verloren zondaars en zondaressen.

Doch wie die dienstknecht ook zij, al is hij professor in de godgeleerdheid, het is zo profijtelijk voor hem slechts leerling van Christus te blijven. Die dienaars van Christus moeten oefenaars blijven. Het is zo jammer wanneer wij meester in de Godgeleerdheid worden en gaan denken, dat wij met onze geleerdheid Gods Kerk op de been kunnen houden. Dan zijn wij ver van onze plaats.

Geliefde broeder, ik zou u toewensen met al de broeders, maar ook mijzelf ingesloten, oefenaar te blijven aan de troon van Gods genade, om daar geleerd te worden.

"Er was een mens." Een zwak mens, maar van God gezonden. Wat, een weldaad. Want dan heeft de Heere tot Paulus gezegd: "Mijn genade is u genoeg; Mijn kracht wordt in zwakheid volbracht." Dat heeft Paulus bok adervonden. Wat een voorrecht een mens te zijn van God gezonden.

Zulk een mens zit hier. Ik ben er innerlijk van overtuigd, dat hij van God gezonden is. Niet alleen om het Evangelie uit te dragen, maar ook om het *hier* uit te dragen.

Zien wij nu in de tweede plaats: Het doel van zijn zending.

"Er was een mens van God gezonden, wiens naam was Johannes. Deze kan tot een getuigenis, om van het Licht te getuigen, op: dat zij allen door hem geloven zouden." Het deel van zijn zending vinden wij hier duidelijk beschreven: *Hij kwam tot een getuigenis, om van het Licht te getuigen.*

Licht. Daaraan is grote behoefte in een donkere en ondergaande wereld, die daar ligt in de duisternis en donkerheid der ongerechtigheid. Er is behoefte aan licht, waar ter wereld wij ook henengaan. Al is het, dat wijzelf die behoefte niet gevoelen, toch is zij er. Welk een grote genade is het dan om in die duistere wereld van het Licht des Evangelies te mogen getuigen; van dat Licht dat tot redding is van verloren zondaren.

Wij weten meestal niet of het vrucht zal dragen, maar God weet we wat er mee gebeurt. Daarin is Hij vrij. Het zal zijn ten oordeel of ten voordeel. Maar de dienstknecht des Heeren heeft onversaagd dat Licht uit te dragen. 1 Petrus 3 : 19 zegt: "In Dewelken Hij ook heengegaan zijnde, de geesten, die in de gEvangelis zijn, gepredikt heeft." Dus hetzelfde Evangelie, dat dienstbaar was voor degenen, die thans

juichen voor de troon Gods, werd ook gepredikt aan degenen, die in de gEvangenis zijn; aan hen, die niet gewild hebben dat Christus over hen Koning zij, dus die verloren zijn.

De nacht van ongerechtigheid wordt in elk hart waargenomen. Wij zijn allen verduisterd in het verstand. Efeze 2 : 12 schrijft, de apostel Paulus aan de gemeente des Heeren: "Gedenkt, dat gij" in die tijd waart zonder Christus, vervreemd van het burgerschap Israëls, en vreemdelingen van de verbonden der belofte, geen hoop hebbende, en zonder God in de wereld."

Hoe noodzakelijk is het licht. Dat was ook het eerste wat door God geschapen werd, toen door Zijn hand de wereld werd voortgebracht. Door het scheppend alvermogen Gods is het, dat het licht in de natuur gekomen is. Maar het is ook de eerste weldaad van genade in des mensen hart als het Licht opgaat in de duisternis.

Als de Heere des mensen ziel gaat bearbeiten door Zijn Geest, dan komt Hij met licht. En daar waar het licht gewerkt is, wordt de duisternis gekend en het leven geboren. Door dat Licht wordt in de eerste plaats onze ellende geopenbaard.

Toen Johannes gezonden werd om van het Licht te getuigen, heeft hij zekerlijk de doodstaat des mensen gepredikt. Hij was niet eenzijdig. Neen, door die dierbare Geest van Christus geleid, heeft hij de doodstaat van de mens blootgelegd. Want het opgaan van het Licht wordt openbaar in het kennen van onze ellende.

Ds. Ledeboer zegt zo eenvoudig: "Jat is onze grootste ellende? Dat wij onze ellende niet kennen."

Dat is het juist. Maar als de Heere de prediking van het Evangelie wil gebruiken, wanneer Hij het Licht doet opgaan in onze harten, dan leren wij pas recht onze ellendestaat kennen. De prediking van het Evangelie, van dat Licht, heeft altijd een ontdekkend karakter.

Er zijn veel vrome mensen tegenwoordig; ze hebben wel eens tranen geschreid en zijn wel eens bang geweest, dat zij verloren moesten gaan; en dat is dan hun grondslag voor de eeuwig beide Zij willen begroet worden als bekeerde mensen, maar het is eeuwig mis.

Wij zullen door het ontdekkend licht van de Heilige Geest onszelf moeten leren kennen, want alleen dat licht maakt openbaar. Dat doet zijn nut door zijn ontdekkend karakter. Daarom is het zo kostelijk wat Johannes getuigt "Deze kwam tot een getuigenis, om van het Licht te getuigen, opdat zij allen door hem geloven zouden." Door de prediking van Johannes zou dus het geloven zijn. Johannes kon het Licht niet werken. Het is jammer als wij denken, dat wij dat kunnen.

Neen, mijn toehoorders, dan geloof ik, dat wij ver van onze plaats zijn. Maar ik mag wel zeggen, dat ik van harte vertrouw, dat onze broeder Dieleman, die weg niet zal opgaan. Hij weet wel, dat hij het Licht niet kan werken. Hij zal het telkens weer ten zeerste nodig hebben om eerst zelf door dat Licht bestraald te worden, wil hij van dat Licht getuigen.

En dat is juist de innerlijke blijdschap van Gods knechten goed te mogen spreken van Hem, Die is het Licht der wereld. Johannes kon dat Licht zelf niet werken, maar hij was gezonden om van het Licht te getuigen, opdat zij allen door hem geloven zouden.

Dus de Heere heeft, Johannes als middel in Zijn hand gezonden, als voorloper van Christus, opdat zij allen door hem geloven zouden in die dierbare Immanuël.

Wat een weldaad om dat Getuigenis uit te dragen, maar ook wat een weldaad, gemeente, wanneer onze oren doorboord mochten worden als bij een Lydia, om acht te slaan op hetgeen wat de leraar van het Licht getuigt, *opdat gij in Hem zoudt geloven.*

Het doel van de zending is de eeuwige raad Gods te verkondigen. En wanneer Gods volk die raad gelovig mag omhelzen, daar wordt de leraar met de Kerk ingeleid in het eeuwig Verbond der genade, waar Gods ingewanden gerommeld hebben van liefde en barmhartigheid. O, te mogen blikken in dat eeuwig Godsbesluit, wat wordt het dan een wonder dat er nog een uitverkiezing is. Maar niet alsof de uitverkiezing *grondslag* der zaligheid is. Nee, ze is de Bron, maar Jezus Christus is de grondslag der zaligheid. Als dat ingeleefd wordt, roept Gods volk wel uit:

*Waarom was 't op mij gemunt
Daar zovelen gaan verloren,
Die Gij geen ontferming gunt?*

En David getuigt in een van zijn psalmen vol verwondering:

*Eer iets van mij begon te leven,
Stond mijn naam reeds in Uw Boek geschreven.*

O dat Gods volk toch een Drieënig Verbonds-Jehovah mocht verheerlijken, omdat de Drieënige God de bewegende oorzaak is van de eeuwige zaligheid. Het doel der zending van Gods dienstknechten is de volle raad Gods te verkondigen en van het Licht te getuigen.

Gemeente, ik heb aan deze plaats altijd gevoeld, dat er bidders waren, bidders aan de troon van Gods genade om mij opening te willen geven in Zijn Woord. En hoe arm het ook was, ik heb van het Licht mogen getuigen. Daar zijn wij allen getuige van geweest tot roem van Gods genade.

Het kan zijn, dat Gods volk het Licht mag aanschouwen, maar dat zij verder in een donkere weg gorden geleid, zodat zij wel zeggen: "Ik zal nog een der dagen in de hand van Saul omkomen."

O, dan een middel in Gods hand te mogen zijn om de Kerk het eeuwig Evangelie te verkondigen, waardoor, de Heere daarover Zijn zegen gebiedende, zulke zielen opgehaald worden uit die ruisende kuil en dat modderig slijk, waarin zij verzonken lagen. Wat zijn we dan toch dikwijls verblijd geweest over de daden des Heeren.

Maar ook, wat heb ik me dan soms nietig gevoeld en mij verwonderd, dat God mij wilde gebruiken in Zijn Koninkrijk.

Zien wij nu in de derde plaats: De inhoud van de prediking.

"Hij was het Licht niet, maar was gezonden, opdat hij van het Licht getuigen zou."

"Hij was het Licht niet." Gods knechten zijn niet het Licht. Het is wel jammer als wij zo arm van God denken en gaan menen dat wij het Licht zijn. Dan zijn wij ver weg. Ik zou de Heere voor mijzelf en al Gods knechten wel altijd willen bidden ons toch te bewaren niet zulk een hoge sport van de ladder te beklimmen. Want daar brengt God de leraars niet. Komen zij zó ver, dan is dit zeer te betreuren.

Johannes was de wegbereider van Christus, maar niet het Licht zelf. Doch hij had recht op een priesterlijk kleed, want zijn vader was priester. Hij had ook recht op priesterlijke voeding. Wat was echter zijn voeding en kleding?

Hij at sprinkhanen en wilde honing, en droeg een kemelsharen mantel. Alles waarop hij recht had, heeft hij prijsgegeven om een Middel te mogen zijn om velen tot Jezus Christus te brengen. Wat een grote genade heeft Johannes toch mogen ontvangen om alles schade en drek te achten om de uitnemendheid van die dierbare Christus, die Schoonste aller mensenkinderen.

Hij, wiens plaats in de tempel was, predikte buiten de tempel. Zijn bezigheid was de

mensen af te brengen van alle wettische godsdienst en ceremoniën, om hen te leiden tot de Fontein, Die geopend is voor het huis van David en de inwoners van Jeruzalem tegen de zonde en de ongerechtigheid.

Hij heeft op Christus gewezen als het Lam Gods, Dat de zonde der wereld wegneemt. Wij kunnen onze grondslag soms zo zoeken buiten Christus. Zelfs na ontvangen genade. Ik heb een lief ontdekt mens eens horen zeggen: "De mens is altijd bezig uit te rekenen hoeveel hij nodig heeft voor de tijd en met hoe weinig hij naar de eeuwigheid kan." Dat is een bewijs, dat er geen vorderingen zijn in het leven. Want, daar waar het Licht meer en meer opgaat, daar wordt ook de duisternis meer gekend, en wordt uitgeroepen:

*"Geef mij Jezus of ik sterf,
Buiten Jezus is geen leven,
Maar een eeuwig zielsverderf."*

Johannes heeft op Hem gewezen, Die gezegende Immanuël. Het was het doel van zijn prediking, dat zij in Hem zouden geloven. Niet in de prediker, maar in Degene, Die hem gezonden had om te prediken.

Het was voor Johannes het leven geworden de rijkdom van Jezus Christus uit te dragen. Om ze te wijzen naar het Lam Gods, Dat de zonde der wereld wegneemt.

Dat was de inhoud van zijn prediking. Die inhoud is nodig voor de prediker. Johannes heeft dat gezien. Het is een weldaad als wij daarvoor ogen krijgen en Johannes mogen nazeggen: "Hij moet wassen, maar ik minder worden."

Dat is wel tegen vlees en bloed in, ook bij Gods knechten, maar door Gods genade worden zij daartoe bearbeid.

Maar die inhoud is niet alleen nodig Voor de prediker, zij is ook nodig voor de gemeente. Om haar af te brengen van al dat wettisch gedoe, om overal gronden van te maken en op allerlei te steunen wat geen grond voor de eeuwigheid is, en eenmaal met de dwaze maagden de hemel gesloten te vinden.

O, het bloed van de gemeente zal eenmaal van onze hand geëist worden. Daarom is het zo nodig, ook voor de gemeente, om die enige weg te verkondigen. Om Jezus Christus alleen tot grondslag zaligheid te verklaren. Het is zo nodig voor het welzijn van de gemeente dat een ontdekkende prediking vernomen wordt, want daardoor wordt de mens aan zichzelf ontdekt. Niet alsof dit aan de prediker te danken zou zijn, maar de Heere wil de prediking van Zijn Woord daartoe gebruiken.

- Bovenal is het nodig alleen Jezus Christus te prediken als grondslag der zaligheid tot verheerlijking van God de Vader, want Die, heeft Hem gegeven. Joh. 3: 16 "Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe." Het is tot verheerlijking van Hem, Wiens ingewanden gerommeld hebben van liefde en barmhartigheid, en Die door de diepte van Adams val Zich een volk verkoren heeft tot zaligheid in Hem, Zijn Schoot- en Wonderzoon Jezus Christus.
- Het is ook tot verheerlijking van de Herder der schapen, Die zelf uitriep: "Ik ben het Licht der wereld." Want Hij kwam niet alleen omdat het de wil van Zijn Vader was, het was ook de wil des Zoons als Knecht van de Vader. Daarvan getuigt Hij in de Raad des Vredes, toen de Vader sprak: "Hoe zal Ik ze onder de kinderen zetten? Hoe zal Ik dat doen zonder krenking van Mijn gerechtigheid en waarheid?" Toen sprak Hij: "Zie, Ik kom; in de rol des boeks is van Mij geschreven. Ik heb lust, o Mijn God, om Uw welbehagen te doen;

en Uw wet is in het midden Mijns ingewands." Hij gaf Zichzelf vrijwillig. Paulus schrijft: "Gij weet de genade van onzen Heere Jezus Christus, dat Hij om uwentwil is arm geworden, daar Hij rijk was, opdat gij door Zijne armoede zoudt rijk worden."

- Het is tot verheerlijking van de Heilige Geest, Die Hem het lichaam heeft toebereid, en Die uitgaat van de Vader en van de Zoon, om bekend te maken de duisternis in Adam, maar ook bekend te maken die dierbare Christus

Dus de inboud van die prediking is tot verheerlijking van een Drie-enig God. En dan zal het waargenomen worden, dat de prediker is als een lichtgevende kaars, die lichtgevend zelf verteerd wordt. Maar dat is niet erg. Het is zo aangenaam wanneer wij in de dienst des Heeren ons leven mogen geven en een arme verloren gaande wereld bekend mogen maken met het Licht der wereld. Om uit te roepen, dat er voor de grootste der zondaren behoudenis is in Hem, die dierbare Christus.

"Johannes werd gezonden om van het Licht te getuigen, opdat ze allen door hem geloven zouden." Hoe groot is het voorrecht als wij daartoe gebruikt mogen worden. Ook al is het, zoals Ds. Fraanje wel eens uitdrukte, dat wij, vergeleken bij de oude schrijvers als Erskine, Durham, Brakel e. a. slechts nachtpitjes zijn.

Het is nog groot als wij als zo'n nachtpitje toch nog van het Licht mogen getuigen. Het getuigenis van dat Licht is tot behoudenis van Gods volk, tot blijdschap van de prediker, tot verheerlijking van God. En tot verantwoordelijkheid van ons allen, want eenmaal zal van ons gevraagd worden wat wij met de prediking van dat Licht gedaan hebben.

Eer wij tot de bevestiging van uw leraar overgaan, zingen wij Psalm 132 : 5 en 6.

*Daar zullen wij, zijnde verblijd,
Hem bezoeken, en 't allen stond
Hem bidden uit des harten grond.
Dies maak U op, Heer, nu ter tijd,
Gij en d Arke van Uw verbond.*

*Laat de priesters bekleed zijn
Met de ware gerechtigheid.
Uw heiligen met vrolijkheid
Vervuld, en bewaar 't rijke fijn
Uws gezalfden voor tegenheid.*

Na het lezen van het formulier ter *bevestiging van de dienaren des Goddelijken Woords*, werd op de desbetreffende vragen door Ds. Dieleman plechtig geantwoord: *Ja, ik van ganser harte.*

Daarna sprak Ds. van Stuyvenberg nog het volgende:

Geachte broeder Dieleman, wij hebben het reeds gezegd, dat het ons tot grote blijdschap is, dat wij door de broeders kerkenraad uitgenodigd werden om u in het ambt te bevestigen. U begrijpt dat zelf ook wel, daar wij elkaar reeds langer kennen dan vandaag. Wij hadden gedacht u reeds eerder als leraar aan deze plaats te zien. Maar des Heeren tijd is de beste; maar die tijd komt. Wat, wij gehoopt hadden, is

gebeurd. Het was onze vaste hoop, dat u in onze plaats hier het Woord des Heeren zou verkondigen, en de Heere heeft die hoop niet beschaamd.

Onze hoop, dat u hier zou gebracht worden, was niet omdat wij de andere broeders niet even hoog waarden, maar omdat wij overtuigd waren, dat u de man bent, die te dezer plaats zou komen. We hebben er om mogen bidden. En wanneer wij waarlijk bidden, zullen wij ook verkrijgen hetgeen wij bidden.

Wij zijn hier gekomen zes weken voor de oorlog. Lief en leed hebben wij met deze gemeente meegemaakt. Wij hopen niet dat u zoveel droevigs zult moeten meemaken als wij moesten meemaken. Het is een zware taak het bericht over te brengen van het verlies van een geliefd pand, of een zoon te moeten meedelen, dat, tijdens zijn gedwongen verblijf in de vreemde, zijn moeder gestorven is.

Maar wij wensen u toe, dat u met vrij- en blijmoedigheid Gods Woord moogt uitdragen. We hoeven onszelf niet te prediken, maar die lieve Christus, Die al onze liefde waardig is.

De Heere geve u evenals wij hadden een grote plaats in deze gemeente. Wij hadden die niet omdat wij zulke beste mensen waren of zonder gebreken, maar omdat de Heere ons die plaats gaf. Dat wensen wij ook u toe.

Hij geve u gedurig te worstelen aan Zijn genadetroon. Als u Gods eer bedoelt, zult u ook geholpen worden. De broeders weten het hoe arm ik dikwijls was, maar de Heere hielp door. Wij hebben hier acht en een half jaar mogen verkeren en wij hebben ondervonden, dat wij allemaal mensen zijn, maar de liefdeband is toch altijd gebleven. Tot op de huidige dag wordt die band waargenomen.

De Heere schenke u met de ouderlingen en diakenen in liefde en vrede samen te leven. Hij doe u de volle raad Gods verkondigen, predikende, dat het de rechtvaardige wél zal gaan, maar de goddeloze kwalijk, maar ook de noodzakelijkheid van de waarachtige bekering. Wij moeten verwisselen van koning en van staat.

Ik hoop, dat u die prediking zult brengen, maar ook dat u voor verloren zondaren de rijkdom in Jezus Christus zult mogen openbaren.

Geliefde gemeente, de Heere heeft ons losgemaakt, maar daarmee is de band der liefde niet verbroken. Ik ben innerlijk verblijd als het u wel gaat. De Heere heeft genadig alle moeilijkheden in verband met de komst van uw leraar uit de weg willen ruimen, zodat hij spoedig tot u kon overkomen.

Zijn komst zal u zijn ten oordeel of ten voordeel. De Heere schenke jong en oud, klein en groot, rijk en arm, door middel van de prediking des Woords zich te leren kennen als ellendig en gans verloren. De rijkdommen zijn in Christus Jezus.

*Al hadden wij al de zonden van Adams nakroost saamgebonden,
et bloed van Gods Zoon reinigt ons van alle zonden.*

Wees toch niet onverschillig omtrent de leer, omtrent het Licht, dat u verkondigd zal worden.

Volk des Heeren, het is ons inderdaad tot grote blijdschap, dat wij onze broeder hebben mogen bevestigen van wie wij weten dat hij ook de onderscheiden standen in het leven predikt. En wij geloven zeker, dat dit de prediking is, die noodzakelijk is, want er is hier een volk, dat begeert te horen wat zij bezitten, maar ook wat zij missen. En te horen wat wij missen, is soms nog profijtelijker dan te horen wat wij bezitten. Deze man zal evenals ik veel gebreken hebben, maar u moet niet zitten vitten. Gelukkig heb ik daar nooit veel last van gehad. Ga recht door zee. Dat zal hij ook doen.

De Heere geve u Zijn goedgunstigheid op te merken en verwaardige u allen tot dat Licht te geraken, om eenmaal met uw herder en leraar te mogen staan aan, de rechterhand van die grote Herder der schapen, en te mogen horen: "Komt in, gij gezegenden Mijns Vaders, en beërft het Koninkrijk, dat u bereid is van voor de grondlegging der wereld."

Broeders uit Borssele, ik gevoel, dat deze dag geen dag van blijdschap voor u is, maar u mocht u er eens gelovig bij kunnen neerleggen, dat het de Heere is, Die zendt en wegneemt. De Heere is zo rijk in barmhartigheid. Ik weet het zeker, als gij een leraar nodig hebt, zal Hij er ook een zenden. Hij geve u te getuigen: *Niet onze wil, maar Uw wil geschiede.*

Laten wij nu samen de bevestigde leraar staande toezingen Psalm 121: 4.

*God behoed' u voortaan van kwaad;
Hij zal uw ziel voorwaar
Behoeden voor gevaar.
En als gij uit of ook ingaat,
Zal Hij u steeds bevrijden
En met gaven verblijden.*

Slotzang: Psalm 132 : 10.

Intreepredicatie van Ds. F. DIELEMAN bij de Gereformeerde Gemeente te Yerseke, op 19 APRIL 1951

Openbaring 22 : 16 en. 17

Zingen: Psalm. 43: 3 en 4

Lezen: Openbaring 22

Zingen: Psalm 119 : 28 en 29.

Mijne Geliefden

Wie zal Gods raad kunnen peilen in al de werken Zijner handen, en inzonderheid in de besturing van Zijn Kerk, waar de Heere telkens spreekt. "Mijn wegen zijn niet uw wegen en mijn gedachten zijn niet ulieder gedachten."

In dit avonduur zal veel door onze gedachten gaan en veel zal er zijn wat in het middelpunt gesteld zal worden als grondslag en als cardinaal punt om samen te leven, maar dan is toch ook van kracht het woord, dat de apostel Petrus in 2 Petrus 1: 19 aan de gemeente schrijft: "Wij hebben het profetisch: woord, dat zeer vast is, en gij doet wel, dat gij daarop acht hebt, als op een licht, schijnende in een duistere plaats, totdat de dag aanlichte en de morgenster opga in uw harten."

Petrus gaat het grote voorrecht beschrijven van hen, die dat profetisch woord mochten bezitten. Velen hadden dat woord niet. Zovelen moesten omdolen buiten het licht van dat eeuwig Getuigenis, daar de Heere hen de bediening van dat woord niet gaf. Maar Petrus mocht aan de verstrooide gemeente Gods schrijven: "Wij hebben het profetisch woord, dat zeer vast is."

Waarom is dat woord vast? Omdat het vast ligt in God, Die niet liegen kan. Die zegt: "Zou Ik het zeggen en niet doen, of, spreken en niet bestendig maken? Hij getuigt Zelf in Zijn Woord: "Ik, de Heere, word niet veranderd; daarom zijt gij, o kinderen Jacobs! niet verteed."

Mijn toehoorders, dat Woord moge staan in het middelpunt van dit avonduur en het mocht ook staan in het middelpunt van ons. leven, opdat het ons zij een kracht Gods tot zaligheid.

Wij mochten acht geven op Zijn vermaningen en Zijn beloften, opdat we de rijke vrucht daarvan in onze ziel mochten ondervinden.

Gemeente van Yerseke, wij hopen zelf als dienstknecht Gods acht te geven op Zijn Woord, daar de dienaar van Gods Woord en Kerk buigen moet onder het gezag van dat Getuigenis. En wij hopen, dat het velen moge zijn een reuk des levens ten leven.

Er mochten er velen zijn, die weten dat zij een Profeet Priester en Koning nodig hebben, Die op Zijn dijen geschreven heeft: "Koning der koningen en Heere der heren"

Op dit ogenblik gaat er veel in ons harte om. Inzonderheid als wij terugdenken aan de tijd toen door u op ons als kandidaat tot de Heilige Dienst, een beroep werd uitgebracht. Het heeft ons ontroerd, maar de Heere heeft het kennelijk afgesneden, zodat wij met innerlijke overtuiging het beroep naar Borssele hebben aangenomen.

God heeft Zich tijdens ons verblijf op die plaats niet onbetuigd gelaten. Hij heeft ons duidelijk getoond, dat daar onze plaats was. Maar Hij is op de werkingen, die wij in ons hart hadden ten opzichte van de gemeente Yerseke, teruggekomen. De Geest en de Bruid hebben geroepen: "Kom." Gods Geest gaf ons overbuiging en heeft kennelijk de band waarmee wij aan Borssele verbonden waren losgemaakt, zodat wij de roeping van deze plaats met al wat er aan vast is, hebben moeten aanvaarden.

Wij hadden gedacht uw aandacht een ogenblik te bepalen bij het u voorgelezen

Schriftgedeelte, namelijk Openbaring 22: 16 en 17, waar Gods Woord aldus luidt: "Ik, Jezus, heb Mijn Engel gezonden om ulieden deze dingen te getuigen in de Gemeenten. Ik ben de Wortel en het geslacht Davids, de blinkende Morgenster.

En de Geest en de Bruid zeggen: Kom! En die dorst heeft, kome; en die wil, neme het water des levens om niet." Wij, willen gaan spreken van

HET GETUIGENIS VAN CHRISTUS IN ZIJN GEMEENTE

1. Het getuigenis door Zijn Engel
2. Het getuigenis door Zijn Geest
3. Het getuigenis door Zijn Bruid.

Met de hulp des Heeren hopen wij deze drie hoofdgedachten een ogenblik aan uw aandacht voor te stellen.

Mijn geliefden, het was een groot raadsel, waarin de apostel Johannes gebracht werd, toen hij naar het eiland Padmos verbannen werd.

Vanmiddag werd door onze bevestiger gesproken over dezelfde Johannes, hoe hij geroepen werd om het Evangelie van Gods genade te verkondigen in het midden van Zijn gemeente. Hij was een levend getuige van Christus.

De Heere heeft hem niet alleen gesteld tot een apostel der liefde, maar ook tot een zoon des donders. Hij heeft gepredikt in Naam van de Koning der Kerk, om de leidingen Gods aan Zijn Kerk te ontdekken, maar ook Zijn vertroosting voor te stellen. Hij heeft gesproken over het lijden van Christus, maar zij heeft ook gewezen op de druk van Gods Kerk; en wellicht is hij velen van hen tot rijke troost geweest.

Maar nu komt hij zelf op de lijdensweg, nu moet hij uit de praktijk van het leven de zaken voorstellen. Daar op Padmos gaan de deuren der eeuwigheid een ogenblik voor hem open, hij mag blikken in de toekomst van Gods Kerk. Hij zinkt weg in verwondering en aanbidding.

Hij zag de stad des groten Konings. En in het midden van hare straat en op de ene en andere zijde der rivier was de boom des levens, voortbrengende twaalf vruchten, van maand tot maand gevende zijn vrucht; en de bladeren des booms waren tot genezing der heidenen.

Hoeveel ruimte ziet Johannes dan in de toekomst voor Gods Kerk. Maar voor die Kerk ook alleen. Want hij trekt een scheiding, en zegt: "Buiten zullen zijn de honden, en de tovenaars, en de hoereerders, en de doodslagers, en de afgodendienaars, en een iegelijk, die de leugen liefheeft."

Wat echter voor de Kerk is weggelegd kan hij niet uitspreken. Sommigen hebben het geprobeerd, denk maar aan de dichter van Psalm 31: "O, hoe groot is het goed, dat Gij weggelegd hebt voor degenen, die U vrezen; dat Gij gewrocht hebt voor degenen, die op U betrouwen, in de tegenwoordigheid der mensenkinderen."

Johannes werd door de Heere gezonden om van Hem als de verkoren Middelaar te getuigen, van Hem, Die als de Knecht van de Vader eenmaal uitriep: "Ik draag Uw heilige wet in 't binnenste ingewand." Hij is inde volheid des tijds gekomen; toen donkere wolken de aarde bedekten heeft Hij de menselijke natuur aangenomen. Hij heeft voor Zijn volk geleden en is voor hen gestorven.

Maar nu roept Hij Zijn ganse Kerk toe: "Ik ben dood geweest, en ziet Ik leef tot in alle eeuwigheid." O Johannes, waar Ik Mijzelf aan ontdekt heb in Mijn noden, ambten, naturen, staten en weldaden, Ik ben Dezelfde. Ik ben met ulieden tot de voleinding der wereld. Ik, Jezus, heb Mijn engel gezonden om ulieden deze dingen te getuigen in de

Gemeenten.

Mijn toehoorders, de Heere heeft Zich dikwijls willen bedienen van de dienst der engelen. Wij zullen echter thans niet veel daarvan zeggen. Een groot gedeelte der engelen is gevallen en is om der zonde wil uit Gods gemeenschap gestoten, maar de anderen zijn staande gebleven. Een daarvan wordt gebruikt om aan Johannes de boodschap van Christus te brengen. Als Christus spreekt van Zijn engel te zenden, heeft Hij daarmee op het oog niet op de heilige troongeesten, maar Hijzelf wordt genoemd de Engel des Verbonds.

"Ziet", zegt Johannes, "ik zag een sterke engel afkomen van de hemel." Daarmee bedoelt hij Christus. Maar niet alleen wordt Christus een Engel genoemd, ook Zijn dienstknechten ontvangen van Hem veel die naam. En daar het vanavond een gewichtig ogenblik is in verband met onze verbinding als dienaars des Woords aan deze plaats, wil ik proberen de dienst der engelen te vergelijken met de dienst van Gods knechten.

Tienduizend maal tienduizenden engelen staan voor Gods troon om Hem dag en nacht te loven en te prijzen. Zouden dan ook Gods knechten niet de lof des Heeren zingen. Wie kan ooit God ten hoogste prijzen? De Kerk roept uit: "Wat zal ik de Heere vergelden voor al Zijn weldaden aan mij bewezen? Ik zal de beker der verlossing opnemen en de Naam des Heeren aanroepen."

God te loven in al Zijn werken, - het is het werk der engelen, want zij zijn ook des Heeren dienaars geweest in het werk der verlossing. Zij hebben Christus in Zijn namen bekend gemaakt. Zij zijn geweest bij Zijn geboorte en zij hebben gezongen: "Ere zij God in de hoogste hemelen en in de mensen een welbehagen." Wat is nog meer het werk van de engelen?

Zij zijn ook gesteld om het Goddelijk Wezen eeuwig te aanbidden. Hier zinkt Johannes neer aan de voeten van de engel; maar hij wijst hem af, en zegt: "Aanbidt God." God te aanbidden is het werk der engelen, maar dat is ook het werk van Gods dienstknechten.

Gemeente van Yerseke, ik hoop een open toegang te vinden, aan de troon van Gods genade door de drang des Geestes.

Wat is hun werk nog meer? Zij zingen en juichen als een zondaar tot God bekeerd wordt. Leeft dat ook niet in de ziel van Gods knechten?

Zouden wij ons niet hartelijk verblijden als er een in Sion geboren wordt en de Heere Zijn Naam voortplant van geslacht tot geslacht. Zouden wij ons niet gelijk de engelen legeren rondom degenen, die Hem vrezen?

In de catechismus staat dat wij ons ambt of werk zo getrouw zullen verrichten als de engelen in de hemel. D.w.z.. Zijn raad en wil uitvoeren zonder tegenspreken.

Als wij dat alles overwegen, wat is het dan een zwaarwichtig werk om engel te zijn in Gods kerk.

Wat God niet gelegd heeft op de schouderen der engelen in de hemel, heeft Hij gelegd op de schouders van de nietige mens. De zeven engelen der zeven gemeenten in Klein. Azië hadden elk een aparte opdracht. Er was een groot onderscheid tussen die zeven gemeenten. Er waren er, die ernstig bestraft moesten worden.

- Denk slechts aan de gemeente van Sardis. Daar moest de engel prediken, dat zij dood waren, hoewel zij zelf dachten dat zij leefden. Daarom riep Gods Geest hen toe: "Bekeert u en zo niet, Ik zal u haastelijk bijkomen en zal uw kandelaar van zijn plaats wegnemen." "Gij hebt de naam, dat gij leeft, en gij zijt dood" O mijn toehoorders, wat een zelfonderzoek.
- Maar er was een andere, gemeente, die rijk bemoedigd werd: "Houdt hetgeen gij

hebt, totdat Ik zal komen. En die overwint, en die Mijn werken tot het einde toe bewaart, Ik zal hem macht geven over de heidenen. En hij zal ze hoeden met een ijzeren staf; en zij zullen als pottenbakkersvaten vermorzeld worden; gelijk ook Ik van Mijn Vader ontvangen heb. En Ik zal hem de morgenster geven."

- Aan de gemeente van Philadelphia moest gepredikt worden: "Ik weet uw werken; zie, Ik heb een geopende deur voor u gegevens en niemand kan die sluiten; want gij hebt kleine kracht, en gij hebt Mijn woord bewaard, en hebt Mijn Naam niet verloochend." We zouden het nog verder kunnen uitbreiden. Elke gemeente kreeg een aparte zendbrief.

Welke opdracht zullen wij krijgen voor u, gemeente van Yerseke? Met volle vrijmoedigheid heb ik vanmiddag het jawoord mogen uitspreken, daar ik er ten volle van overtuigd ben, dat ik aan deze plaats moet arbeiden. Maar wat zal de inhoud zijn van onze prediking?

Ik kan niet spreken zoals ik wil, God bestuurt alles. En ik moet getrouw onder die grote Engel de arbeid aan deze plaats verrichten. "Ik ben", zo roept Hij uit, "de Wortel en het geslacht Davids, de blinkende Morgenster." "Ik ben de Voorzegde door de profeten, gekomen om de profetieën te vervullen, de ceremoniën af te schaffen en om het werk te doen wat beloofd was aan de stam van Juda."

Hij is Davids Zoon en Davids Heere; ja, Hij is de blinkende Morgenster, Die als de Zon der gerechtigheid opgaat in de duistere harten van Zijn volk.

Vanmiddag is door onze bevestiger voorgesteld, hoe de eerste lichtstraal in het hart van Gods volk valt en hoe zij bij dat licht de duisternis leren kennen; want van nature wandelen wij allen in de duisternis. Maar het licht schijnt in de duisternis. Waar dat niet zo is kent men geen onderscheid. Maar Christus openbaart Zich als de blinkende Morgenster.

We zouden niet alleen spreken van het getuigenis, dat Christus geeft door Zijn engel, maar ook van het getuigenis door Zijn Geest en door Zijn Bruid

2. We gaan dus nu letten op het getuigenis door Zijn Geest.

Want er staat in vers 17: "En de Geest en de Bruid zeggen: Komt"

De grote strijd in Gods Kerk gaat inzonderheid over de werkingen van Gods Geest, de Derde Persoon in het Goddelijk Wezen, Eenswezens met de Vader en met de Zoon. Er is een grote strijd geweest over het bestaan van die Geest. De Socinianen ontkennen het bestaan van die Geest. Ook in de Roomse Kerk is er velerlei geschil over geweest. In 1054 stelde de kerk van het Oosten vast, dat de Geest *alleen uitging van de Vader*, terwijl de kerk van het Westen erkende, *dat Hij ook uitging van de Zoon*.

Maar niet alleen de uitgang van Gods Geest, ook Zijn werkingen worden door verschillende richtingen ontkend of te kort gedaan.

Doch de kanttekening zegt: "Hij verwekt in het hart der gelovigen een sterke begeerte om die Middelaar te leren kennen." En Christus zelf getuigt van Hem: "Die zal u in al de waarheid leiden; want Hij zal van Zichzelf niet spreken, maar zo wat Hij zal gehoord hebben, zal Hij spreken, en de toekomstige dingen zal Hij u verkondigen."

Die Geest werkt op grond van de zoenverdienste van Christus.

Gemeente, als wij hier moesten arbeiden zonder de bediening van die Geest, welke vruchten zouden wij kunnen verwachten? Hoe zal Gods Woord kracht doen als Zijn Geest Zich niet paart aan dat Woord? Al wordt het in onze tijd voorgesteld als te zwaar, Gods Geest moet werken tot waarachtige bekering. Hij komt te overtuigen van zonde, gerechtigheid en oordeel.

Ga maar eens terug naar onze kostelijke Heidelbergse Catechismus: "Waaruit kent gij

uw ellende? Uit de wet Gods."

De Heilige Geest gaat de wet voor Gods volk open leggen. Hij legt hun ganse leven bloot. Denk maar aan de Samaritaanse vrouw. In één enkel ogenblik ziet zij haar hele leven. De Heere verscheen haar van verre tijden, maar niet in vertroosting. Hij ontdekt haar ganse leven. En zij roept uit: "Komt, ziet een Mens, Die mij gezegd heeft, alles wat ik gedaan heb; is Deze niet de Christus?"

Hij leidt dat volk in het stuk der ellende. Hij brengt ze terug naar de breuk geslagen in het Paradijs. Hij plaatst hen voor het aangezicht van hun Rechter. Job roept uit: "Ik zal mijn Rechter om genade bidden." Dat volk leert geen Vader kennen, maar een Rechter, Die van Zijn recht geen afstand kan doen. O, die Geest komt dat volk in de diepte van hun staat in te leiden. Maar daar waar Hij dat werk komt te verrichten en dat volk een welgevallen krijgt in de straf der ongerechtigheid, maakt Hij ook Christus openbaar. En hoe sterker de afsnijding voor dat volk is, hoe rijker het Evangelie voor hen wordt. Zodat zij uitroepen: "Hij is blank en rood, Hij draagt de banier boven tien duizend." Waar zij van alles afgesneden worden, krijgt de bediening van Gods Geest zo'n grote waarde.

Ik hoop ook die toeleidende wegen te prediken. Volk des Heeren, het zal geen harde arbeid zijn om die Schoonste aller mensenkinderen aan u voor te stellen. In Hem is meer dan u mist. Hij heeft neer wijsheid, dan u dwaasheid.

Met Gods volk dat mag zien, roepen zij uit "Dat is de stem mijns Liefsten, ziet Hem, Hij komt, springende op de bergen, huppelende op de heuvelen." Hun hart gaat naar Hem uit, want Zijn Geest werkt in hun hart een sterk verlangen.

Wij kunnen niet te veel uitweiden, want velen moeten straks vertrekken. Zien wij dus in 't kort hoe de Bruid roept, hetwelk ons derde punt was, namelijk:

3. *Het getuigenis door Zijn Bruid.*

Soms roept alleen des Heeren Geest, maar het gebeurt ook, dat de Bruid gaat roepen, zoals in ons tekstvers: "De Geest en de Bruid zeggen: "Kom."

God gaf een honger en dorst in hun ziel. Die Bruid wordt vervuld met een droefheid naar God, die een onberouwelijke bekering werkt tot zaligheid.

"Wij zullen niet stilstaan bij de toeleidende wegen in het huwelijksleven, waarin vele zaken worden voorgesteld hoe twee personen worden verenigd, hoe de Bruid naar de Bruidegom verlangt en de Bruidegom naar de Bruid. Hij vinden dit treffend beschreven in het Hooglied van Salomo.

Gemeente, ik hoop, dat er dorstigen in uw midden mogen zijn. Want die dorst heeft, die kome en drinke. Christus heeft naar Johannes 7 Zelf gepredikt: "Zo iemand dorst, die kome tot Mij en drinke. Die in Mij gelooft, gelijkterwijs de Schrift zegt, stromen des levenden waters zullen uit zijnen buik vloeien."

Er leeft een volk op aarde, dat dorst naar het Goddelijk Wezen. Zij dragen een Godsgemis om. Hun schuld doet hen het eeuwig leven én het eeuwig Wezen missen. Ze kennen geen onderscheid tussen Vader, Zoon en Heilige Geest. Zij weten alleen dat zij dat eeuwig Wezen missen. Daarom zegt David: "Mijn ziel dorst naar U." Zij dorsten er naar om in de eeuwige gunst en gemeenschap des Heeren te mogen delen.

Mijn toehoorders, die mensen, die een levende dorst hebben zijn niet tevreden met de wetenschap dat er een Fontein is. Zij moeten aan die Fontein gelaafd worden. Ze kunnen door hun werken hun dorst niet bevredigen, neen, hun ziel gaat uit naar de Fontein des levens, de Put der levende wateren. Ze roepen dit: "Och, dat mijn Liefste tot Zijn hof kwame, en ate zijn edele vruchten."

Maar hoeveel ze ook in Hem mogen zien, ze krijgen niet alleen een dorst naar die Enige Middelaar, maar ook naar Zijn gerechtigheid. Ze krijgen een dorst naar de gunst

van God. Die dorst kan alleen gelest worden uit de eeuwige Fontein. De beekjes der rivier kunnen verblijden de stad Gods, maar dan kan alleen hun dorst gelest worden door te drinken uit de Fontein des Heils.

Zelf kunnen zij er niets aan toevoegen. Zat wij hebben ontvangen om aan u uit te delen, hebben wij om niet ontvangen. We hebben wel eens ogenblikken gehad, dat wij konden zitten aan de voeten van degenen, die ons hoorden, zodat wij met Paulus moesten uitroepen: "En dat aan mij, de voornaamste der zondaren."

Dan moeten wij alles prijsgeven, maar dan geldt het woord: "O alle gij dorstigen, komt tot de wateren, en gij, die geen geld hebt, komt, koopt en eet, ja komt, koopt zonder geld, en zonder prijs, wijn en melk. En die wil, die kome en neme het water des levens om niet."

O Gods volk wil, zoals God wil. Hun wil is verslonden in Zijn wil en in Zijn raad. In die tijden mogen zij uitroepen "Niet onze wil, maar Uw wil geschiedt o Heer."

Zij zullen niet altijd hongeren en dorsten, maar zij zullen drinken door het geloof uit de Fontein des Heils. Zij zullen verzadigd worden met het goede van Zijn huis en met het heilige van Zijn paleis. Hier, zullen zij bij aanvang verzadigd worden en uit Zijn volheid ontvangen genade voor genade.

God gebruike daartoe ook onze zwakke prediking, opdat wij de kreupele mochten zijn tot ondersteuning en de blinde tot ogen. O, zijn er dezulken? Wij hopen u de weg te wijzen "des veelvuldigen verstands." En al is het, dat die zielen het soms niet verstaan, wij kunnen niet anders prediken dan de enige Weg der zaligheid, namelijk Jezus Christus, Die Zijn volk zaligmaken zal van hun zonden. Als u daar achter gebracht wordt, zult gij uitroepen: Dat is de stem van mijn Liefste.

Hij mocht u bekleden met de gerechtigheid, die Gods volk weet niet van zichzelf te hebben, maar die alleen hun ziel vervullen kan.

De Heere stelle de prediking van Zijn Woord tot een rijke troostbron voor Zijn volk, en Hij doe er velen toe tot degenen, die zalig worden. Die dorst heeft, die kome en neme het water des levens om niet.

Geliefden, ik hoop aan deze plaats een zuchtend volk te vinden, dat een Middelaar nodig heeft; een volk, dat het niet met een beschouwing kan doen, maar die hun sterkte mogen vinden in het onwankelbaar fundament der apostelen en profeten Jezus Christus. Het mocht eens zijn, dat er paarden gehecht werden aan Zijn Middelaarskroon tot roem van een Drieëinig God. Amen.

*Zingen wij nu nog Psalm 25 : 2 en 4
Heer! wijs mij toch Uwe wegen,
Die Gij wilt, dat ik zal gaan.
Tot dezelve maak genegen
Mij, en doe mij die verstaan.
Leer en stier mij naar Uw woord,
In uwe waarheid geprezen,
Gij zijt mijn hulp; dies nu voort
Wacht ik op u in dit wezen.*

*God is waarachtig en goedig,
Hij is 't en blijft zulks altijd;
Ten wege brengt Hij zachtmoedig,
Den zondaar vervallen wijd.
Den ootmoedigen leert Hij
Zijn godzalige voetpaden,*

*Hij toont ook Zijn wegen vrij
Den armen mensen beladen.*

Ik wil nu allereerst het woord richten tot mijn geachte bevestiger, **Ds. van Stuyvenberg** van Nunspeet.

Geliefde vriend en broeder, ik ben hartelijk verblijd, dat gij u de moeite hebt willen getroosten om mij in deze middag in deze plaats in het ambt te bevestigen.

Ik kan enigszins begrijpen wat er door uw gedachten heen moet gaan als gij alles ziet en hoort.

Het heeft ons goed gedacht de traditie van de gemeente van Yerseke te volgen, die tevoren altijd voor bijzondere gelegenheden haar vroegere leraar, wijlen Ds. Kersten, verzocht op te treden, thans u te vragen, die nog maar zo kort geleden aan de gemeente van Yerseke verbonden was. We zijn u dankbaar, dat u deze bevestiging hebt willen verrichten.

We wensen u des Heeren rijke zegen toe. Hij mocht het door u gestrooide zaad aan deze plaats rijke vruchten doen dragen. Gij hebt meer vertrouwen in ons dan wij in onszelf. De Heere geve, dat we alleen uit Zijn bediening vervuld kunnen worden. Arglistig is het hart, meer dan enig ding. Wij mochten allen te samen Gods volk tot een hand en voet zijn. God besture uw weg. Hij gedenke ook uw kinderen. Inzonderheid uw kinderen aan deze plaats.

De moeilijkheden, heeft de Heere weggenomen, zodat onze wens vervuld werd om in verband met de omstandigheden van onze echtgenote zo vlug mogelijk hier te komen. Ds. van. Stuyvenberg, hartelijk klank voor alles. De Heere zegene uw uitgang en uw ingang.

Thans richt ik mij tot de edelachtbare heer **Burgemeester van de gemeente Yerseke**.

Burgemeester, het doet ons goed, dat gij door uw aanwezigheid aan deze plaats toont u het Evangelie van Christus niet te schamen. Wij komen niet geheel en al in een vreemde gemeente, want we zijn consulente van deze gemeente geweest, zodat we de mentaliteit van de bevolking enigszins kennen, maar u veel beter.

We hopen dat als wij soms om de een of andere reden eens bij u zouden moeten aankloppen, dat de verstandhouding zo mocht zijn als hij geweest is in Borssele. Wij hopen dat er een wederzijds begrip moge zijn, en voor zover ons principe dit toelaat verzekeren wij u spontaan onze medewerking te zullen verlenen als dit op enig terrein nodig mocht zijn.

De Heere geve u de gemeente te besturen volgens Zijn Woord Wat groot als wij in ons leven Gods eer op het oog mogen hebben, en de voetstappen van Christus mogen volgen. De Heere zegene uw arbeid.

Wij willen nu een enkel woord spreken tot de leraren, die zich de moeite getroost hebben om aan deze plaats aanwezig te zijn.

Tot onze spijt is Ds. Bel niet in ons midden verschenen. Inzonderheid richt ik mij dan tot **Ds. de Wit**, die binnenkort Middelburg zal verlaten. Wij vertrouwen ten volle, dat gij uw eigen weg niet gaat, maar dat uw beslissing niet buiten Gods wil en raad genomen is. Wij hebben met genoegen in de Particuliere Synode van het Zuiden met u gearbeid. Wij zullen de samenwerking met u node missen.

Ik hoop, dat God na uw vertrek spoedig een ander zal zenden. Hij zegt tot de een: Ga, en hij gaat; en tot de ander: Kom, en hij komt. Hij vervulle u met Zijne genade en

zegenen ook uw echtgenote.

Dat wens ik ook de andere predikanten toe. De Heere geve ons ook niet te bouwen buiten Christus, zodat wij mogen zeggen de volle raad Gods verkondigd te hebben, door al te samen te zoeken Zijn eer en het heil van Sion. Wij hebben zelf mogen ondervinden, dat hoe meer wij de Kerk op Christus mochten wijzen, hoe meer ruimte in ons gemoed wij mochten hebben. Hij is gekomen niet alleen voor verloren zondaren, maar ook voor vijanden. Vijanden worden met God verzoend. De Heere doe Zijn eer klimmen uit het stof.

Kerkenraad van Yerseke.

Waarde broeders, dit is een plechtig ogenblik.

Zolang ik in Borssele geweest ben, heb ik het consulentschap van deze plaats waargenomen. We hebben dus al verschillende zaken met elkaar doorleefd. Ik hoop dat wij genade mogen ontvangen om elkaar tot een hand en voet te wezen op de levensweg. Ge krijgt een mens met gebreken in uw midden.

Er zijn onderscheiden gaven en talenten, die God in Zijn Kerk wil gebruiken. Hij geve dat wij elkander mochten aanpassen en aanvullen. Ik hoop uw gunst te mogen ervaren, want er is niets zo zwaar als alleen te moeten zuchten.

Broeders, ik hoop dat wij samen de stoffelijke en geestelijke belangen van Gods Kerk zullen mogen behartigen. Liefde en vrede moge in ons midden heersen.

Gemeente van Yerseke.

Ik wil u namens mijn vrouw hartelijk dankzeggen voor de spontane tegemoetkoming bij onze aankomst. Ik gevoel mijzelf machteloos mij een plaats in uw midden te geven. Daarom zijn uw blijken van meeleven en welkom ons zo groot geweest, maar nog meer zijn wij verblijd geweest, dat we reeds een enkeling ontmoet hebben waarmee we geestelijk konden spreken.

Ik hoop mijzelf aan u te geven, maar ik hoop ook, dat u zich aan ons zult geven, opdat er een samenbinding zij in het midden van de gemeente.

Jongens en meisjes, als wij straks catechisatie hebben te geven, maar ik hoop dat u zich begeven zult onder Gods Woord.

Ik heb een gemeente verlaten waar er beslag voor Gods Woord mocht zijn. Vaders en moeders, helpt hieraan mee. Ik hoop een jeugd aan te treffen, die mag bukken onder de leiding van het ambtelijk werk. God geve ons elkaar te verstaan.

Inzonderheid heb ik nu nog een woord te spreken tot de meisjes die meegewerkt hebben om de pastorie in orde te brengen. Vooral namens mijn vrouw moet ik u hartelijk dankzeggen. De Heere stelle ook die weg ter verbinding aan elkaar, opdat de geest der gemeente gesproken mocht hebben in de mensen, die wij het eerst ontmoet hebben.

Ik wens ook een enkel woord te spreken tot het ***schoolbestuur met het personeel.***

Ik ken u nog niet, zodat ik in het algemeen spreek. Ik hoop, dat wij elkaar verstaan zullen, om Gods Woord te handhaven ook op onze school. De Heere geve ons die zaken te behartigen, die stoffelijk en geestelijk kunnen strekken tot welzijn van ons zaad. Hij stelle ook die arbeid tot rijke zegen, opdat Zijn Naam daardoor verheerlijkt worde.

Verder zeggen wij hartelijk dank aan de ***koster, hulpkoster, politie,*** die de orde zo voortreffelijk geregeld hebben. De Heere gedenke ook hen.

De organist wens wij toe, dat hij de begeleiding van het psalmgezang moge blijven

behartigen. De Heere geve, dat het moge geschieden tot Zijn eer, opdat er stichting zij in het midden van de gemeente.

Geachte broeders ***afgevaardigden van de Classis Goes.***

Wij gaan niet uit uw midden weg. God heeft het zo bestuurd, dat wij nog mochten blijven in de Classis Goes. De Heere heeft nog geen breuk geslagen.

Ik heb korte tijd geleden beroepen gekregen van gemeenten, die buiten deze Classis stonden, maar dan was ik steeds niet los van de zestien gemeenten, waarover ik consulent was. Ik ben zelf Zeeuw in hart en nieren en dus zeer verblijd dat ik hier mag blijven. De Heere schenke ons wijsheid van Boven om ook in 't vervolg in de Classis Goes onze arbeid te mogen verrichten.

Hij gedenke ook de broeders ***kerkenraad van Borssele.*** Hij geve ook u wat gij nodig hebt. Ik kan me indenken wat het voor u deze middag geweest is. U moest aanschouwen, dat wij op deze plaats zijn. God geve dat spoedig de tijd aanbreekt waarop gij een nieuwe leraar krijgt. *Bidt dan de Heere des oogstes, dat Hij arbeiders in Zijn wijngaard uitstote, want de oogst is wel groot, maar de arbeiders zijn weinige.* God ondersteune u in alle arbeid.

De vele gemeenteleden, die uit Borssele hier tegenwoordig zij wensen wij des Heeren genade toe. Er zijn er bij van wie het ons zwaar viel te scheiden. Er moest een band verbroken worden, maar de liefdeband is gebleven.

Wij zeggen de gemeente in haar geheel hartelijk dank voor alles wat zij voor ons gedaan heeft. Uw loon zij volkomen van den Heere.

Thans richt ik mij tot de ***afgevaardigden van de andere kerken.***

Hartelijk dank voor uw tegenwoordigheid; inzonderheid professor Wisse, die zo onverwachts in ons midden was. De Heere gedenke hem in zijn zwakheden en stelle zijn arbeid tot rijke zegen. Hij schenke, ook de andere predikanten wat nodig is tot bediening van het Evangelie.

Gemeente van Yerseke.

Wij staan hier als uw leraar. Wat voor ons ligt weten wij niet, maar dit weet ik, dat de Heere zegt: "Ziet, IK ben met ulieden al de dagen tot de voleinding der wereld." Wij hebben vanavond de tekst genomen, waarmee de Heere ons overgebogen heeft naar deze plaats. Het was een Goddelijke roepstem, die wij niet konden weerstaan.

Broeders bidt voor ons om kracht en wijsheid. Bidt voor ons opdat het woord met zout besprengd zij, opdat wij mochten spreken de verborgenheden van Christus en velen gesteld mochten worden tot een naam, die niet uitgeroeid zal worden.

Hij stelle Zijn Woord tot rijke zegen. Amen.

Zingen. Wij nu Psalm 89 : 7

TOESPRAAK VAN BURGEMEESTER WILLEMSE

Geachte Ds. Dieleman,

Daar waar gij vanavond ons Gods Getuigenis hebt doen horen, en Zijn roepstem uit uw mond voor het eerst als predikast van deze gemeente tot ons geklonken heeft, vrees ik, dat mijn woord van welkom tot op zekere hoogte uit de toon zal vallen, daar deze immers op uw persoon gericht moet zijn.

Ik wil echter trachten om in de gewijde sfeer van deze avond dit toch te doen en hoop

mij dan in gedachten te laten leiden door die grote Leidsman.

Wanneer ik u het welkom toeroep als hoofd van de openbare overheid, dan doe ik dit met de gedachte, dat ik u een welkom toeroep als een van de geestelijken van deze gemeente, die het woord Gods week aan week in dit kerkgebouw zal verkondigen niet alleen voor uw eigen kerkgemeenschap, maar waar immers de deuren open staan voor een ieder, die behoefte heeft om binnen te treden, ja zekere zin voor de gehele burgerlijke gemeente.

Een nieuw arbeidsveld heeft God u toegewezen en misschien dat de bodem, waarop gij thans uw schreden hebt gezet, iets zal afwijken van uw vorige gemeente wat karakterstructuur betreft, toch zal de arbeid dezelfde blijven. Ook hier zal door u geploegd moeten worden.

Gij hebt vandaag, Ds. Dieleman, voor het eerst uw intrede gedaan in de gemeente van Yerseke, waarvan een deel der bevolking gaat gebukt onder grote materiële zorgen, waar immers de bron van bestaan is aangetast geworden. En dit klemmt voor velen te meer, omdat onder hen velen zijn wier gedachtewereld uitsluitend door de materiële wereld in beslag wordt genomen. God bezocht Yerseke met een plaag, die tengevolge heeft, dat de fundamenten van materieel bezit, waarop men zich veilig waande, aan het wankelen zijn gebracht.

Het is mijn hartelijke wens, dat het in de toekomst beter moge worden, maar als christelijk burgemeester, hoop ik bovenal, dat door deze plaag het besef levend zal worden gemaakt bij hen, die tot nog toe weinig daarbij stil stonden, dat er hogere waarden zijn dan materiële voorspoed en gewin. In de arbeid in deze gemeente zult u rijkelijk gelegenheid hebben om de mensen daarop te wijzen, s Zondags zowel als in de week. Want juist u kunt door van persoon tot persoon te spreken, van grote invloed zijn. Gij zijt nu herder dezer kudde geworden. God mocht u kracht en wijsheid verlenen om deze taak te vervullen.

Gemeente, aanvaardt deze predikant van God u gegeven met dankbaarheid en blijdschap. God heeft hem u gegeven opdat gij Zijn Naam zoudt groot maken in woord en daad. Geef hem uw hart als dienstknecht Gods. Als zo de band tussen u en hem gelegd wordt, zal God Zijn zegen niet inhouden.

Ds. Dieleman, als hoofd van deze burgerlijke gemeente, roep ik u mede namens de wethouders een hartelijk welkom toe. Ik weet niet of wij in het ambtelijk leven veel met elkaar te doen zullen hebben, maar als gij u bij ons vervoegen zult, hopen wij u ten allen tijde bij te staan.

In aangename herinnering denk ik nog terug aan de hartelijke verstandhouding met Ds. van Stuijvenberg.

Mag ik nu besluiten met u, mede namens de wethouders Gods onmisbare zegen toe te wensen in deze gemeente. Ik dank u.

TOESPRAAK VAN Ds. DE WIT.

Geliefde ambtsbroeder,

Wanneer ik mij enige ogenblikken tot u wend, dan is dit namens onze Zuidelijke Particuliere Synode, maar ik kan u namens haar geen hartelijk welkom toeroepen, daar u reeds in ons midden was. Wij mochten dat twee en een half jaar geleden doen. Maar ik wens u toch namens onze Particuliere Synode van het Zuiden des Heeren hulp en zegen toe.

Gij zijt van een kleinere naar een grotere gemeente getrokken. Ik wens u des Heeren hulp toe in het onderzoek van Zijn Woord. Hij opene Zijn Getuigenis voor u en geve u geestelijke onderwijzingen in uw hart. Hij doe u lange tijd aan deze plaats vertoeven. Wij hopen dat uw arbeid niet vruchteloos moge zijn, maar dat zij mocht zijn tot Gods

eer.

Zijn Woord keert nooit ledig tot Hem weer, maar het doet wat Hem behaagt. Doch groot zou het zijn als door uw dienst kinderen in Sion geboren mochten worden en als u voor Gods volk tot onderwijzing mocht zijn.

Gemeente van Yerseke, Gods wegen zijn wonderlijk; Hij neemt de ene knecht weg en Hij geeft een andere. Uw hart mocht met dankbaarheid vervuld worden. Maar dat kan alleen als wij onze onwaardigheid leerden kennen.

Gods volk moge Zijn knechten gedenken voor Zijn troon, opdat wij daar elkaar mochten vinden en het nut daarvan ervaren mocht worden in het midden der gemeente.

De Heere heeft Zijn knecht gezonden, waarvoor de gemeente van Yerseke verantwoordelijk zal zijn. Gemeente, houdt uw leraar in waarde als hij voortaan u de rijkdom van Gods genade voorstelt in het algemeen, maar houdt hem ook in waarde als hij de zonde bestraffen moet. Bedenk dan dat het de stem des Heeren is.

Jongens en meisjes, denk ook daaraan.

Broeder Dieleman, u hebt mijn persoon toegesproken, ik doe het ook u. U hebt tere snaren in mijn hart aangeroerd. U hebt teruggегреpen naar het verleden.

Broeder, toen u naar Borssele, kwam had u een naam; anders zou ik u Samuël genoemd hebben, want ik heb u van den Heere gekregen. Hij heeft u aan mij op het gebed geschonken. De Heere heeft meer zulke zaken gedaan; wij zijn zeer nauw aan elkaar verbonden.

Nu wordt het een scheiden. In dank u voor uw medeleven. Het scheiden wekt weemoed in ons hart. Ik wens u mede namens mijn vrouw des Heeren zegen op uw wegen ook als onze wegen zullen gaan scheiden. Ik dank u.

TOESPRAAK VAN OUDERLING VAN ZWEDEN

Geliefde leraar

In naam der Classis Goes werden wij verzocht een enkel woord tot u te willen spreken; maar wat zullen wij aan het gesprokene toevoegen? Doch ik meen de tolk der gemeente te zijn, als ik zeg: Het is goed dat gij hier gekomen zijt. Het is duidelijk, dat de Heere deze plaats in uw hart gegeven heeft. Gij hebt reeds lief en leed in deze gemeente meegemaakt. God kwam u te roepen om hier de herdersstaf op te nemen. Hij schenke u een dubbele mate van Zijn Geest, om zonder iets achter te houden de volle raad Gods te verkondigen en gij vrij moogt zijn van het bloed van deze gemeente.

U hebt een grote plaats in ons hart bekomen, want wij hebben in het werk der Classis steeds met elkaar in aangenaamheid en liefde mogen omgaan.

God mocht u hier willen gebruiken om vooral in vele jonge harten een haak in de neus te leggen, om satans dienst op te zeggen en dienst te nemen in het rijk van Koning Jezus. De Heere binde u op de ziel van Zijn volk aan deze plaats.

De weg van kruis en druk zal niet uitblijven, want zeker en gewis, de Kerk kan niet zonder kruis zijn, maar wat een wonder als God u zou willen gebruiken als slijk aan Zijn heilige vingeren. O, wat een blijdschap zou het wezen indien het openbaar mocht worden, dat u daartoe van Godswegen hier geplaatst werd en het mocht blijken, dat gij hier moest komen om vele kinderen in Sion te gewinnen, zodat bevestigd werd hetgeen van de Bruid in het Hooglied gezegd wordt: "Uw tanden zijn als een kudde schapen, die uit de wastede opkomen, die al te samen tweelingen voortbrengen, en onder dezelve is gene jongeloos." O, wat zou het zijn tot roem van Zijn grote Naam.

Wij wensen u des Heeren hulp toe. Hij vervulle u met getrouw makende genade. De God Abrahams, Izaks en Jacobs zij met u. Hij zij uw Leidsman in alle wegen.

TOESPRAAK VAN OUDERLING WAVERIJN.

Geliefde leraar,

Namens kerkenraad en gemeente roepen wij u en uw gezin een hartelijk welkom toe in deze plaats. U zijt op een wonderlijke wijze van de gemeente Borsselle weggeroepen en door de Heere op deze plaats gesteld om hier aan de muren en poorten van Sion te arbeiden.

Nu zegt Paulus: "Wat zullen wij dan tot deze dingen zeggen?" Er is reeds zoveel gesproken, wat zullen wij daaraan nog toedoen. Als de apostel de rijkdom in Jezus Christus zag en de onveranderlijkheid voor Zijn volk en Kerk, dan was hij innerlijk verblijd; dan zegt hij: "Wat zullen wij dan tot deze dingen zeggen? Zo God voor ons is, wie zal tegen ons zijn? Wie zal kunnen peilen de lengte, hoogte en breedte van Zijn rijkdom, wijsheid, macht en liefde?"

"Wat zullen wij dan tot deze dingen zeggen?" Niets anders dan: *De Heere heeft wonderlijk gehandeld. Hij doet met het Zijne wat Hem behaagt.*

Toen u beroepen was van deze plaats en het antwoord wat lang uitbleef, hebben wij wel eens tot elkaar gezegd. Zouden wij niet eens schrijven: Waarom nog langer tegengestaan? Nochtans hebben wij het in de hand des Heeren mogen laten en de Heere heeft u hier gebracht. Zijn aangezicht mocht met u meegegaan zijn bij het optrekken naar deze plaats. Hij zegene in ruime mate uw arbeid, want het zal toch ook uw begeerte zijn gebruikt te mogen worden als middel in Zijn hand. De Heere alleen kan van een vloeker een bidder, maken, van een wolf een lam, van een vijand een vriend. Hij heeft een vrijwillig volk op de dag van Zijn heirkraft. Hij geve dat wij in liefde en vrede mochten samenleven, en elkaars lasten mochten dragen ook in t verborgen.

Wij hebben met Ds. van Stuijvenberg altijd in liefde en aangenaamheid mogen verkeren. De Heere schenke het ook ons. Wij zijn echter slechts mensen waarvan niet veel te verwachten is, maar de Heere schenke u bij uw ingang en uitgang een verberging onder Zijn vleugelen. Hij geve u een geopende deur, om bediend te mogen worden uit de fontein, die geopend is voor het huis van David en de inwoners van Jeruzalem. Tot sterkte voor uzelf, maar ook tot ondersteuning van Gods Kerk, daar de Heere ook hier nog een overblijfsel heeft. Hij geve, dat er spijze moge zijn in Zijn Huis.

U noemde het kenmerk van genade een honger en dorst naar de gerechtigheid van die gezegende Immanuël; maar wat kan dat Evangelie bedekt zijn. Het is een grote verborgenheid. Hoe noodzakelijk is het, dat het geopend wordt. Wat kan zulk een ziel met grote duisternis bedekt zijn en vrezen dat er nooit meer iets van terecht komt. Zo tobt hij voort tot het Licht opgaat in Zijn ziel. God geve Zijn volk werkzaamheden naar Hem, Die gezegd heeft: "Ik ben niet gekomen om te roepen rechtvaardigen, maar zondaars tot bekering." Dat is zo groot voor dat ellendige volk. Als hun ogen daarvoor open gaan zouden zij het iedereen wel villen aanzeggen: Er is mogelijkheid om zalig te worden. O, dat er ook enig opwassen mocht zijn in Christus. De Heere mocht u ook daarvoor willen gebruiken. Hij is wonderlijk in Zijn doen. Waartoe zijt gij hier gekomen?

Gemeente, daar staat uw leraar. Geef hem een grote plaats in uw huis en in uw hart. Zet u neer onder zijn bediening, onder dat Woord waarvan David getuigde liever een dorpelwachter te zijn in het Huis Zijns Gods, dan lang te wonen in de tenten der goddeloosheid. Daar mocht hij door de ceremoniën heenzien op die geheel enige offerande Jezus Christus.

O, Gods volk mocht verkwikt worden in Zijn Huis. Neem uw leraar mee in de

binnenkamer.

Catechisanten, voegt u onder hem, wees niet brutaal. De Heere mocht eens krachtig onder u werken. "Gedenk aan uw Schepper in de dagen uwer jongelingschap, eer dat de kwade dagen komen, en de jaren naderen, van dewelke gij zeggen zult: Ik heb geen lust in dezelve." U zult er nooit spijt van hebben.

Onze tijd is kort, dus zullen wij nu besluiten met de gemeente te verzoeken onze nieuwe leraar staande te willen toezingen Psalm 74: 20.

*Laat Uwen armen knecht niet beschaamd zijn;
Maar geef hem veeleer oorzaak om te zingen
Van Uwen Naam, dat zij mogen ontspringen,
Die benauwdheid lijden, met smaad en pijn.*

Ds Dieleman sprak nog het volgende:

Hartelijk dank voor de vele goede wensen. De Heere doe ze in vervulling gaan. Wij vragen een bescheiden plaats in uw midden voor onszelf als herder en leraar, maar ook voor onze echtgenote en kinderen en zij, die met ons kwamen. Voorts geve God ons Zijn onmisbare zegen op ons verblijf Yerseke.

Onze slotzang zij Psalm 122: 3

*Binnen uw muren wonen zal
Liefde, vrede met enigheid.
De huizen en paleizen breid
Zijn vol van Gods zegening al.
Om de wil der broederen mijn,
En der vrienden, die binnen zijn,
Wens ik u vreed' in alle hoeken,
Omdat ook Gods Tempel zeer rein.
Staat binnen uwen niet klein,
Wil ik steeds uwen voorspoed zoeken.*

VERSLAG VAN DE BEGRAFENIS VAN WIJLEN DS. F. J. DIELEMAN
Predikant van de Gereformeerde Gemeente te Yerseke

Vrijdag 11 Februari 1955.

Van nabij en van verre is men opgekomen naar Yerseke, om de begrafenis bij te wonen van de op zulk een tragische wijze om het leven gekomen predikant der Gereformeerde Gemeente, Ds. F. J. Dieleman.

Reeds lang vóór de aanvang van de rouwdienst staan velen te wachten voor het kerkgebouw, dat, zodra de deuren zijn geopend, volstroomt. Weldra kan het de talrijke schare niet meer bevatten en moeten velen zich tevreden stellen met een plaats in consistorie of school, waar de dienst door middel van luidsprekers is te volgen.

Een ontroering gaat door de mensenmenigte, als om twaalf uur de weduwe met haar kinderen en de verdere familie de kerk binnenkomt; als even daarna de nestor van onze predikanten, Ds. A. Verhagen van Kampen, de kansel beklimt en de dienst aanvangt met het laten zingen van Psalm 103 : 8 en 9. Na het lezen van Job 14 : 1-12 gaat hij voor in gebed en spreekt hij het volgende openingswoord:

Ds. A. Verhagen

Het is de vierde maal in zo'n kort tijdsbestek, dat wij geroepen worden een woord te spreken in verband met de begrafenis van een overleden knecht des Heeren.

Wat is dat aangrijpend, mijn toehoorders! Vooral als wij ook letten op de wijze, waarop sommigen van de tijd naar de eeuwigheid zijn gegaan. De Heere heeft er ongetwijfeld wat mee te zeggen. Laten wij dan toch onze wegen onderzoeken en doorzoeken, opdat wij met Samuël kregen te zeggen: "Spreek Heere, want Uw knecht hoort."

Wij zijn hier samengekomen om een enkel woord te spreken. Doch werkelijk, wij zouden liever met de vrienden van Job zwijgend naar de grond staren. Wij gevoelen er iets van hoe groot de smart is.

Ge moet denken, dat wij Maandag de gehele dag nog hadden vergaderd; dat wij 's morgens een ongeluk hadden meegemaakt met de trein en de Heere ons genadiglijk had bewaard. We hebben dat met elkaar besproken. We werden er stil onder, dewijl we zagen hoe spoedig het eigenlijk afgelopen kan zijn met een mens. Er werd wat van gevoeld. Wie had gedacht, toen om vijf uur onze onvergetelijke ambtsbroeder ons de hand reikte, nadat hij ons verzocht had met Hem te reizen, maar wij dit aanbod niet hadden aanvaard, dat hij twee en een half uur daarna van de tijd in de eeuwigheid zou zijn opgenomen? En dat onder zulke omstandigheden!

O werkelijk, er is droefheid in het midden der gemeente. Maar wel in de eerste plaats voor u, geachte weduwe. Wat zal ik tot u zeggen? Mensenwoorden zijn hier te arm. De slag, die de Heere sloeg, is buitengewoon zwaar. Ge wordt zo van elkaar gerukt, en dat terwijl ge zo nauw aan elkaar verbonden waart! Wij hebben u in uw jeugd gekend, en ook uw geliefde overleden man. Ge weet zelf in welke verhouding wij met elkaar geweest zijn. Wie had gedacht, dat wij nu dit met u zouden meemaken? Daar hadden wij ons geen voorstelling van kunnen maken!

En als wij nu op uw kinderen zien, dan breekt ons hart. Wat een zware taak ligt er op uw schouders! Ik kan u niet anders toebidden, dan dat God, Die de slag geslagen heeft, betonen moge, dat Hij slaan en helen kan. Hier is alle mensenhulp te kort. Ik bid u toe, dat God u moge bewaren, zowel voor vijandschap als voor moedeloosheid, ja, dat gij een hart moogt ontvangen om onderworpen aan Hem te zijn.

Uw geliefde man is niet meer. Wij hebben het voorgelezen: Zijn tijd was bepaald, zijn

werk ten einde. God vergist Zich niet. *Als het koren rijp is*, wordt het in de schuur gebracht. De Heere zij u tot een steun en sterkte. Hij geve u met uw zorgen, met uw smarten, aan de troon der genade te mogen leven. Mensenwoorden kunnen soms zo koud zijn. God alleen kan de ledigheid in uw leven vervullen.

Inderdaad, wanneer gezien wordt op al de omstandigheden, dan moeten wij zeggen: "Gods weg is in het heiligdom!" Wat zijn er een raadselen, die wij niet kunnen oplossen! Maar de Heere zegt: "Na deze zult gij het verstaan." De Heere heeft beloofd in Zijn Woord, dat Hij een Rechter der weduwen en een Vader der wezen wil zijn. Wij mogen u Hem bevelen. Wij zijn er van overtuigd, dat er een innerlijk medeleven met u is in het hart van Gods volk. De Heere mocht uit deze slag eens wat doen geboren worden. Wij beleven zulke droeve dagen. Dagen, waarin breuk op breuk geslagen wordt. Dat we dan met elkaar die waarachtige, innerlijke liefde mochten kennen, om elkaars lasten en noden te dragen.

Wat een slag ook voor Gods kerk! Wat een slag te dezer plaatse, voor de gemeente van Yerseke! Wie had gedacht, toen wij in Rotterdam de dag van afscheid bespraken, dat er zulk een afscheid voor de deur stond! Dat hadden wij nooit kunnen denken. Maar Gods wegen zijn hoger dan onze wegen, en Zijn gedachten zijn hoger dan onze gedachten.

Gemeente van Yerseke, gij zult weten, dat er een profeet in uw midden geweest is. Hij heeft dood en leven, hij heeft vloek en zegen in het midden van u gebracht. Als een vader wandelde hij in het midden van u. Wat leefde hij mee in alle noden en in alle omstandigheden, waarin de gemeente zich kwam te bevinden! Werkelijk, het verlies zal door u dubbel worden gevoeld. Dat dan de Almachtige betonen moge u in deze te willen sterken.

Broeders ambtsdragers, wat zal zijn plaats ledig zijn! Inderdaad, zijn woord was eenvoudig, maar er ging kracht van uit in onze vergaderingen. Ook in het curatorium. Weloverdacht kwam hij zijn woorden altijd uit te spreken. Wat zal ook zijn plaats nu ledig zijn! Eerst werd Ds. van Stuyvenberg weggenomen, daarna broeder van Bochove - al was deze tot de ouderdom gekomen - en nu, wij zouden zeggen: zulk een onmisbare kracht. Maar God vergist Zich niet. En het blijft toch ook waar, dat Gods arme volk en knechten elkaar nooit voor het laatst zien. Wat zal dat toch voor Hem geweest zijn: Zo uit de strijd in de eeuwige heerlijkheid! Daar zijn nu alle raadselen voor Hem opgelost. Daar is het licht opgegaan over alle donkere wegen. Nu mag hij zijn hart ophalen om God eeuwig te verheerlijken.

De Heere mocht deze dag sterkte en krachten geven. Ook wanneer wij straks zijn stoffelijk overschot ten grave zullen dragen. Hij mocht nog iets van Zijn tegenwoordigheid in het midden van ons betonen.

Ik mocht met een enkel woord deze begrafenis openen. Thans zal uw consulent, Ds. Bel, een enkel woord spreken. Laten wij eerst zingen uit de 68ste Psalm en daarvan het tweede vers:

*Doch zullen de vromen verblijd,
Heer! Uwe Naam zingen altijd
En haar in U verblijden;
Zij werden van harten verheugd
En zullen voor God maken vreugd,
Juichende t' allen tijde.
Zingt nu vrolijk en looft de Heer',
Verbreidt met vreugd Zijnes Naams eer,*

*Prijst Zijn heerlijkheid t'zame;
Die op de wolken vliegt en vaart,
En een Heer' is zeer wijd vermaard;
Eeuwig God is Zijn Name.*

Ds. J. B. Bel

van Krabbendijke spreekt daarna als volgt:

Geachte weduwe, kinderen en familie!

Onze dierbare vriend en broeder is van u weggenomen. U kunt begrijpen wat een ontroerend bericht dit voor ons, als leraar van deze Classis, was. Toen ik Maandagavond van een jongeman kwam, die in anderhalve dag zijn gade van 27 jaar was verloren, en ik om goed tien uur thuiskwam, riep mijn dochter: "Vader, Ds. Dieleman heeft een ongeluk gehad."

Ik zei: "Is het erg?"

"Ja, het is erg!"

"Is zijn auto stuk? Is zijn auto vernield?" Ik dacht: Dan weet ik of hij gewond is.

Mijn dochter zeide: "Ja, zijn auto is erg stuk."

"Is hij erg gewond?"

Zij zei: "Hij leeft niet meer!"

Ik dacht, dat mijn hart stilstond.

En nu, bij het zingen van het eerste vers, dat Ds. Verhagen opgaf, mevrouw en kinderen, dat de mens is als hooi en gras, dacht ik bij mezelf: Hoe menigmaal heeft uw geliefde man, en gemeente, uw leraar, dit laten zingen na droevige sterfgevallen.

"Als gras en hooi is hier des mensen leven." Wat is dat op een ontzaggelijke wijze weer bevestigd die Maandagavond, toen uw man en vader op het onverwachtst door de onverbiddelijke dood werd weggerukt.

"Gelijk het gras is ons kortstondig leven." Gemeente van Yerseke, dat heeft uw leraar u menigmaal op het hart willen drukken, omdat hij er zelf iets van geleerd had wat sterven is, vóór het sterven werd. Het is het werk van Gods knechten om daarop te wijzen. Dat was ook zijn werk.

Ik heb onmiddellijk tegen mevrouw, de weduwe, gezegd: "Wat verliezen wij een stoere, een harde, maar ook een stille werker!" Hij was een man, die zeer veel werk verzette, zonder dat wij het aan hem konden merken. Hij had geen grote bewegingen, maar hij ging door. Dat weet de gemeente van Yerseke, dat weet zijn echtgenote, dat hij bijna nooit zichzelf rust gunde. Hij gaf zichzelf geheel en al in de dienst des Heeren.

Wij hadden nooit kunnen denken, dat hij op zulk een tragische wijze om het leven zou komen.

En nu zijn wij met vrees bezet, knechten des Heeren. Wie van ons zal er nu aan de beurt zijn? Het is of de Heere al Zijn knechten komt weg te nemen, de bouwlieden en de priesters. Dat heeft wat voor ons te zeggen.

O gemeente van Yerseke en toehoorders van alle oorden des lands, het heeft wat voor ons te zeggen. De één na de ander wordt weggerukt op het onverwachtst. Hoeveel weduwen hebben wij al in de laatste jaren!

"Gelijk het gras is ons kortstondig leven."

Maar nu valt er nog wat op. En dat is het volgende vers:

Maar 's Heeren gunst zal over die Hem vrezen

In eeuwigheid altoos dezelfde wezen.

Daar mag nu uw geliefde man in delen, moeder, vrouw, kindertjes en familie. Daar twifelen wij geen ogenblik aan. Gods gunst is over Hem gegaan hier in dit leven. Hij

heeft Hem zijn ogen geopend en Hem leren sterven eer het sterven was.

Maar nu, geliefden, nu zegt gij nog: "Maar die kindertjes dan?" Die vraag rijst toch in ons hart. Hij heeft een goede ruil gedaan. Wij behoeven het Hem niet te misgunnen. Wij kunnen er jaloers op zijn. Als met een Elia's wagen is hij opgevaren. Hij had ook in smarten daar kunnen neerliggen en zo tenslotte gestorven zijn. Maar dat heeft de Heere niet liefd en behaagd. Hij heeft Hem gebracht op de plaats, die Hij van eeuwigheid voor Hem bestemd had. Gods raad ligt in het verborgen, in het heiligdom. En de Heere werkt Zijn raad uit naar Zijn wil en welbehagen. Ge hebt het gehoord uit het voorgelezene van Job: *De Heere heeft onze bepalingen gemaakt, die wij niet zullen overschrijden.*

Maar geeft nu het antwoord eens op die vraag betreffende zijn vrouw en kinderen. Wel, dat antwoord geeft ons datzelfde vers: "Zijn trouw rust zelfs op 't late nageslacht." Hoort ge wel, dat de Heere beloofd heeft aan Zijn knechten en aan hun zaad, dat Hij altijd met hen zal wezen?

Moeder, weduwe, dit is voor u een grote troost. Het is zulk een voorrecht, dat ook gij geen vreemde van dat leven zijt. Wij hebben met elkaar gesproken. Ik heb gesprekken van u beluisterd, o.a. met die mijnheer van de Spoorwegen. U sprak een taal, die die mijnheer gans niet begreep. Dat is zulk een geheim, dat is de tale Kanaäns. U mocht zien op de Heere, en niet in de eerste plaats op de Spoorwegen, hoewel daar een grote schuld ligt natuurlijk! Deze mijnheer sprak enkel van het noodlot, doch u mocht zien op Hem, Die alles beschikt. Wat een voorrecht voor u, weduwe, dat gij daar moogt terecht komen.

Toen het mij gevraagd werd die boodschap over te brengen, begrijpt u, dat het voor mij een zware, een zeer zware taak was. Hoewel het even van tevoren u bekend was gemaakt, dat hij verongelukt was, wist u nog niet, dat hij overleden was. Maar toch, onder dat alles heb ik het mogen bewonderen, dat de Heere u zoveel kracht en ondersteuning gaf.

Kinderen, uw vader is Boven. De Heere heeft Hem opgenomen in Zijn eeuwige heerlijkheid. O, dat ge toch maar vroeg die God van uw vader mocht leren zoeken. Dan zult gij ook een nauwe band aan uw moeder hebben. En als het tot uw zaligheid mocht leiden, dan zult ge altijd bedenken, dat het 's Heeren wil en welbehagen was u zo vroeg vaderloos te maken.

Maar geliefden, hoe staat het nu met hemzelf? Ik heb dat reeds gezegd. U kunt daarvan lezen in Openbaring 14. Juist Zondagavond hebben wij die tekst behandeld. Toen wist ik nog van niets natuurlijk. Wij zijn in onze Bijbellezing bij Openbaring 14, het 13e vers: *"En ik hoorde een stem uit de hemel, die tot mij zeide: Schrijf: Zalig zijn de doden, die in de Heere sterven, van nu aan. Ja, zegt de Geest, opdat zij rusten mogen van hun arbeid; en hun werken volgen met hen."* Daar mag hij nu in delen.

Geachte weduwe en kinderen, schoonmoeder van de overledene, broeders en zusters: "Zalig zijn de doden, die in de Heere sterven." Hij is zalig. En weet u wat dat wil zeggen? Zalig te zijn, dat is vrij van de zonde te zijn, vrij van druk, vrij van moeite. Hij is verlost van zijn zware post, al deed hij het met lust en liefde.

Ik heb wel gezegd: "Dieleman, wees voorzichtig. Ik geloof, dat je je overwerkt." Dat zag ik aan zijn ogen en aan heel zijn handelingen, al was hij ook jong en sterk. Ik zeide: "Denk er aan, dat je niet over je krachten heengaat." Maar nu is hij verlost, moeder en weduwe. "Ja, zegt de Geest, opdat zij rusten van hun arbeid; en hun werken volgen met hen." Maar er staat ook in de Bijbel, dat zij geen rust hebben in de hemel. Daar mag hij nu rusteloos zijn Goël en Koning verheerlijken. Nu mag hij uitroepen: "Gij hebt ons Gode gekocht met Uw dierbaar bloed."

Gemeente, dat heeft hij zo menigmaal gepredikt. Dat heeft hij als met geweld op uw ziel gebonden. Nu hebt gij uw leraar verloren. U zou afscheid nemen van deze gemeente, mevrouw. U zeide vanmorgen: "We gingen gedachten maken om straks afscheid te houden." En nu gaat u hier vandaag op aarde afscheid nemen, vrouw, moeder, kinderen en familie, van uw dierbare dode.

Gemeente van Yerseke, u gaat afscheid nemen hier op aarde van uw geliefde leraar. Zou het voorgoed wezen? Ds. Verhagen zeide zo-even: *Gods volk en Gods knechten zien elkaar nooit voor het laatst*. Wat zou het groot wezen, als hij als middel in Gods hand voor u gebruikt mocht zijn. Dan hebt ook u het grote voorrecht, wat hier staat: "En ik hoorde een stem uit de hemel, die tot mij zeide: Schrijf: Zalig zijn de doden, die in de Heere sterven, van nu aan." Dat is niet de stem van de Heere Jezus. Maar dat is de stem van de Bron en Oorsprong der zaligheid, namelijk van de Vader Zelf.

Het is het werk van de drie-enige God. De Vader zegt: "Zalig zijn de doden, die in de Heere sterven." En de Geest bezegelt het: "Ja, zegt de Geest, opdat zij rusten mogen van hun arbeid; en hun werken volgen met hen." Die werken komen niet voorop. Zelfs van Gods allerbeste knechten niet. Zij komen achteraan. Daar zal dat volk zich eeuwig in Hem mogen verlustigen.

Zou u daar ook bij horen, familie? Zou u er ook bij behoren, bij die gemeente, die eeuwig God zal mogen verheerlijken? Gemeente van Yerseke, wat hebben zijn predicates voor nut gedaan aan uw ziel? Denkt er aan, de Heere heeft Hem hier in uw midden gesteld, evenals in de gemeente van Borssele. Hij heeft al zijn krachten, die hij had, dat weet ik zeker, besteed in die arbeid. Hij was onvermoeid in doorzettingsvermogen, dat kunnen wij gerust zeggen. Dat zijn zijne werken hier op aarde geweest. Ik heb Hem wel bewonderd en tegen mijn vrouw gezegd: "Ik ben jaloers op hem. Ik heb die krachten niet zoals hij die heeft." Maar hij heeft zijn krachten goed mogen besteden. Daar zal hij niet verlegen voor staan. En nu zal de Heere de gebreken van Zijn knechten en van Zijn volk nooit aanzien. O neen, Zijn volk is dierbaar in Zijn ogen!

Weduwe, ik heb geen woorden, evenmin als Ds. Verhagen, om u te troosten. Van de morgen tot de avond en van de avond tot de morgen zijn mijn gedachten bij u. Wij hebben met elkaar omgegaan, met elkaar classis-vergaderingen bezocht, en waar het nodig was, is hij mij ook wel tot raadsman geweest. En nu is hij weggenomen. Maar nogmaals: "De Heere is recht in al Zijn weg en werk."

Ik zal mijn wens voegen bij die van Ds. Verhagen. De Heere mocht u, zoals Hij dit reeds gedaan heeft, ondersteunen, schragen en sterken. Ook straks, als het gemis voor u levendig zal worden; als u het zult moeten inleven.

Toen ik bij u gegeten heb en een gebedje moest doen, bloedde mijn hart, omdat ik die plaats moest innemen en dat priesterwerk moest doen, terwijl uw man dat vroeger altijd deed. Dat is nu voorgoed afgelopen, mevrouw. O, dat gij de Heere mocht overhouden. Dat Hij u een leidsman mocht zijn, opdat gij bij Hem mocht schuilen met al uw noden en behoeften. Die zullen veel zijn, meer dan gij verwacht. Maar in Hem is een eeuwige volheid en Hij zegt: "Uw Maker is uw Man, Heere der heirscharen is Zijn Naam." Hij wil ook een Vader der wezen zijn.

Kinderen, hangt uw moeder maar aan. Uw moeder lijdt veel smart. U kunt dat veel verlichten, ook als ge ouder wordt. Nu is er één bandje van dat bosje hoepeltjes weg en houdt maar één bandje dat bosje hoepeltjes meer bij elkaar. Daar kunt ge zelf ook veel aan toe doen.

Ik zal hiermee eindigen. Woorden kunnen wij niet vinden. Jobs vrienden weleer waren ook moeilijke vertroosters. De Heere schenke Zijn genade ruimschoots in uw ziel. Hij sterke en ondersteune u.

Laten wij nu nog met elkaar zingen en dan Ds. Rijksen gelegenheid geven een enkel woord te spreken.

Zingen wij Psalm 89 : 19:

*Denk hoe kort mijn levenstijd zij, Heer'! en ontwaakt;
Zoudt Gij de mens also vergeefs hebben gemaakt?
Wie is hij, die ontgaat de dood niet om verstrangen?
Die ook in 't grafsgeweld hierna niet werd gevangen?
Ach!, waar mag de genade des ouden tijds wezen,
Die Gij David toezaid, naar Uw waarheid geprezen?*

Onder het zingen van dit vers beklimt **Ds. L. Rijksen** de kansel, waarna hij de volgende toespraak houdt.

Zeer geachte weduwe en kinderen, moeder en familie, gemeente van Yerseke en verdere vrienden!

Namens de Particuliere Synode van het Zuiden en de Scholenbond, waarin onze broeder ook zo'n lange tijd zitting heeft gehad, alsook namens de Kweekschool "De Driestar", wens ik een enkel woord in deze ogenblikken te spreken.

In welk een diepe smart immers zijt gij, zeer geachte weduwe en kinderen, gekomen door het zo gans onverwachte verlies van uw geliefde man en vader, wijl de Heere Hem op zulk een voor ons gans onbegrepen wijze kwam weg te nemen. Het is zo waar, gelijk reeds één- en andermaal is gezegd: "Gods weg is in het heiligdom." Ja, zoals er ook verder staat: "*Uw weg was in de zee, en Uw pad in grote wateren; en Uw voetstappen werden niet bekend.*"

Ach, wie had gedacht, dat zó spoedig de band hier op aarde verbroken zou worden, dat de Heere Hem in zijn jonge leven al de kroon des levens op 41-jarige leeftijd wilde geven en Hem daartoe opnemen in Zijn heerlijkheid, het waar makend: "Over weinig zijt gij getrouwd geweest; over veel zal Ik u zetten. Ga in, in de vreugde uws Heeren."

Hoe heeft hij de talenten, die God Hem gegeven had, mogen gebruiken tot zulk een rijke zegen van Gods kerk. In die korte tijd, dat hij de gemeenten gediend heeft, twee jaren in Borssele en vier jaren in Yerseke, is hij tot een grote zegen geweest. Ja, tot een eeuwige zegen voor velen en tot oefening van Gods volk op de weg des levens, waar hij hun tot een hand en een voet mocht zijn, zodat zij nadere kennis mochten verkrijgen van dat heil, dat in Christus, die aanbiddelijke Immanuël, gevonden wordt.

Nu is hij van ons weggenomen. Wie had dat kunnen denken, toen wij Maandagmorgen met elkaar van Zeeland naar Rotterdam reden, terwijl wij in aangenaamheid met elkaar spraken, waar broeder de Kok, die ook zitting in het Curatorium heeft, getuige van was. Wie had kunnen denken, toen wij 's avonds afscheid van elkaar namen, dat de Heere zo spoedig tot Hem zou zeggen: "Kom in, gij gezegende Mijns Vaders, beërf het Koninkrijk, dat voor u weggelegd is van voor de grondlegging der wereld."

Nu weet ik wel, de raadselen stapelen zich op. En velen zeggen: Is dit niet een duidelijk teken van Gods heilig ongenoegen?

Maar hebt ge dan nooit van Josia gelezen? Van die koning, die in een tijd van grote Goddeloosheid in het midden van het volk Israël mocht heersen en tot zulk een rijke zegen voor het volk was, maar op negen-en-dertigjarige leeftijd reeds werd weggenomen, terwijl Israël Hem toch helemaal niet kon missen? Ja, hij werd weggenomen door het zwaard van de vijand! Hij stierf dus ook niet, gelijk Jacob, zegenend op zijn bed.

Wij zijn zo gauw geneigd conclusies te trekken, en zo spoedig gereed het oordeel uit

te spreken. Wij weten het dikwijls zo goed.

En zeker, de sprake, die God door deze weg brengt tot onze gemeenten, heeft ons veel te zeggen. Vier van Gods lieve knechten, die Hij tot zulk een rijke zegen in het midden der gemeenten had gesteld, zijn weggenomen binnen een jaar. Doch nu gaat men hieruit zijn conclusies trekken, omdat men zelf de verklaring hiervan meent te kunnen geven. Maar laat ons toch voorzichtig zijn, opdat wij de vrienden van Job niet nadoen. Die gingen ook gevolgtrekkingen maken. Zij zeiden: Er moet bij Job een bijzondere zonde zijn. Anders handelt de Heere zo niet! En zo zeggen sommigen nu ook: "Er moet een bijzondere zaak in de gemeenten zijn. Anders doet God niet zo!"

Maar de Heere zeide tot die drie vrienden, dat Zijn toorn tegen hen ontstoken was, en dat zij naar Job moesten gaan en vragen of hij voor hen bidden wilde. "Want - zegt de Heere - gij hebt niet recht van Mij gesproken gelijk Mijn knecht Job."

Ligt er dan bij ons geen schuld? O geliefden, ik wenste wel, dat wij met elkaar in de diepe nood en smart, die ons vervult, voor God in het stof mochten buigen. Wij mogen met Baruch wel uitroepen: "Wee nu mij, want de Heere heeft droefenis tot mijn smart gedaan; ik ben moede van mijn zuchten en vind geen rust." Och, dat wij de schuld eens waarlijk eigenden; dan hebben wij genoeg aan onszelf. En dan wil ik de eerste wel zijn om uit te roepen: "Ik zal des Heeren gramschap dragen, want ik heb tegen Hem gezondigd; totdat Hij mijn twist twistte en mijn recht uitvoere" (Micha 7 : 9).

O, dat we met de schuld eens persoonlijk voor God mochten invallen. Dat we waarlijk voor God werden wie we zijn, om met de tollenaar voor Hem te bukken en met de psalmist uit te roepen:

*Wij hebben God op 't hoogst misdaan,
Wij zijn van 't peilspoor afgegaan,
Ja wij en onze vad'ren tevens.*

Het zou zo'n weldaad zijn, als wij onze breuk voor God leerden inleven en onze noodkreet tot de hemel mocht opstijgen tot de oren van de Heere Zebaoth, Die als de Verbondsgod in Zijn genade in Christus Zich verheerlijken wil in een gans verloren volk, ook in deze bange tijden; ja, Die onder Zijn oordelen en gerichten Zijn weldadigheden wil openbaren, tot de eer van Zijn Naam. God kan het nooit doen om iets wat in ons is. Hij verheerlijkt Zich in Zijn eigen wegen en werken, dwars door alle onmogelijkheden heen. Er staat immers: "Zijn daad zal vreemd zijn, en Zijn werk zal vreemd zijn." Want: "Die Man handelde wonderlijk in Zijn doen."

Gelukkig hij, die voor God in mag vallen, Hem recht en gerechtigheid leert toekennen en zichzelf de dood, om dan te verstaan, dat Hij alles werkt om Zijns Naams wil. In die weg zal Hij Zichzelf openbaren en Zichzelf verheerlijken, op Zijn tijd, in Hem, Die dood geweest is en nu leeft aan de rechterhand des Vaders; Die altijd leeft om voor Zijn volk te bidden. Hij is het, Die tot bemoediging van Zijn in zichzelf ellendig volk zegt: "Wanneer gij gaan zult door het water, Ik zal bij u zijn, en door de rivieren, zij zullen u niet overstromen; wanneer gij door het vuur zult gaan, zult gij niet verbranden, en de vlam zal u niet aansteken" (Jes. 43 : 2). "Want - zegt Hij - Ik zal u niet begeven en Ik zal u niet verlaten."

O mijn geliefden, die eeuwige trouw Gods, waardoor Hij Zichzelf wil verheerlijken in een schuldig volk, de kracht van dat dierbare bloed daarin openbarend, zeggende: "Ik heb u in de beide handpalmen gegraveerd, uw muren zijn steeds voor Mij." Er ligt hoop voor de kerk Gods te midden van alle onmogelijkheden en duisternissen.

Er is hoop voor u, weduwe, in alle nood. U behoeft niet moedeloos te zijn, u behoeft in moedeloosheid niet weg te zinken. Wij hebben u toegewenst deze week, dat de Heere de smart uit het gemis voor u zal wegnemen en dat Hij u sterken zal. Jabez bad niet: "Weer steeds alle smart." Maar: "Heilig alle smart." Hij zeide eigenlijk: Heere, ik

kan het zelf niet dragen. Ik zak er onder weg. Maar wil Gij het met het kwade nu zo maken, dat het mij niet smarte. Hij begeerde daarbij te buigen onder het welbehagen Gods.

De Heere roept immers Zijn kerk toe: "Volg Mij!" Dat gaat echter voor hen soms wel door onbegrepen, onmogelijke wegen heen, waarin zij menigmaal denken gans en al te verzinken, doch waarin Hij hen staande houdt en kracht zal schenken. Hij zal hen leiden en hen nooit overgeven. Dat is voor de kerk Gods gewis, al moet het vlees daarbij gekruisigd worden met al zijn begeerlijkheden.

Hij verheerlijke Zich in u, geachte weduwe. Hij, Die dood geweest is, maar leeft in alle eeuwigheid, bevestigte Zijn Woord in de beoefening van uw ziel en tot troost voor uw hart in al uw nood: "Uw Maker is uw Man; Heere der heirscharen is Zijn Naam." Dat geeft een vereniging, zonder te scheiden meer.

De Heere mocht Zich ook in de kinderen verheerlijken. De discipelen zeiden: Die kinderen niet. Die zijn veel te klein! Maar de Heere zeide: "Laat de kinderkens tot Mij komen en verhindert hen niet, want derzulken is het Koninkrijk." Hij heeft hen in Zijn armen genomen en gezegend. En die Hij zegent, die zal gezegend zijn. Dat ook uw kinderen in de zegen des Heeren mogen delen. Hij beweldadige hen, opdat Hij door deze smartelijke weg Zijn Naam verheerlijke, Zijn Koninkrijk uitbreide, de vijand beschame en door alle omstandigheden heen het doe inleven:

*Gij zijt, o Heer!' zeer wonderbaar
In alle plaatsen, daar Gij klaar
Uw heerlijkheid toont krachtig.*

Zo mocht de Heere u doen ervaren, dat Hij Zich nooit vergist, maar dat Hij weet wat u nodig en profijtelijk is in alle omstandigheden. Hij trooste u, waar Hij toch troosten kan, meer dan een moeder. Hij sterke u in het gemis, Hij verkwikke u door Zijn gezegende bediening, Hij vervulle u en geve u gemeenschap met Hem.

Hem echter, die onder ons nog vreemdeling van dat leven is, grijpe dit plotselinge sterven aan. Moet gij niet zeggen: "Als ik door die trein was gegrepen, hoe zou het dan met mij geweest zijn? Dan was het verloren, te laat, eeuwig te laat!"

Maar anderzijds, volk van God, ziet, de Heere heeft alles in Zijn hand. Hij betoont ook, dat Hij weet wat wij behoeven. De Heere maakt het waar, dat de vastheid van de zaligheid van Zijn kerk in Zijn hand is. Dat Hij hen nooit zal overgeven, maar Zichzelf in hen zal verheerlijken. Dat dan te midden van alle smart een weinig troost en bemoediging Zijn erfdeel moge gegeven worden. Hij vergunne het Zijn volk te midden van de donkerheid van de tijden het hoofd uit de gebreken op te steken. Hij verheerlijke Zijn bediening, opdat de ziel de bate er van ontvange bij de aanvang of bij de voortgang tot eeuwig heil.

Waar de tijd roept en Ds. Verhagen de regeling zal bekend maken, wens ik het bij deze enkele woorden te laten.

Nadat **Ds. Verhagen** enkele regelingen in verband met het verlaten van het kerkgebouw en de opstelling van de rouwstoet heeft voorgelezen, eindigt hij dit samenzijn in de kerk met dankgebed.

Onder voortdurend klokgelui begeeft de stoet zich daarna van de kerk naar de begraafplaats. Een schier onafzienbare schare, als bewijs van de grote liefde en achting, die men de overleden predikant toedroeg, volgt Hem naar zijn laatste rustplaats.

Op het kerkhof aangekomen, is het ogenblik daar, dat door de Kerkeraad van Yerseke het stoffelijk overschot van hun geliefde herder en leraar ten grave wordt gedragen.

Als de kist in de grafkuil is neergelaten, treedt **Ds. H. Ligtenberg van** Rotterdam-West naar voren, die namens het Curatorium enkele woorden spreekt:

Mijn medereizigers naar de alles beslissende en nimmer eindigende eeuwigheid!

Wij staan hier rondom de groeve van één onzer ambtsbroeders, die door een droevig ongeval uit de tijd is verplaatst naar de eeuwigheid. Wij mogen en kunnen geloven, dat hij daar is, waar geen zonde, geen moeite, geen strijd meer wezen zal, waar hij verlost is van een lichaam der zonde en des doods, verlost van zichzelf, verlost van alle zorgen, om de kroon neder te werpen voor de voeten van het Lam.

Dit sterfgeval predikt ons iets. En wel ten eerste dit, *dat enerlei wedervaart de rechtvaardige, zowel als de goddeloze*. Maar het predikt ons ook ten tweede: *Zijt bereid, want gij weet niet wanneer gij sterven moet*. Nu is er al veel gesproken vandaag, de weduwe is aangesproken, en in het bijzonder zijn troostrijke woorden gesproken. Maar wanneer nu Ds. Dieleman in de eeuwige zaligheid is, wordt het ons toegeroepen: "Heden, zo gij Zijn stem hoort, verhardt uw hart niet." Dan zal het de grote vraag voor ons moeten zijn: Kunnen wij God ontmoeten en de eeuwigheid aandoen?

Ik heb in de kerk iets gedacht. Ds. Dieleman is geprezen als een werker, als een stoere werker, en als zulk een persoon, die zich gaf voor die kerk en voor zijn gemeente, met lichaam en ziel beide. Daartoe had God Hem ook geroepen. Zo lang Gods knechten op de wereld zijn, zijn zij geroepen om ook dat werk op de aarde te volbrengen.

Toen heb ik drie punten overdacht.

En wel ten eerste, dat is voorgelezen uit Job 14: "Een mens, van een vrouw geboren, is kort van dagen en zat van onrust." Ds. Dieleman was een mens. Hij heeft op de aarde als mens geleefd en is op de aarde als mens gestorven. Maar weet ge wat die man had? Hij had een groot voorrecht. Hij werd op de wereld als mens door God bekeerd. En als mens zijnde, mocht hij verwaardigd worden het in te leven, dat er voor de grootste der zondaren nog genade te verkrijgen is door het bloed van de eeuwige Borg en Middelaar. Ook Ds. Dieleman had niets in zichzelf, maar zijn grondslag lag in de gerechtigheid van de eeuwige Borg. Daar moet onze grondslag liggen. En als we daar onze grondslag krijgen, dan snijdt God alle gemoedelijke dingen af, dan gaan wij verloren en dan komt God aan Zijn recht en dan komt God aan Zijn eer en wij aan de zaligheid. Dat is de weg, welke God met Zijn kerk komt te houden.

Nu is Ds. Dieleman niet meer. Er is geen twijfel aan of hij heeft de strijd gestreden en de loop geëindigd en hij is in het Vaderland daarboven. Maar wij staan hier nog.

Nog geen acht weken geleden hebben wij ook gestaan aan het graf van één van onze leraren, die uit de tijd is verplaatst geworden naar de eeuwigheid. Mensen, ik wens van God, dat wij in deze dag niet mochten rebelleren, maar dat wij in deze dag eens onder God mochten bukken; dat wij eens buigen mochten onder Zijn Goddelijke majesteit, om verwaardigd te mogen worden, niet met de lippen, maar waarlijk met het hart, te mogen zwijgen terwijl God gesproken heeft.

De Heere mocht ook Zijn genade bewijzen aan u, mijn onbekeerde medereizigers. Hij mocht deze roepstem heiligen aan uw hart.

Kerk Gods, de Heere geve ons onder Hem te buigen. Straks zullen wij verwaardigd worden daar te mogen zijn, waar geen strijd meer wezen zal. Dan is de strijd ten einde en de kerk zal eeuwig binnen zijn.

Weduwe, moeder en kinderen, daar is u veel toegewenst. Maar ik hoop, dat het niet bij wensen alleen zal blijven. Ik hoop, dat u meeleven zult krijgen. Het gebeurt zo menigmaal, dat er veel gewenst wordt, maar als de dominé gestorven is, blijft de weduwe als weduwe achter en dan wordt er weinig meer naar omgekeken. Maar ik

hoop en wens bovenal, dat gij een toevlucht tot God moogt hebben. Dan is één woord van God beter dan duizend woorden van mensen. Een vertroosting uit de hemel is zaliger dan alle vertroosting van de mensen op de wereld. God moge u sterken met uw kleine kinderen en ondersteunen van uit Zijn heiligdom. Hij verwaardige u om een aanklevend leven aan de troon der Goddelijke genade te hebben, opdat gij in moogt leven de zaligheid, die God in Christus verklaard heeft.

Dat wens ik ook die oude moeder en de overige nabestaanden toe. De Heere mocht ons samen nog indrukken geven. Hij mocht deze dag doen strekken tot Zijn eer en tot ons heil. Dit is mijn wens en bede.

Burgemeester A. C. Willemsen van Yerseke spreekt daarna enkele woorden namens de burgerlijke overheid.

Geachte mevrouw en familie Dieleman!

Het is nog maar enkele weken geleden, dat wijlen Ds. Dieleman, als predikant van de Geref. Gemeente te dezer plaatse, de begrafenis leidde van wijlen de heer Tramper, en dat wij beiden - hij als predikant en ik als burgemeester, waar deze overledene een oud-gemeentebeambte was - het woord voerden. Het was op de openbare begraafplaats, dat wij elkaar voor het laatst zagen en elkaars stem vernamen. En het is nu op diezelfde openbare begraafplaats, dat ik mij weer bevind, maar nu aan zijn groeve.

Hoewel de taak en het ambt van een predikant en een burgemeester op velerlei terrein verschillend zijn, zo hebben zij als ambtsdragers toch herhaaldelijk met elkaar te maken. De waarde van de geestelijke verzorging ener volksgemeenschap mag nimmer door de burgerlijke overheid worden onderschat. Wanneer dan ook, zoals nu het geval is geweest, een predikant, die in de algemene sympathie der bevolking deelde, op zulk een tragische en onverwachte wijze van ons wordt weggenomen, dan betekent dat ontegenzeggelijk voor deze gemeenschap een sterk verlies.

Het zal wel tot de zeer hoge uitzonderingen behoren in de geschiedenis van ons land, dat een raadsvergadering geschorst moest worden, en zich een ongemene verslagenheid van de raadsleden meester maakte, zoals het op de raadsvergadering van 7 Februari in Yerseke toch was, toen de droeve mare van het overlijden van uw man en vader als een donderslag uit de heldere hemel ook in onze raadszaal doordrong.

Wij hebben zo-even in de rouwdienst vernomen, en zij, voor wie de Bijbel geen vreemd boek is, weten het, *dat Gods wegen wonderlijk en ondoordringdelijk zijn met de mensen*. Hoe moeilijk is het voor een mens te verstaan, dat het werk van een betrekkelijk jonge man, die in het volle herderlijke leven stond, en voor wie nog een rijk arbeidsveld open lag, op het onverwachtst door God werd afgesneden. Waarom? Omdat zijn taak hier op aarde volbracht was. Kunnen wij dat verstaan? Kunnen wij de diepte daarvan peilen?

Ik wens vanaf deze plaats in het openbaar Ds. Dieleman in de geest dank te brengen. Dank te brengen voor het feit, dat hij Gods Woord in deze gemeente heeft verkondigd. Dank te brengen voor het feit, dat zijn gebeden werden opgezonden om kracht en wijsheid voor de plaatselijke overheid. Dank te brengen voor het feit, dat Ds. Dieleman en door zijn optreden en door zijn woorden de bevolking van Yerseke er op gewezen heeft eerbied voor de overheid te betrachten. En tenslotte wil ik hem dank brengen in de geest voor de vriendschap, die hij aan mij en alle burgers van Yerseke, die met hem in aanraking kwamen, heeft bewezen.

Mevrouw Dieleman, ik heb behoefte om in het openbaar, namens de ganse bevolking van Yerseke, u mijn innerlijk meeleven te betuigen in het grote verlies, dat u getroffen

heeft. Ik wens u uit de grond van mijn hart toe, dat God u sterken moge en krachten schenke bij den voortduur. Maar ook, dat u gegeven zal worden wijsheid, om, waar gij thans alleen staat voor de opvoeding van uw kinderen, uw moeilijke taak te kunnen en te mogen volbrengen.

Ouderling J. C. Waverijn

Geachte weduwe, kinderen en familie!

Het is een zeer gewichtvol ogenblik, dat ik namens Kerkeraad, Gemeente, Schoolbestuur en personeel, en de verschillende verenigingen der gemeente, een enkel woord in deze droeve omstandigheden hoop te spreken.

En wat zullen wij nu spreken, terwijl de Heere Zelf gesproken heeft en ook spreekt door Zijn Woord: "Wat man leeft er, die de dood niet zien zal; die zijn ziel zal bevrijden van het geweld des graf s?" (Psalm 89 : 49). Menigmaal heeft de mens vele verwachtingen van het leven. Maar de wereld stelt teleur. Menigmaal komt hij schreiend op de wereld, gaat hij gedrukt door de wereld en teleurgesteld uit de wereld. Maar nu dat grote voorrecht, dat aan deze plaats, aan deze groeve gepredikt wordt, en dat Ds. Dieleman te beurt is gevallen. Hij was, evenals andere mensen, in ons verbondshoofd Adam van God afgefallen, om nooit meer weer te keren. Maar God heeft Hem Zelf in het hart gegrepen, als een briesend paard moest hij sneven. Hij was gelijk alle anderen. Maar in het bewenen, in het betreuren van zijn zonde en schuld recht voor God geworden. Er is een tijd gekomen, dat hij voor God is ingevallen, maar ook, dat hij God ging rechtvaardigen; hetgeen hij kort geleden nog gezegd heeft. Dan is het wel gebeurd, dat hij de dieren des velds gelukkiger achtte dan zichzelf; dat, als hij de paarden zag staan, hij ze om de hals vatte en ze nat maakte met zijn tranen, wijl hij die dieren gelukkig achtte, omdat zij niet tegen God gezondigd hadden. Menigmaal liep hij wenende over de aarde. Maar hij mocht er ook van getuigen, dat er een tijd gekomen is, dat hij van alle werken afgebracht is, waar zij, in de weegschaal van Gods recht gewogen, minder dan niets en ijdelheid waren; maar ook, dat hij verwaardigd geworden is om de grondslag te vinden in de borggerechtigheid van Christus, Die Zichzelf kwam te openbaren en te ontsluiten, en dat een zalige vereniging met God werd gesmaakt.

Welke verwachting zouden wij nu van dit leven hebben? "Wat man leeft er, die de dood niet zien zal?" Job zegt dan ook: "Want ik weet, dat Gij mij ter dood brengen zult, en tot het huis der samenkomst aller levenden" (Job 30 : 23). "Ik weet, dat Gij mij....." Wij zien zo menigmaal op de mens. Maar hetgeen nu gebeurd is, was niet buiten Gods raad, geachte weduwe. God beoogde hier de volvoering van Zijn raad. Dat Ds. Dieleman gestorven is, was naar Gods raad. God geleidde Hem naar Zijn eeuwige raad aan Zijn hand. Maar aan die hand werd hij ook gebracht in de eeuwige heerlijkheid, daar, waar de tranen eeuwig van de ogen afgewist worden. "Zalig zijn de doden, die in de Heere sterven, van nu aan. Ja, zegt de Geest, opdat zij rusten mogen van hun arbeid; en hun werken volgen met hen."

En wat zullen wij nu nog meer zeggen in deze ogenblikken. Hier op aarde wordt het ervaren, dat er geen bestendige vreugde is, dat er geen onvermengde blijdschap is. Neen, de diepste wonden worden dikwijls geslagen. Dat heeft u ondervonden, en dat hebben wij ondervonden als kerkeraad, nu onze leraar als een knecht, die van God aan deze plaats was gesteld, werd weggenomen. Zondagavond was hij nog een brandende fakkel en mocht hij nog Gods Woord uitdragen, sprekende over die tekst van de blindgeborene: "Geloofd gij in de Zoon van God?" Daarbij kwam hij dat onderscheid aan te tonen, wat het is om daar buiten te staan; maar ook kwam hij te spreken van de kennisneming daarvan, en wat daaraan vooraf gaat, om als een gans verlorene voor

God in te vallen. Gods weg is altijd door het afgesnedene heen voor een verloren volk. Die behouden wil worden, moet eerst leren om verloren te gaan. En die dat leert inleven, die zal het ook ervaren, dat de zaligheid zo ruim is in Christus, Die Zijn dierbaar bloed gestort heeft voor een helwaardig en vloekwaardig volk, opdat zij in Gods gemeenschap zouden worden teruggebracht.

Wij staan aan deze plaats, gemeente, en wij zijn bedroefd. Hij dacht naar een andere plaats heen te moeten gaan, en hij is ook heengegaan, maar zo geheel anders dan hij verwachtte. De Heere heeft Hem opgenomen in Zijn eeuwige heerlijkheid, om eeuwig aan te zitten aan de ronde tafel met Abraham, Izak en Jakob.

O volk, dat zal wat zijn! Menigmaal hier zo bevreesd, zeggende: Hoe kom ik er ooit uit! Dat zal mij nooit gebeuren. Hoe zal ik ooit verwaardigd worden daar te mogen komen? O, dat wij toch eens de ogen mochten slaan op Hem, die dierbare Christus, Die Zijn genade verheerlijkt in gans verlorenen in zichzelf, en aan de verlorenen laat Hij zien Zijn doorboorde handen en doorboorde voeten. Om dan die zalige bemoedigingen te verkrijgen, hier reeds in dit leven.

Geachte weduwe, de Heere schenke u bij de aanvang en bij de voortgang om maar uw kruis Hem na te dragen. Alle mensenhulp is ijdelheid. *Vest op prinsen geen betrouwen. Maar welgelukzalig is hij, die de God Jakobs tot zijn hulp heeft.* Niet alleen de zegen, niet alleen de hulp van de God van Jakob. Die willen velen wel hebben. Geholpen worden in nood en pijn en smart, dat wil men wel. Maar welgelukzalig is hij, die de God Jakobs tot zijn hulp heeft. Die die God heeft, heeft alles. Maar die die God mist, mist alles.

Ds. Dieleman is niet meer. Het is terecht gezegd: hij was ook een mens. Hij was een mens, vol van gebreken, vol van misvattingen. Och, we weten het allemaal; wij hebben Hem gekend, wij hebben met Hem geleefd. En nu worden zijn gebreken begraven, maar wat van God geweest is, is in de eeuwige heerlijkheid.

Geachte weduwe, de Heere mocht u gedurig willen ondersteunen. Hij mocht u onder Zijn vleugelen verberging willen schenken.

Geachte Kerkeraad, nu is Ds. Dieleman weg, maar de Heere blijft. Hij is gisteren en heden Dezelfde, en tot in eeuwigheid.

Gemeente, gedenk uw voorgangers, die u het Woord Gods gebracht en gesproken hebben. Het zal zijn een reuk des levens ten leven, of een reuk des doods ten dode. Gij reist allen naar de eeuwigheid. Hij heeft bij u gestaan als gij krank waart; hij heeft uw afgestorvenen grafwaarts helpen dragen, uw huwelijken heeft hij bevestigd, uw kindertjes gedoopt. Zijn stem zult gij niet meer horen. Nu gaat er een sprake uit van dit graf, dat u toe roept en zegt: "Bereid uw huis, want gij zult sterven!" En wie weet hoe spoedig! Ieder ogenblik kan de dood ons overvallen, en waar zullen wij ons dan bergen?

De Heere Jezus heeft gesproken in de laatste dagen van Zijn leven, zeggende: "Waakt!" Wij mochten wakende bevonden worden, want wij weten niet in welke ure die dief, de dood ons zal grijpen. O, dat we dan voor- en toebereid mochten zijn. Welgelukzalig is dan het volk, welks God de Heere is. Dat zal straks eeuwig het aardrijk beërven en dat zal God tot zijn deel hebben, hier reeds in dit leven.

Velen denken, dat dat leven straks begint. Maar dat leven begint reeds hier; ze mogen er wel eens van zingen - ook nu als wij wensen te scheiden van deze plaats, na eerst nog, zoals gevraagd is, een versje te zingen, en wel Psalm 89 : 1:

*Van des Heeren goedheid zal ik zingen altijd,
Zijn waarheid zal ik roemen met hart verblijd;
Want 't is openbaar, dat Zijn genade zal blijven
Tot in der eeuwigheid, alzo men ziet beklijven*

*De hemel, die Hij heeft gemaakt om te bewijzen
De zekerheid Zijner waarheid niet om volprijzen.*

Tenslotte dankt een zwager van de overledene, de heer **F. Dekker uit Hoek**, voor de betoonde belangstelling.

Geachte familie, vrienden en belangstellenden!

Namens mijn zuster, mevrouw Dieleman, en de naaste familie, wil ik trachten een woord van dank te spreken. In de eerste plaats de sprekers van deze middag, Ds. Verhagen, Ds. Bel, Ds. Rijksen, Ds. Ligtenberg, Burgemeester Willemsen en Ouderling Waverijn, allerhartelijkst dank voor de welgemeende woorden van troost, die zij in dit middaguur tot ons allen gesproken hebben.

Ook de politie wordt hartelijk bedankt voor de goede regeling en al de zorgen, besteed aan deze begrafenis.

De kerkeraad van Yerseke wordt hartelijk bedankt voor de liefde, waarmede zij hem, hun geliefde herder en leraar, steeds hebben omringd.

Ook allen, die de laatste dagen, in verband met het plotseling overlijden van ons dierbaar familielid, iets hebben verricht om alles in orde te krijgen.

Verder wil ik in enige bijzonderheden treden en wil ik inzonderheid ouderling Butijn en zijn vrouw hartelijk bedanken, omdat zij voor mijn geliefde zuster en haar kinderen zijn als een vader en een moeder. Dat hebben wij zelf gezien en dat zal niemand kunnen tegenspreken. Ik hoop, dat de Heere u vergelden zal naar uw werken, ook in dit opzicht.

Verder wil ik de meisjes hartelijk bedanken, die in deze droeve dagen zich zo zeer met de kinderen hebben bezig gehouden, wat een heel zwaar werk was. Terwijl die kinderen treurden en weenden, hebben zij getracht woorden van troost te spreken. Ada Rottier, Tannie van Dammen, Catrien Steketee en mejuffrouw Witvliet, hartelijk dank namens de familie voor al hetgeen u aan de kinderen van mijn geliefde zuster en zwager hebt gedaan. Wij hopen, dat u zich niet zult onttrekken, maar dat u enige lust zult hebben om nog wat bezig te zijn met die kinderen.

Dan wil ik nog een woord richten tot de gemeente van Yerseke.

Geliefde gemeente, de taak, die op de schouders van mijn zuster is komen rusten door het plotselinge verlies van haar geliefde man en uw geliefde leraar, is bovenmenselijk zwaar. En het is vanmiddag al gezegd, die kan een mens in eigen kracht niet volbrengen. Evenwel staat zij voor de verantwoordelijkheid. En naarmate de kinderen zullen mogen opgroeien, zullen ook hun gebreken voor de dag komen. En nu wilde ik u vragen: hebt dan medelijden met hen en bedenkt steeds, dat het ook mensenkinderen zijn. Want er wordt wel eens op gekeken, en dan wordt gezegd: "Zijn dat nu domineeskinderen?" Maar het zijn ook mensenkinderen.

Betoont steeds de blijken van uw liefde. Vergeet hen niet. Eén onzer geliefde predikanten, ik meen Ds. Ligtenberg, heeft gezegd: "Wanneer de dominé overleden is, dan blijft de weduwe achter in de pastorie." Vergeet toch ook de pastorie niet. En indien het even mogelijk is, brengt ze dan een klein bezoekje. Dat kan toch zo tot bemoediging zijn. Ik hoop niet te veel gevraagd te hebben. Ik hoop, dat de Heere daartoe genegenheid en gelegenheid zal willen schenken. Hiermede geloof ik, dat ik aan mijn opdracht voldaan heb.

Ik wil tenslotte zeggen: Allen, niemand uitgesloten, hartelijk bedankt voor de laatste eer, aan mijn geliefde zwager, Ds. Dieleman, bewezen.

De droeve plechtigheid is ten einde.

Velen werpen vóór het verlaten van het kerkhof nog een laatste blik in de geopende

groeve, waarin het stof van deze alom beminde leraar zal rusten totdat de hemelen niet meer zijn (Job 14 : 12).

"Dit hebben we allemaal voor het laatst"

Mevrouw Dieleman-Dekker vijftig jaar predikantsweduwe

Op een dag liepen ze uit de tuin naar het huis, met een mandje met druiven. Ds. F.J. Dieleman en zijn vrouw. Halverwege het zandpad zette de predikant het mandje neer en zei: *Nou moet ik wat zeggen. Dit hebben we allemaal voor het laatst.* Onmiddellijk moest ik dat geloven, zegt mevrouw Dieleman-Dekker. "Mijn man was niet zo'n prater. Als hij iets nadrukkelijk zei, dan was er iets. Ik dacht: We gaan weg uit Yerseke, mijn man zal wel een beroep aannemen. Het ging zo anders. Enkele maanden later verongelukte de nog jonge predikant. Op maandag 7 februari 2005 was het vijftig jaar geleden.

"Het was een voorbereide weg", zegt mevr. Dieleman. "Stukje bij beetje kwam er meer licht over, vooral door Gods Woord en daden." Al vóór de geboorte van het jongste zoontje, in augustus 1954, sprak ds. Dieleman over losmaking van de gemeente van Yerseke. Over de Nieuwjaarsdienst van 1955 sprak hij: "Hoe kan ik toch de gemeente alle goeds toewensen, als er een scheiding in mijn hart gekomen is?" Tijdens de dienst zelf zei mijn man dat hij ervoer dat de Heere hem losmaakte van de gemeente. Het is door weinigen verstaan. De dag erna nam hij het beroep naar Moerkapelle aan. Maar op vragen van onze dochters waar er voor hen scholen waren en wanneer we zouden verhuizen, kregen ze meest te horen: Dat is nog niet geregeld.

Voorbereiding

Mevrouw Dieleman weet zich de laatste zondag voor het sterven van haar man nog goed te herinneren. "Hij hield een voorbereidingspreek. In Yerseke lagen zielenbanden met Gods volk, mijn man wilde graag nog één keer het Avondmaal bedienen. Die avond preekte hij over de woorden: *Geloofst gij in de Zoon van God?* De preken van die dag raakten m'n hart niet. Toen ik daarmee in de afzondering terecht kwam, kwam er een antwoord uit de psalmen: *Een ziel aan 't stof gekluisterd, beseft Gods daden niet.* Ik moet eerlijk zeggen dat ik vol was van de aanstaande verhuizing naar Moerkapelle. We hadden de pastorie bekeken, ik stelde mezelf al voor waar onze meubels zouden staan."

Op maandagmorgen vertrok ds. Dieleman met zijn auto. Hij zou naar Rotterdam gaan voor een curatorium-vergadering en vervolgens naar Utrecht en Soest om twee gemeenteleden te bezoeken die daar verpleegd werden. "Aan tafel deed hij nog een gebed. Toen was het alsof iemand tegen me zei: *Dit is zijn laatste gebed, dit is zijn einde.*"

Nog hoort mevrouw Dieleman laat op die avond de voetstappen in het grind van de pastorie. Twee ouderlingen kwamen de aangrijpende tijding brengen dat ds. Dieleman bij een spoorwegovergang verongelukt was. Een trein was gepasseerd, de overwachter deed de bomen weer open, maar had een andere trein niet gezien. De auto waarin ds. Dieleman zat, werd vijftig meter meegesleurd. God nam Zijn jonge dienaar op in de eeuwige heerlijkheid.

De dagen na het overlijden kreeg mevrouw Dieleman veel hulp en steun aangeboden. "Vooral ds. L. Rijksen is als een vaderlijke vriend voor ons geweest. Hij stelde voor om alle leden van Yerseke een rouwbrief te sturen. Ik zei: Maar dat kunnen we niet betalen. Heel gevoelvol legde ds. Rijksen uit dat mijn man totaal onschuldig was aan

het ongeval. En dus waren de kosten voor de Spoorwegen. De onschuld van mijn man was nog niet eens tot mij doorgedrongen. Enkele dagen later kwam de directeur van de Spoorwegen het bevestigen toen hij ons gezin kwam condoleren. De overwegwachter stuurde een brief waarin hij om vergeving vroeg. Ik mocht Hem wijzen op de vrijsteden voor de doodslager die niet met opzet schuldig was aan de dood van zijn naaste."

Hoger dan het vele meeleven staat voor mevrouw Dieleman de ondersteuning des Heeren die ze na het overlijden van haar man mocht ervaren. "De Heere gaf me een verkwikkende nachtrust, ik mocht iets beleven van Psalm 3:4-6. Toen de huisarts kwam condoleren, vroeg hij bewogen: Hebt u mij niet nodig? Ik mocht antwoorden: Ik heb zo goed geslapen, want de Heere is goed voor mij. Hij was ontroerd, keek een poosje naar buiten en zei: Mevrouw Dieleman, ik zal altijd voor u gereed staan."

Opa Dekker

De herinnering van mevrouw Dieleman gaat veel verder terug dan de rouwdag in 1955. "Als kind was ik veel ziek. Vaak had ik ontstoken ogen en eczeem door een voedselallergie, maar die kennis had men toen nog niet. Voor mezelf leefde ik in de overtuiging dat mijn ziekte een straf van God was, omdat ik zo slecht leefde." Het was opa Dekker, die meer dan vijftig jaar ouderling was in Terneuzen, die zijn kleindochter moed insprak. "Toen ik vijftien jaar was, kwam de dokter met een speciale zalf voor mijn hoofd. De uitwerking was dat al mijn haar vastkleefde aan mijn hoofd. Het moest eraf. Moeder stond erbij te huilen, ik had twee dikke vlechten. Ik schaamde me zo dat ik niet eens naar de kerk durfde. Ook daar heeft opa me overheen geholpen."

Tijdens de gezelschappen bij opa Dekker werd de jonge Nel daarop wel eens aangesproken. Dat meisje is er ook altijd bij. "Langzamerhand werd ik er een rijke jongeling mee. Dat duurde tot een zondagavond in februari 1940. Opa zou een preek lezen. In zijn gebed zei hij: Heere, U weet waarom deze preek gelezen moet worden, mocht het zijn dat iemand ontdekt wordt wat vrome strikken zijn. Stilletjes dacht ik: dat belooft een zware preek te worden; ik zal mijn best doen om te luisteren. Opa las de preek van ds. H. H. Middel over *de tien melaatsen*. 'De vrome strik tot verderf van duizenden', heet die preek. Ds. Middel verklaart wat de tien melaatsen hadden en zet dat over in het geestelijk leven: ze hadden enige ellendekennis, ze hadden gehoord van Jezus, ze mochten eigenlijk niet komen, maar uit kracht van overtuiging gingen ze toch. Ze riepen: *onrein, onrein*. Ze mochten dichterbij komen. Telkens dacht ik: Ja, dat ken ik ook. Ze gingen allemaal naar de priester, kregen daar een goedkeuring over hun reiniging. En toen bleek dat er maar één terug ging. De andere negen niet. De Heere liet in één ogenblik zien dat ik in mijn hele vrome leven nooit Gods eer, maar altijd mezelf had bedoeld. Wat ging ik toen ontredder de kerk uit. Bij opa gekomen heb ik het boekje van tafel gegrist, om het nog eens na te lezen. Ik dacht dat opa er zelf iets bij bedacht had. Maar dat was niet zo. Het punt was dat mijn onbekeerd zijn ontdekt was."

In die tijd had de jonge Neeltje Dekker al vriendschap met Frans Dieleman. "Hij was opgeroepen voor de mobilisatie. We schreven elkaar brieven, waarin ik vaak over de preken schreef die ik gehoord had. Het waren soms kleine uittreksels. Maar dat stopte toen de preek van ds. Middel werd gelezen. Frans had dat wel in de gaten."

Ondertussen kwam de oorlogsdreiging dichterbij. De verloven, ook die van Frans Dieleman, werden ingetrokken. Daardoor merkten we hoe de oorlog dichterbij kwam. Ik was bedrukt, want ik voelde me zo onbekeerd. En als de oorlog uitbrak, zou het sterven kunnen worden en zo kon ik God niet ontmoeten. Tijdens de biddag van dat

jaar werd er gepreekt over de paarden uit Openbaring. De dominee zei: *Ik hoor de hoefslag van het rode paard van de oorlog al.* Dat bracht mij in de benauwdheid. Dat de dominee ook nog over het witte paard sprak, drong niet eens tot me door."

Op 10 mei 1940 werd de oorlog werkelijkheid. "In grote nood steeg mijn gebed op tot de God des oordeels en des verbonds. De Heere gaf nog opening door Romeinen 6:23: Want de bezoldiging der zonde is de dood, maar de genadegift God is het eeuwige leven, door Jezus Christus onze Heere. Het bidden kreeg een doel. De tekst sprak over zondeloon, maar ook over een genadegift. Eind mei mocht Frans terugkeren naar het ouderlijk huis."

Voorzichtig

Het gezin Dieleman bleef na het sterven van hun man en vader in Yerseke wonen. Heeft mevrouw Dieleman in later tijd wel eens iets gehoord van vrucht op de prediking van haar man? "Na zijn overlijden zijn er meerderen openbaar gekomen als gekenden des Heeren, die mij dat vertelden. Mijn man was er zelf heel voorzichtig in. Hij kreeg wel eens een brief waarin iemand aangaf zo goed geluisterd te hebben. Daar was hij niet eens zo op gesteld. Hij keek de zaak liever na. Soms zei hij: die man luistert niet met droge ogen. Maar dan moedigde hij niet zo aan om te spreken."

Zeven jaar predikantsvrouw, vijftig jaar weduwe.

"Dat is een verschil van dag en nacht", reageert mevrouw Dieleman direct. "Je bent je klankbord kwijt." Ze heeft ook ervaren dat ze een stap terug moest doen, zeker als er een andere dominee komt. "Tot die tijd krijg je geboortekaartjes, maar dat wordt minder. En je kinderen zijn geen domineeskinderen meer. Dat is soms best moeilijk geweest. Je moet afgebracht worden van alle mensen. Dat is tegen het vlees, want je blijft ook mens." Aan de andere kant getuigt de stapel nieuwjaarskaarten ook van belangstelling die de bejaarde predikantsweduwe tot op de dag van vandaag krijgt.

DS. J. HAGESTEIN

Deze levensschets en meditatie zijn gedeeltelijk overgenomen van:
 GODS LEIDING. Levensoverzicht en 10 meditaties door Ds. J Hagestein.
Geroepen - Gelouterd – Geheiligd. W. M. DEN HERTOOG - UTRECHT

GEROEPEN - GELOUTERD - GEHEILIGD

Om iets uit het geestelijk leven en de strijd, daaraan verbonden, van mijn man te schrijven, heb ik het voorrecht om hem zelf voor een groot deel te kunnen laten spreken, nadat hij gestorven is. Eerst volgt hier dan een uittreksel uit enkele brieven, die hij mij in 1946 schreef.

Als kind van 5-6 jaar waren er indrukken van dood en eeuwigheid in mijn ziel, maar ik dacht in eigengerechtigheid God te kunnen ontmoeten. Dit duurde tot mijn 11e jaar, waar het de Heere behaagde mijn ogen te openen voor de staat mijner ellende onder een predikatie over deze woorden. "En zij was een zondares." Daar werd alle rust mij opgezegd. God te moeten ontmoeten en niet te kunnen, dag noch nacht was er rust meer. 's. Avonds werd ik dan schreiende gevonden, niet te kunnen of durven gaan slapen, o, het moest eens eeuwigheid worden, en dan voor eeuwig verloren.

Ik hoorde in die tijd een gesprek van een kind des Heeren bij ons thuis, waarin hij o.a. sprak hoe de zonde te doen hem bit- ter geworden was, omdat hij zag, dat de Heere daardoor gekrenkt werd in Zijn eer. Daarom, de Heere moest aan Zijn eer komen, en dat ging boven zijn zaligheid. Dit had bij mij deze uitwerking, dat ik van de vroege morgen tot de late avond ging werken om de Heere te bevredigen, maar als ik één gebod overwon, was ik er twee achteruit. O, dat werken om toch maar zelf iets toe te brengen. Daarna brak de tijd aan, dat ik ervaren mocht: "Ik zal ze lokken, maar daarna, voeren in de woestijn." Daar krijgt hij zichzelf te zien, zodat ik als een uitgewerkte voor de Heere ben neergevallen.

Er wordt weleens gezegd, *bij de eerste ontdekking God kwijt te zijn*. Op die plaats was ik 17 jaar, en daar werd een worsteling geboren. God kwijt en Hem niet te kunnen missen. Daar riep ik uit: "Heere, ik kan U niet meer missen, mocht Gij U Zelf aan mij openbaren." Daar daalde de Heere in mijn ziel af met de woorden uit Rom. 9 : 13: "Jacob heb Ik liefgehad en Ezau heb ik gehaat." Die liefde, die daar in mijn ziel daalde, kan ik niet beschrijven. Ik moest uitroepen: *waarom ik, Heere, en dat aan zulk één.*

De bestrijding bleef hierop niet uit, want het laatste gedeelte van de tekst was voor mij bestemd, zo dacht ik diefstal te hebben gepleegd. De Heere verlost mij uit deze benauwdheid door middel van een gelezen predicatie.

Een andere strijd en aanvechting stond mij te wachten, want de vorst der duisternis viel mij aan, dat ik tegen genade in gezondigd had, dat was, zo dacht ik, de zonde tegen de Heilige Geest. Die benauwdheid is niet te beschrijven. Ik las er boeken over, van vóór tot achter, maar vond geen rust voor mijn ziel. Ik riep uit: "Was ik maar nooit geboren, en zocht een einde aan mijn leven te maken, maar de Heere trad tussenbeide en sprak tot mijn ziel: "Ik heb u bij uw naam genoemd, gij zijt Mijne."

O, die eeuwige liefde, terwijl ik dit schrijf, moet ik wel uitroepen: *o, lieve Heere, en dat voor mij*. Toen heb ik met David mijn bed doornat gemaakt met mijn tranen, niet dat ik zalig was, maar ik kon nog weer zalig worden.

Steeds ging dieper de ontdekking, de hemel gesloten, en een vertoornd God boven mij. Het gebed keerde in mijn boezem terug. Ik bestormde de hemel, en het enige antwoord was in mijn ziel: Indien Ik het bloed zie, zal Ik u voorbij gaan, zodat ik uitriep: "Ach, Heere, past dat bloed toe aan mijn ziel," en het antwoord was: "U, dan, die gelooft, is Hij dierbaar."

Dit was een tweede zaak, want ik nam ongeloof waar in mijn hart, alles werd afgesneden voor mijn ziel, en ik riep uit in de benauwdheid des harten: "Ik word onderdrukt, wees Gij mijn Borg. Het was toen Gods tijd, want onder een predicatie uit Hoogl. 5 : 10: "Mijn Liefste is blank en rood, Hij draagt de banier boven tienduizend", werd mij de Middelaar ontdekt, en daarmee mijn schuld bedekt door Zijn dierbaar bloed. O, die zaligheid, die zaligheid, als ik toen niet gesproken had, dan zouden de stenen gesproken hebben, alles was vrede, en ik kon geen zonde meer vinden.

Nu ligt daar weer een tijd tussen en moet ik ervaren dat (aan mijn zijde) een bedekte schuld geen vergeven schuld is. Mijn leven is daarop gericht om in een verzoende betrekking met God te komen tot het: "Abba, lieve Vader". Dit gaat door een weg van dieper ontdekking, omdat het volk weten mag uit wat voor nood zij verlost zijn. Het is nu zo, dat we met Job wel eens mogen uitroepen: Ik zal Hem zien, en geen vreemde, neen, dat volk zal geen vreemde God ontmoeten, en in alle moeite en strijd mag ik pleiten op de toezegging des Heeren: "Gedenk aan 't woord, gesproken tot Uw knecht, waarop Gij mij verwachting hebt gegeven." Al zou mij alles ontvallen, mag ik stamelen met de bruid: "Al gaf iemand al het goed van zijn huis, voor die, door de Heere gewerkte liefde, ik zou hem ten enenmale verachten."

Nu wil ik proberen nog iets te schrijven over de toestand, die ik beleefd heb met het sterven van mijn vader. Als ik in die zaken kom, is er bij mij geen droefheid, maar aanbidding. Mijn vader leefde de laatste week in de toestand van Psalm 32 : 4 ber. en was van alles los gemaakt. Voor ons was hij op 't onverwachts heengegaan, en nu was het eeuwigheid en had hij God ontmoet. Met kracht kwamen mij de woorden uit Jes. 63 : 8 in mijn ziel: "Zij zijn immers Mijn volk, kinderen die niet liegen zullen. Alzo is Hij hun geworden tot een Heiland." 'k Had zo graag van mijn vader nog gehoord, dat hij in Christus geborgen was, daar was ik zo mee bezig en wat ik daarin die nacht doorleefd heb, zal geen leed uit mijn geheugen wissen.

Ik liep de Heere aan als een waterstroom, en Hij heeft Zich tot mij geneigd, mij wijzende op de poort des Heeren, daar zullen de rechtvaardigen door ingaan, hoe nu mijn lieve vader door de gerechtigheid van Christus ingegaan was. Daar werd, o eeuwig wonder van genade, mijn ziel mede ingesloten, beiden gewassen door dat dierbaar bloed, en, daar ik altijd gemeend had, mijn Vader nooit te kunnen missen, mocht ik hem nu kwijt raken in God en Zijn Naam met Job prijzen: "De Heere heeft gegeven, de Heere heeft genomen, de Naam des Heeren zij geloofd." Wat er plaats greep in mijn ziel, ach, ik kan er maar van stamelen. Midden in de nacht welde het uit mijn ziel op en moest ik gaan zingen:

*"Maar blij vooruitzicht dat mij streelt,
Ik zal, ontwaakt, Uw lof ontvouwen,
U in gerechtigheid aanschouwen,
Verzadigd met Uw Goddelijk beeld".*

Toen kon ik niet meer, maar zonk weg in de uitroep: "O, dierbare Heere Jezus, o dierbaar bloed, en dat voor mij! Het was maar in mijn hart:

*"Want na de dood is 't leven mij bereid,
God neemt mij op in Zijne heerlijkheid".*

Ik leefde als 't ware niet meer op de aarde, mijn wandel en leven was in de hemel. Het heimwee, verlangen van mijn hart, was nu geworden om de Koning volmaakt in Zijn schoonheid te aanschouwen. Het was steeds in mijn ziel: "Kom Heere Jezus, ja, kom haastelijk," maar onze leraar zei: "Als de Geest ook mede gaat bidden, zal het gebeuren," doch de Heere had nog werk op aarde voor mij bestemd.

'k Heb in die dagen tegen allen die een even dierbaar geloof verkregen hadden, mogen getuigen, wat de Heere gedaan had. Mijn ziel was als een gewaterde hof. Het was een zware gang voor mij, toen ik mijn vader weggedragen zag tot in de schoot der aarde. Niet voor het vlees, maar dat hij mij vóórgegaan was, en ik weer terug moest het leven in. In die zalige zielsgesteldheid mocht ik nog lang dagelijks verkeren met een levendig uitzien naar de dag der verlossing. Totdat de Heere (in dat zelfde jaar 1945) de roeping tot het predikambt bij vernieuwing met kracht op mijn ziel bond.

Tot zover schreef mijn man, en nu wil ik trachten iets te schrijven wat mijn man mij verteld heeft, aangaande zijn roeping en het verdere van zijn leven.

Als kind op de schoolbank lag de begeerte tot het predikambt al diep in zijn hart, want toen de onderwijzer aan de kinderen vroeg wat voor vak ze zouden kiezen, zei mijn man: "Schilder, mijnheer". In zijn hart antwoordde hij: "Predikant", maar wilde dit voor niemand weten. Zo heeft hij met die keuze gelopen tot zijn 17e jaar. Toen riep hem de Heere tot dit gewichtnolle werk met de woorden uit Ezech. 3 : 17: "Mensenkind, Ik heb u tot een wachter gesteld over het huis Israëls, zo zult gij het woord uit Mijne mond horen, en hen van Mijnentwege waarschuwen".

Na deze woorden kwam er grote vreze en werd het als bij Mozes: "Och Heere, ik ben geen man, wel ter tale, want ik ben zwaar van mond en zwaar van tong". Maar de Heere sprak: "Gij zult mijn getuigen zijn." Welk een strijd en vreze kwam er over deze zaak ook op kerkelijk gebied, totdat de Heere Zelf de weg baande en mijn man met volle vrijmoedigheid belijdenis mocht afleggen in onze gemeente.

Tijdens een ernstige leverziekte in de winter van 1945, waarvan mijn man de dokter in de gang tegen zijn moeder hoorde spreken, dat zijn toestand hopeloos was, kwam de Heere weer bij vernieuwing de roeping op 't hart te binden met deze woorden: "Hij, Die u roept, is getrouw, Die het ook doen zal." Vervolgens: "Gij zult niet sterven, maar leven, en de daden des Heeren vertellen."

"Moeder," zo sprak hij, "schrei niet, dat is een mens, die tot u gesproken heeft, maar de Heere spreekt tot mijn ziel anders. Ik word weer beter, ik moet nog gaan prediken en in 't huwelijk treden vóór ik sterf."

De Heere heeft dit bevestigd, want in september van datzelfde jaar werd mijn man toegelaten tot de Theologische School, en daar de nood groot was in de vele vacante gemeenten, werd hem het andere jaar reeds preekconsent verleend.

De 1e Kerstdag preekte mijn man voor 't eerst in Rilland-Bath, en 's Zondags daarop in Andijk, waar hij met zielsgenot en veel opening mocht spreken. Ik zal het nooit vergeten, hoe hij toen wenende naar mij toe kwam met de woorden: "Wat heeft de Heere het wèl gemaakt, we hebben met elkander in de consistorie samen geweend vanwege de liefde Gods".

Menigmaal heeft hij ook in zijn studententijd met een verrassend God te doen gekregen, want hoe benauwder hij vaak wegging 's zaterdags, des te opgetogener en roemende in zijn God kwam hij 's maandags terug.

Zo gebeurde het ook op een Goede Vrijdagavond, toen hij in IJsselmonde gepreekt had, dat hij op de terugreis zijn stem bijna niet kon bedwingen, omdat het maar

jubelde in zijn hart: "'k Zal eeuwig zingen van God's goedertierenheên!"

Ook voor het natuurlijk leven kwam de Heere de begeerte zijns harten te vervullen, daar we 27 mei 1947 in 't huwelijk mochten treden. Onze trouwtekst was uit Ps. 48, vers 15: "Want deze God is onze God eeuwiglijk en altoos: Hij zal ons geleiden tot de dood toe." Dit heeft de Heere tot hiertoe betoond. We hebben mogen ervaren, dat ons huwelijk in Zijn gunst was.

In juni '48 werd mijn man beroepbaar gesteld en nam uit 12 beroepen, na veel strijd, het beroep aan naar de gemeente IJsselmonde. 21 oktober d.a.v. deed hij zijn intrede met een predicatie over Rom. 1 : 16a: "Want ik schaam mij des Evangelies van Christus niet; want het is een kracht Gods tot zaligheid een iegelijk, die gelooft."

Na korte tijd begon zich de ernstige ziekte te openbaren, zodat hij al spoedig gebruik moest maken van een wandelstok. Wat een zelfverloochening en lijdzaamheid moest in die weg geleerd worden. Als hij in de week gepreekt had, en vermoeid uit 't station de bus niet meer kon halen vanwege de verlamming in 't linkerbeen, en dan een half uur moest wachten op de volgende, kwam hij wel eens moedeloos thuis. Kort daarop bood een vriend hem aan, hem elke week een avond met z'n auto te rijden waar gepreekt moest worden. Hij heeft dat twee jaar lang met volle toewijding en liefde gedaan.

De beste tijden en ogenblikken waren meest voor hem op de kansel, dan liet de Heere Zich vaak niet onbetuigd, en zei hij dikwijls: "'k Had zó weggekund."

Zijn arbeid was hem lief, en in 't bijzonder was hem de jeugd op 't hart gebonden. Hij sprak dan ook in elke prediking de kinderen aan. Wederzijds mocht hij ook veel liefde van de jeugd der gemeente ondervinden, en had hij een grote plaats in hun hart. Heel graag catechiseerde hij dan ook, welk werk, naar we geloven mogen, niet ongezegend is gebleven.

Ook mochten we de vruchten op de bediening des Woords vernemen, en wat deed het hem goed, als hij zulke arme en nooddriftigen hoorde spreken. Het gebeurde toen er een beroep uit Goes kwam, dat na de dienst een vrouw naar de kansel liep en zei: "Dominee, zal u alstublieft niet hier vandaan gaan, want elke zondag spreekt u wat er in de week in mijn hart is geweest." Vóór wij uit IJsselmonde vertrokken, werd zij uit dit leven geroepen om eeuwig God groot te maken, die, naar haar getuigenis, naar zulk een ellendige had omgezien.

Intussen begon de ziekte van mijn man toe te nemen, zodat bij de verlamming in het been ook de ogen zeer slecht werden, en het spreken moeilijk voor hem werd.

In December 1951 zag hij zich genoodzaakt zijn emeritaat aan te vragen, wat hem door de classis eervol werd verleend.

Oudejaarsavond preekte hij een afscheidswoord uit Jeremia 17, vers 16. "Ik heb toch niet aangedrongen, meer dan een herder achter u betaamde; ook heb ik de dodelijke dag niet begeerd. Gij weet het, wat uit mijn lippen is gegaan, is voor Uw aangezicht geweest."

Toen brak een zeer moeilijke tijd voor mijn man aan, als het zondag was, en dan niet te kunnen preken, dat verteerde hem bij tijden. Enkele malen heeft hij daarna in Zeeland de vacante gemeenten kunnen dienen. Dit ging wel zeer gebrekkig, maar daar was zulk een grote wederzijdse liefde om te horen, en bij mijn man om te preken, dat dit alle hinderpalen overwon. Er werd dan een stoel met verhoging eronder in de kansel gezet, en liefdevol en voorzichtig werd mijn man daarin geholpen. Als hij

uitgerust was na de dienst, werd hij weer op een stoel in de auto gedragen. Mijn man kon bijna geen afstand van zijn werk doen.

Zo was het 1e Kerstdag, dat hij 's morgens bad: "Heere, het is misschien niet verantwoord voor mijn lichaam, maar mag ik alstublieft nog éénmaal het Kerstevangelie prediken? Mijn hart brandt van liefde om het te mogen doen."

Dit was in Oudewater, waar de Heere hem de kracht verleende nog tweeënmaal anderhalf uur te preken naar de lust zijns harten. Wij mogen wel zeggen, dat de inhoud van zijn prediking altijd was: "Jezus alléén!"

Zo was er een einde gekomen aan zijn zes-jarige arbeid, welke hij op 1e Kerstdag 1946 als student mocht beginnen, en ook 1e Kerstdag 1952 moest beëindigen.

In mei 1953 vertrokken we van IJsselmonde naar Vlaardingen, waar liefdevolle hulp van een broer en zuster van mijn man ons wachtte, wat dagelijks dringend nodig was. Zo verlieten wij de plaats, waar mijn man o.a. moest leren, dat een dienstknecht niet meerder is dan zijn heer, noch een gezant meerder dan die hem gezonden heeft. Hij mocht de voetstappen van zijn Meester leren drukken en zijn weg heeft hij éénmaal in een predicatie vervat uit Psalm 77, vers 20 en 21. *Uw weg was in de zee, en Uw pad in grote wateren, en Uw voetstappen werden niet bekend. Gij leiddet Uw volk als een kudde door de hand van Mozes en Aäron.*

Deze preek deed het volgende uit ons hart en pen vloeien:

*"Jonge, trouwe kruisgezant,
God leidt u met trouwe hand
Door deez' onbekende wegen,
't Schijnt voor u nu alles tegen,
Naar het lichaam en de ziel
Wat ge nu te beurte viel!"
Doch wij mochten 't van u horen
Dat, wie God heeft uitverkoren
Veelal diepe wegen wacht,
Vaak het pad in donk're nacht.
Zo ging 't Israël van weleer
Aan de rand van 't rode meer;
Waar hun hoop en moed vervloog
Maakte God de zeeën droog.
Veilig werden zij geleid
Naar het land voor hen bereid
Mocht gij door 't geloof hen volgen,
Wetend, niets is God verborgen,
Hij lag Zelf dit kruis mij op,
Liefde stuurt mijn weg en lot
Jezus ging u éénmaal vóór.
Volg Hèm, in dit diepe spoor.
Nu verenigd in Zijn lijden,
Straks voor eeuwig in verblijden!"*

In onze geboorteplaats is de verlamming geheel gaan doorwerken. Toen we er kwamen, was het al zover, dat hij van 't bed in de rolstoel gezet moest worden. De tijden van zitten werden steeds korter. Na twee jaar kreeg mijn man een attaque, waardoor de linkerkant geheel verlamde. De spraak ging langzamerhand geheel weg,

maar de rechterhand bleef tot het laatste toe goed, zodat hij nog op een letterkaart aan kon wijzen, wat hij ons zou willen vertellen.

Eind 1955 kon hij zijn bed niet meer verlaten. Er kwam bij vernieuwing een lijdensweg, wat een half jaar duurde, doordat er wonden kwamen van 't liggen. Dit is weer beter geworden, en het laatste levensjaar heeft hij zonder pijn mogen doorbrengen. Zijn grootste moeilijkheid was het slikken, zodat ik hem met de grootste voorzichtigheid moest voeren.

De laatste dag ging er niets meer door, en toen de dokter over een voedingsapparaat sprak, schudde hij met zijn hoofd van *neen*. 't Was ook niet meer nodig, want die plaats wachtte hem al spoedig waarvan geschreven staat: "Zij zullen niet meer hongeren en zullen niet meer dorsten."

Als we dit alles overdenken, kunnen we niet nalaten te schrijven hoe mijn man onder dit alles gesteld was. Tot roem van Gods genade mogen we getuigen wat we van hem vernamen:

*"Mijn ziel is in mij als een kind gespeend,
En heeft zich met Uw wil vereend."*

Menigmaal heeft de Heere, door middel van de kerktelefoon, zijn ziel verkwikt, ja, bij vernieuwing hem de Borg doen eigenen onder een predicatie uit 2 Korinthe 8 : 9, dat Hij om uwentwil is arm geworden, enz. De tranen vloeiden rijkelijk vanwege de liefde tot de Heere Jezus. Wat heeft hij veel van die liefde mogen ervaren. Hij stamelde maar: "Om mijnentwil, en dat voor mij!" Veel mocht mijn man in de gemeenschap des Heeren verkeren. Zo ook eens met de woorden uit Ps. 73 : 28: "Maar mij aangaande, het is mij goed nabij God te wezen."

Wat verlangde hij toen ontbonden en met Christus te zijn, maar hij moest Gods raad uitdienen, en door Zijn genade ging er een sprake van dit ziekbed uit.

Veel medeleven mochten we ondervinden en tijdens die bezoeken maakte mijn man dan gebruik van de letterkaart en wees dan altijd aan: "God is goed." Hem aan te prijzen, al kon het niet meer met de mond, was de grootste lust zijns harten.

De Heere vergunde hem ook een aanhoudend gebedsleven. Alle zaken, hem bekend, mocht hij voor de troon der genade neerleggen en de uitkomsten bleven ons niet onbekend. Die in banden waren, werden in ruimte gesteld, in uitwendige moeilijkheden er dóór geholpen. Voor leraar, gemeente en kerk, zijn er vele gebeden opgezonden, en de Heere heeft naar Zijn belofte alles vervuld. "Eis van Mij vrijmoedig", was het woord van de Heere geweest tot zijn ziel, en daar was hij onder vernederd en vertederd.

In die gesteldheid des harten mocht hij tot het laatst van zijn leven verkeren. De laatste zondag van zijn leven hebben wij er ons over verwonderd, dat hij wist, dat het zondagmorgen en kerktijd was. De dag ervoor, lag hij uren bewusteloos en gaf de dokter weinig hoop meer. Om tien uur maakte hij een beweging met zijn hand en gaf daardoor te kennen dat hij wilde luisteren. Hij heeft het mogen doen met een hemelse blijdschap op het gelaat.

Nooit zullen we dat gebed en die preek kunnen vergeten, waar onze leraar onder de indruk van het spoedig heengaan van zijn geliefde vriend en broeder verkeerde. Dit was de laatste preek, die hij heeft mogen horen. 's Avonds ging het niet meer.

De ziekte nam toe, en 18 oktober 1957, vrijdagsavonds, kwart vóór elf, ging hij rustig, met een kreet van verwondering (waar zijn stem een ogenblik terug kwam) de eeuwige zaligheid in. Daar zal het lied begonnen zijn, waarmee hij meestal zijn preek beëindigde: "*Door U, door U alléén, Om 't eeuwig welbehagen.*"

Begrafenis Ds. J. Hagestein te Vlaardingen, 31 oktober 1957

Op woensdagmiddag 23 oktober j.1. is wijlen ds. J. Hagestein op de Algemene Begraafplaats te Vlaardingen ten grave gedragen.

Vooraf vond in het kerkgebouw aan het Westnieuwland een korte dienst plaats, waar het woord werd gevoerd door de pastor-loci ds. H. Rijksen. Deze predikant bepaalde de grote schare bij de zaligspreking uit Openbaring 14 vers 13: *"En ik hoorde een stem uit de hemel, die tot mij zeide: Schrijf: Zalig zijn de doden, die in de Heere sterven, van nu aan. Ja, zegt de Geest, opdat zij rusten mogen van hun arbeid, en hun werken volgen met hen."*

Deze aangrijpende dienst begon met het zingen van Psalm 89 vers 19 en 8:

"Gedenk, o Heer, hoe zwak ik ben, hoe kort van duur."

En vers 8: *"Gij toch, Gij zijt hun roem, de kracht van hunne kracht"*.

Geachte weduwe, mevrouw Hagestein, en verdere familie en verdere aanwezigen, wij worden straks geroepen om uw geliefde man en zoon en verdere betrekking en onze geliefde vriend en broeder ten grave te dragen.

In de kracht van zijn leven, op 43-jarige leeftijd, heeft de Heere hem - naar wij mogen geloven - weggenomen uit de strijdende kerk en opgenomen in de triomferende kerk.

Hoe is het in zijn leven vervuld, wat beleden is in Psalm 77: Gods weg is in het heiligdom! Zijn weg was in de zee en zijn pad door diepe wateren. Immers, slechts korte tijd heeft hij in de ambtelijke dienst mogen werkzaam zijn. Op 31-jarige leeftijd werd hij in 1945 toegelaten tot de Theologische School, terwijl hij in juni 1948 kandidaat mocht worden.

Uit de 12 beroepen, die op hem werden uitgebracht, heeft hij dat van IJsselmonde aangenomen, waar hij op 21 oktober 1948 werd bevestigd en intrede deed.

Slechts ruim drie jaar mocht hij echter deze gemeente dienen. Immers, toen werd hij op dokters advies genoodzaakt emeritaat te nemen, wat hem op 3 December 1951 eer- vol werd verleend door de classis Rotterdam.

Als emeritus heeft hij nog in 1952 enkele malen het Woord mogen bedienen, voor het laatst op 1^e Kerstdag in Oudewater, maar toen was het uitdragen van het Woord geheel ten einde. Hij kwam op zijn ziekbed te liggen en heeft zo de laatste jaren van zijn leven bij ons in de gemeente Vlaardingen doorgebracht en wij hebben het menigmaal er varen, dat hij niet vergeefs leefde, Wij hebben wel eens ge- zegt tegen hem: de Heere geeft de één van Zijn knechten werk het Woord uit te dragen, maar al kunt u het Woord niet uitdragen, u leeft niet vergeefs, waar wij menigmaal mochten ervaren, dat hij de noden van Gods Kerk en ook van onze gemeente hier ter plaatse mocht dragen in de weg des gebeds en wij mogen geloven dat thans aan hem vervuld is geworden het woord, waarbij wij nu een ogenblik willen stil staan en dat u beschreven vindt in het u voorgelezen Schriftgedeelte: Openbaringen 14 : 13:

En ik hoorde een stem uit de hemel, die tot mij zeide: "Schrijf: zalig zijn de doden die in de Heere sterven, van nu aan. Ja, zegt de Geest, opdat zij rusten mogen van hun arbeid; en hun werken volgen met hen."

In dit Woord beluisteren wij een *zaligspreking*. Het is echter een gans bijzondere zaligspreking. O, een heel andere als wij gewoon zijn van de lippen des Heeren te vernemen, want hier in deze tekst worden de doden zalig gesproken. Die stem uit de hemel, die het Johannes toeroept: schrijf: zalig zijn de doden, die in de Heere sterven, en de Heilige Geest, Die het nog eens bekrachtigt: ja zalig, opdat zij rusten mogen van

hun arbeid; en hun werken volgen met hen.

Johannes hoort een stem uit de hemel: *en ik hoorde een stem uit de hemel*, staat er en daar moeten wij niet overheen lezen. Als hier een stem uit de hemel spreekt van zaligheid. en hemelleven voor een mens, dat is een wonder, een eeuwig wonder, want naar recht is onze plaats niet in de hemel, in de zalige gemeenschap van God, maar in de hel, waar wening der ogen en knersing der tanden is. En daarom, het is niet vanzelfsprekend dat een mens zalig wordt, nee, dat is een wonder, een eeuwig wonder van genade, wat de Zoon van God het leven heeft gekost, Hem bloed heeft doen zweten en Hem de last van God's toorn heeft doen dragen!

En ik hoorde een stem uit de hemel. Mijn hoorders, heeft u die stem uit de hemel in uw leven gehoord, door het Woord van God tot u komende in de toepassing des Geestes? Dan heeft die stem u eerst gesproken van uw verlorenheid in misdaad en zonde en dan is er een tijd in uw leven gekomen, dat ge met de tollenaar uw ogen niet dorst opslaan naar de hemel.

Johannes moet het opschrijven. Het is immers een woord, uitnemend van inhoud, dat een mens zalig kan worden. Wat moet Johannes opschrijven?

Dat de doden, die in de Heere sterven, zalig zijn. Hier wordt bedoeld op de gemeenschap met Christus. Christus heeft de dood ontbonden, de prikkel des doods weggenomen. Doch om de vruchten van deze doodsoverwinning te smaken is het nodig in Hem te zijn.

Voor Gods Volk is het zo noodzakelijk de bewuste geloofsvereniging met Hem deelachtig te worden. Alles komt er op aan of wij een nieuw schepsel in Christus Jezus zijn geworden. Dat in-zijn in Christus geeft vruchten ook voor het leven.

Wij geloven dat ds. Hagestein daar ook wat van heeft ervaren. Op zijn ziekbed lag hij als een toonbeeld van lijdzaamheid. Het is een vrucht uit Christus om door lijden gelouterd te worden. Diegenen, die in Christus sterven, na in Hem en uit Hem geleefd te hebben, zijn zalig van nu aan. Die zaligheid, die Gods kerk aanstonds na hun sterven wacht, kan hen hier met heimwee vervullen. Het is een rijke troost, wanneer wij aan de geopende groeve van Gods kinderen staan, opwaarts te mogen blikken en in te leven de jubelzang des levens van hen, die zijn afgereisd naar het Vaderland.

*Hun blijdschap zal dan, onbepaald,
Door 't licht, dat van Zijn aanzicht straalt,
Ten hoogste toppunt stijgen.*

De Heilige Geest komt dit getuigenis van de stem uit de hemel te bekrachtigen en spreekt in het hart van Johannes het Amen uit van hetgeen de stem uit de hemel zegt. Het Amen van Gods Geest wekt de hoop op. Het *Amen des Geestes* op Gods beloften, maakt het hart vast en het geloof verzekerd. De Geest brengt niet alleen eigen zekerheid mee in het hart van Gods gekenden, maar ook eigen zaligheid.

Ja, zegt de Geest, opdat zij rusten van hun arbeid. Letterlijk staat er: *van hun moeite.* Gods kinderen kunnen moe zijn van het strijden, het lijden, hun zorgen, hun zonden, van zichzelf. Maar dan zullen zij rusten van hun moeite. Dan zullen alle dissonanten uit dit leven opgelost worden in het eeuwig Hallelujah, dat onafgebroken de zalen des hemels doorruist.

En hun werken volgen met hen. God is niet onrechtvaardig, dat Hij niet zou belonen de arbeid der liefde. Die beloning is uit genade, niet uit verdienste. Want niet onze

werken, maar Uw werken, niet mijn tranen, maar Uw bloed, dierb're Jezus, redt en zaligt mij. Dat geldt ook voor onze overleden broeder. Niet alleen voor het werk in zijn korte ambtsperiode, maar ook daarna. Dag en nacht heeft hij de noden van Gods Kerk opgedragen, spreker heeft dit zelf in de praktijk mogen ervaren.

Mevrouw Hagestein werd toegewenst, dat ze daar veel op mag zien. Dan zal het gemis te dragen zijn. Dat de Heere het waar make: *Ik ben uw schild, uw loon zeer groot*. Om met Zijn wij verenigd te zijn, ook in deze weg. Om achter Hem aan te komen, daar Hij weet wat nuttig en nodig is.

De Heere beware U voor opstand en voor moedeloosheid. Als het goed ligt, dan is hij U slechts voorgedaan. De eeuwigheid zal nodig zijn om van Gods wegen te zingen.

Ook de verdere familie werd Gods bijstand toegewenst. De aanwezigen werden er op gewezen, dat er tweeërlei sterven zijn. "Heden zo gij Zijn stem hoort, verhardt U niet, maar laat U leiden". De Heilige Geest geeft het Gods kinderen, om over de dood, ja om door de dood heen te zien. De Heere geve dat ons levenseinde moge zijn, zoals dat ook bij de overledene was. Ds. Rijkssen eindigde zijn toespraak met het uitspreken van het lievelingsvers van wijlen ds. Hagestein: *U looft d' apostelschaar in heerlijkheid, o Heer!*

... Zoekt uw roeping en verkiezing vast te maken, want dat doende zult ge niet struikelen. En dan geve de Heere dat het het levensdevies moge zijn van al de Zijnen, gelijk dat ook menigmaal bij hem mocht zijn, uw geliefde overledene, dat vers van Mr. Cheyne:

*"Nu reis ik getroost, onder het heiligend kruis,
Naar het erfgoed daarboven, naar het Vaderlijk huis.
Mijn Jezus geleidt mij door de aardse woestijn,
Gestorven voor mij, zal mijn zwanenzang zijn."*

Ja, dan eindigen wij met datgene wat het lievelingsvers was van onze overledene:

*"U looft d' apostelschaar in heerlijkheid,
O Heer' profeten, martelaars vermelden daar Uw eer.
Door heel Uw Kerk wordt steeds, daar boven, hier beneden
In strijd en zegepraal, Uw grote Naam beleden.
Zij looft, o Vader, U, oneindig in vermogen,
Onpeilbaar in verstand, onmeetbaar in meedogen."*

En dan zal daar het huwelijk voltrokken worden tussen Jezus en Zijn lieve bruid; waar het hier maar ondertrouw was, dan zal het daar eeuwige bruiloft zijn, want zalig zijn de doden die in de Heere sterven, ja zalig, van nu aan tot in der eeuwigheid.

Amen.

Psalm 17:8.

*Maar (blij vooruitzicht, dat mij streelt!)
Ik zal, ontwaakt, Uw lof ontvouwen,
U in gerechtigheid aanschouwen.
Verzadigd met Uw Godd'lijk beeld.*

Onder de aanwezigen merkten we nog op verschillende predikanten en vier studenten die de studenten van de Theologische School vertegenwoordigden.

Na de dienst in het kerkgebouw begaven de vele aanwezigen zich naar de begraafplaats. Nadat ook de familie daar was aangekomen, en men zich, voor zover dat mogelijk was, om het geopende graf geschaard had, werd allereerst het woord gevoerd door de nestor onzer predikanten, ds. A. Verhagen, die stilstond bij de gelijkenis van de wijngaard. *Kan Ik niet met het Mijne doen, wat Ik wil*, zeide de heer des wijngaards, toen alle arbeiders, zowel zij die vroeg, als zij die laat tot de arbeid waren geroepen, een penning ontvingen? Hoe is dat ook aan broeder Hagestein bevestigd. Hij heeft slechts kort kunnen arbeiden, maar wij mogen wel zeggen: Hij is verlost. God heeft hem welgedaan en hij heeft de kroon mogen werpen voor de voeten van het Lam.

Om des tijds wil zag Ds. L. Rijksen af van zijn voornemen om te spreken, waarna Ds. Alberts emeritus predikant in de Chr. Geref. Kerk, als vriend sprak.

Wat is het groot, zei hij, dat God Zijn liefde ook heeft willen uitstorten in het hart van onze geliefde vriend en broeder Hagestein. Het was die liefde, die zijn hart met grote ootmoed en lijdzaamheid heeft vervuld. Als wij vroeger op de catechisatie spraken over de zelfovergave van de Heere Jezus Christus, reageerde hij vaak met tranen in de ogen. Menigmaal heb ik hem tijdens zijn ziekte mogen bezoeken en met bewondering heb ik hem dikwijls gadegeslagen. Niemand heeft hem ook beter kunnen verzorgen, dan u deed, mevr. Hagestein, en dat hebt U kunnen doen door de kracht, die God U schonk. De Heere schenke ons allen een nederig hart. God alleen is groot en daaraan heeft de zondaar zijn zaligheid te danken. *Door u, door U alleen om 't eeuwig wig welbehagen.*

Tenslotte heeft een zwager van de overledene. Ds. N. de Jong, Chr. Geref. predikant te Katwijk gesproken.

Allereerst dankte hij Ds. H. Rijksen, voor zijn getrouw bezoek tijdens de ziekte. Het woord, dat U in de kerk sprak, was uit ons hart gegrepen. God zelf moge het bevestigen. Ook Ds. Verhagen en Ds. Alberts werden dank gebracht voor hun ernstig en welmenend woord.

Voorts werden woorden van dank gesproken jegens de doktoren en de verpleegsters, die Ds. Hagestein hadden verzorgd. In een ernstig slotwoord bepaalde hij de aanwezigen bij het opschrift op het keizerlijk graf te Wenen: *Hier rust Eleonora Magdalena Theresia, een arme zondares*. Het is nodig, dat wij door Woord en Geest daar allen mede bekend gemaakt worden. Voor God zijn we allen gelijk. Paulus zegt: Wij hebben allen gezondigd en derven de heerlijkheid Gods en worden om-niet gerechtvaardigd, uit Zijn genade, door de verlossing die in Christus Jezus is. Die twee zaken moeten we leren kennen.

Nadat op zijn verzoek nog gezongen was Ps. 118: 10. *Dit is, dit is de poort des Heeren*, verlieten allen de dodenakker.

Schets uit het leven van ds. J. Hagestein en

De ervaring van Helena Hoogerwerf

Oude Paden, 1 maart 2014.

Door L. Vogelaar

Een boodschap op het letterbord

Ds. J. Hagestein getuigde nog toen hij niet meer spreken kon. "God is goed". Letter voor letter wees ds. J. Hagestein het aan op een letterbord. Praten kon hij niet meer, maar deze boodschap maakte hij steeds weer duidelijk. Met zijn rechterhand, de enige die hij nog gebruiken kon. Multiple sclerose maakte op jonge leeftijd een einde aan zijn ambtelijk werk. Reeds in zijn eerste standplaats, de Gereformeerde Gemeente van IJsselmonde, moest hij emeritaat aanvragen.

Het is een eeuw geleden dat Johannes (Jan) Hagestein in Schiedam werd geboren, uit het huwelijk van Simon Hagestein en Pieterella Christiana van der Zee. Dat was op 15 januari 1914. Vader Hagestein was ambtsdrager in de Christelijke Gereformeerde Kerk van Schiedam. Het gezin verhuisde naar Vlaardingen. Over zijn jonge jaren schreef Jan Hagestein: "Als kind van 5-6 jaar waren er indrukken van dood en eeuwigheid in mijn ziel, maar ik dacht in eigengerechtigheid God te kunnen ontmoeten. Dit duurde tot mijn elfde jaar, toen het de Heere behaagde mijn ogen te openen voor de staat mijner ellende."

Hagesteins oudere broer publiceerde autobiografische notities onder de titel '*Onrustig is ons hart.*' De namen zijn daarin gewijzigd; ds. Hagestein werd aangeduid als Jacob.

Geen krankheid tot de dood

Tijdens de Hongerwinter was Jan Hagestein ernstig ziek. Toen de dokter de toestand hopeloos noemde, getuigde Hagestein echter dat de krankheid niet tot de dood zou zijn, omdat hij met Ezech. 3:17 ("Mensenkind, Ik heb u tot een wachter gesteld...") tot het predikambt was geroepen. Hagestein had een naaimachinehandel, maar hij kreeg ander werk. Op 13 september 1945 werd hij toegelaten tot de Theologische School. Later die dag werd ook F.J. Dieleman aangenomen als nieuwe student. Enkele maanden eerder was F. Mallan al toegelaten.

Huwelijk met Helena Hoogerwerf

Kort daarna kreeg Hagestein verkering met Helena Hoogerwerf, die 8½ jaar ouder was dan hij. Ze woonde ook in Vlaardingen, waar ze op 29 juni 1905 was geboren. In de brieven van haar geestelijke vrienden werd ze afwisselend Lena en Leni genoemd. In haar jeugd was ze uit de Schrift onderwezen. Elke dag moest ze een hoofdstuk lezen uit "De Kaapsche Kinderbijbel of De geschiedenissen des Bijbels op de eenvoudigste wijze voorgedragen, vooral voor huiselijk gebruik" (bewerkt door een Zuid-Afrikaans predikant) en de vragen aan het eind van dat hoofdstuk beantwoorden. Toen ze 15 jaar was, kreeg ze moeite met de leer waarbij ze in de Gereformeerde Kerken was grootgebracht.

Later schreef ze: "Toen ik even over de twintig was, en de leraar aandrong om belijdenis te doen, kreeg ik de vrijmoedigheid om eerlijk te zeggen dat ik met een veronderstelling niet leven en sterven kon. Onze dominee zei toen dat ik geloven moest, dat was tot eer van God.

Ik zei: Dominee, dan blijft van binnen alles hetzelfde; ik moet bekeerd worden.

Nu, zei de dominee, dan wil je naar een kerk waar je na de Avondmaalsbediening je bekering kan vertellen.

Zo is het, zei ik, en door Gods voorzienigheid heb ik me mogen voegen bij de Gereformeerde Gemeente.

Ik verloofde mij met iemand die naar de wereld alles mee had, zeer vooruitstrevend en met een groot verstand. In alles leefde hij met me mee, maar het voornaamste ontbrak, het materiële ging voor, hoewel hij trouw met me mee naar de kerk ging, ook van de Ger. Kerk naar de Ger. Gemeente meegegaan en, zo ik dacht, ook uit overtuiging. Deze verloving duurde 2½ jaar, tot er trouwplannen kwamen, waardoor mijn hart zo onrustig werd, dat ik er een eind aan moest maken. Dit gaf nogal wat verwikkelingen, waardoor m'n zenuwgestel van dien aard werd dat ik in een rusthuis terecht kwam." Na een maand kon ze weer naar huis.

Geestelijk onderwijs

Vanaf haar 15e jaar leefde ze onder indrukken. De Heere verheerlijkte Zijn genade in haar leven. Haar zus trouwde met ds. N. de Jong, die van 1931 tot 1980 predikant in de Christelijke Gereformeerde Kerken was. In hun pastorie ontmoette Helena velen van Gods volk. Geestelijk onderwijs kreeg ze ook uit brieven van Clasinus Pluijgers (1856-1944) te Leersum. Daarover schreef ze later: "Ook werd ik door Gods voorzienigheid bij een oude vriend gebracht van wie ik heel veel mocht leren, en waar ik tweemaal per jaar in een bosrijke omgeving een week mocht logeren. Die lieve vriend had veel onderscheidende kennis. Zelf op z'n 28e jaar vrijgesproken van schuld en straf, waar hij 20 jaar onder gebukt had gegaan, mocht hij voor velen als middel tot bekering worden gebruikt. Het kleinste (wat uit God geboren was) nam hij mee. Aangename gezelschappen hebben we daar gehad, en inzonderheid toen daar een vriend bij was, die nu de man van m'n tweede huwelijk is geworden" (Jan Zwankhuizen).

In een grote doos bewaarde ze de brieven die ze van vrienden ontving. Vanuit Den Haag schreef mevrouw T. Heikoop en later J. van Popering-Hakkenberg. Vanuit Londen kwamen brieven van Cora Bucci en haar nicht Lena ter Horst.

Toen Helena Hoogerwerf als vrouw van ds. J. Hagestein in IJsselmonde woonde, kwamen er brieven uit Vlaardingen: van moeder Hagestein, van Flora Evers, van Aart en Mien van Leenen. Blinde Marie de Doelder schreef vanuit Leiderdorp.

Op een oudejaarsavond zat Lena onder het gehoor van haar zwager ds. N. de Jong. "Met een hart van steen. Ik zuchtte om één korreltje geloof, en het was of ik de Heere bij de wisseling des jaars ontmoeten moest. Half twee 's nachts was het de Heere Jezus Die me Zijn lieflijke stem deed horen: *Ik heb voor u gebeden, dat uw geloof niet ophoude*, en: *Hij moet wassen, en ik minder worden*. Dat is onvergetelijk en nog m'n pleitgrond," schreef ze in 1973.

In 1942 werd ds. H. Ligtenberg sr. predikant in Vlaardingen. "t Was juist in de oorlogsjaren. Waar we voor 't natuurlijke leven voedsel tekort kwamen, mochten we onder de bediening des Woords geestelijk manna ontvangen. Het waren wel bange en spannende jaren, waarin we (mijn ouders en ik) ook zelf in doodsgevaar verkeerden. We hoorden dat er bommen geworpen zouden worden. Ik knielde in een tussenkamer en riep zoals Esther uit: *Kom ik dan om, zo kom ik om, maar dan aan Uw voeten, lieve Jezus*. Niet ver van ons huis gebeurde het, en er vielen doden."

Tijdens de laatste oorlogswinter lag ze weleens wakker van de honger. Geestelijk kreeg ze echter voedsel, als ds. Ligtenberg van de daken mocht prediken wat in de

binnenkamer was geschied.

Niet stug gelijk een paard

Voor een verbintenis met Jan Hagestein voelde ze aanvankelijk weinig. Hij had er al jaren gebedswerkzaamheden mee. Hij vertelde ook dat hij al jaren met een roeping tot het predikambt liep. Zij had nogal wat bezwaren, "onder andere dat hij er heel niet sterk uitzag, en ik miste de liefde. Er ging heel wat in me om toen ik vernam dat hij tot onze Theologische School was toegelaten. Ik dacht: Dat was dus van de Heere geweest. En niet lang daarna moest ik ervaren dat hij aangaande onze verbintenis ook niet verkeerd was geweest.

Het was na z'n vraag voor mij een aangebonden zaak aan de troon der genade. Het eerste antwoord van de Heere was: 'Wil toch niet stug gelijk een paard weerstreven.' Daarna sprak de Heere: 'Gods weg is door de diepte,' maar ook: 'Vreest geen der dingen die gij lijden zult.'

Na vier maanden van strijd vroeg ik een teken. Dat kreeg ik, en mocht me onvoorwaardelijk aan de Heere en aan hem overgeven. Daar volgde op: 'Wat vreë heeft elk die Uwe wet bemint.'

De eerste preken van Hagestein

Jan en Lena verloofden zich in het voorjaar van 1946. In december mocht Hagestein gaan proponeren. Dat was een halfjaar vervroegd omdat er zoveel vacante gemeenten waren. Zijn eerste preken hield hij in een kleine gemeente, waarschijnlijk Andijk. "Al zuchtende en vol bestrijding ging hij weg, maar toen ik hem van de trein haalde, was zijn hart en mond overvloeiende vanwege de trouw en goedheid des Heeren," noteerde zijn verloofde. "Hij zei: We hebben in de kerkenraadskamer allen zitten wenen, dat de Heere het zo welgemaakt heeft."

Ondertussen zochten Hagestein en zijn verloofde naar woonruimte, maar die was er in die naoorlogse periode nauwelijks te vinden. "Maar door iets pijnlijks heeft de Heere woonruimte voor ons beschikt," schreef Lena. "In januari 1947 kreeg m'n moeder een ziekte die een week duurde; daarna nam de Heere haar weg. Met m'n vader bleef ik in een behoorlijk groot huis achter, en daar we van de huisvesting al een poosje bericht hadden dat we inwoning moesten hebben, kwam er op deze wijze voor ons woonruimte."

Hij zal ons geleiden

De 33-jarige Johannes Hagestein en de bijna 42-jarige **Helena Hoogerwerf** trouwden op 27 mei 1947. Ds. Ligtenberg bevestigde het huwelijk.

Mevrouw Hagestein noteerde over die tijd: "Nu had de Heere mij gedurende onze verlovings tijd een scherpe doorn in 't vlees gegeven, waarover ik liever niets schrijf. Maar daartegenover groeide de liefde tot mijn aanstaande man, en de Heere sprak tot mijn ziel en vervulde me in- en uitwendig met moed en kracht, inzonderheid wat de toekomst betrof:

*U zullen als op Mozes' beê,
Wanneer uw pad loopt door de zee,
Geen golven overstromen.*

En ook voor ons trouwen uit Ps. 18: *Ik kan met u door sterke benden dringen, met mijnen God zelfs over muren springen, enz.*

Voor mijn trouwdag mocht ik in geloof de dichter in mijn hart nazingen: *Want deze God is onze God...* Onze leraar vroeg: 'Heb je soms voorkeur in verband met de trouwtekst?' Ik vertelde hem bovenstaande, en de psalmverzen die ik steeds in mijn

hart had. Hij was er blij mee, en bevestigde ons huwelijk uit Ps. 18:15: 'Want deze God is onze God, eeuwig en altoos. Hij zal ons geleiden tot den dood toe.'

Onze leraar heeft het met zielsgenot mogen doen. Het waren voor ons onvergetelijke dagen geworden, daar we ook nog velen van Gods volk, onze lieve vrienden, ontvangen hadden."

Tweemaal raakte mevrouw Hagestein in verwachting, maar beide keren kwam het kind na enkele maanden levenloos ter wereld.

Naar IJsselmonde

Op 18 juni 1948 werd Hagestein kandidaat, tegelijk met F.J. Dieleman, J. van Dijke, K. de Gier, M. Heerschap, J.W. Kersten en F. Mallan.

"Toen m'n man beroepbaar gesteld was, volgden daar twaalf beroepen op, waar hij het nogal moeilijk mee had," schreef mevrouw Hagestein. "Zes kandidaten waren er tegelijk met m'n man, en sommigen wisten van tevoren al waar ze zijn moesten. Mijn man niet."

Na drie weken werd Hagestein op de gemeente van IJsselmonde gewezen, aan de zuidrand van Rotterdam. Deze vrije gemeente telde 220 personen toen ze zich op 16 juni 1947 bij de Gereformeerde Gemeenten aansloot.¹²

Docent dr. C. Steenblok bevestigde Hagestein op 21 oktober 1948 met de woorden van Jesaja 62:6 en 7. Ds. Hagestein had Rom. 1:16a als intredetekst: "Want ik schaam mij des Evangelies van Christus niet, want het is een kracht Gods tot zaligheid, een iegelijk, die gelooft."

"Hierna werd de nieuwe leraar toegesproken door ds. A. de Blois, die als consulent afscheid nam van IJsselmonde en namens het curatorium sprak hij ds. Hagestein hartelijk toe, waarbij hij hem toewenste dat de jonge predikant de staf van zijn roeping zou mogen dopen in de honingbeken van Gods getuigenis. Ds. H. Ligtenberg sprak namens de classis Rotterdam, daarbij wijzende op een episode uit het leven van ds. Smijtegelt te Middelburg.

Toen men nl. ds. Smijtegelt aanviel dat er in zijn gemeente mensen waren die meer gaven hadden dan hij zelf, gaf hij ten antwoord, dat er in Middelburg mensen waren die beter konden kleppen dan de klepperman, maar, zei hij, deze is ervoor aangesteld." Tot slot spraken kandidaat J. W. Kersten en ouderling R. van Rikxoort.

Uitgeschakeld

Tijdens de lessen hadden de studenten veel moeten schrijven. Hagestein kon het soms niet volhouden; dan viel hem de pen uit de hand. Later is wel verondersteld dat het een eerste symptoom was van de kwaal die hem zou treffen.

Mej. E. P. (Bets) Bakkers uit Bolnes stuurde haar predikant meermalen een gedicht, onder meer toen hij in augustus 1949 ziek thuiszat. Een ander gemeentelid zette enkele van ds. Hagesteins preken op rijm.

"Wij zouden zeggen: Wat een wonderlijke weg!" schreef Flora Evers, een vriendin uit Vlaardingen, toen ze van de kortstondige ziekteperiode hoorde. "U bent door uw Zender daar in IJsselmonde geplaatst, en nu, na zo korte tijd, niet het werk dat de Heere u op de handen gelegd heeft te kunnen doen."

In verband met zijn zwakke gezondheid vroeg ds. Hagestein in februari 1950 ontheffing van het consulentchap van Benthuisen en Moerkapelle. Hij liep steeds moeilijker. Daarom ging hij doordeweeks per auto naar de kerk. Een hun onbekende man kwam aanbieden de predikant te rijden, en heeft dat verscheidene jaren

¹² Deze vrije gemeente was tevoren bediend door ds. B. Toes. Na diens vertrok naar de Oud Geref. Gemeente te Kinderdijk sloot men zich aan bij de Ger. Gemeenten.

gedaan. Ds. Hagestein raadpleegde verschillende artsen. Uiteindelijk werd M.S. geconstateerd.

Niet naar Goes

De predikant had ook te kampen met verdeeldheid in kerkenraad en gemeente. *Omstandigheden tegen vlees en bloed*, zei mevrouw Hagestein later. Door de problemen waren er nogal wat wisselingen in de kerkenraad. Een beroep naar Goes, begin 1951, leek een uitkomst. Een ouderling kwam de beroepsbrief brengen en zei dat hij ds. Hagestein overal naartoe zou willen brengen als de predikant niet meer kon lopen. Ds. Hagestein had echter geen vrijmoedigheid om het beroep aan te nemen. Zijn vrouw schreef later: "Wat mij betrof had ik er m'n hart op gezet, zodat ik het daarmee heel moeilijk had, om die brief weg te brengen. Die dag was ik 's morgens al heel vroeg wakker met de gedachte: Nu kunnen we weg, en we gaan niet. Ik werd bepaald bij de Heere Jezus, toen Hij aan 't kruis hing en Hem werd toegeroepen: 'Anderen heeft Hij verlost, Hij kan Zichzelven niet verlossen.' Ik mocht blikken op Zijn volkomen gehoorzaamheid tot het einde, en zo mocht ik met deze weg verenigd worden.

Inmiddels werkte de ziekte van m'n man in zulk een mate voort, dat hij op aanraden van een specialist z'n emeritaat aanvraagde. Zijn afscheidsprek was uit Jer. 17:16: 'Ik heb toch niet aangedrongen, meer dan een herder achter u betaamde.' Zijn troost was het laatste gedeelte: 'Wat uit mijn lippen is gegaan, is voor uw aangezicht geweest.'"

Raadselen

Het emeritaat van de 37-jarige predikant ging in op 1 januari 1952. Rotterdam-IJsselmonde had de eerste kwarteeuw van haar bestaan vrijwel steeds een eigen voorganger gehad, maar is vanaf 1952 vacant gebleven.

Voor ds. Hagestein was het "de eerste en de enige gemeente, die hij een korte tijd bediend heeft," aldus De Saambinder. "Wat dit voor onze ambtsbroeder betekent en ook voor zijn vrouw, kunnen wij ons enigermate indenken. Gods weg gaat met hem door diepten en donkerheden. Nog zo jong zijnde, en onder zulke omstandigheden zijn ambtswerk te moeten neerleggen. Zoiets heeft zich nog nimmer in onze gemeenten voorgedaan. Als wij denken hoevelen weleer tot in hun grijze dagen de boodschap des heils mochten uitdragen, dan staan wij hier weer voor raadselen. Wat is ook in deze des Heeren bedoeling? Wij bidden onze broeder met zijn echtgenote van harte toe dat zij genade mochten ontvangen, verenigd gemaakt en gehouden te worden met deze zo zeer zware weg. Met de Heere kunnen wij alles doorleven, maar dan ook maar alleen. Gedenken de gemeenten hem in de gebeden en laten wij ook de dure roeping verstaan om ook in deze onze ereschuld tegenover hem te voldoen. Die langer of korter in de wijngaard gearbeid hadden, ontvingen dezelfde penning. De eeuwigheid zal alles oplossen."

Boodschap op een letterbord

Ds. Hagestein heeft nog bijna een jaar gepreekt. "Meest in Zeeland, waar hij liefdevol verzorgd en met de auto gehaald en gebracht werd," schreef zijn vrouw. "In de gemeente waar hij gewerkt had, mocht beslist 's zondags geen auto voor de kerk komen."

Op het laatst preekte ds. Hagestein zittend. Zijn laatste preken hield hij op Eerste Kerstdag 1952 in Oudewater, "en dat was met veel zielsgenoegen tweemaal. Zijn stem werd ook al minder, en zo heeft hij na zes jaar preken volkomen zijn werk moeten neerleggen."

Het duurde meer dan een jaar voordat het predikantsechtpaar een andere woning had gevonden. In mei 1953 verhuisden ze naar Binnensingel 15 in Vlaardingen. De enige andere emerituspredikant van het kerkverband, ds. B. van Neerbos, woonde ook in die plaats.

"Door des Heeren wondere besturing kregen we een benedenhuis (in ruil) in onze vorige woonplaats, dicht bij familie, die mij bijstond in de verpleging van m'n man," schreef mevrouw Hagestein. "Hij heeft daar nog vier jaar mogen leven, twee jaar in een rolstoel en twee jaar in bed. We mogen zeggen: tot verheerlijking van 's Heeren Naam en deugden. Daar alles aan verlamming onderhevig werd, ook z'n stem, wees hij op een letterbord aan: 'God is goed!'"

Door deze weg werd ik ook wonderlijk uit- en doorgeholpen. Mijn geestelijk leven werd door de Heere onderhouden, daar Hij op een vroege morgen tot mijn ziel sprak: 'Wie dorst heeft, kome,' enz. Ik had de Heere gevraagd of ik tot bevestiging dit woord 's zondags mocht horen (door de kerktelefoon). Dit gebeurde 's morgens en 's avonds."

Er was niet altijd goede moed.

"Naar boven kijken; niet in jezelf," zei ds. Hagestein toen zijn vrouw in de put zat. In de gemeente van IJsselmonde werden ze niet vergeten. "Wij hebben altijd zo lief ter kerk gegaan bij de dominee," schreef een lid uit Bolnes. "Hij gunde je het toch zo van harte, en hij was ook zo lief voor de kinderen. De dominee heeft zich wel vrijgemaakt van IJsselmonde, die drie jaar dat hij er gestaan heeft."

"Steeds verder schijnt die verlamming bij hem door te werken, zodat hij zelfs niet meer kan staan," meldde De Saambinder in augustus 1953. "Ook verminderen zijn ogen, zodat hij niet meer lezen kan, wat nog zulk een aangename bezigheid voor hem was, terwijl het spreken ook steeds moeilijker gaat en er nu ook door hoestbuien in het slikken bij het eten veel belemmering wordt veroorzaakt. Zó hulpbehoevend is hij geworden dat zijn vrouw, die hem in alles bijstaat, zeer dikwijls nog hulp van anderen daarbij nodig heeft. Anderzijds wordt het hem vergund voor opstand te worden bewaard en in lijdzaamheid achter de Heere te kunnen aankomen in de weg die Hij nuttig en nodig voor hem keurt; ervarende dat terwijl Gods weg wel loopt door de zee en Zijn pad in grote wateren, Hij nochtans Zijn volk leidt door de hand van Mozes en Aäron. Die wonderbare leiding is hem, zoals wij van hem hoorden, bij tijden tot grote troost, wijl hij door genade mag uitroepen: "Mijn Liefste is blank en rood en Hij draagt de banier boven tienduizend. Al wat aan Hem is, is gans begeerlijk." Zijn vrouw deelde mij mede menigmaal verwonderd bij hem te staan in het aanschouwen ervan wat toch genade vermag. Terwijl hij toch als een man in de kracht zijns levens zo hulpbehoevend is als een kind, nochtans in stilheid zijn lot mag dragen en daarbij nog dikwijls veel werkzaam mag zijn met de nood van Gods kerk. Het welzijn van Sion is gedurig op zijn hart gebonden."

"Wij hebben u de laatste keer beluisterd te Borssele," reageerde een vrouw uit het Zeeuwse Driewegen op het bericht. "Toen kon u al moeilijk de preekstoel bereiken. Met hulp van meester Busch (ouderling, LV) kwam u er. Toen wij thuiskwamen, zei ik tegen mijn dochttertje van 11 jaar: 'Ik kon wel huilen als ik hem op de preekstoel zag komen.' Toen zeide ze: 'Maar moeder toch, de dominee heeft toch een nieuw hartje? Die is beter dan wij. Ik zou wel willen ruilen met hem.' Ja, het is een kinderwoord, maar ze had toch gelijk, hoewel, dominee, het droevig voor u is en ook voor uw vrouw. Maar volgens De Saambinder kan u het kalm overgeven, wat gelukkig is. (...) Hierbij ingesloten nog een kleinigheid."

Kracht naar kruis

"De Heere geeft je wel een zware weg, jongen," schreef moeder Hagestein toen het jaar 1954 was aangebroken. "Maar tevens zegent Hij je nog dat je er stil onder mag blijven. Dat is ook van Hem; anders kunnen wij het niet dragen. Maar een weldaad dat je mag weten dat je smarteweg straks zal verwisseld worden in eeuwige vreugde. Wat zal dat zijn, jongen: nu gebrekkig en hulpbehoevend, straks volmaakt God te mogen grootmaken voor alles wat Hij geschonken heeft."

"Wat heeft u beiden een groot voorrecht dat de Heere ulieden kracht naar kruis schenkt," schreef mevrouw Jac. Melis uit Borssele. "Ik was zo blij dat jullie zo door het Woord des Heeren verkwikt zijn, door ds. De Wit gesproken. De Heere zorgt voor Zijn volk en weet ons juist te schenken wat wij behoeven. Gelukkig dat jullie nu kerktelefoon hebben."

In 1954 werd kandidaat H. Rijkse predikant in Vlaardingen. Tijdens de intrededienst las diaken A. Faasse een brief van ds. Hagestein voor. De emerituspredikant leefde mee, maar kon niet aanwezig zijn.

Een medebroeder schreef in het najaar van 1955: "Een paar weken geleden hebben wij hem bezocht en hebben toen van zijn vrouw één en ander vernomen, daar hij zelf geen enkel verstaanbaar woord meer spreken kan. Diepe ontroering moet dan ook ieder wel aangrijpen, wanneer men daar zo'n betrekkelijk jong leven ziet liggen, geheel verlamd en stemmeloos, niet in staat zichzelf op te richten, nog minder te kunnen lopen. Was de toestand al lange tijd steeds meer achteruitgaande, in sterkere mate werd dit nog verergerd door een beroerte die hij in het voorjaar kreeg. Wel mag hij een uurtje per dag opzitten, doch ook dit gaat hem al moeilijker worden en is hem haast niet meer mogelijk.

Het is wonderlijk, te bemerken hoe de Heere hem eenswillens gemaakt heeft met de weg die de Heere met hem gaat. Van zijn vrouw vernamen wij (daar zij van zijn lippen nogal aflezen kan wat hij zeggen wil) dat hij vooral ook de laatste tijden veel mag smaken van de liefde Gods in Christus Jezus, en veel versterking daarin mag ontvangen, ziende op de overste Leidsman en Voleinder des geloofs. Het was hem menigmaal een wonder achter Hem te mogen aankomen in de weg die de Heere met hem ging. Kennelijk mag hij dan ook inleven, wat hij zo dikwijls zeide toen hij nog wat spreken kon: "Mijn ziel is in mij als een kind gespeend, en heeft zich met Uw wil vereend." En ook: "Door U, door U alleen, om 't eeuwig welbehagen."

Veel verzuchtingen mag hij dikwijls nog hebben voor de kerk Gods in onze bange tijden. Wat vermag genade toch veel te werken; om menigmaal meer de eer Gods op de ziel gebonden te hebben dan al de smarten en het lijden van het lichaam. Nooit wil hij hebben dat zijn vrouw of iemand anders in zijn bijzijn over zijn lijden spreekt, hoe erg dit ook is."

Om jaloers op te zijn

In januari 1956 schreef mevrouw Hagestein aan vrouw De Bruin in Rotterdam: "Ik spreek vaak met mijn man over de zalige toekomst die hem wacht, en als het soms gebeurt dat hij bijna niet slikken kan, moet ik hem met een lepeltje water geven. Dan mag ik hem troosten dat hij straks geen water meer nodig heeft, want zij zullen niet meer hongeren noch dorsten. Mijn man mag zich maar steeds in dat wonder dat de Heere naar hem heeft omgezien, verwonderen en verblijden. Met Oudejaarsavond luisterden we door de kerktelefoon en haalde de dominee (H. Rijkse, LV) die woorden aan: "Hij heeft mij bekleed met de klederen des heils, en de mantel der gerechtigheid heeft Hij mij omgedaan." Toen begon mijn man op zijn hart te slaan en naar boven te wijzen, en keek mij aan, alsof hij zeggen wilde: "Hoor je het, hoe

gelukkig ik ben?" Ondanks al zijn lijden is het een man om jaloers op te zijn. Hij beoefent door genade de lijdzaamheid der heiligen. (...) Wij horen nog weleens dat zijn preken nu nog herkauwd worden. O, wat zou hij daarvoor alleen nog wel beter willen worden, dat is zijns harten lust, maar het lichaam wordt meer en meer afgebroken, zodat hij nu geheel bedpatiënt is. De wijkzuster komt elke morgen, want mijn man ligt nu op een hoog bed met luchtbed, en ik 's nachts ook op zo'n hoog bed ernaast, dat hij mij 's nachts kan waarschuwen met zijn hand. Mijn man heeft veel pijn achter in z'n nek, dat komt van 't ruggenmerg, er is geen middel voor. Nu gaat dat iets beter op 't ogenblik, we hebben hem platter gelegd, maar nu begint de keel weer erger. Ik zelf heb griep gehad, en dacht niet meer te kunnen, maar de Heere heeft me versterkt uit Hebr. 11, 'door het geloof,' ik heb vol mogen houden door 's Heeren kracht."

Toch nog gespaard gebleven

Ds. Hagestein kreeg in januari 1956 een inzinking. Het einde leek niet ver meer. Er kwam echter een wonderlijke keer ten goede. Hij kwam daarna echter niet meer van het bed af. Van februari tot half juni had hij wonden van het doorliggen. In juli en begin december werd hij door lichte beroerten getroffen.

De verlamming van zijn keel verergerde daardoor, zodat hij het benauwd had en veel moest hoesten. Marie Nieuwenhuize¹³ uit Yerseke schreef in mei 1956: "Maar ik heb toch nog iets verkeerd gezegd toen ik bij ulieden was. Ik zei: Dominee, u kan niet preken. Maar later moest ik zeggen: U preekt nog wel. U preekt wat de genade Gods vermag."

Drie verpleegsters boden hulp aan. Eén van hen kwam 14 maanden lang elke avond om te helpen. Ds. A. Elshout uit Utrecht wees in een nieuwjaarswens voor 1957 op het voorrecht "in zoete vereniging met 's Heeren wil en kinderlijk vertrouwen op Zijn toegezegde hulp, aan Zijn voeten te mogen vertoeven. Volgens hetgeen in De Saambinder stond, mag u, mijn geliefde broeder, veel op dat plekje vertoeven. Welk een onuitsprekelijk voorrecht voor een verdoemelijk Adamskind; alles vrucht alleen van de vrije genade Gods en de verdiensten van Christus en Zijn heilrijke bediening aan de rechterhand Gods en door Zijn Geest in onze harten."

Op Hagesteins 43e verjaardag, 15 januari 1957, schreef zijn godvrezende moeder: "Lieve jongen, met deze wil ik je hartelijk feliciteren. Wie had kunnen denken dat de Heere je dit afgelopen jaar nog heeft willen sparen, daar wij in het begin meer dan eens werden opgeschrikt door die aanvallen, zodat we niet anders dachten dan dat de Heere je weg zou nemen. Maar je tijd was nog niet ten einde."

Een goed gerucht

Voorjaar 1957 uitte student P. Blok per briefkaart zijn erkentelijkheid voor het kledingstuk dat ds. Hagestein hem schonk: "Hartelijk verblijd. Nog maar enkele minuten tevoren had mijn vrouw bij de klerenkast gestaan om de winterkleden op te bergen, en overlegd wat ik van de zomer toch moest dragen, en zie, gelijk daarop kwam uw schrijven. U begrijpt dat het ons verbrak. En o, wat is 't waar, en werd het meer beleefd: de vogelen en leliën te boven. Hij weet wat Zijn volk behoeft. In de afgelopen tijden hebben wij dat kennelijk mogen beleven, en iets verstaan van de troost van Zondag 1: voor lichaam en ziel beide. Hij is een uit- en doorhelpend God, Die ook in 't uitdragen van Zijn Woord Zijn lieve gunst klaarlijk betoont. Ach, waren wij bekwaam om één betamelijke lof Hem toe te brengen. (...) Ja, u schreef dat er van

¹³ Een juffrouw die een aantal preken van Ds. Dieleman en ds. De Wit stenografisch opnam

het ziekbed van uw man een goed gerucht van de Koning uitgaat. Voorwaar, dat is tot 's harten vrolijkheid."

In de zomer van 1957 was ds. W.C. Lamain een maand in Nederland, voor het eerst sinds zijn emigratie naar Amerika in 1947. Hij bezocht ook ds. Hagestein. "Bij mijn bezoek aan het oude vaderland heb ik hem nog bezocht, doch zijn spraak was geheel weg. Zodat we geen gesprek met elkander konden voeren," schreef ds. Lamain na Hagesteins overlijden.

Het einde van de beproeving

Uiteindelijk leefde ds. Hagestein na zijn inzinking nog bijna twee jaar. "Het komt ook in ds. Hagestein zo weer uit dat zolang Gods kinderen en knechten hun taak waartoe de Heere ze hier opriep, niet ten einde hebben, zij nog niet worden afgelost," schreef ds. L. Rijkse.

Op 18 oktober 1957 is ds. Hagestein op 43-jarige leeftijd overleden. Ds. en mevrouw H. Rijkse stonden die avond bij zijn bed. Mevrouw Hagestein schreef later: "De stem was verlamd, maar op het laatst hoorden we een kreet van verwondering, waarop ik zei: 'Nu ziet hij de Koning in Zijn schoonheid.' 's Nachts werd ik bepaald bij Stefanus, en ik had daar veel troost uit. Toen de dokter na het sterven kwam en zei: 'Wat is het erg, zo jong nog,' mocht ik ten antwoord geven: 'Dokter, nu beantwoordt mijn lieve man aan het doel waartoe God de mens geschapen heeft.' Die woorden kreeg ik in mijn hart.

Vrijdags is mijn man gestorven en 's zondags luisterde ik door de kerktelefoon en zong met hart en mond:

*Maar 't vrome volk, in U verheugd,
Zal huppelen van zielevreugd',
Daar zij hun wens verkrijgen."*

Van de 59 emerituspredikanten die er sinds 1907 in de Gereformeerde Gemeenten zijn geweest, was ds. Hagestein de jongste die overleed. "De Heere heeft wel een gans zeer bijzondere weg met hem gehouden, gelijk Hij dat ook met u doet," schreef ds. P. van der Bijl uit Rhenen aan de weduwe. "Kennelijk heeft de Heere u bij elkander gebracht, opdat Hij u zou gebruiken als een middel in Zijn hand, om uw man te zijn tot een verkwikking in de zware beproevingsweg. Wie kan Gods wijs beleid doorgronden? Gods wegen zijn niet alleen anders, maar ook hoger dan onze wegen."

Onvergetelijke dagen

"De dag voor de begrafenis (ik zat alleen achter 't ontbijt) mocht ik een ogenblik vereniging hebben met mijn man," noteerde mevrouw Hagestein. "Dat is moeilijk te beschrijven. Ik zag hem met een oog des geloofs, dat hij de Koning in Zijn schoonheid mocht aanschouwen, en 't was alsof de Heere Jezus tussen ons stond en mij bij de hand nam en verzekerde mij vol te houden door het verdere van de woestijnreis. Geen leed zal dat ooit uit mijn geheugen wissen. O, als wij die trouwe hand nog eens gevoelen mogen, is er een Elim in de woestijn.

Het zijn voor mij onvergetelijke dagen geworden, ook in de gemeenschap met Gods volk. Er kwam een brief van een zielsvriendin aan wie de Heere had bekendgemaakt (in de nacht) dat mijn man in die hemelse zaligheid was. Dat gebeurde met de woorden uit Ps. 16: "De snoeren zijn mij in liefelijke plaatsen gevallen, en een schone erfenis is mij geworden."

Tijdens de rouwdienst in het Vlaardingse kerkgebouw sprak ds. H. Rijkse over Openbaring 14:13. Op de begraafplaats sprak eerst ds. A. Verhagen. En de christelijk

gereformeerde emerituspredikant ds. G.W. Alberts. (Zie voorgaande verslagen.)

Na terugkeer van de begraafplaats stapte de weduwe Hagestein op ouderling H. Kraijo uit Zuid-Beijerland toe en zei: "Kraijo, u misgunt hem de plaats toch niet waar hij nu aangeland is om zijn Koning groot te maken?"

Kraijo was nog in de strijd; daarover schreef hij later in zijn brieven aan de weduwe.

Een nieuwe taak

Mevrouw Hagestein was weduwe geworden, na ruim 10 jaar getrouwd te zijn geweest. Ze schreef: "Zes weken heeft de liefde Gods mijn hart vervuld en mocht ik maar zingen: *'k Zal Uw geboôn, die ik oprecht bemin, mijn hoogst vermaak, mijn zielsgenoegen achten.* Ik moest maar vragen: 'Heere, wilt U me zeggen wat nu Uw opdracht weer is?'

Ik kreeg inderdaad direct weer een andere taak: om mijn oude vader van 82 jaar te verzorgen. Hij was inwonend bij mijn broer geweest, maar dat ging niet langer. Ik heb een lieve vader gehad, die in zichzelf een gekrookt rietje was, maar toch de liefde Gods in zijn hart gesmaakt heeft. Hij is 85 jaar geworden. Ik stond bij z'n sterfbed, alleen, en moest uitroepen toen hij bewusteloos werd: 'Heere, ik beveel mijn vader in Uw rechtvaardige handen, maar vertrouwend dat Hij Die een goed werk begonnen is, dat zal voleindigen tot op den dag van Jezus Christus.' Onder die waarheid was mijn vader eens als een gewaterde hof geworden. Daarop kreeg ik eerst de oude rijm: 'Hij zal de armen en de kleenen, genadig zijn en goed,' en daarop: 'Nooddruftigen zal Hij verschonen.' Zo mocht ik mijn vader in de Heere verliezen."

Tweede huwelijk

De weduwe Hagestein-Hoogerwerf kreeg briefwisseling met J. Zwankhuizen. Hij was koster in de Gereformeerde Gemeente van Tricht geweest, en later ouderling in Veenendaal. "Bij 't eerste huwelijk was ik weerbarstig, maar bij het tweede niet minder. 'k Zou nooit met een weduwnaar met kinderen trouwen. Maar de Heere sprak: 'Het is niet goed dat de mens alleen zij.'

Kort daarop ontmoette ik in Zeeland ds. P. Honkoop sr. Zonder omhaal vertelde hij over de strijd die hij gehad had bij z'n tweede huwelijk. Hij zei: 'Zomaar onder de preek sprak de Heere: *Het is niet goed dat de mens alleen zij.* Dus mevrouw,' en hij draaide zich naar me toe, 'weet ú het ook.'

Nu, daar schrok ik wel wat van, en de vijand heeft me duchtig geplaagd in die weg, totdat de Heere sprak (toen ik niet meer durfde bidden): 'De satan heeft u zeer begeerd te ziften als de tarwe, maar Ik heb voor u gebeden dat uw geloof niet ophoude.' De Heere heeft door veel geloofsbeproevingen alles uitgewerkt, want er waren veel moeilijkheden.

Mijn man had een boekhoudbureau ver van mijn woonplaats en zijn huis was te klein om mijn oude vader mee te brengen. Daarbij kwam nog dat ik drie jaar bezig was om m'n eigen gekocht huis leeg te krijgen (kennelijk woonden er nog anderen in, LV), waarvan ik vast geloofd had daar eenmaal met mijn vader in te trekken. Nu had ik mijn ja-woord aan mijn man gegeven en de andere dag kwam bericht dat m'n huis leegkwam. Mijn man liep steeds met die woorden: 'Die geloven, haasten niet,' dus zei hij: 'Laat alles aan dat huis doen wat je van plan was.'

De Heere betoonde van onze zaken af te weten. Er kwam een advertentie in de krant, 'Gevraagd: een hoofdboekhouder,' en ondanks de 62-jarige leeftijd werd mijn man aangenomen. Het gebed was verhoord, en drie maanden later trouwden we (op 26 april 1960).

Mijn vader begon af te takelen, is overleden aan een kwaal waarvan de verpleging

voor mij zwaar was, maar de Heere heeft uit- en doorgeholpen. 't Zong in mijn hart: 't *Is Israels God Die krachten geeft*. Dit waren de eerste zes maanden van ons huwelijk."

In het voorjaar van 1964 verhuisde het echtpaar Zwankhuizen naar Zeist, naar een kleinere woning. Mevrouw Zwankhuizen beschreef haar leven in brieven aan 'Jan de Timmerman,' die de puzzel- en correspondentierubriek in *De Vriend van Oud en Jong* verzorgde (vanwege het interkerkelijke karakter van dit blad, dat van 1879 tot 2012 verscheen, werden geen auteursnamen vermeld). Ze las dit blad vele jaren lang. Het echtpaar Zwankhuizen verhuisde in 1979 van Dr. S. Jacoblaan 34 in Zeist naar Huize Maranatha in Rijssen. Mevrouw Zwankhuizen kon daar echter niet aarden. Haar man kwam later in een verpleeghuis in Doorn terecht en is daar op 7 oktober 1986 overleden.

De weduwe noteerde de huwelijks- en overlijdensdata op de achterkant van haar portret. Zelf keerde ze terug naar Zeist. Ze correspondeerde in die tijd met Pietje van Zeventer (1918- 2005), een godvrezende vrouw uit Vlaardingen. De weduwe Zwankhuizen-Hoogerwerf overleed op 6 mei 1996. Ze was 90 jaar geworden en had haar eerste man 38½ jaar overleefd. Ze werd bij hem begraven op begraafplaats Emaüs in Vlaardingen. Op de grafsteen staat vermeld: *"Wij zullen d' eerkroon dragen, door U, door U alleen om 't eeuwig welbehagen."*

Uit brieven van ds. P. de Groot (1876-1959), christelijk gereformeerd emerituspredikant in Meerkerk, aan ds. en mevrouw Hagestein (en vanaf 1957 aan de weduwe).

- Mevrouw, ik heb vroeger u meermalen met aangenaamheid ontmoet. Ook heeft u met z'n beiden nog eens mij bezocht in Meerkerk. We hebben elkander later uit het oog verloren. Ook uit het hart? Bij mij niet. Wat heb ik vaak navraag over u gedaan. U, mevrouw (Lena!), had een plaats in mijn hart. U beider weg gaat ook door de diepte, nietwaar? Ik heb daar zo nu en dan iets van vernomen.

- Het maakt mij vaak zo klein: ik mocht in mijn ouderdom nog weer de lieflijkheden des Heeren verkondigen en u, geliefde broeder, betrekkelijk nog jong, is aan legersponde en stoel gebonden. Wie kan Gods wijs beleid doorgronden?

- Hoe gaat het met onze kranke broeder? Op enige beterschap valt zeker niet te hopen, en toch gaat hij vooruit. Daarmee bedoel ik dat hij nader bij huis komt.

- Elke avond is mijn gebed: "Gedenk onze broeder," en vraag ik de Heere of Hij zijn lijden dragelijk wil maken. Mag u nogal vaak in de zoete gemeenschap des Heeren leven? Mevrouw, u schreef daar weleens over en dan was ik jaloers. Wat is groter dan in de vlakke omgang met de Heere te verkeren? Wat zijn die tijden bij mij maar weinig. Nog steeds vorm ik de achterhoede van Gods volk. Wat gaat het op en neer; wat is het nog vaak: Duizend zorgen, duizend doden... Nog steeds mag ik 's zondags dienen en dat op hoge leeftijd, en dan is de zondag vaak nog mijn beste dag. Hoe gaat het verder met onze patiënt, stilstand of langzaam achteruit? Geliefde jeugdige broeder, eens zou ik u nog graag hersteld en op de kansel zien, doch is de weg des Heeren anders, dan zal u straks in de verlost Kerk altijd Zijn lof vertellen. Och weet, de Heere zal u niet begeven noch verlaten.

- Na het overlijden van ds. Hagestein: Ik was de laatste dagen juist nogal eens met

hem vervuld. Ik had verleden week een voorgevoel omtrent hem. Een brief lag klaar, doch die heb ik nu maar niet verzonden.

- Ds. G. Blom sprak van uw voornemen om mij nog eens te bezoeken en ik las dat ook in uw laatste brief. Hartelijk welkom, hoor. Huis en hart staat voor u open. Wij zullen goed voor u zorgen. Wanneer u meldt wanneer u aankomt, dan zal ds. Blom u wel afhalen.

- Bid niet om een gemakkelijker leven. Bid om een sterker Christen te mogen worden. Vraag niet naar een taak, meer in overeenstemming met uw kracht. Vraag krachten, groot genoeg voor de opgelegde taak. Dan zult ge u elke dag verbazen over de levensrijkdom en de levenskracht die ge door Gods genade hebt verkregen.

P. C. Hagestein-van der Zee knipte dit advies uit een scheurkalender en plakte het op het laatste kaartje dat ze naar haar zoon stuurde, twee dagen voor zijn overlijden

De Saambinder 6 september 1956, door **Ds. C. Hegeman**

... Wij vernamen ook, dat in Nederland in de maand Juni Ds. B. van Neerbos is overleden. Een oude pelgrim, die wij in 1953 nog even hebben ontmoet. Hij is ook de strijd te boven. De Heere mocht de roepstem nog (heiligen. Hij gedenke ook onze geliefde vriend Ds. Hagestein te Vlaardingen in zijn zo ernstige ziekte. Van harte gegroet van uw vriend, Ds. C. Hegeman

5. MEDITATIES

1. Niet zien en nochtans geloven.

Gij zult mij leiden door Uwe raad; en daarna zult Gij mij in heerlijkheid opnemen.

Psalm 73, vers 24.

Als door Gods volk ooit een zaligspreking dagelijks in beoefening gebracht moet worden, is het wel deze. In die enkele woorden ligt het kort begrip van de leer der zaligheid, 't is de korte samenvatting van geheel hun weg naar de hemel. Voor het aardse berust alles op aanschouwen, voor het geestelijke geldt hier de wet des geloofs. Psalm 73 is een ervaringspsalm van Asaf, waarin de wonderlijke en onbegrijpelijke leiding Gods wordt bezongen. In deze psalm horen wij een Asaf spreken, die zich onder zijn druk ergert aan de voorspoed der goddelozen en 't kruis der vromen. Bij Job's vrienden vinden wij ook een verkeerde oordeelvelling gelijk bij velen in 's levens doolhof.

Het deed de discipelen vragen toen zij de blindgeborene zagen: "Wie heeft er gezondigd, deze of zijn ouders?" Wat komt Asaf en wij menigmaal in de poel "twijfelmoedigheid" terecht. Zalig om met Asaf in Gods heiligdom geleid te worden, en bij het licht des Geestes de bedoeling van Gods leiding te mogen zien. Welk een grote genade is het als Gods volk in het geloof zo met Asaf mag roemen in de leiding Gods, door genade is zijn oog daarvoor weer ontsloten. Dat geloofsoog was voor een tijdlang bij hem gesloten geweest, toen zijn ziel in de duisternis verkeerde. Hij vergeleek toen zijn droeve en smartvolle weg bij de voorspoed der goddelozen, en kon niet geloven dat God zijn weg leidde en bestuurde. De oorzaak lag daarin, dat hij op zijn weg zag, en niet op God, die zijn weg bestuurde, maar het behaagde de Heere de duisternis en nevelen op te klaren.

Toen het geloof weer herleefde, horen wij hem in onze tekst spreken: "Gij zult mij leiden door Uw raad". Dan komt er een aanvaarden van Gods leiding, ja, dan gaan we zelf bidden en smeken om die leiding, wijl we bang zijn geworden voor eigen leiding, waarmede wij zo dikwijls bedrogen zijn uitgekomen. Wat wordt Gods weg dan de enige, mogelijke, ja, de meest gewenste.

Als de Heere het hart eenswillend maakt, gaan we Hem volgen door gebaande of ongebaande wegen, in blijdschap of smart, in licht of duisternis. Mag het ongeloof bij ogenblikken het hoofd opsteken, ons vlees in opstand komen, de Satan het verdacht maken, het geloof zingt met Asaf: "Immers, is God Israël goed!" Het wordt ons goed, ja meer nog, zelfs zalig door Hem geleid te mogen worden. Ieder kind des Heeren, dat iets van de leiding Gods verstaan mag, krijgt van die Asaf's gestalte kennis. Zo was het een Job, zittend op de ashoop, onder Gods slaande hand roemende: "Want ik weet, mijn Verlosser leeft". Ook van David bij een verbrand Ziklag lezen we: "Doch David sterkte zich in de Heere zijn God!" Om niet meer te noemen, een Jeremia op de puinhopen van Jeruzalem: "Het zijn de goedertierenheden des Heeren dat wij niet vernield zijn; dat Zijn barmhartigheden geen einde hebben; Zij zijn allen morgen nieuw, Uwe trouw is groot".

Zo leerde ook Asaf het verstaan, hij gaat van het aardse en tijdelijke over tot het eeuwige. Toen hij op de wisselingen en moeilijkheden van zijn weg zag, kwam hij tot de klacht: "Nochtans heb ik gedacht dit te mogen verstaan, maar het was moeite in mijn ogen, nu kreeg hij, in het heiligdom geleid, licht over zijn weg, hij zag de Bestuurder van zijn weg".

Asaf krijgt hier een blik op die eeuwige, onveranderlijke raad van God, waarnaar

Gods kinderen hier geleid worden.

Dit is de troost voor Asaf en al Gods volk, vooral in donkere wegen. Dan wordt zijn wijsheid dwaasheid, die zo menigmaal Gods leiding bedilt. Hij zinkt neer als een schuldige voor God in het stof. Het is eeuwige liefde wat zijn pad bepaald, zijn kruis heeft afgewogen, maar ook dat de Heere kracht geeft naar 't kruis en het woord, éénmaal tot Paulus gesproken, ook hier wordt vervuld: "Mijn genade is u genoeg".

Als de Heere licht geeft over Zijn leiding, ziet Gods kind dat het niet alleen náár, maar ook dóór Gods raad geleid wordt. Ofschoon Gods Woord het ons duidelijk voorhoudt, dat de tegenspoeden des rechtvaardigen velen zijn, en dat zij door vele verdrukkingen moeten ingaan in het koninkrijk der hemelen, Asaf zag het niet, en meende dat het gans anders moest gaan, maar toen hij licht ontving, zag hij anders op Gods leiding. Hierin lag de zaligheid voor zijn ziel, en de Heere geeft de belofte mee door dit tranendal, wat ook telkens weer wordt vervuld: "Mijn oog zal op u zijn"! Te midden van strijd en wederwaardigheden des levens, door Gods leiding met Zijn volk op hun levensweg, worden zij ingeleid in Gods eeuwige liefdesgedachten en ontferming. Immers in de weg die Gods raadsplan met hen houdt, ontvangen zij inzicht in Gods eeuwige liefde, die het duister tot licht maakt.

Gods almacht was het die hen uitredde, Zijn wijsheid die langs wonderlijke, onbegrijpelijke en toch weer wijze wegen tot zaligheid leidt. O, als er slechts een klein tipje van opgelicht wordt, roepen ze met Paulus uit: "O, diepte des rijkdoms, beide der wijsheid en der kennis Gods, enz."

Welgelukzalig, als we in beginsel daarvan iets hebben mogen leren, dan wordt het met Asaf een buigen onder de Heere, en zien we bij hemels licht op het einde van onze weg. Wij roemen dan met Asaf: "Gij zult mij leiden door Uw raad; en daarna zult Gij mij in heerlijkheid opnemen, na een leven van moeite en strijd, van beproevingen en aanvechtingen, die hier op aarde zijn doorleefd".

Christus heeft door Zijn Borgwerk verdiend, dat de hemel, die door hunne zonden voor hen gesloten was, weer ontsloten is geworden. O, zij hadden door hun zonde en afval van God eeuwig moeten omkomen, zichzelf de hemel toegesloten, maar wat zij niet konden, heeft Christus gedaan. Dat ingaan in die heerlijkheid is voor hen de uitkomst van Gods leiding met hen. Door die leiding hier op aarde worden zij vóór- en toebereid voor de hemel, daarop zijn alle wegen, die God houdt met de Zijnen, gericht. Dat toebereiden is het werk van Christus, zo Hij ook éénmaal sprak: "Ik ga heen om u plaats te bereiden, gelijk Hij kwam op aarde om de opneming der Zijnen te verwerven."

Het is alles door Christus, het toebereiden boven in de hemel, maar ook hier op aarde. Welk een troost dat Hij in de hemel altijd werkzaam is om daar voor hen een plaats te bereiden en gedurig verschijnt voor Zijn Vader met de één- maal gebrachte offerande en Zijn gedurige voorbede. Hij zendt Zijn Geest uit in de harten der Zijnen, om hen te reinigen van de zonde, en ze veilig te leiden door dit tranendal heen, opdat zij gelouterd en gereinigd van de zonde eens zonder vlek of rimpel voor God mogen verschijnen. Die inwoning des Geestes is dan ook gedurig nodig, niet alleen tracht de vijand de erfenis aan hen te ontroven, maar ook de erfgenamen van de erfenis af te trekken.

Doch Gode zij dank, het is een bewaarde erfenis, geen vijand kan ze roven. Door kastijding en beproeving worden zij voor de erfenis bewaard, daarom in plaats van klacht, hebben zij reden tot blijdschap. Alles wat hier beneden wordt ervaren, smart of blijdschap, is gericht en leidt tot de eindpaal, dat is de opneming in heerlijkheid. Welgelukzalig het volk dat zo zingen mag en geleerd heeft met Asaf: "Gij zult mij leiden door Uw raad en mij daarna in heerlijkheid opnemen". Dat geloof is, mijn

lezers, voor ons allen noodzakelijk, want de zekerheid van Gods leiding is onmisbaar om getroost te leven en straks zalig te sterven.

De leiding Gods hebben we allen nodig, van nature zijn wij gelijk een schip zonder roer, elk ogenblik zijn we in gevaar om door de golven in de diepte om te komen. Medereizigers naar de eeuwigheid, o dat ge zaagt, dat ge zonder God, zonder leiding, zonder hope zijt. Mocht de Heere er nog heden uw oog voor ontsluiten, dan zoudt ge nog uit en met uw ellende vluchten tot de troon der genade om gered en gezaligd te worden. Gelukkig die in beginsel door Hem geleid mag worden en mag betuigen: "Gij hebt mijn rechterhand gevat". Al de kruisen en raadselen des levens in de Godsregering zullen straks boven ten volle opgehelderd worden. Dan wordt hier Asaf's psalm uw levenspsalm, en Asaf's toekomstverwachting uw blijde hoop, omdat gij geleerd hebt: "Asaf vóór en in het heiligdom om straks met Asaf's God eeuwig in het heiligdom hierboven verenigd te worden.

2. LICHT EN WAARHEID

Zend Uw licht en Uw waarheid, dat die mij leiden; dat zij mij brengen tot de berg Uwer heiligheid, en tot Uwe woningen; En dat ik inga tot Gods altaar, tot de God der blijdschap mijner verheuging, en U met de harp love, o God, mijn God!

Psalm 43, vers 3-4.

Psalm 43 is wellicht een gedeelte van psalm 42. Deze beide psalmen worden wel saamgevoegd, immers zijn inhoud en toon volkomen overéénstemmend met de vorige psalm. Door vijanden omringd en benauwd vlucht David in zijn nood tot de Heere.

Hij giet voor die God, die alles ziet en weet, zijn hart uit. Uit het land der Jordaan bidt hij, dat God hem mocht wederbrengen naar Zijn huis, want niets is hem smartelijker dan de toegang tot het heiligdom te moeten missen. Hier treffen we aan, een gejaagde, bestreden, aangevochten ziel. Het scheen wel, dat ook God hem had verlaten. Hij roept tot God, niet omdat hij zo goed bidden kan, maar omdat de nood zo groot is. Hij vertrouwt op de Heere, bidt om Zijn hulp; uit benauwdheid roept hij, gelijk éénmaal Jacob het getuigenis gaf, dat Hij is een God, Die antwoordt ten dage der benauwdheid. In duisternis verkeert zijn ziel, merk op, hoe een kind des lichts wandelt in duisternis. In de duisternis kan hij het niet uithouden en vraagt: "Zend Uw licht en Uw waarheid, dat die mij leiden." Het gebed tot God, de levende God, is de ademhaling van het ware geestelijke leven. De dichter is er goed aan ontdekt, om het licht en de waarheid niet bij de mensen, zelfs niet bij Gods volk, maar bij de Heere alléén te zoeken. Hij zegt hier niet wat hij bezit, daaraan heeft hij geen houvast. Neen, hij belijdt: "Uw licht, o Heere, mis ik!"

Wij beluisteren hier een zieleschreeuw uit de duisternis tot God, die het licht schept. De eigengerechte begeert Gods gunst, maar niet Zijn waarheid. De gedachten der mensen zijn altijd naar de aarde gericht als zij niet door Gods Woord hemelwaarts getrokken worden (Calvijn) . De bede is om licht, wat inhoudt Gods gunst, liefde en genade. Licht neerzenden op de aarde is het werk Gods. Het licht dat God zendt, is aan een persoon gebonden. Gelijk nu het aardse licht aan de zon gebonden is, zo ook het licht des heils en der zaligheid aan de Zon der gerechtigheid. Neemt de zon weg en het is duister.

Missen wij het licht des heils, zitten en wandelen wij in duisternissen, en kennen onszelf niet, dan weet de mens niet waar hij gaat of staat, en kent hij zijn eigen toestand niet. In Christus valt het licht van Gods heilig recht en van Gods heilig

evangelie samen. Al ons eigen licht gezien in Gods licht is dwaallicht. Het licht des Heeren wil schijnen in duistere harten, wat eeuwig wonder van genade. Hij, de heilige God, mijdt de duistere plaats van ons hart niet.

Neen lezer, juist omgekeerd, Hij wil er in schijnen. De wereld zit in duisternis, problemen overal. Zo ook over vele zielen. Zij lopen nu tot deze, dan weer tot een andere herder, maar van de Opperste Herder der zielen blijven zij weg. De één wandelt bij het licht der wereld, een ander bij het licht van zijn eigen ondervinding, maar het Ware Licht klaagt: *Mij kennen zij niet.*

Zend Uw licht en waarheid. Indien het licht alléén kwam, het zou ons verbijsteren, licht en waarheid horen bij elkander. Het licht is naar de waarheid, en in en met de waarheid, daarin zien we niet slechts Zijn vertroostende, maar ook Zijn zondeontdekkende waarheid, wat de verzuchting in de ziel doet oprijzen: *Heer, ai, maak mij Uwe wegen, door Uw Woord en Geest bekend.* De waarheid Gods is hard voor ons van nature, zij ontdekt onze zondige aard, onze afval van God en ongehoorzaamheid. Zij schrijft onze eigen naam, gij zijt een overtreder, dan mishaaft en vonnist gij uzelf. De waarheid doet meer, doet ook de Heere kennen als de enige Behouder en Zaligmaker der zielen, n.l. voor dat volk dat in zichzelf en met zichzelf verloren ging voor God. Gods licht en waarheid brengen ons ergens waar gij anders nooit wil, noch zou komen, dat is, tot de berg van Gods heiligheid en tot 's Heeren woningen. Zonder gids gaat het niet, en die Gids moet ons niet alleen leiden, maar ook brengen.

Weet u lezer, dat de Heere Zijn oog geslagen heeft op een volk, dat Hij er brengen moet. Men hoort weleens de dode en lijdelijke klacht: Een mens moet er gebracht worden, en vergeet daarbij dat God Zelf door Zijn licht en waarheid de Brenger wil wezen. De psalmdichter heeft nodig een God, die hem tot de berg Zijner heiligheid brengt en tot Zijn woningen. Wie heeft er zulk één tot Zijn woning brengende Heere nodig? Kunt u tot de berg van Gods heiligheid niet opklimmen omdat gij onrein zijt van hart en hand? Denk er aan, de Heere brengt Zijn volk op de berg Zijner heiligheid, opdat zij daar leren, hoe onheilig en zwart van zonden zij zijn, en dat die hemelhoge schuld niet door een weinig berouw goed gemaakt kan worden, maar alléén wit gewassen kan worden in het bloed des Lams. Op die berg leert Gods volk hoe diep en schuldig zij zijn, en dat God voor zo'n schuldig volk nog een toevlucht en schuilplaats heeft. Hier spreekt de dichter van Gods woning, wat geen gebouw is, door mensenhanden gemaakt. De Heere heeft haar gegrondvest, omdat de bedrukten des volks een toevlucht daarin zouden hebben. Welgelukzalig, dat volk 't welk Hij verkiest en doet naderen, dat zij wonen in Uw voorhoven.

Nog is er meer, want het gaat de dichter ook niet alleen om Gods woning, maar *om te gaan tot Gods altaar.* Hier is het middelpunt van Gods woning. Gods altaar der zondeverzoening. De zoenofferande is alleen in Gods woning te vinden, die staat op de berg Zijner heiligheid. Als de ziel daar gebracht wordt, schuilt ze achter Gods altaar. Waarom, lezer? Wel, dan krijgt de ziel Gods Offerlam in het oog, daar ziet de ziel hoe God een Offerlam gesteld heeft in de plaats van schuldige zondaren. De Heere deed het uit vrije genade, daar mag het volk zien, hoe dat Lam ter slachtbank, of eigenlijk ter altaar wordt geleid, en dat de heilige en rechtvaardige God daarin Zijn welbehagen heeft.

Nu wordt het onschuldige Lam voor de zondaar door Gods heilig vuur verteerd. Hier zien zij hoe God Zijn heilig Offerlam overgeeft om zondaren te sparen. De gloed des vuurs, waardoor het Lam Gods verteerd wordt, is voor Zijn kerk de gloed van Gods eeuwige liefde. Zie hier Gods ontferming tot zondige mensen. Gods altaar is ten volle werkelijkheid geworden in het kruis van Golgótha. Als Gods licht en waarheid onze leidlieden zijn, dan brengen zij ons bij het altaar des kruises, dan gaat het de ziel om die heilige verzoening toegepast te krijgen. Ingaan tot Gods altaar betekent

wegschuilen in dat volbrachte Middelaarswerk van Christus.

Hier volgt op, als de laatste schalm: *"En tot de God der blijdschap mijner verheuging."*

*"Want 't is mij goed, mijn zaligst lot,
Nabij te wezen bij mijn God!"*

Nu is God de bron en het voorwerp der vreugde, en wordt de harp van de wilgen genomen, en zingt de ziel: "o, God, mijn God!" Het mijn staat aan 't einde, waardoor hij tegelijk op de Heere neerzinkt. Bij het altaar is zijn mond open gebroken, hij ziet rondom naar 't volk, dat in 't heiligdom vergaderd is, en roept hen toe: *"Laat ons verheugd van zorg ontslagen, Hem roemen, die ons blijdschap geeft!"*

Hoe dichterbij de Heere des te meer vreugde, want Hij is de God der blijdschap zijner verheuging, die hier reeds een voorsmaak geeft van de eeuwige blijdschap hier boven. Lezer, wat zijn onze leidlieden? Wie leidt u en waarheen? 't Licht der genade gaat eens uit, dan volgt de eeuwige nacht en duisternis. Haast u om uws levens wil.

Volk des Heeren, niet in de eerste plaats is het om uit de ellende verlost te worden, maar om die God te aanschouwen waar de ziel naar hunkert. Klaagt u hier over de duisternis, ééns zal het volkomen licht worden. Licht en waarheid geleiden ons hier, geleiden ons over dood en graf heen en zij gaan mee naar binnen. Dan zal het lied gezongen worden wat de dichter zong van de oude dag, en 't volk van de nieuwe dag:

*"Mijn God, U zal ik eeuwig loven,
Omdat Gij 't hebt gedaan!"*

3. PAULUS' ZIELEKLACHT

Ik, ellendig mens, wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes doods?

Romeinen 7, vers 24.

Wat is Romeinen 7 een veelzeggend hoofdstuk en wordt door sommigen wel terecht genoemd: "Psalm 51" van het Nieuwe Testament.

In dit hoofdstuk legt een Godvrezend hart zijn zielsleven eerlijk en oprecht bloot. Er bestaat een strijd in zijn ziel tussen het nieuwe leven en zondige natuur. Hieruit ontstaat een conflict dat door geen mens is op te lossen. Dit woord stemt tot nadenken. Wat heeft Paulus al veel van Gods genadeleiding ondervonden en veel levenservaring meegemaakt. De tekst is geen klacht van een ziel die staat aan het begin van de weg, maar een klacht van een geoefende ziel. Paulus heeft dit innerlijk conflict ingeleefd, hij gaat er onder gebogen, het doet hem pijn. Het ontlokt de woorden diep uit zijn ziel: "Ik, ellendig mens, wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes doods?" Neen, het is geen wanhoopskreet, dat wordt beluisterd van de wereld. 't Is ook geen uitroep van onzekerheid of twijfel. Paulus vraagt het niet twijfelende, zoals de ongelovige mensheid het doet, maar hij laat een smartkreet horen, een uitroep van een hart, dat worstelt over het inwendig verderf.

Beluisteren wij de belijdenis van deze klacht: "Ik, ellendig mens". Dit is een persoonlijke, dus geen algemene klacht, die wij horen. Er wordt veel geklaagd over de ellende, die in dit aardse leven wordt doorworsteld, maar de levenskracht van één, door Gods Geest ontdekte ziel is een persoonlijke belijdenis. Wij zullen persoonlijk onze ellendestaat moeten kennen en zondaar voor God worden. In de levensklacht wordt de ellendestaat beleden. Hoe bekend het woord "ellende", wat betekent "uitlandig". Die zijn ellende kent, kent zich dus als een balling. Het doet ons gevoelen dat wij buiten de luthof van Eden, ja wat méér is, buiten de Gods gemeenschap in

vervreemding rondzwerven. 't Woord ellende" is samengevat uit twee woorden. Vooreerst betekent het "lijden", en ten tweede uit een woord dat eelt of steenachtige hardheid betekent. In die toestand zijn we door onze diepe val geraakt. Niet alleen zonder God, en dus geestelijke balling, maar ook onder de harde eelthanden van de verharding des harten, de macht van de drievoudige dood, onder het harde vloekvonnis der heilige wet Gods en van de vorst der duisternis.

Als dit nu de betekenis van het woord "ellendig" is, hoe kan Paulus zich dan zulk één ellendige noemen? Was hij niet uitverkoren tot de zaligheid en tevens tot apostel? Was hij niet door God stilgehouden op de weg naar Damascus, en door de alles overwinnende genade gerechtvaardigd van al zijn zonden, en geheiligd door de H. Geest. Waarom noemt Paulus zich dan een ellendig mens? Wij moeten goed verstaan dat de apostel het oog heeft op zijn verdorvenheid die nog in hem woont. Hij bedoelt hier de kracht van de oude mens, die gedurig het hoofd weer opheft, vandaar die innerlijke strijd, omdat ook het leven des Geestes in zijn ziel verheerlijkt is, in welke strijd de kracht der zonde van alle kant wordt gevoeld. Hier ligt de oorzaak van Paulus zielsklacht. Ach, er zijn er zo velen die deze klacht niet verstaan.

De mens van nature staat nooit ernstig stil bij de grote schuld en opwellende zonde waarin hij voor Gods aangezicht staat. Hij leeft er overheen, leeft oppervlakkig, 't is een geesteloos Christendom. Hij voelt geen schuld, heeft daarom geen behoefte aan een Borg en Zaligmaker die de zware schuld bij God verzoent. Maar wilt gij weten waarom deze belijdenis de bekentenis is van ieder die de Heere vreest? Zij worden meer en meer ingeleid in het diep verderf van hun hart, dan is het geen wonder dat we deze zielsklacht van Paulus beluisteren, van een Job in de oude dag, die zijn geboortedag vervloekte, een David die zwaar gezondigd had en ons Psalm 51 deed horen, een Petrus die zijn Meester heeft verloochend, en een Thomas die met ongeloof had te kampen.

De apostel roept uit: "Wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes doods?" Hij wordt door de banden van dit doodslichaam als gebonden, hij zit als in een kerker. De begeerte van de nieuwe mens kan zich niet ten volle ontplooien en tevens omdat het conflict van de nieuwe mens met de inwonende zonde niet eerder zal beëindigen, dan wanneer bij de dood de zonde haar macht zal verloren hebben. De beleving van deze zielsklacht maakt ons klein. Hier wordt alle zelfverheffing bij de wortel afgesneden. Deze belijdenis van ellende moeten wij bij ervaring kennen, en ook dagelijks betrachten. Zij toch vergezelt de godzaligheid, waartoe Gods kinderen geroepen zijn, zij bewaart voor zelfverheffing en maakt dat 's Heeren genade dagelijks nodig is.

De zielsklacht van 's Heeren volk vraagt om beantwoording, want hij kan in de bewustheid zijner ellende niet leven. Hier hebben wij wel degelijk op te letten, want velen hebben daar genoeg aan. Jaren hoorden wij van hen dezelfde klachten, waaruit blijkt dat dit niet door Gods Geest werd gewerkt, maar slechts een dode klacht is. Wij wensen u toe een zalige armoede in u zelf, met een zalige rijkdom in God.

Waar Gods Geest doorgaat, brengt Hij het klagend hart tot de levensvraag: "Wie zal mij verlossen?" Het is een veelbetekenende vraag, niet uit hopeloze verlegenheid, maar komt voort uit gerijpt besef, dat hij zichzelf niet kan verlossen. 't Is tevens een vraag die het hartelijk verlangen naar verlossing uitspreekt. Hoe leeft ook in de apostel de zielsbegeerte om naar de wet Gods te leven.

De zielsvraag is niet onbeantwoord gebleven, want daar roept Paulus in een veelzeggende danktoon uit: "Ik dank God door Jezus Christus, onze Heere". Het kleine woordje "door" geeft hier zoveel licht. Het betekent door middel van, of bemiddelende en werkende oorzaak, dat is "de Middelaar" Jezus Christus.

Let op de namen van de Middelaar die Paulus gebruikt: Jezus "Zaligmaker" en

Christus of "Gezalfde". In de ordening dezer namen is een troostvolle opklimming als Profet, Priester en Koning. Hier volgt ook op "onze Heere", in Hem is de volheid van de bediening van Zijn Middelaarsambt.

Zo krijgt deze dankzegging van het antwoord op de vraag een jubelende klank. Hier klinkt de jubel des geloofs en verheft het hart zich om God voor Zijn wondervolte genade te prijzen. De klager eindigt niet in zijn ellende, neen, zijn hart wordt verheven tot de lof des Heeren.

In deze danktoon roemt de apostel, door Hem is de verlossing, de bevrijding en de uitredding uit de ellende. Het is een verlossing van de heerschappijvoerende macht van het doodslichaam en ook van de verdoemende macht der zonde en de eisende kracht der wet.

Onderzoek u toch, o lezer, of deze levensklacht ook de uwe geworden is. Bedenk toch, dat wij in onze ellendestaat voor God niet kunnen bestaan. Hoe noodzakelijk deel te krijgen aan de verlossing die in Jezus Christus is, eer het voor eeuwig te laat zal zijn en de genadetijd voorbij is. Waar ge zelf onwillig toe zijt en wat ge zelf niet kunt, wil God uit genade nog doen. Vraag toch veel om ontdekkend licht des Geestes, opdat Paulus' zielsklacht ook de uwe mocht worden, tot zaligheid uwer ziel en ere Gods.

U allen die de Heere vreest, bekommerde en verslagen harten, Jezus zij u veel tot uw Hoogste Profeet en Leraar om een dwaas volk te leren in zelf- en Godskennis. Hij geve u, om als een uitgewerkte zondaar uit de heilvolle verlossing die Christus als Priester verworven heeft, bediend te worden. Hij doe u als Koning Zijn regerende en beschermende Hand ervaren, om straks uit alle zielsvragen uitgeleid, de jubelzang der eeuwige overwinning te mogen aanheffen: "Wij zijn verlost, God heeft ons welgedaan."

4. LEVEN EN STERVEN

Want het leven is mij Christus, en het sterven is mij gewin. Filipp. 1 vers 21.

Wat heeft de wijsheid der wereld gepoogd om de levensvragen op te lossen. Het is echter een zoeken in de duisternis naar de weg des levens. Niettegenstaande dat God Zichzelf geopenbaard heeft, ons de weg des levens heeft aangewezen en getuigd heeft: "Ik ben de weg, de waarheid en het leven", zoekt de mens nog steeds naar een weg van levensgeluk, die hij nooit zal vinden. Er is maar één pad dat tot de ware levensvreugde voert, maar één Leidsman, die tot de eeuwige heerlijkheid kan brengen en dat is Jezus Christus, Die heeft gezegd: "Volg Mij". Deze weg is in onze tekst aangewezen door de apostel Paulus, een gevangene om Christus' wil in de heidense stad Rome, en naar het vlees beschouwd verkeerde hij in een bedroevende en gevaarlijke toestand. De Filippensen, hiervan horende, werden innerlijk bewogen over de trouwe kruisgezant, die zij van harte liefhadden, waarom zij hem ter hulp kwamen in het verzamelen van vrijwillige gaven, die zij door Epafroditus hem toezonden. Hierop schrijft Paulus deze brief om hen in hun geloof te sterken, en verzekert hij hun wat geschiedt tot bevordering van het evangelie.

Alles, gelooft de apostel, zal medewerken ten goede. Wat mij aangaat, zo getuigt hij, men bekomme zich daar niet over, want mijn verwachting en hoop zal vervuld worden, Christus is de Inhoud van mijn leven, en de verwachting in en over de dood. De gemeente heeft niet altijd voor Christus geleefd, dat begon eerst toen God de Heilige Geest hen van zonde overtuigde, en uit genade er toe bracht om de stervende Christus te aanschouwen als verzoening voor hun schuld.

Van het ogenblik der nieuwe en hemelse geboorte af begint het leven voor de Heere.

Het leven is mij Christus. Door genade uitgezet uit zichzelf mocht Paulus bediend worden uit die vruchtdragende Christus.

In zijn wandel en zijn lijden zal de Naam van Christus verheerlijkt worden. We zien in het leven van Paulus 't grote, ja enige doel zijns levens, n.l. de eer van Christus, die zichzelf voor hem had overgegeven. Daartoe was hij geroepen en ook gewillig gemaakt, hij volgde Christus, zichzelf verloochende, en offerde zich geheel aan de Heere op. Al het andere in het leven achtte hij als niets, hij kon zeggen door genade: "ik heb alles verlaten." Zelfs zijn leven achtte hij niet te kostelijk.

Kunt u zeggen, lezer, dat voor u het leven Christus is? Voor het volk is Hij de Parel van grote waarde, waarvoor zij alles verkopen willen wat zij bezitten. Hij heeft geheel en al hun liefde gewonnen. De begeerte van een waarlijk door Gods Geest bearbeide ziel is, dat Christus mag groot gemaakt en verheerlijkt worden, Zijn Naam verhoogt, en Zijn Koninkrijk mag komen.

Ook bij een Paulus was het enige en grootste doel van zijn leven om Christus te prediken. Hij betuigt: "Ik heb niet voorgenomen iets te weten, dan Jezus Christus, en Dien gekruist." Als een gezant van de grote Koning bracht hij de boodschap des Evangelies. Zijn leven was niet nutteloos, maar een leven in dienst van zijn Zender. Zo is het leven van een kind des Heeren, Christus Jezus, waarin alles wordt uitgedrukt; zijn Bron, zijn Steun, zijn einde, dit is eerst het echte leven.

Wij beluisteren des apostels belijdenis, er is niets dat mij dierbaarder is, niets dat meer vreugde geeft, dan dat ik Hem kenne, Zijn gemeenschap ervaren mag, en mijn ganse leven aan Hem gewijd moge zijn. In de apostel hebben wij een voorbeeld, en wij allen moeten op goede gronden kunnen zeggen: "Het leven is mij Christus". De verheerlijking van God moet het doel van ons leven zijn, omdat wij door Christus opgewekt zijn en een nieuw leven ontvingen.

Vroeger leefde de mens van nature voor zichzelf en in de wereld, ja, hij was een dienstknecht der zonde, maar door de genade Gods is hij geworden een kind van God. Daar verkreeg hij in beginsel het beeld van God weer terug, en waar hij nu door Christus het leven ontving, is hij Gode dienstbaar, hij behoort de Heere toe. Het is dus onze roeping, dat het leven beantwoordt aan de bestemming, waartoe God het gaf, en wel, de grootmaking van 's Heeren Naam en deugden, daartoe is hij duur gekocht door het bloed van Christus. De apostel noemt op een andere plaats een leven naar de Geest in tegenstelling met het vlees. Hij wil hiermee zeggen: "Ik leef dóór, mèt en voór Christus, Hij is mijn kracht, toevlucht en hoog vertrek. Daar vind ik troost voor mijn ziel, en Hij is voor mij het Brood des levens. De wereld heeft geen rechten meer op mij, daar ik van de knellende boeien des Satans verlost, en met onverbreekbare banden aan Christus verbonden ben.

Anderzijds was het leven van Paulus nog altijd een leven in het lichaam der zonden, vol van strijd en moeiten, daarom is het dat hij zegt: "Ik sterf alle dagen."

Doch hij weet en is verzekerd van de heerlijkheid, die hem wacht, daarom zegt hij in het laatste gedeelte van de tekst: "*Het sterven is mij gewin.*"

Wonderlijk klinken deze woorden voor degenen, die aan het stof gebonden zijn, welke dierbare banden moeten er los gemaakt en verbroken worden. Denk slechts aan de dood, de eeuwigheid en de rechtvaardige Rechter. Nochtans is de dood voor de apostel een gewin. Hij weet, dat hij de zonde zal afleggen en eeuwig met Christus zal zijn. Het sterven is niet alleen voor de apostel, maar voor al Gods volk een gewin, daar de dood de ziel scheidt van de zonde en haar gevolgen, en de deur opent tot de eeuwige en hemelse zaligheid. Hier moet Gods volk strijden tegen de drievoudige vijand, die hen benauwt. Bij het sterven zullen alle smarten een einde nemen en zal God

alle tranen afdrogen. De wereld is voor hen ondergegaan. Christus is daarvoor in de plaats gekomen. Het sterven gewin, waar er geen doorn in het vlees meer zijn zal. 'Wanneer de goede strijd zal gestreden zijn, zal er eeuwige rust zijn. Voor allen die door het bloed des Lams verlost zijn, is de dood een gewin. Dan niet meer de klacht van Paulus: "Ik, ellendig mens, wie zal mij verlossen?" Dan zal de kerk door Christus triomferen, dan zal de strijd hier beneden verwisseld worden met de kroon der overwinning hier boven. Dat zal waarlijk het leven der kerk zijn. De liefde van Christus, hier geopenbaard in ons leven, is een liefde, die gaat over dood en graf heen! Voor hen, die zeggen kunnen: "Ik leef, doch niet meer ik, maar Christus leeft in mij", is het sterven gewin. Het sterven is gewin, ten opzichte van de plaats, die zij zullen ingaan, zij verliezen de aarde, maar ontvangen de hemel. Gewin, ten opzichte van hun staat. Nu onvolmaakt, dan volmaakt, nu met zonde, dan zonder zonden en zondesmet, dan is dat volk mede-erfgenaam met Christus, om God in volmaaktheid te dienen.

Het sterven is gewin, zo ons leven is een leven door Christus, dat getuigt, dat ik aan mijn zonde en dwaasheid ontdekt geworden ben, en alzo een stervend leven geworden is. De troost heeft zulk één gevonden in de gekruiste Christus. door Hem gekocht met Zijn dierbaar bloed.

Hoe gelukkig, lezers, als onze ziel door de herscheppende genade Gods, van alles losgemaakt, voor Hem mag leven. Paulus weet, dat de ure des doods voor hem gewin zal brengen. Als zijn aardse tabernakel wordt afgebroken, is voor hem een huis bereid, niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen.

Hebt u, lezers, wat voor uw ziel van node is? Geenszins, zo uw leven niet Christus is. Bedenk toch, dat bij Hem de onvergankelijke schat en de ware levensvreugde te vinden is. Wat is het leven droevig, en de dood bitter buiten Hem.

Volk des Heeren, de zekerheid dat het leven Christus, en sterven gewin is, geeft troost in smart, bewaart voor moedeloosheid en doet vaststaan in het geloof. Gij, door het bloed des Lams gekochten, ziet veel op die Dierbare Christus. Leeft om te sterven, straks breekt de tijd aan dat gij gaat sterven om te leven, waarvan de dichter zingt:

*"Maar na de dood is 't leven mij bereid;
God neemt mij op in Zijne heerlijkheid."*

5. MET CHRISTUS OPGEWEKT

Indien gij dan met Christus opgewekt zijt, zo zoekt de dingen, die boven zijn, waar Christus is, zittende aan de rechterhand Gods. Bedenk de dingen, die boven zijn, niet die op de aarde zijn. Want gij zijt gestorven, en uw leven is met Christus verborgen in God. Collosenzen 3, vers 1-3.

Het heerlijk Paasfeest ligt weer achter ons, maar de Paasvrucht mocht in ons leven zich openbaren. Terstond verplaatst onze tekst ons bij het Paaswonder. Hoe innig en teer is de levens- en liefdesband tussen Christus en Zijn levende gemeente. De dood kon de Levensvorst niet houden. Hij verliet vol majesteit het graf. Ik leef en gij zult leven, is de overwinningstriomf, de troost, die Hij Zijn kerk toeroept te midden van strijd en lijden. Met Christus opgewekt, één met Hem, deelt in dezelfde doodsoverwinning. Hier is mijn lezer, de mystieke unie, of verborgen gemeenschap van Christus en Zijn duurgekochte bruidskerk. Die band is reeds van vóór de grondlegging der wereld. De uitverkorenen zijn in Christus van eeuwigheid. God Zelf heeft die band gelegd. Niet één ogenblik los van Christus, van het kruis en graf, gezien van de zijde Gods, met Hem gestorven en opgewekt, gezet in de hemel. Wat zou het

ons geloofsleven sterken, als ons oog geopend werd voor die heilsweg. Hiermede betreden wij het terrein van het bevindelijk leven van Gods volk. In de tijd der genade moet dit alles beleefd en verwerkelijkt worden. Christus is voor ons de dood ingegaan, wij allen van nature in het graf der zonde, geestelijk dood, door de zonden en misdaden.

Dit is ons aller lot, sinds wij van de Levenswortel zijn afgesneden, dat brengt ons terug naar de hof van Eden. Er rust op ons een drievoudige dood, tijdelijk, geestelijk, en straks een eeuwige dood, ontzettend oordeel. Blick eens op de dood, zij is meer dan een levenloos wezen, 't graf, 't verderf gaat steeds verder. De zonden voeren ons steeds verder van God af. O, dat ons oog daarvoor geopend mocht worden.

Christus is de dood ingegaan voor Zijn volk, die dood lagen in zonden en misdaden, maar Hij werd opgewekt, ten leven geroepen, de dood had op Hem zijn recht verloren. Hij is het Hoofd Zijner kerk, mitsdien heeft de dood op Zijn volk ook het recht verloren. In het uur der minne, door 's Heeren raad bepaald, rukt de Drieënige God Zijn gekende uit de klauw des doods.

De wedergeboorte, door de Heilige Geest gewrocht, de eertijds dode zondaar leeft, met Christus opgewekt. In de weg der ontdekking, gaat hij klagen, in plaats van roemen in de verlossing, heeft hij het gezicht op zijn verlorenheid, en krijgt een gezicht op de jammer der ellende. Waar hij blikte in de gruwelen van zijn zondig hart, moet hij met zekere dichter instemmen. *"Hoe ik dieper poog te delven, hoe 'k meer verderf ontmoet"*.

Daarbij wordt zijn oog geopend voor de onkreukbaarheid van Gods recht, de heiligheid van Zijn eis, op de noodzaak der verlossing. Als God dan de rijkdom der genade in Christus ontsluit, wordt in die weg behoefte geboren voor het enige zoenbloed, en zo gaat de ziel uit naar Christus, ziet de gewilligheid en genoegzaamheid van de Borg. Er komt een jagen naar diepere kennis van de verlichtende, vertroostende en verlossende genade. Grote weldaden, opgewekt uit het graf der zonde, verlost uit doodsgeweld en Satans tirannie, doch, lezers, de grond onzer zaligheid is dit alles niet, maak van de vrucht de grond niet.

De Heere Jezus en Zijn gerechtigheid is de grond. Zijn offer op Golgotha, de opstanding uit de dood, moet aan ons toegepast worden door de Heilige Geest, en in ons leven openbaar worden.

We lezen dit verder in onze tekst, *dan wordt het een zoeken wat boven is, waar Christus gezeten is aan de rechterhand Gods*. Hij is opgevaren ten hemel, want in de tijdsorde volgt op Pasen de Hemelvaart. Zullen wij het hemels Paradijs eens binnengaan, zal na de opwekking uit het zondegraf, ook de hemelvaart der ziel gekend moeten worden. De dingen die boven zijn, zullen gezocht en bedacht moeten worden. Dat brengt niet mee een wereld-mijding, want God plaatst Zijn kerk te midden van de wereld om te zijn een zoutend zout en een lichtend licht. In de praktijk is het niet gemakkelijk om de grens te bewaren, levend in de wereld, en toch niet van de wereld. De uitgangen des levens zijn naar omhoog gericht, waar de eeuwige God woont en troont, en de ontbonden kerk het nieuwe lied zingt. Daar wordt de erfenis bewaard, die weggelegd is voor degenen, die Hem vrezen. Wat het grootste is, daar is Christus Zelf aan de rechterhand Gods. Daar bidt Hij voor Zijn kerk als Hogepriester. Van daaruit vergadert, regeert en bewaart Hij Zijn kerk. Geen wonder daarop ziende, dat Paulus aandringt. Zoek de dingen die boven zijn. Daar is alleen de genade, de kracht, licht en troost. Zoek vooral de gemeenschap met Hem. Bedenk, mediteer er over. Hij woont wel in het ontoegankelijke, maar door Zijn lieve Geest kan Hij geven de zalige geloofs- en liefdesgemeenschap.

't Zoeken door Gods Geest gewerkt, geeft de ware rijkdom en 't bedenken sterkt het geloofsleven en maakt hemels gezind. Want gij zijt gestorven, laat de apostel op deze vermaning volgen. Gestorven? Dit lijkt tegenstrijdig met het eerste tekstvers, doch in het geestelijk leven valt dit samen.

Verstaan we dit paradox, opgewekt en gestorven? *Ik ben met Christus gekruist en ik leef, doch niet meer ik, maar Christus leeft in mij.* Sterven is afbreken; ook bij Gods volk is er een afbrekende levensgang. Toen genade ons overwon, en de Heere kwam in ons hart, brak het oude leven af, daar werd de dood in gevonden. Dan kan de ziel op hetzelfde zondepad niet meer voort. Alles veranderde, en ander levensinzicht bracht tot andere levenskoers. De eerste weg liep op de dood uit, en de weg, die we eerst niet wilden, is de weg ten leven. Door diepere ontdekking kwam er een sterven aan de wereld, de zonde en de wet. De mens wordt niet los van de wet, maar sterft aan de wet. Paulus spreekt het uit. *Ik ben door de wet der wet gestorven, opdat ik Gode leven zou.* Sterven aan eigengerechtigheid, opdat Christus onze gerechtigheid worden zou. Hij alles, wij niets. Dat sterven blijft doorgaan, gelukkig de mens wie het kent. Zoekt daarom de dingen die boven zijn, en wees daarin bezig.

Welk een troost komt de apostel de gemeente voor te houden. *Want gij zijt gestorven, en uw leven is met Christus verborgen in God.* Diep van inhoud, rijk van troost zijn deze woorden. Allereerst wordt weer het oog op Christus geslagen. Verborgen na Zijn hemelvaart. Hij was van de Vader uitgegaan, het Woord was vlees geworden en heeft onder ons gewoond. De wereld, noch de godsdienst ziet Hem niet en kent Hem niet, slechts het oog des geloofs kan Hem zien. Na de hemelvaart werd het hemelgordijn achter Hem toegeschoven. 't Volk alleen ziet in Hem de Zoon van God, de Zaligmaker van zondaren. Zo heeft het kind van God ook een verborgen leven.

Wat verstaat de wereld, een onbekeerd mens, ervan? Hun droefheid en blijdschap, strijd en overwinning, 't is alles een raadsel, waarvan de oplossing hun verborgen blijft. Zelfs voor Gods volk kan alles zo verborgen zijn, zodat ze nergens bij kunnen. Helaas, wat kan het stormen zonder zielswerkzaamheden. De zonden dreigen ons te smoren, satan met helse aanvechtingen ons benauwen, doch geen nood, volk des Heeren. Hij is ons leven, Hem kan de boze niet raken, en uw leven is met Christus verborgen in God. Zien we op onszelf, dan beven wij, maar mogen we met het oog des geloofs op Hem zien, dan leven wij.

Lezers, zijn ons, die verborgen, doch rijke zaken nog vreemd? Haast u dan om uws levens wil, want Christus, die u tot hiertoe verborgen was, zult ge straks niet ontmoeten als uw Redder, maar als uw Rechter. Welk een toekomst voor u, volk des Heeren. Er zij een gedurige strijd met een vurig verlangen. Mocht dan steeds uw hoop en verlustiging op Hem zijn, die uw leven is. Hij make u door de werkingen van Zijn Geest hemels gezind, gelijk ook een David was toen hij zong:

*Maar blij vooruitzicht, dat mij streelt!
Ik zal, ontwaakt, Uw lof ontvouwen,
U in gerechtigheid aanschouwen,
Verzadigd met Uw Godd'lijk beeld.*